

FILO:UBA
Facultad de Filosofía y Letras
Universidad de Buenos Aires

P

Antropología y eclesiología en la exégesis bíblica carolingia según *El comentario al profeta Oseas* de Haimón de Auxerre Vol. 1

Autor:

Hernández Rodríguez, Alfredo

Tutor:

Cavallero, Pablo

2009

Tesis presentada con el fin de cumplimentar con los requisitos finales para la obtención del título en Doctor de la Universidad de Buenos Aires en Historia

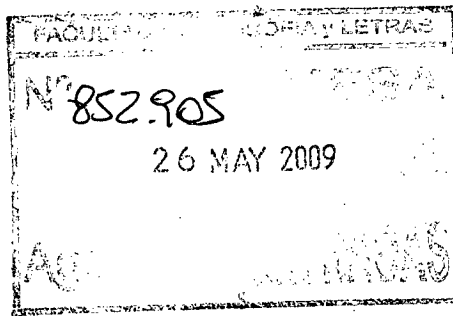
Posgrado

FILO:UBA
Facultad de Filosofía y Letras

FILODIGITAL
Repositorio Institucional de la Facultad
de Filosofía y Letras, UBA

Tesis
13-2-5-1

I

ANTROPOLOGÍA Y ECLESIOLOGÍA EN LA EXÉGESIS BÍBLICA
CAROLINGIA SEGÚN EL *COMENTARIO AL PROFETA OSEAS* DE HAIMÓN
DE AUXERRE.

TOMO I

EDICIÓN CRÍTICA DEL TEXTO.

Tesis de Doctorado de Alfonso Hernández Rodríguez.

(exp. n°818.774/05)

Dirigida por los Dres. Pablo Cavallero y Dominique Iogna-Prat

Para optar al grado de Doctor en Historia

Universidad de Buenos Aires / Université Paris I-Sorbonne

2009

UNIVERSIDAD DE BUENOS AIRES
FACULTAD DE FILOSOFÍA Y LETRAS
Dirección de Bibliotecas

INTRODUCCIÓN.

En los orígenes de este trabajo de doctorado se encuentra la preocupación del autor acerca de la forma en la que el monaquismo alto-medieval consideraba al mundo extra-claustral. ¿Cuál era el parecer de los monjes entre los siglos VIII y XI, acerca de cómo debía organizarse la sociedad cristiana? Hace ya varios años, más de una década, esta pregunta lo llevó a indagar en un fenómeno altomedieval muy peculiar: Cluny.

Lo que hacía peculiar a la Iglesia Cluniacense era que se trataba de una institución religiosa, que había logrado controlar extensos territorios y a la población que los habitaba, mucho más allá de su lugar de fundación original; había logrado mantener su independencia de la intromisión tanto de laicos como de eclesiásticos que no pertenecieran a la comunidad cluniacense, salvo la útil aunque remota y relativa autoridad papal; había logrado imponer la paz, aunque más no sea relativa en esos territorios; había logrado mantener la estratificación social básica en la Edad Media, que diferenciaba a la masa de la población que trabajaba con sus manos de quienes no lo hacían y se beneficiaban del excedente productivo de los primeros; lo que permitía que los monjes se dedicaran a dos tareas fundamentales: la oración y la administración de los bienes cluniacenses. En una palabra habían organizado un estado monástico-teocrático.

Por lo tanto, este trabajo bien pudo haber sido dedicado al estudio de la Iglesia Cluniacense. Sin embargo, durante el año 2004 en el curso de las investigaciones acerca de Cluny el historiador, que escribe estas líneas, entró en contacto con el Dr. Iogna-Prat¹, quien había dedicado largos años y numerosas páginas al estudio de esta reforma monástica. Sin embargo, este último señaló la existencia de una escuela monástica carolingia cuya producción textual era sumamente importante para el siglo IX y para los posteriores siglos de la Edad Media, se trataba por cierto de la escuela de Auxerre.

Mis investigaciones tomaron un nuevo rumbo de inmediato y fueron orientadas hacia el monacato carolingio y su producción cultural, lo que llevó a la decisión conjunta de poner un doble objetivo para el presente trabajo doctoral: la edición crítica del *Comentario a Oseas* de Haimón de Auxerre y el análisis del mismo desde el punto de vista de su posible contenido ideológico. Esta doble orientación del trabajo – filológica e histórica – respondía a la necesidad de establecer una edición moderna y

¹ El contacto no fue casual, sino que fue posible gracias a la gentil intervención de la Dra. Marta Madero y del Dr. Pablo Ubierna, con quienes permanezco en deuda.

confiable del texto, para utilizarla en el estudio acerca de las representaciones sobre el poder y la sociedad carolingia construidas desde dentro de un claustro monástico y con el marco referencial de la exégesis bíblica carolingia.

Implícito en el planteo del párrafo anterior se encuentra un problema más amplio: la insuficiencia de los estudios acerca de la ideología carolingia. El autor entiende que la principal carencia de los mismos reside en el uso principalmente de un *corpus* limitado de escritos carolingios, salidos de las cortes imperiales o reales, textos jurídicos o algunos escritos de origen episcopal, que la tradición ha leído como tratados más o menos teóricos, los llamados 'espejos de príncipes carolingios'. No se trata por supuesto de un *corpus* pequeño, pero deja fuera de estudio a un conjunto de textos que son el género más abundante de la literatura carolingia: los textos centrados en la explicación de las Sagradas Escrituras (sermones, homilías y textos exegéticos propiamente dichos).

Estos textos tienen además la particularidad de ser productos de una cultura erudita básicamente monástica. Esto es fundamental, puesto que si los historiadores utilizaran este material como fuente para el estudio acerca de la ideología o mejor política (como está comenzando a suceder muy lentamente), estarían entrando en un campo nuevo de estudios, con una nueva óptica. Ya no se trata de estudiar las representaciones acerca del poder desde el punto de vista de las cortes imperiales o reales carolingias, ni desde el punto de vista de la Iglesia episcopal, sino a través de otro segmento de la sociedad de los siglos VIII-IX: las instituciones monásticas. Se trataría de percibir como entendían la realidad quienes vivían en el monasterio y dedicaban su intelecto a la interpretación de la Biblia. Esto es fundamental para la comprensión de la sociedad carolingia, que se vio obligada a domesticar a las Sagradas Escrituras a los efectos de construir una nueva forma de cristianismo y de cristiandad. En este sentido, el estudio de la exégesis de aquellos textos, que eran potencialmente anti sistémicos tanto en el Antiguo como en el Nuevo Testamento, es fundamental. La Iglesia institucionalizada siempre se ha visto obligada a construir interpretaciones de la Biblia que anulen el carácter tremendamente crítico de muchos de sus versículos, cuya interpretación literal podría dar origen tanto a herejías como a movimientos sociales emancipatorios. En particular, los textos proféticos del Antiguo y del Nuevo Testamento contienen una parte importante de dichos versículos.

El estudio de los textos monásticos alto-medievales en general, no solo exegéticos ni carolingios, como parte fundamental del estudio de una teología

monástica, que es la única teología antes del surgimiento de la escolástica, fue ya propuesto por Jean Leclercq en los años '50 del pasado siglo XX. Se ha avanzado en ese sentido, pero no lo suficiente. El estudio de esta tradición monástica es fundamental para la comprensión de toda la historia del cristianismo occidental europeo y americano, y es muy probable que incluso haya condicionado la forma que este tomaría durante la modernidad y probablemente hasta la actualidad. Se trata de una de las tradiciones intelectuales de mayor duración en occidente, dominantes desde el siglo VIII hasta principios del XII, pero incluso viva hasta la actualidad. Paradójicamente es también de las menos estudiadas por fuera del universo de la erudición monástica contemporánea. Mucho menos que la Patrística, la Escolástica, la Reforma y la Contrarreforma.

Los problemas a resolver son inmensos. No solo faltan ediciones críticas de muchos de los textos exegéticos (otros géneros como el hagiográfico han tenido mejor suerte), sino incluso algunos permanecen en sus manuscritos sin haber jamás pasado por una imprenta. Pero también hay otros grandes problemas históricos que tienen que ver con medir, si acaso es posible, la influencia que pudieron haber tenido las enseñanzas impartidas en y desde el monasterio sobre el comportamiento de quienes no pertenecían a la ínfima elite de intelectuales capaces de escribir y leer un texto exegético. Lo que presenta también el problema teórico acerca de la influencia de la cultura letrada en el comportamiento de los individuos de una sociedad. ¿Crearon los textos exegéticos, sermones y homilias una forma de comportamiento, una ética extra-claustral? ¿Será posible alguna vez escribir un ensayo acerca de 'La ética monástica y los orígenes de...'? Preguntas demasiado amplias para este trabajo y que no se intentarán responder, pero que no pueden dejar de ser planteadas.

En todo caso, el presente trabajo busca dar cuenta de problemas, que no necesariamente son nuevos, pero que deben ser mirados desde una óptica nueva con fuentes no exploradas. Se indaga en cuestiones que parecían resueltas hace tiempo y sobre las cuales se habían construido *clichés* más o menos útiles, que parecían responder a cualquier problema. Por ejemplo, el *agustinismo político* del que tratamos más abajo se ha convertido en la explicación casi automática para todo pensamiento político pre-escolástico, que plantea la dualidad del poder en la tierra.

Uno de los principales aspectos de este trabajo es tomar algunos problemas convencionales de la historia intelectual europea en la alta Edad Media y responderlos con el uso de una fuente no convencional. No es, por supuesto, un camino que yo esté

inventando personalmente, pero es lo suficientemente novedoso, como para que valga la pena dedicarse a abrirlo.

Alfonso M. Hernández Rodríguez

en el barrio de Barracas,

ciudad de Buenos Aires,

18 de mayo de 2009.

HAIMÓN DE AUXERRE

-COMENTARIO AL LIBRO DEL PROFETA OSEAS-

EDICIÓN CRÍTICA.

Alfonso Hernández Rodríguez.

ABREVIATURAS UTILIZADAS EN ESTE TOMO.Para los manuscritos y edición.

- A* Albi, Bibliothèque municipale 31, ff. 1^r-41^v (s. IX).
- E* Auxerre, Bibliothèque municipale 49, ff. 19va-33vb (s. XIII).
- S* Barcelona, Archivo capitular 64, ff. 168rb-192vb (s. XI-XII).
- B* Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, Theol. Fol. 725 (Phillipps 413), ff. 53^v-114^v (s. XI antes de 1058).
- G* Gent, Rijksuniversiteit 254, ff. 1^v-52^v (s. X).
- Ch¹* Grenoble, Bibliothèque municipale 216(237), ff. 1ra-24rb (s. XIII).
- Ch²* Grenoble, Bibliothèque municipale 310 (238), ff. 1ra-17ra (s. XIII)
- K* Krakow (Berlin, Lat. Qu. 667 (Görres 3)), ff. 1^r-34^r. Trier, St. Maximini (s. X-XI).
- N¹* Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum 24327, ff. 1ra-24rb (s. XIII).
- N²* Stadtbibliothek Nürnberg, V.26. ff. 2ra-25rb (1446).
- P¹* Paris, Bibliothèque national de France lat. 3000, ff. 1^r-24^v (s. XII).
- P²* Paris, Bibliothèque national de France lat. 15313, ff. 1va-14va (s. XII).
- H* Pommersfelden, Schloss-Bibliothek 215, ff. 1 y ss (s. XIV).
- R* Rimini, Biblioteca Gambalungha 116 (D.iv.189), (s. XVIII).
- L* Stuttgart, Landesbibliothek Cod. Theol. Fol. 226, ff. 1^r-57^v (s. XII).
- T* Turin, Biblioteca Nazionale 531 (D.V.17), ff. 252^v-288^v (s. XII).
- M* Trier, Priesterseminar 39, ff. 1va-60rb (s. XIII).
- O* Troyes, Bibliothèque municipale 42, ff. 1ra-14ra (s. XII).
- V* Vaticano, Biblioteca Apostolica lat. 647, ff. 1ra-37va (s. XII 4/4).
-
- k* edición Köln, 1529; reimpressa en MIGNE, *Patrologia Latina*, vol. 117, cols. 11-98.

Abeviaturas en los aparatos críticos de la edición.

- a.c.* antes de la corrección
- Augus. san Agustín de Hipona
- Caes. Cesario de Arles
- Cas. Casiodoro

<i>CO</i>	<i>Comentario al profeta Oseas</i> de Haimón de Auxerre.
<i>CPMe</i>	<i>Comentario a los profetas menores</i> de Haimón de Auxerre.
f.	folio.
ff.	folios.
Hier.	san Jerónimo
<i>lac.</i>	laguna
<i>MBP</i>	<i>Maxima Bibliotheca patrum</i> editada por Margarin de La Bigne.
<i>mg.</i>	en el margen
ms.	manuscrito.
mss.	manuscritos.
<i>om.</i>	omite u omiten
<i>Os</i>	<i>Libro de Oseas.</i>
<i>p.c.</i>	posterior a la corrección
<i>s.l.</i>	sobre la línea
+	agregado a continuación
~	invierte

ESTUDIO PREVIO.

I- LA ATRIBUCIÓN.

La totalidad de la obra de Haimón de Auxerre fue atribuida a otros personajes del siglo IX. Durante mucho tiempo se creyó que una buena parte de sus textos sobrevivientes eran obra de Haimón, obispo de Halberstadt. Migne contribuyó durante el siglo XIX a mantener este error al atribuirle la obra del maestro de Auxerre. A partir de 1907 –gracias al trabajo pionero de Riggenschach²– se comenzó el lento y trabajoso proceso de devolver a Haimón de Auxerre sus obras. Entre los textos atribuidos incorrectamente se encuentra el *Comentario a los Doce profetas menores*. El trabajo de atribuir a Haimón un *Comentario a Oseas* no puede, en principio, separarse del resto de los profetas menores, puesto que los doce comentarios conforman una gran obra, aunque en la tradición manuscrita e incluso en las ediciones modernas puede darse que no estén presentes los doce textos juntos en un mismo volumen.

1- Testimonios medievales y manuscritos.

El texto del *CO* nos fue transmitido en dos estadios una completa y otra mutilada. La versión completa incluye el comentario de la totalidad de los versículos del texto profético, mientras que la otra se detiene abruptamente en *Os* 5, 13 o 5, 14 y no representa más que una versión mutilada de la obra y no un resumen. Es importante tener en cuenta que no se trata de una versión corta del texto –un resumen– y que el autor de ambos estados del texto es el mismo. Las ediciones modernas solo dan cuenta de la versión íntegra.

Nuestra hipótesis de que Haimón escribió en efecto un *CO* puede confirmarse de diversas formas. En primer lugar, debemos tener en cuenta que los autores de comentarios a los profetas son muy pocos tanto en tiempos patrísticos como en la Edad Media. En efecto, en la patrística solo hay dos autores que los hayan comentado. Juliano de Eclano (+ c. 454) que escribió comentarios solo a *Oseas*, *Joel* y *Amós*³ y san

² E. RIGGENBACH, *Historische Studien zum Hebräerbrief. I: die Ältesten lateinischen Kommentare zum Hebräerbrief*. Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons 8, Leipzig, 1907.

³ JULIANO DE ECLANO, *Tractatus prophetarum Osee, Iohel et Amos*, ed. L. de CONINCK, *Corpus CCSL* 88, 1977, pp. 115-329.

Jerónimo, quien comentó a todos los doce profetas menores⁴. La existencia del ms. Albi (Bibliothèque municipale 31) nos indica que el texto no puede ser posterior al siglo IX. Entre estos dos autores patristicos y el siglo IX no existe ningún texto exegético latino centrado en *Oseas* ni en los otros profetas menores.

En segundo lugar, el anónimo de Melk atribuye a un Haimón (Heimo) de Auxerre un *CPMe*, que incluiría a *Oseas*⁵. Juan Tritemo atribuye el comentario *In 12 Prophetas minores* a un Haimón a quien identifica erróneamente con el obispo de Halberstadt, iniciando el equívoco⁶.

El tercer elemento a tener en cuenta a favor de la atribución del texto del *CO* a Haimón es también de orden externo. En la tradición manuscrita hay tres posibles atribuciones:

- a- anónimo, o sea mss. carentes de atribución (*A, S, B, G, T, K*);
- b- mss. que lo atribuyen a Remigio (*Ch¹, Ch², E, O, P¹, P², R, V*);
- c- mss. atribuidos a Haimo (*H, L, M*) o Heimo (*N¹, N²*).

Un caso particular es el ms. Trier Stadtbibliothek 75 del siglo XVI, que posee un *CPMe*, incluyendo un *CO* y un *Comentario al Cantar de los Cantares* atribuidos a un Haimón. La particularidad es que la atribución es errónea, no correspondiendo el texto de *CPMe* con ninguna de las tradiciones ni manuscritas ni editas de Haimón. Por lo contrario, el *Comentario al Cantar de los Cantares* sí es de Haimón. Esto significa que, probablemente, en algún *scriptorium* del s. XVI, se tenía conocimiento de la existencia

⁴ JERÓNIMO, *Commentarii in prophetas minores*, M. ADRIAEN (ed.) en *CCSL* 76, Brepols, 1964.

⁵ ANÓNIMO DE MELK, *De scriptoribus ecclesiasticis*, 76, E. ETLINGER (ed.), *Der sogennanten Anonymus...* 1896, p. 80: *Heimo vir sapiens apud Autysiodorum ad sanctum Germanum sub professione monastica degens, multa et varia conscripsit opuscula. Scribit enim super apostolum librum infinite quantitatis; scribit explanationem egregiam in librum apokalysis; scribit super canticum canticorum, scribit super textum duodecim prophetarum, sed et super evangelia plures scribit tractatus.*

⁶ Ver Johannes TRITENHEIM, *Catalogus scriptorum ecclesiasticorum sive illustrium virorum*, 1531, ff.: *Haymo tertius episcopus Halberstatensis ecclesiae in Saxonia ex abbate Hirsfeldensis coenobii ordinis sancti Benedicti, natione theutonicus, Alcuini monachi quondam auditor, ad quem Rabanus Fuldensis tunc abbas, 22, libros de universo composuit, vir certe undecunque doctissimus, divinarum scripturas & sagacissimus interpret, in declamandis homiliis ad populum excellentis ingenii fuit. Hic primo fuit monachus Fuldensis coenobii cum Rabano, postea factus est tertius Abbas Hirsfeldensis, postremo tertius episcopus Halberstatensis consecratus. Eandem ecclesiam verbo & exemplo strenue gubernavit annis tredecim. Scripsit autem pene infinita opuscula, de quibus ista quae subiecimur, feruntur... In 12 prophetas minores... Aliaquoque multa scripsisse dicitur, epistolas, sermones & diversos tractatus, qui ad notitiam meam non venerunt. Moritur sub Ludovico imperatore filio Caroli magni. Anno DCCCXXXIII.*

de un *CPMe* de Haimón y se juntó equivocadamente este texto mal atribuido con textos de atribución correcta, pero con la creencia de la autoría de Haimón⁷.

La primera posibilidad, o sea la del anonimato, evidentemente no nos sirve de mucho. Respecto de la atribución a Remigio debemos tener en cuenta que fue normal que los textos de Haimón fueran atribuidos a otros intelectuales de Auxerre. Esto sucede muy tempranamente; ya en la entrada 347 del catálogo de la biblioteca de Cluny (siglo XI), aparece mencionado un *Volumen in quo continetur Remigius super duodecim prophetas minores, et Rabanus in libros Machabeorum*⁸. Sin embargo, hay dos razones para desechar la atribución a Remigio. En primer lugar, la totalidad de los mss. que transmiten esta atribución pertenecen a la familia γ que presenta la versión mutilada del texto y cuyos mss. son relativamente tardíos (posteriores al siglo XII). En segundo lugar, no encontramos en la lista de obras de Remigio de Auxerre realizada por Colette Jeudy ningún *Comentario a los Doce profetas* en general ni *a Oseas* en particular⁹. Lo que nos deja como única atribución posible en la tradición manuscrita la de Haimo o Heimo, indudablemente variantes del mismo nombre.

2- Testimonios modernos¹⁰ y ediciones.

En 1606 Antonio Possevini comenta la existencia de una edición de Colonia de 1533 que atribuye a Haimón un *CPMe* entre otras obras¹¹. Gabriel Bucelini presenta la misma noticia aunque sin la fecha de la edición, solo que es de Colonia¹². Lo mismo pasa con Philippe Labbé en 1660, aunque nos da una fecha 1573 y un lugar, también Colonia. William Crowe en 1672 sostiene la existencia de una edición del *CPMe* de 1529 atribuida a Haimón de Halberstadt en la que faltaría el *CO*¹³; con seguridad se

⁷ Ver más abajo la nota acerca de Trier Stadtbibliothek, 75.

⁸ Veronika VAN BÜREN, "Le catalogue de la Bibliothéque de Cluny du XIe siècle reconstitué", *Scriptorium* 46 (1992), pp. 256-267.

⁹ Colette JEUDY, "Remigii autissidorensis opera (Clavis)", en Dominique IOGNA-PRAT, Colette JEUDY, Guy LOBRICHON, *L'école carolingienne d'Auxerre*, pp. 457-500.

¹⁰ Desgraciadamente me fue imposible consultar los catálogos de los siglos XVII y XVIII, por lo tanto los cito a través del trabajo de tesis de Sumi Shimahara, en espera de poder hacerlo personalmente en el futuro.

¹¹ A. POSSEVINI, *Apparatus sacri ad scriptores veteris, et novi testamenti*, t. 2, Venicia, 1606, pp. 5-6; Esta edición también es mencionada en AA.VV., *A Dictionary of Writers on the prophecies*, London, Simpkin, Marshall and Co., 1835, p. 39.

¹² Gabriel BUCELINO, *Sacrarium benedictinum in quo Magnus SS. Reliquarum Thesaurus describitur*, Veldkirchensi, 1656, pars I, pp. 161-162.

¹³ Guillermo CROWAEI, *Elenchus scriptorum in sacram scripturam*, Londres, 1672, p. 165.

trata de la publicada por Eucharius Cervicorn¹⁴. Louis-Ellie Du Pin en 1696 mantiene la atribución equivocada cuando señala la existencia de una edición de Colonia de 1573 del *Comentario a los profetas mayores y los menores* escritos también por Haimón de Halberstadt¹⁵. Jacques Le Long en 1723 cita una edición de 1519 de Colonia también de *CPMe* y al *Cantar de los Cantares*, todos atribuidos a un Haymo o Aimó, sin indicar que se trate del de Halberstadt ni del de Auxerre. Pero lo más interesante de esta última mención junto a la de Crow es que en el *CPMe* de ambas ediciones citadas hay un ausente, precisamente nuestro *Oseas*. Sin embargo, en la misma noticia un poco más abajo Le Long hace referencia a otras dos ediciones de Colonia en 1529 y 1533, en la que se encuentran los mismos textos aunque no aclara la ausencia de *Oseas* y debemos suponer su presencia¹⁶. De hecho, es la edición de 1529 la que aparece reproducida en *PL*¹⁷.

La ausencia de *Oseas* en Colonia 1519 nos remite a otras ediciones en las que tampoco está impreso el *CO*, aunque estén editados los restantes once profetas del *CPMe* con la atribución a Remigio. En primer lugar, una edición de Amberes de 1544 de Johannes Hentenius¹⁸; y en segundo lugar, la *Maxima Bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum* editada por Margarín de La Bigne (c. 1546-c.1596). Esta obra es particularmente importante en la tradición moderna de muchos textos patrísticos y temprano-medievales, incluido el *CPMe*. Fue editada y ampliada en distintas ocasiones entre fines del siglo XVI y fines del XVII y tuvo una amplia circulación (podemos encontrar copias de la misma en la América española colonial). Las primeras dos ediciones (1575-1589) carecen tanto de un *CO* como de un *CPMe*. Las tres últimas ediciones (1618/1622, 1677 y 1694¹⁹) contienen efectivamente un *CPMe*, pero carecen del *CO*, e incluso aparece titulado como *In undecim Prophetas minores enarrationem*. Evidentemente ni Hentenius ni de la Bigne tenían noticia de la existencia

¹⁴ Burton van NAME EDWARDS, "From script to print: manuscripts and printed editions of Haimo's Commentary on the Song of the Songs", en Sumi SHIMAHARA (ed.), *Études d'exégèse carolingienne: autour d'Haymon d'Auxerre. Atelier de recherches Centre d'Études médiévales d'Auxerre 25-26 avril 2005*, Turnhout, Brepols, 2007, p. 62.

¹⁵ L.-E. DU PIN, *Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques*, tomo VII, *Des auteurs du neuvième siècle de l'Église*, Paris, 1696, p. 176.

¹⁶ Jacobo LE LONG, *Bibliotheca sacra in binos syllabos distincta*, Paris, 1723, p. 766-767: *S. Haymo vel Aimó [...]*5. *In Prophetas Minores (excepto Hosea) & in Cantica Cantorum, in fol. Coloniae 1519; in 8° Ibid. 1529. 6. In Prophetas Majores & Minores & Canticum Cantorum, in fol. Coloniae 1533.*

¹⁷ Coloniae, apud Eucharium Cervicornum, procurante M. Godefrido Hittorpio, cive et bibliopola Coloniensi, pridie Nonas Augustas anni 1529, Adolpho Rincho, Arnoldo Segenio coss.»

¹⁸ Johannes HENTENIUS (ed.), *Remigii Altisiodorensis episcopi luculentissima enarratio...in undecim Prophetas Posteriores*, Amberes, 1544.

¹⁹ No hemos podido consultar la edición de 1694, pero muy probablemente se trate de una reimpresión de la de 1677, por lo tanto supondremos la presencia del *CPMe* con la ausencia del *CO*.

del *CO*. La ausencia del mismo profeta en ambos editores es más que sugestiva. Puede ser que ambos hayan realizado una reedición de Colonia 1519, aunque hayan atribuido el texto a Remigio. Si ese fuera el caso lo más probable sería que Hentenius haya reimpresso el texto de Colonia 1519 y de la Bigne el de Hentenius. También puede explicarse el caso suponiendo que los editores –incluido el anónimo de Colonia 1519– hayan trabajado sobre manuscritos que poseían la versión corta –mutilada en verdad– del *CO* y por lo tanto hayan decidido no publicarla; en todo caso, la cuestión quedará en hipótesis en tanto no se haga un trabajo sobre alguno de los profetas menores que no sea *Oseas*. Es además notable que ninguno de los manuscritos existentes actualmente conserve once de los doce profetas menores con la ausencia de *Oseas*.

En último lugar, según el listado *on-line* de mss. y ediciones de Burton Edwards existiría una última edición en la que solo se encuentra el *CO* y es atribuido a Remigio de Auxerre, se trata de la realizada tardíamente por Angelo Mai en la *Scriptorum veterum nova collectio* (en adelante *SVNC*)²⁰. Sin embargo, ese tomo de la obra de Mai no contiene ningún *Comentario a Oseas* y está mayormente dedicado a autores griegos. Por otra parte, no lo he encontrado tampoco en ninguno de los restantes tomos de la obra de Mai²¹.

Resumiendo, las ediciones modernas del *CO* serían solamente: Colonia 1529 (reproducida en *PL*), 1533, 1573 (que bien podría ser la de 1533 pero con una confusión en la fecha o incluso tres reimpressiones de la misma obra)²². La única atribución en esas ediciones es la de Haimón de Halberstadt. En la presente edición solo hemos utilizado el texto de 1529 reproducido por Migne, puesto que las otras dos ediciones son extremadamente difíciles de encontrar y consultar.

3- La crítica interna.

También son notables los rasgos estilísticos propios de Haimón que aparecen en nuestro *CO*. En primer lugar el uso sumamente libre de las fuentes, casi nunca citadas literalmente sino, como se ha dicho, parafraseadas, lo que por otra parte dificulta notablemente el rastreo de estas, pero convierte a sus textos en mucho más personales que los de otros maestros exegetas carolingios. En segundo lugar, la forma en la que el

²⁰ Angelo MAI (ed). *Scriptores Veterum Nova Collectio* IV, pt. 2, (Rome, 1830), pp. 103-123.

²¹ En el tomo y páginas señalados por Edwards hay textos de Eusebio de Cesarea.

²² Me ha sido imposible consultar estas ediciones antiguas, son extremadamente raras, no he podido encontrarlas en ninguna de las bibliotecas a las que he tenido acceso.

texto avanza explicando fragmento por fragmento (no quiero utilizar la palabra 'versículo' puesto que no siempre la división de Haimón coincide con nuestros versículos). En tercer lugar, la gran importancia que tiene la explicación histórica del texto profético, cuando esta es posible, como primer acercamiento a su comprensión²³.

4- Conclusión.

Podemos concluir: en primer lugar la existencia de un *Comentario a Oseas* en tiempos carolingios a partir de la datación del más antiguo de los manuscritos; en segundo lugar, la atribución de este texto a Haimón de Auxerre a partir de los testimonios medievales y modernos, incluyendo a la *Glossa Ordinaria*; en tercer lugar, nuevamente la atribución a Haimón de Auxerre a partir de las características estilísticas. Efectivamente Haimón de Auxerre redactó un *Comentario a Oseas* dentro de una obra de mayor alcance, el *Comentario a los doce Profetas Menores*.

²³ Estos rasgos fueron estudiados en otros textos de Haimón, ver IDEM., "Haimo of Auxerre's Commentary on Ezechiel", en Dominique IOGNA-PRAT, Colette JEUDY, Guy LOBRICHON, *L'École Carolingienne d'Auxerre...*, pp. 229-242; Alf HÄRDELIN, "Forme littéraire et pensée théologique dans les homélies d'Haymon d'Auxerre", en Dominique IOGNA-PRAT, Colette JEUDY, Guy LOBRICHON, *L'École Carolingienne d'Auxerre...*, pp. 253-272.

II- DESCRIPCIÓN DE LOS MANUSCRITOS.

Los testimonios manuscritos, utilizados para la presente edición, corresponden al listado del catálogo de manuscritos de textos exegéticos carolingios *on-line*, ya citado, confeccionado por Burton van Name Edwards²⁴. En la realización de esta edición crítica del *Comentario a Oseas* de Haimón de Auxerre, no he encontrado ningún manuscrito catalogado, que no se encuentre ya en el mencionado trabajo de Edwards. Hay dos mss. del listado de Edwards que no hemos podido consultar ni en original ni en copia; se trata de *K* y de *H*. Nos ha sido imposible establecer contacto con la biblioteca del castillo de Pommersfelden y, aunque logramos comunicarnos con la Universidad de Kracovia, esta nunca nos envió las microfichas prometidas. Por lo tanto, lamentablemente, estos dos mss. no pudieron ser incluidos en la presente edición crítica.

1- La familia α .

A Albi, Bibliothèque municipale 31.

A es el más antiguo testimonio del *CO*. El texto fue descubierto por Sumi Shimahara en el transcurso de su investigación doctoral (en su búsqueda de mss. del *Comentario a Daniel* de Haimón). *A* fue descrito ampliamente por ella en su tesis²⁵. *A* contiene cuatro de los doce *CPMe* y el *Comentario a Daniel*, en el siguiente orden: *In Osee* (ff. 1^r-41^v), *In Amos* (ff. 42^r-52^v), *In Ioel* (ff. 53^r-60^v), *In Danielem* (ff. 61^r-72^v), *In Abdiam* (ff. 72^v-75^v)²⁶. Los cinco textos pertenecen a Haimón de Auxerre, aunque carecen de atribución en el ms.

El ms. fue datado en dos ocasiones, primero en el catálogo de G. Libri y F. Ravaisson-Mollien²⁷, en segundo lugar por Bernhard Bischoff²⁸; en ambos casos se lo ubica a fines del siglo IX. Bischoff agrega que es originario de Francia central o del sur.

²⁴ <http://www.tcnj.edu/~chazelle/carindex.htm>

²⁵ Sumi SHIMAHARA, *Exégèse et politique dans l'œuvre d'Haymon d'Auxerre*, Paris, Tesis doctoral dactilografiada, 2006, pp. 79-83.

²⁶ HAIMÓN DE AUXERRE, *In Osee* (Stegmüller 3070; 3088; 8576), *In Amos* (Stegmüller 3070; 7223; 8573), *In Ioel* (Stegmüller 3070; 7222; 8573), *In Danielem* (Stegmüller 3069; 3087; 8574), *In Abdiam* (3070; 3091; 8577).

²⁷ G. LIBRI y F. RAVAISSON-MOLLIEN, *Catalogue des manuscrits des Bibliothèques publiques des départements*, t. I, Paris, 1849, p. 488.

²⁸ Bernhard BISCHOFF, *Katalog der festländischen Handschriften des neunten Jahrhunderts (mit Ausnahme der wisigotischen)*, I, Aachen-Lambach, Wiesbaden, 1998, p. 10, n°18.

La presencia de un *ex libris* moderno indica que perteneció a la catedral de Santa Cecilia de Albi, luego fue expropiado por la Revolución y trasladado a la Biblioteca Municipal de Albi, donde permanece desde entonces.

Según el análisis codicológico de Shimahara el ms. es lo suficientemente homogéneo como para pensar que los cinco textos fueron copiados juntos desde un principio, aunque se puedan distinguir tres manos que se alternan en la copia. La presencia en f. 1^r de un título que indica *Incipit annotatio super duodecim prophetas*, plantea la posibilidad de que el ms. original haya sido desmembrado o que el proyecto original de copia nunca se haya llevado totalmente a cabo.

El *CO*, lo mismo que el resto de los textos del ms., han sido copiados en 33 líneas (salvo excepciones) por folio y a una sola columna. Hay numeración moderna en el recto de cada f. La grafía es minúscula carolina salvo para el *incipit* que se encuentra escrito en semi-uncial. También cambia la grafía en el inicio del f. 21^v, con el inicio de *Os VI, 11 (SED ET IUDA PONE MESSEM TIBI)*, esta breve parte del texto se encuentra en mayúscula capital y es de una mano distinta al inicio del ms. El mismo cambio de tipo de escritura se produce en el f. 31^r con una sola palabra: *SEQUITUR*; y con la expresión *FINIT IN OSEE*, que cierra el *CO* al final del f. 41^v.

En la copia del *CO* intervinieron tres manos. La primera llega de f. 1^r a 4^r; la segunda de 4^v a 25^r; de 25^v a 40^r retoma la primera; de 40^r hasta el final del texto hay una tercera mano.

El texto del *CO* presenta lagunas por rotura en las últimas líneas de los ff. desde 1^v hasta 5^v. Sin embargo las lagunas más importantes en esta versión del texto no son estas, sino que aparecen más adelante y solo pueden ser explicadas por la ausencia de dos folios. Pero la desaparición de ellos es anterior a la numeración moderna por lo tanto la numeración es correlativa y su ausencia solo salta a la luz cuando se realiza la colación del texto. Estos dos ff. ausentes deberían encontrarse entre los ff. 23 y 24 el primero, y entre los ff. 25 y 26 el segundo.

A es un manuscrito prolijo y bastante legible. No es en absoluto un ms. lujoso, carece hasta de la ornamentación más sencilla. El valor de esta copia del *CO* está limitada por las lagunas y los folios ausentes, aunque tiene la cualidad de ser la más antigua copia del texto.

S Barcelona, Archivo capitular 64.

Se trata de un ms. voluminoso de 328 ff.; posee numerosos textos²⁹. El origen y la datación exacta del ms. aún está en discusión³⁰. Respecto de la datación se duda entre los siglos X y XI. Los lugares de redacción propuestos son Auxerre o España, quizás la misma Cataluña. Se encuentra en el Archivo Capitular de la catedral de Barcelona por lo menos desde mediados del s. XIII³¹. Shimahara considera que se trata de un ms. lujoso y da a entender que no es imposible que su contenido actual corresponda a como fue concebido en su origen, probablemente para ser leído en un “*cadre prestigieux*”³².

El *Comentario a Oseas* fue copiado en su integridad en minúscula carolina y ocupa los ff. 168^b-192^b, a dos columnas –cada una con 47 líneas salvo algunas excepciones (al igual que el resto de los textos del ms.)–. El *CO* está a continuación del *In Isaiam*, también de Haimón de Auxerre, y es encabezado por una V capital que tiene la altura de las líneas 14 a 21. No hay ninguna división interna en el texto. Los textos de Haimón en *S* (*Expositio succincta in liber Jeremie prophete, In Joel, In Amos, In Danielelem, In Isaiam, In Osee, In Abdiam*) carecen de atribución en el ms.

El ms. se encuentra en buen estado –las lagunas son escasas y breves–, lo que hace su lectura relativamente sencilla; sumado a esto su antigüedad fue todo lo que en principio me inclinó a tomarlo como ms. base de la presente edición. Una vez el trabajo terminado puedo afirmar que la elección fue correcta, como se puede ver más abajo en la discusión acerca de las familias de mss.

T Turin, Biblioteca Nazionale 531 (D.V.17).

El *CO* fue copiado en su versión completa en los ff. 252^v-288^v en minúscula carolina a una sola columna entre los comentarios *In Danielelem* (ff. 241^v-252^v) e *In Abdiam* (ff. 288^v-291^v), ambos textos de Haimón. El ms. también conserva otros textos del mismo autor: *In Isaiam, In Ioelem, In Amos, Expositio succincta in libro Hieremie prophete* (de atribución aún dudosa). Además podemos encontrar los libros bíblicos, que corresponden a los comentarios (*Isaie, Iohelis, Abdiae, Oseae, Amos*), menos *Jeremías* y *Daniel*. También hay otros textos³³.

²⁹ Para un listado del contenido completo del ms. ver SHIMAHARA, *op. cit.*, pp. 84-87.

³⁰ SHIMAHARA, *op. cit.*, pp. 87-88.

³¹ SHIMAHARA, *op. cit.*, p. 88.

³² Para una descripción codicológica precisa y completa, y las implicancias de ella ver SHIMAHARA, *op. cit.*, pp. 89-90.

³³ Para una descripción más detallada del contenido del ms. ver SHIMAHARA, *op. cit.* pp. 91-92.

El ms. se encuentra en buen estado y es legible a pesar de haberse dañado con agua durante un incendio en 1904³⁴. El manuscrito data del siglo XIV en el catálogo de la biblioteca, pero Pasinus en 1749 lo dató en el siglo XIII. Stegmüller y Costanza Segre Montel consideran, sin embargo, que el tipo de escritura es una minúscula carolina del siglo XII. Esta última lo relaciona también con dos mss. de Cambridge del siglo XII – originarios de Canterbury – a través de la inicial historiada del f. 187 y de los rasgos paleográficos, lo que la lleva a proponer el origen inglés de *T*, en el entorno de Gilberto el Universal³⁵.

El ms. perteneció a un convento de frailes menores de Chieri en el siglo XIV. Para el año 1600 *T* ya había desaparecido de la biblioteca conventual de Chieri y no hay noticias de este hasta su mención en el inventario de la Biblioteca Real de Turín de 1713. En 1723 esta biblioteca se unió con las Bibliotecas Civil y Pública de la Universidad de Turín³⁶.

2- Familia β.

G Gent, Rijksuniversiteit 254.

Manuscrito que data del siglo X, que contiene la versión íntegra del *CO* (ff. 1^v-52^v). Este es seguido por el *Comentario a Abdías*. 173 ff. de pergamino de aproximadamente 24,5x23cm.; varios de los ff. se encuentran dañados; las líneas de los renglones fueron hechas a presión en seco; fue reencuadernado en 1933; el trabajo lo realizó Is. Demeyer³⁷. El ms. es originario de Saint Martin de Trèves, como lo indica el *ex libris* en el margen superior de f. 1^v:

Codex sancti Martini super litus Moselle, si quis eum abstulerit anathema sit.

Ha sido copiado a una sola columna en minúscula carolina por varias manos. El f. 1^v ha sido copiado por una primera mano, pero esta cambia ya en f. 2^r. Una tercera mano

³⁴ Sumi SHIMAHARA, *op. cit.* pp. 93-94.

³⁵ Sumi SHIMAHARA, *op. cit.* pp. 94-95.

³⁶ Sumi SHIMAHARA, *op. cit.* pp. 97-98.

³⁷ Como no pude ver el original de este ms. personalmente ni está descrito en ningún catálogo, la descripción codicológica fue gentilmente realizada a mi pedido por la Dra. Martine De Reu.

aparece a partir del f. 10^r. La segunda mano vuelve a aparecer en el f. 13^v hasta 18^v, allí retoma la copia la tercera mano hasta 21^r; de allí a 22^v retoma la copia la segunda mano; luego vuelve la tercera hasta 23^v; la segunda de 23^r hasta 25^r; la tercera de 25^r hasta 28^r; nuevamente la segunda desde 28^v hasta 30^v; en 30^r reaparece la primera mano que continúa la copia hasta 31^r; desde allí hasta 34^r retoma la tercera mano; la segunda vuelve a aparecer entre 34^v y 35^v; entre 35^v y 37^r sigue la tercera mano; la primera mano reaparece entre 37^v y 38^r; en 38^r están presentes la primera, la segunda y la tercera mano en ese orden; esta última continúa hasta 41^v; entre 42^r y 49^v retoma la segunda; a partir de 49^v hasta 50^r continúa la copia la tercera; desde allí hasta el final del texto (f. 52^v) la copia corresponde a la segunda mano. En resumidas cuentas, se trata de un trabajo de equipo, en el que la primera mano –quizás la más experta– resalta por su prolijidad y regularidad.

La mitad inferior del f. 36^v ha sido dejada en blanco, como si se hubiera previsto el espacio para una iluminación que nunca se hizo, puesto que no hay una laguna en el texto.

B Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, Theol. Fol. 725 (Phillipps 413).

Originalmente eran dos mss., el primero de 52 ff. El segundo de 80 ff. (295mm x 190mm), que muy tempranamente fueron unidos para formar un solo tomo. Proviene del monasterio benedictino de San Jacobo en Mainz. Están datados entre los siglos XI y XII. El primer ms. contiene el *In Daniele* de Jerónimo. El segundo, en el que se encuentran los textos de Haimón, es con seguridad anterior a 1058. Aparecen mencionados como uno solo en el catálogo de mss. del monasterio redactado en 1442.

El segundo ms. tiene una doble numeración moderna: la primera continúa la del primero y la segunda se inicia al comenzar este ms., eso explica que el *CO* se inicie en el f. 1v. a pesar de no ser el primer texto del volumen. Además del *CO*, en los f. 53^v-114^v, contiene otros textos de Haimón: *In Ioelem*, *In Amos*, *In Abdiam* (incompleto este último)³⁸.

³⁸ Hermann DEGERING, Emil JACOBS: *Neue Erwerbungen der Handschriftenabteilung, I. Lateinische und Deutsche Handschriften erworben 1911 (Mitteilungen aus der Königlichen Bibliothek Bd. II, herausgegeben von der Generalverwaltung)*, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1914, pp. 2-4.

La grafía es una minúscula carolina muy prolija; sumada al excelente estado general del manuscrito lo hace de sencilla lectura. El texto fue copiado a una sola columna. Hay pequeñas correcciones del orden de algunas palabras que tal vez se deban a una segunda mano. El ms. presenta la versión completa del *CO*. Se usó el rojo para resaltar las mayúsculas del texto.

L Stuttgart, Landesbibliothek Cod. Theol. Fol. 226.

Manuscrito de 176 ff. en pergamino. Encuadernación antigua en madera y cuero de cerdo³⁹. Datado en el siglo XII, contiene el *CPMe* (*Enarratio in XII prophetas*) de Haimón completo, con la versión también completa del *CO*, que ocupa los ff. 1^r-57^v. La primera característica sobresaliente es el f. 1^r que tiene descrito el contenido del volumen, dice en ocho líneas en letra capital:

IN TRINITATIS
 NOMINE
 INCIPIT
 EXPOSITIO
 HEIMONIS
 IN DUODE
 CIM PRO
 PHETAS.

Este 'título' del ms. ocupa todo el recto del primer folio y como se puede ver ~~presenta la atribución a Heimo. El resto del texto fue copiado en minúscula carolina~~ muy prolija y de fácil lectura por una sola mano, aunque hay unas pocas intervenciones posteriores de una segunda mano que realiza *supra lineam* unas pocas correcciones. El pergamino es de buena calidad, carece prácticamente de agujeros y en absoluto de costuras. Se inicia con una inmensa V capital miniada, que tiene la altura de aproximadamente doce líneas. Posee numeración arábiga moderna en el margen superior derecho del recto de cada folio. En el centro del margen superior del verso de

³⁹ Para una descripción codicológica más detallada ver, K. LÖFFLER, *Die Handschriften des Klosters Zwiefalten*, Linz am Donau, Franz Winkler Verlag, 1931, p. 24.

cada f. se lee O, que es completado en centro del margen superior del recto del f. siguiente por SEE, leyéndose por lo tanto OSEE. El *CO* es el primer texto del ms. y es seguido por el *Comentario a Joel*.

M Trier Priesterseminar 39.

Manuscrito datado en el siglo XIII. Posee el *CPMe* completo y la versión también completa del *CO*, que ocupa los ff. 1ra-60rb; copiado a dos columnas de 28/29 líneas cada una en caracteres transicionales (minúscula carolina de trazos gruesos y rectos, que la acercan a la gótica). La escritura es regular y de fácil lectura. El estado general de la copia del *CO* es bueno, por lo tanto la lectura del texto es en general fácil. El *CO* ha sido copiado por una sola mano en su totalidad. El rasgo más sobresaliente del ms. es la *V* de *verbum* al inicio del texto. Tiene el formato de la uncial pero está miniada con temas vegetales y ocupa la altura de once líneas del folio en todo el ancho de la columna. El ms. presenta numeración moderna en el recto de cada f.

Incipit: *Incipit expositio Heimonis in Osee prophetam*

N^l Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum 24327.

Fue adquirido por el Germanisches Nationalmuseum a través de la compra de Edwin Tross en París el 8 de julio de 1870. Manuscrito en pergamino de 92 ff. en total, originario de la zona media del Rin, datado a mediados del siglo XIII. El espacio de escritura en cada f. es de 23,5/24x16/16,5 cm. Encuadernación en cuero y madera. Contiene el *Comentario a los Doce Profetas Menores* de Haimón (ff. 1ra-70vb), con la ausencia de Joel y Amós, atribuido a Heymonis en el *incipit*. A continuación se encuentran los *Comentarios a Amós y Joel*. Textos copiados en minúscula gótica por una misma mano, a dos columnas de entre 38 y 39 líneas cada una. En el margen superior de cada f. (recto y verso casi siempre) está escrito el nombre del profeta que aparece comentado allí. A veces las citas bíblicas aparecen subrayadas en rojo. El *CO* ocupa los ff. 1ra-24rb. Se inicia con un gran *V* con motivos florales, que ocupa nueve líneas del f. 1ra en azul y rojo. No presenta problemas de lectura importantes. Si bien

esta copia del *CO* originalmente era quizás una copia completa de texto, en su estado actual presenta una laguna importante desde la página 82 a la 122 de esta edición, un poco menos de un tercio del texto.

N² Stadtbibliothek Nürnberg, V.26. 1446, ff 2ra-25rb.

Manuscrito en pergamino, originario del monasterio de San Egidio en Nürnberg. Posee 99 ff. de 27,5x19,2 cm, con un espacio para escritura de 20,5/20,7x13,2/14,5. Los textos fueron copiados a dos columnas de 40 líneas cada una en letra gótica. Posee numeración moderna en cada f. Sello moderno de la biblioteca de Nürnberg en margen inferior del f. 2^r. El *explicit* nos provee la fecha (1446) y el nombre del único copista (el hermano Bartolomeo de Schwäbisch Hall)⁴⁰. El texto fue copiado en cursiva gótica. Aparece el *CPMe* en su totalidad. La atribución a Haimón (Haimonis y Heimonis) aparece en el *incipit*:

In trinitatis nomine, incipit expositio Haimonis in duodecim prophetas. Incipit Osee propheta.

Y también en el *explicit*:

Explicit expositio Heimonis super duodecim prophetas. Inceptus est iste liber ad scribendum circa festum sancti Georii martyris 1446 per quendam fratrem Bartholomeum de Swebisch Hall huius monasterio sancti Egidii in Nurenberg professum...et finitus est idem liber eodem anno in crastino sancte Anne gloriose virginis Marie..

El texto del *CO* se encuentra entre los ff. 2rb y 25ra. En f. 2ra y principios de 2rb, o sea, antes del *CO* –f. 2ra-2rb– fue copiado el prólogo de Jerónimo a los doce profetas menores. A continuación del *CO* se encuentra el *Comentario a Joel*, aparentemente de Haimón. El texto se inicia con una *V* miniada con motivos vegetales de nueve líneas de alto y con el ancho de media línea. En el margen superior del f. 2^r dice:

Prologus in prophetam Osee.

⁴⁰ Karin SCHNEIDER, *Die Lateinischen mittelalterlichen Handschriften: Teil 1. Theologische Handschriften (Die Handschriften der Stadtbibliothek Nürnberg bd. 2, t.1)*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1967, pp. 293-295.

seguramente en referencia al mencionado texto de Jerónimo. Al pie del f. 2^r, justo debajo de las dos columnas del texto, se encuentra el sello moderno de la biblioteca de Nürnberg.

El texto se encuentra en buen estado y es perfectamente legible; sin embargo hay lagunas importantes debidas a la desaparición de varios ff. En todos los casos los ff. desaparecieron antes de que se realizara la numeración moderna. La primera laguna está entre los ff. 13 y 14. La segunda laguna entre los ff. 17 y 18, más o menos la misma faltante que la primera. La tercera laguna entre los ff. 21 y 22. En las tres el faltante representa aproximadamente 20-22 páginas de la presente edición, lo que equivale a unos 3 o 4 ff. en el manuscrito. Este testimonio del *CO* muy probablemente tuvo en su forma original el texto completo, sin embargo, en su estado actual, con las tres lagunas señaladas, se ha perdido el equivalente a entre 60 y 65 páginas de esta edición, casi un cincuenta por ciento del texto.

3- La familia γ.

O Troyes, Bibliothèque Municipale 042.

Manuscrito que data del siglo XII originario de Claraval, que contiene la versión mutilada del texto con atribución a Remigio. El *CO* ocupa los ff. 1ra a 14ra. El estado general del ms. es muy bueno. Texto a dos columnas de treinta y ocho líneas cada una, copiado en una muy prolija minúscula carolina tardía por un solo copista. De hecho, el manuscrito es extremadamente prolijo; no hay agujeros ni remiendos en el pergamino y los agregados *supra lineam* son muy escasos. Posee numeración moderna y un sello moderno circular en el margen inferior del f. 1^r nos indica que el ms. pertenece a la Bibliothèque de la Ville de Troyes. El rasgo más destacable es la *V(erbum)* mayúscula inicial capital, miniada con flores de liz y otros motivos, con la que se inicia el texto del *CO* y solo este, puesto que el *Comentario a Joel*, también de Haimón, que es el texto que le sigue no tiene una inicial que se destaque tanto. La única nota marginal es una aclaración al final del texto que nos indica que faltan nueve capítulos del comentario en una grafía extremadamente pequeña.

Un único rasgo notable del copista es que casi siempre presenta la variante *scilicet* donde el resto de los manuscritos presentan *subaudis* o *subditur*, muy probablemente se trate de una mala interpretación de la ambigua abreviatura *S*.

Incipit: *Incipit tractatus Domni Remigii super duodecim prophetas.*

Explicit: *...quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Explicit tractatus in Osee propheta.*

P¹ Paris Bibliothèque Nationale 3000.

Manuscrito que data del siglo XII. La condición general del manuscrito es muy buena, solo el f. 1 se encuentra un tanto deteriorado pero sin que se comprometa la lectura. El último folio (f. 150) es también de bastante difícil lectura, pero es un texto agregado posteriormente que no pertenece a ninguno de los textos del *CPMe* y es el producto de otra mano. La calidad del pergamino de este f. es claramente distinta y el texto es la continuación de un comentario iniciado al final del f. 149^v, luego del *Comentario a Malaquías*. El formato del ms. es pequeño (11x17cm.). El uso de las abreviaturas es abundante. Cada folio tiene unas treinta líneas. Hay un error en la numeración moderna que salta del f. 14 al 16, sin embargo no hay laguna en el texto.

El ms. contiene todos los textos del *CPMe*, aunque posee la versión incompeteta del *CO*. Copiado en una muy pequeña, aunque muy prolija, minúscula carolina. Solo llega hasta *Os V*, 13 (solo cita la primera parte de *Os V*, 14, sin comentarlo). El *CO* ocupa los ff. 1^r a 24^v. En general, aunque no siempre, las citas de *Oseas* aparecen subrayadas en rojo. La *V* capital con la que se inicia el texto está miniada, Muchos caracteres, en particular mayúsculas, están también resaltados con una línea roja que suele ser vertical.

En f. 22^v la *C* capital de *clangite* divide el texto en dos mitades; está escrita en amarillo (la parte externa) y verde (la interna).

Incipit: *In Christi nomine incipit tractatus domini Remigii in expositione duodecim prophetarum. Incipit expositio in Osee propheta.*

Explicit: *...quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda.*

P² Paris Bibliothèque Nationale 15313.

Manuscrito que data del siglo XII. Fue escrito a dos columnas, cada una de 41 líneas. Las dimensiones de cada folio son 29x42 cm. El estado general del manuscrito es muy bueno, no existen lagunas ni problemas de lectura. Todo el ms. parece el producto de una sola mano. El contenido del manuscrito es: *CPMe*, atribuido a Remigio, faltando solo el *Comentario a Jonás*; incluye también el *Comentario al Libro de los Reyes* de Rábano Mauro y los *Comentarios a Esdras y a Nehemías* de Beda. Es entonces una recopilación exegética del Antiguo Testamento donde Haimón de Auxerre aparece al mismo nivel que Rábano y Beda, lo que lo convierte en un testimonio importante del peso que su trabajo exegético tuvo en la tradición medieval posterior.

Contiene la versión incompleta del *CO*, solo llega hasta *Os V*, 13 y cita la primera parte de *Os V*, 14 sin llegar a comentarlo. El *CO* fue copiado en minúscula carolina prolija y de fácil lectura. Ocupa los ff. 1va a 14va. El texto del *CO* se inicia con la *V* capital de *verbum* en f. 1va en azul, que tiene diez líneas de altura. En f. 23rb entre la sexta y la novena línea una *C* capital de la palabra *clangite* divide el texto en dos mitades. Las citas bíblicas de *Os* aparecen en rojo.

Incipit: *In Christi nomine incipit tractatus domni remigii in expositione XII prophetarum. Expositio in Osee incipit feliciter.*

Ch¹ Grenoble Bibliothèque Municipale ms. 216 cat. 237.

Manuscrito originario de la Cartuja, datado en siglo XIII, copiado a dos columnas de entre 29 y 31 líneas por f., dejando amplio espacio en blanco (hasta un tercio de la superficie de cada f.). Los ff. 79^v y 80^r fueron extrañamente copiados a una sola columna aunque no se aprecie un cambio de mano con los ff. anteriores ni posteriores. Cada folio mide aproximadamente 24x36 cm. La calidad del pergamino es regular; el ms. presenta numerosos agujeros anteriores a la copia, pero no lagunas. Copiado en minúscula gótica temprana. La grafía es clara, grande y prolija y solo se nota una mano. El estado general del ms. es bueno. Contiene el *CPMe* completo.

El *CO* ocupa los ff. 1^r a 24^r según la numeración moderna, sin embargo hay un f. que debería llevar el número 14 pero la numeración lo salta y el que debería ser el 15 lleva el número 14. En realidad el *CO* terminaría en el f. 25^r. Fue copiado en minúscula carolina tardía de trazos gruesos, por una sola mano muy irregular, por no decir desprolija. El *CO* se inicia con una *V* capital en azul y rojo. El texto está dividido

también en dos por la *C* capital de *clangite*. Presenta la versión corta del *CO*, llega hasta *Os* V, 13 pero cita el comienzo de *Os* V, 14 sin llegar a comentarlo. El *CO* ocupa los ff. 1^r a 24^r. Este último f. fue cortado a la mitad sin que presente una laguna en el texto, las dos columnas son más cortas que en el resto del ms. El f. 24^v está en blanco.

Incipit: *Tractatus domini Remigii in expositione XII profetarum. Incipit Osee propheta.*

Explicit: *...quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda.*

Ch² Grenoble Bibliothèque Municipale ms. 310 cat 238.

Manuscrito originario de la Cartuja datado en el siglo XIII. Cada f. mide aproximadamente 24x32 cm. Contiene los *CPMe* no faltando ninguno de ellos. Copiado a dos columnas de treinta y cinco líneas cada una, en minúscula gótica temprana, por un solo escriba. Es un ms. extremadamente prolijo de fácil y agradable lectura. La escritura es visiblemente diferente a la de *Ch¹*. Posee numeración moderna en el recto de cada f. La calidad del pergamino es mucho mejor que la de *Ch¹*. La *V* capital de *verbum* con la que se inicia el texto de *Os* es roja, azul y verde. Presenta una copia truncada del texto, atribuida a remigio de Auxerre, finalizando en el mismo lugar que *Ch¹*. La *C* capital de *clangite* de *Os* V, 8 parece dividir el texto en dos partes, aunque no es la única capital del texto se destaca por su tamaño de cuatro líneas de altura.

Incipit: *Incipit tractatus doctoris Remigii in expositione duodecim profetarum. Incipit expositio in Osee.*

Explicit: *...quasi leena Efraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Explicit expositio in Osee.*

E Auxerre Bibliothèque Municipale 49

El manuscrito tiene un total de 119ff. cada uno con numeración moderna en el recto. Fue adquirido por la Biblioteca Municipal de Auxerre el 24 de junio de 1884, vendido a ésta por el *abbé* Beau, cura de Mailly-la-Ville, y datado en el siglo XIII. Comienza con el prólogo de san Jerónimo a los *Doce Profetas Menores* y a

continuación se presenta el texto de la Vulgata de los *Doce Profetas Menores*. Los textos han sido copiados a dos columnas, cada una con cuarenta líneas en casi todos los ff.

El estado general del manuscrito es bueno. Fue copiado en minúscula gótica temprana por una sola mano. Las citas del *Libro de Oseas* fueron escritas en rojo. El texto del *Comentario a Oseas* es el primero y ocupa desde el f.19va hasta el final de f. 33vb del manuscrito y se interrumpe bruscamente en medio del comentario a *Os V, 13*. Fue dividido en dos partes con el uso de la *C* capital de *clangite*. La primera parte va desde el comienzo del texto señalado con la *V* capital en rojo, que tiene la altura de cinco líneas —desde la 30 a la 34—, hasta el comentario de *Os 5, 7* en f. 32va, o sea, esta primera parte ocupa casi la totalidad del texto copiado, puesto que en este manuscrito la copia es parcial y solo llega hasta el comentario de *Os 5, 13*.

El f. 27^r es el que posee más anotaciones marginales, totalizando tres. Todas se encuentran sobre el extremo del margen derecho del folio. La primera está a la altura de f.27rb; la letra es muy pequeña, se trata de tres palabras rodeadas por una línea curva remotamente similar a un óvalo abierto en su parte superior. El texto de esta nota es *Dicta beati Jeronimi*. Más abajo en el mismo folio se puede leer *De ephot* en una letra un poco mayor que la anterior y también rodeada de una línea similar, pero de trazo más difuso. Bajando aún más a la altura de la línea 25, dentro de un rectángulo abierto en su parte superior podemos leer *Nota de theraphim*. Los trazos que rodean las tres notas fueron hechos en rojo, pero los textos en negro.

En f. 29ra sobre la primera palabra de la línea 15 (*unde*), hay una φ , que nos remite a una nota en el margen derecho del folio a la altura de las líneas 15 y 16. Sobre el corto texto de tres renglones en letra apretada y pequeña enmarcados por tres líneas rojas (abajo y a ambos lados) se encuentra otra debajo de ella, que dice: *Nota laici de consecratis non comedant*.

En el f.32va una interpolación anuncia el fin del Libro I (a partir de *Os 5,8*):

Finit liber primus; sequitur...

Inmediatamente abajo hay una *C* capital decorada en color azul en f.32va entre la líneas 32-35, que divide el texto del *CO* en dos mitades.

Incipit: *In Christi nomine incipit tractatus domni Remigii in expositione duodecim prophetarum. Expositio in Osee incipit feliciter.*

Explicit: *...quia non a Deo qui et peccatum et captivitatem.*

V Vaticano, Biblioteca Apostolica lat. 647.

Ms. que data del siglo último cuarto del siglo XII. Muy buen estado de conservación, no presenta problemas de lectura ni lagunas. Contiene la totalidad del *CPMe* de Haimón, pero atribuido a Remigio. El *CO* ocupa los ff. 1ra-37va. Presenta la versión trunca del texto, copiado a dos columnas de veintiséis líneas cada una. El *incipit* y el *explicit* fueron copiados en una mezcla de caracteres unciales y capitales. La misma mezcla de caracteres unciales y capitales se da con las mayúsculas del texto, que sobresalen por fuera del límite de las columnas, cuando son la primera letra de una línea. Este fue copiado en minúscula carolina tardía, de trazo regular, recto y bastante grueso. La *V* de *verbum*, con la que se inicia el *CO*, está miniada con temas tanto animales (las cabezas de dos aves coinciden con las terminaciones superiores de la *V*) como vegetales. Un último rasgo interesante es que un lector o, quizás, el mismo copista dibujó numerosos puños con el dedo índice extendido en actitud de señalar distintas partes del texto.

Incipit: *In Christi nomine incipit tractatus domni Remigii in expositione duodecim prophetarum. Incipit expositio in Osee prophete.*

Explicit: *Explicit liber Osee prophete.*

R Rimini, Biblioteca comunale 116.

Este es el más tardío de los manuscritos que tenemos. El manuscrito se encuentra en el Códice del cardenal Garampi en la Biblioteca Gambalunghiana de Rimini. Hay dos descripciones del Códice, la primera (manuscrita) del bibliotecario Luigi Nardi (1828) y la segunda de Donatella Frioli (1986)⁴¹. Frioli fecha el manuscrito en el s.

⁴¹ Donatella FRIOLI, "I codici del cardinale Garampi nella Biblioteca Gambalunghiana di Rimini" en *Collana di 'Storie e storia', Monografie della Biblioteca Gambalunghiana e dell' Instituto Storico della*

XVIII y conserva la atribución de varios textos de Haimón a Remigio. Los textos presentes en el manuscrito son: *Expositio super Genesim*, *Homilia in Matheum XXVI*, 2, *Homilia in Lucam I*, 5, *Expositio in duodecim prophetas minores*.

En distintos ff. hay anotaciones del Cardenal Garampi y Amaduzzi, para las mismas remitirse a Frioli.

La letra es sumamente pequeña, apretada, desprolija (de muy difícil lectura) y deja pocos espacios en blanco en cada folio, salvo por un margen que fue aprovechado para agregar algunas notas. Cada folio tiene entre 50 y 55 líneas de texto también muy apretadas.

Sin embargo, *R* solo contiene el texto del *CO* y no todo el *CPMe*. La explicación es bastante sencilla. Quien haya copiado este ms. trabajó con la edición de de la Bigne de 1618 y con el ms. Vaticano 647 (*V* en la presente edición). Estos datos aparecen explicitados en el margen superior del primer folio. Cuando el copista se dio cuenta de que *V* tenía un *Comentario a Oseas*, que no estaba presente en la edición de de la Bigne, sencillamente lo copió, quizás con la intención de editar nuevamente todo el *CPMe*, utilizando las variantes de *V* y supliendo la faltante de *Oseas* en de la Bigne, a pesar de que el texto de *V* es incompleto (al igual por supuesto que el de *R*). Esto explicaría que de todos los *CPMe* el único copiado haya sido el *CO*. Estamos de acuerdo con Burton Edwards⁴² en el sentido de que se trata del borrador de una edición que finalmente nunca llegó a la etapa de impresión.

Tratándose *R* de una copia de *V* hemos decidido no utilizarlo en la presente edición puesto que nada puede decirnos del texto original de Haimón.

Nota acerca de Trier Stadtbibliothek 75.

Manuscrito tardío del siglo XVI posee la versión completa del *CO* atribuída a Haimón. Escrito a dos columnas de treinta y siete líneas cada una, en caracteres góticos muy prolijos y de fácil lectura. El *CO* ocupa los ff. 1ra-45ra de la numeración moderna, luego comienza el *Comentario a Johel*. El *incipit* reza:

Resistenza di Rimini 5, Maggioli Editore, Rimini, 1986. La descripción del *Comentario a Oseas* en pp. 41-42 n°49.

⁴² Comunicación personal en Auxerre 2005.

Incipit expositio Haymonis moralis super duodecim prophetas minores. Super Osee prophetam capitulum primum.

Sin embargo luego de contrastar el texto con los otros mss. noté que no tiene nada que ver con el resto de la tradición manuscrita; se trata de un escrito completamente diferente y la atribución en el manuscrito es errónea⁴³. Por lo tanto, este ms. debe ser eliminado de la lista de testimonios del *CO* de Haimón.

⁴³ Luego de consultar esta cuestión con Burton Edwards, este me señaló que efectivamente ninguno de los comentarios a los profetas menores de Trier 75 corresponden al texto de Haimón, sino que coinciden con Stegmüller 7862-7873, uno de los muchos *Comentarios a los Profetas Menores* atribuidos a Esteban Langton.

III- LAS FAMILIAS DE MANUSCRITOS.

1- LA FAMILIA α .

a- Las variantes de la familia α .

La familia α está formada por tres mss. (*A*, *S*, *T*) que comparten las siguientes variantes:

	<u>Variantes en <i>AST</i>.</u>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. fuisse	extitisse	2, 7
2. pertinet	attinet	3, 24
3. si in me credere voluerint et in	<i>om.</i>	10, 8
4. sicut	sic	20, 15
5. postea	+in deserto	21, 6
6. cui	cuius	24, 5
7. Spiritualiter	+autem	25, 7
8. auditorum	audientium	25, 14
9. in	<i>om.</i>	26, 20
10. hoc est	<i>om.</i>	27, 6
11. legis	legem	28, 11
12. in fine	fine <i>AS</i> finem <i>T</i>	29, 1
13. comedent	comedunt	35, 13
14. aufert	auferunt	38, 2
15. colent	colebant	39, 15
16. Dominum	solum	47, 6
17. vinculis	vinculo	54, 19
18. cultum	cultu	63, 18
19. coram facie mea facte sunt	coram faciem meam sunt <i>AS</i> coram facie mea sunt <i>T</i>	66, 4
20. Chaldeis	Chaldeo	87, 11
21. et	<i>om.</i>	89, 3
22. ipse est rex eius	capiet eum	109, 10
23. habent	<i>om.</i>	115, 12

Del total de 23 variantes las más importantes son:

	<u>Variantes en AST.</u>	
lectura de la edición	variante	página y línea
1. si in me credere voluerint et in	<i>om.</i>	10, 8
2. coram facie mea facte sunt	coram faciem meam sunt <i>AS</i> coram facie mea sunt <i>T</i>	66, 4
3. ipse est rex eius	capiet eum	109, 10

La variante n°1 es la única omisión importante de esta familia, que no puede ser explicada como un salto de igual a igual y además altera la comprensión del texto:

..., quia meus erit populus, si in me credere voluerint et in fide, qua vocati sunt, permanserint et eam operibus ornare studuerint.

El texto según los tres mss. de α sería:

..., quia meus erit populus fide, qua vocati sunt, permanserint et eam operibus ornare studuerint.

Las variante n°2 y n°3 son muy importantes porque se trata de partes de la citas del Libro de Oseas. Parte de *Os* VII, 2 en el caso de la variante n°2 y parte de *Os* XI, 5 en la n°3. Esa variantes no aparecen ni en el texto ni en el aparato crítico de la edición moderna de la *Vulgata*. Puede tratarse de errores de copia o de una tradición desconocida de la *Vulgata* o de lecturas de la *Vetus Latina*. En todo caso son variantes fundamentales para definir a la familia α , porque se trata de dos variante en el texto del Libro de Oseas, que ninguno de los copistas de los tres mss. de esta familia corrigieron, pero que evidentemente se encontraban en el arquetipo de esta familia

La coincidencia en estas tres variantes solo puede ser explida estableciendo que los mss. *A*, *S* y *T* proceden de un mismo arquetipo, que dio origen a la familia α . A ellas debemos sumar el cuadro anterior con las restantes variantes conjuntivas menores.

b- Las subfamilias de α .

A los efectos de establecer las subfamilias de la familia α hemos comparado las variantes que presentan las tres distintas posibilidades de asociación de los mss. de esta familia: *AT*, *AS*, *ST*.

<u>Variantes en AT.</u>		
lectura de las otras familias	variante en AT	página y línea
1. dicit	dicta	26, 5
2. sint	sunt	35, 3
3. preceperat	perceperat	39, 10
4. appellamur	appellamus	76, 4
5. recessisse	cecidisse	83, 13
6. est	+eis	89, 19
7. ignorarent	ignorant	91, 5
8. filios	filias	93, 4
9. confregerit	confregit	98, 7
10. venire	evenire	105, 6
11. significat	designat	113, 9

De estas once variantes solo la nº5 podría considerarse importante, pero también podría ser la coincidencia en un error de lectura de dos copistas distintos e independientes.

<u>Variantes en AS.</u>		
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. apellantur	appellatur	10, 2
2. illi	illius	11, 8
3. ei tollere	extollere	11, 15-16
4. venerari	venerare	15, 15
5. eam	eos	18, 4
6. gens	om.	23, 22
7. prelo	populo	27, 4
8. vobis	nobis	34, 2
9. aureos	ares	34, 15
10. agant	agunt	37, 6
11. dictum	scriptum	56, 24
12. exististis	extitistis	60, 20
13. vitulos	vitilos	63, 1

14.	convertitur	convertit	64, 2
15.	Cani	Canis	70, 8
16.	dictus	ductus	105, 22
17.	Deum	Dominum	114, 14

De estas diecisiete variantes solo dos pueden ser consideradas variantes importantes (nº7 y 11).

			<u>Variantes en ST.</u>			
lectura de las otras familias			variante	página y línea		
1.	ubi		ibi	2, 5		
2.	XI		X S decime T	2, 19		
3.	loquitur		dicit	12, 5		
4.	quamdiu		quando	14, 11		
5.	Iudeos		eos	18, 7		
6.	solitudinem		solitudine	19, 8		
7.	rursum		rursus	24, 17		
8.	per illam et per istam		~	26, 20		
9.	debita		in debita	26, 22		
10.	Deum		Dominum	27, 7		
11.	illo		eo	27, 17		
12.	chorus		om.	27, 21		
13.	lesum		om.	30, 9		
14.	sine(2º)		om	30, 18		
15.	de se		om.	31, 11		
16.	cum		om.	32, 6		
17.	nec		neque	34, 10		
18.	intellegenda est		intellegi potest	35, 13		
19.	dicentes		+dimissa nobis peccata vestra. Vel etiam falsa adulatione peccantes decipiebant dicentes:	36, 1		
20.	vel etiam falsa adulatione peccantes decipiebant dicentes: dimissa vobis sunt peccata vestra.		om.	36, 3-5		
21.	mala eventura		male ventura	36, 10		
22.	errorum		erroris	36, 20		
23.	eorum		ipsorum	37, 6		
24.	derelinquit		reliquid	37, 16		
25.	lucorum		locorum	39, 12		

26.	coniuncte	coniuncta	40, 13
27.	Ideoque	Et ideo	44, 23
28.	capiunt	capiant	46, 3
29.	institutus	instructus	48, 4
30.	advenient	advenientes	48, 21
31.	vel(2°)	Israel	53, 20
32.	fecit	<i>om.</i>	55, 17
33.	ipso	+vivimus	58, 14
34.	anno	annum	59, 13
35.	pacem promittenti	nobis <i>om.</i>	60, 7
36.	per	<i>om.</i>	60, 15
37.	mea	<i>om.</i>	60, 20
38.	operandum	+sequitur	63, 11
39.	tam iudeorum quam gentium	tam gentium quam iudeorum	65, 12-13
40.	loquentem	dicentem	70, 23
41.	prebui	+eis	73, 21
42.	triticum	tritico	74, 18
43.	vinum	vino	74, 19
44.	eo	quo	75, 14
45.	et	ideoque	76, 5
46.	cur	quomodo	76, 18
47.	ipsius	illius	76, 23
48.	peccatum	peccata	77, 7
49.	delegerunt	deherent <i>S</i> deherent <i>T</i>	78, 21
50.	illi	ipsi	79, 5
51.	et	.est	79, 14
52.	captivitatem	captivitatis	79, 17
53.	vas inmundum	<i>om.</i>	80, 5-6
54.	litteram	+vas inmundum	80, 6
55.	etiam	+ipsum	80, 17
56.	ostensum	ostenditur	81, 5
57.	sed rursus intendens illorum nequitiam subiungit, quia et ipse leges que velut aliene computate sunt.	<i>om.</i>	81, 22-23
58.	comedisset vel	<i>om.</i>	85, 24
59.	tangeret	+comederet	85, 24
60.	et(1°)	vel	86, 9
61.	ex(1°)	de	86, 15
62.	qui	quia	86, 20
63.	est	<i>om.</i>	87, 10
64.	interfecit	interfecto	87, 14
65.	et festivitatis	<i>om.</i>	88, 12
66.	meaque	quia que <i>S</i> qui ea que <i>T</i>	88, 20

67.	ageres	faceres	89, 2
68.	iniquitates	iniquitatis	90, 10
69.	subditur	sequitur	91, 21
70.	suos	<i>om.</i>	91, 22
71.	si multitudinem	similitudinem <i>S, a.c. T</i>	91, 23
72.	id est	<i>om.</i>	92, 9
73.	ipsi	ipse	93, 16
74.	illos	eos	93, 17
75.	Domini	Dei	95, 13
76.	ei	mei	95, 13
77.	ramorum	romanorum	96, 7
78.	bonis viris	iustis	96, 8
79.	altari	altare	96, 24
80.	in(1 ^o)	ad	97, 9
81.	in(2 ^o)	<i>om.</i>	97, 9
82.	ait	dicit	97, 23
83.	carcere	carcerem	98, 7
84.	qui nos videlicet	scilicet qui nos	98, 8
85.	sint	essent	98, 9
86.	regem hominem	~	98, 11
87.	habuissemus	+hominem	98, 15
88.	dederunt	dedit	100, 7
89.	si possent	si posset	101, 13
90.	et	<i>om.</i>	102, 1
91.	postea	+vero	102, 1
92.	lacus	cisternas dissipatas	102, 13
93.	fruges	+terre	102, 17
94.	prodire	prosilire	102, 18
95.	quia	que	102, 20
96.	frigoris	frigorisque	103, 3
97.	coartare	cohortare	103, 15
98.	cultu	cultura	103, 19
99.	est	esse	104, 16
100.	tuorum	+id est	105, 12
101.	scilicet	<i>om.</i>	105, 12
102.	occiderem vos	~	106, 9
103.	noctis	nocte	106, 18
104.	primogenitus meus	~	106, 23
105.	atque	et	107, 20
106.	eos	illos	107, 21
107.	habebant	abent	107, 24
108.	enim	eum	108, 3
109.	traham	tradam	108, 11
110.	robustiores	robur	109, 17
111.	filium	+verbis	110, 11
112.	principabatur	principabantur	111, 1
113.	unde	+et	111, 4
114.	id est	<i>om.</i>	111, 8

115.	quilibet	quidam	111, 13
116.	vestrum	nostrum	111, 13
117.	homo (2 ^o)	malus homo	111, 20
118.	Abel	+iusti	112, 6
119.	suam	<i>om.</i>	112, 9
120.	correxerit	corripuerit	112, 12
121.	qui	+et	113, 12
122.	meridie	+cotidie	113, 13
123.	hoc	id	114, 10
124.	Dominum	Deum	114, 11
125.	fortuito	fortuito	115, 21
126.	iam hoc	Iordanis	116, 4
127.	prius	prium	116, 12
128.	ab	<i>om. S</i> <i>s.l. T</i>	116, 22
129.	stude	studeto	117, 7
130.	nascentem	+in fide	117, 13
131.	populum	fratem	117, 14
132.	mihi	<i>om.</i>	119, 1
133.	sequuntur	sequitur	119, 10
134.	arbitrabitur	arbitratur	119, 16
135.	habitabant filii Israel in tabernaculis	filiis Israel in tabernaculis habitabant	119, 24
136.	per quadraginta annos	<i>om.</i>	120, 1
137.	feci	precepi	120, 1
138.	dixit	dicit	120, 5
139.	spiritualiter	per spiritum sanctum	120, 9
140.	ceti	+tribus diebus et tribus noctibus	120, 11
141.	uxore	uxorem	121, 16
142.	natura	<i>om.</i>	122, 11
143.	mavult	maius vult	122, 18
144.	Dei	Deus	123, 12
145.	idem	isdem	123, 13
146.	et	<i>om.</i>	124, 2
147.	pertransiit	pertransiet	124, 8
148.	legimus	legitur	124, 10
149.	prestisset	+eis	125, 9
150.	deerit	+in loco paschue ibi me collocavit	125, 13
151.	erga	<i>om.</i>	125, 21
152.	illos	illis	125, 22
153.	cordis	iecoris	126, 6
154.	disrumpam	disperdam	126, 6
155.	eos	+ac si diceret	126, 9
156.	scilicet	<i>om.</i>	126, 10
157.	salveris misericordia	misericordia salvatoris eripi possis	126, 16

158.	pro nobis	om.	127, 1
159.	vita	+inquit	128, 8
160.	autem	+mortem	128, 12
161.	frutos dignos	~	131, 4-5
162.	hoc est	id est	131, 9
163.	unusquisque fidelium	unus fidelium quisque	131, 14
164.	inquit	om.	132, 3
165.	eis(1º)	eo	132, 8
166.	usus transtulerunt	~	132, 11-12
167.	Egyptios	Egiptiis	132, 19
168.	istud	hoc	132, 21
169.	omnis	om.	133, 2
170.	eius	om.	133, 8
171.	penitentiam	penitentie	133, 10
172.	conversi	conversionem	133, 10
173.	omnem	om.	133, 10
174.	respondit	respondet	133, 11
175.	florent	florebunt	133, 20
176.	bona	eius	133, 22
177.	mole	modo	133, 24
178.	consistant	consistunt	133, 24
179.	eo	terris	134, 3
180.	omnibus	in om.	134, 5
181.	precollet	precellit	134, 5
182.	bone	devote	134, 7
183.	tribuat	attribuat	134, 7
184.	corpore et sanguine domini vel	om.	134, 16
185.	vivent	+id est, corpore et sanguine Domini	134, 16
186.	quia per Christum, qui est verum frumentum, de morte ad vitam resurgent	om.	134, 16-17
187.	est(2º)	om.	136, 3
188.	veteris ac novi	tam veteris quam novi	136, 14
189.	Deum	dominum	136, 15
190.	intelliguntur	+et	136, 17
191.	corruent	corruunt	136, 18

Del total de 191 variantes presentes en *ST* podemos resaltar las siguientes :

	<u>Variantes en S y T</u>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea

1.	loquitur	dicit	12, 5
2.	intellegenda est	intellegi potest	35, 13
3.	vel(2°)	Israel	53, 20
4.	movemur	+vivimus	58, 14
5.	pacem nobis promittenti	<i>om.</i>	60, 7
6.	operandum	+sequitur	63, 11
7.	loquentem	dicentem	70, 23
8.	et	ideoque	76, 5
9.	cur	quomodo	76, 18
10.	sed rursus intendens illorum nequitiam subiungit, quia et ipse leges que velut aliene computate sunt.	<i>om.</i>	81, 22-23
11.	comedisset vel	<i>om.</i>	85, 24
12.	tangeret	+comederet	85, 24
13.	ageres	faceres	89, 2
14.	bonis viris	iustis	96, 8
15.	lacus	cisternas dissipatas	102, 13
16.	homo (2°)	malus homo	111, 20
17.	abel	+iusti	112, 6
18.	suam	<i>om.</i>	112, 9
19.	correxerit	corripuerit	112, 12
20.	qui	+et	113, 12
21.	meridie	+cotidie	113, 13
22.	iam hoc	Iordanis	116, 4
23.	nascentem	+in fide	117, 13
24.	populum	fratrem	117, 14
25.	per quadraginta annos	<i>om.</i>	120, 1
26.	feci	precepi	120, 1
27.	spiritualiter	per spiritum sanctum	120, 9
28.	ceti	+tribus diebus et tribus noctibus	120, 11
29.	prestisset	+eis	125, 9
30.	deerit	+in loco paschue ibi me collocavit	125, 13
31.	eos	+ac si diceret	126, 9
32.	salveris misericordia	misericordia salvatoris eripi possis	126, 16
33.	vita	+inquit	128, 8
34.	autem	+mortem	128, 12
35.	bona	eius	133, 22
36.	eo	terris	134, 3
37.	bone	devote	134, 7
38.	tribuat	attribuat	134, 7
39.	quia per Christum, qui est verum frumentum,	<i>om.</i>	134, 16-17

de morte ad vitam resurgent		
40. veteris ac novi	tam veteris quam novi	136, 14
41. intelleguntur	+et	136, 17

ST presenta numerosas variantes importantes respecto de *A* y del resto de la flia manuscrita. Es interesante notar la gran cantidad de interpolaciones, que van desde la inclusión de una palabra hasta oraciones cortas.

En conclusión, basándonos en la cantidad e importancia de las variantes que unen a los manuscritos *ST*, muy superior en cantidad y calidad a las presentes en las combinaciones *AS* o *AT*, consideramos que la familia α se divide en dos subfamilias: una con un solo testimonio manuscrito : *A* ; y otra con dos *ST*.

Veremos a continuación cuál es el ms. más confiable de la familia α . Para esto, se presentarán en tablas la totalidad de las variantes que presenta cada uno de los mss. de esta familia :

	<u>Variantes en <i>A</i></u>	
Lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. eius	<i>om.</i>	2, 21
2. Ochozia	Achaziam	3, 4
3. est	<i>om.</i>	4, 9
4. fusus est	<i>om.</i>	5, 10
5. sunt	<i>om.</i>	6, 13
6. Israel fuerit dispersus	Israel, qui hodie persus	8, 11
7. eis	<i>om.</i>	8, 16
8. positam	posita	9, 16
9. meretrice	metrice	10, 13
10. reliqui	reliquid	11, 20
11. virtutibus, quas	quod	12, 9
12. super (2°)	<i>om.</i>	13, 9
13. expositionem	ex passione	13, 10
14. varia	va	13, 14
15. personam	persanam	14, 5
16. adprehendet	adprehenden	14, 7
17. prosperis	prosperi	14, 13
18. pressi	pessi	14, 15

19. inquit	in	15, 16
20. et vinum meum in tempore suo	<i>om.</i>	15, 17
21. honorifice	honorificare	16, 24
22. in	<i>om.</i>	16, 25
23. et in	<i>om.</i>	17, 10
24. pluralis	plura vel	18, 13
25. quod	quo	21, 4
26. eius	eis	23, 4
27. ter	<i>om.</i>	24, 15
28. socru	socrum	25, 9
29. in terris	terrīs	25, 19
30. et (1°)	<i>om.</i>	29, 4
31. habitant	habitante	29, 10
32. status	stas	29, 10
33. rex ab eo	<i>om.</i>	29, 11
34. vestimentis	vestis	29, 18
35. dare	<i>om.</i>	30, 12
36. sunt	<i>om.</i>	30, 15
37. loquebatur	+beatus	30, 17
38. sanguis	sanguinis	31, 16
39. locutus est	loquitur	33, 15
40. et post	<i>om.</i>	33, 22
41. habuerunt	habebant	33, 23
42. meroris	memoris	34, 6
43. deflere auderet	defleret audi et	34, 12-13
44. ea	eis	34, 16
45. in	<i>om.</i>	35, 9
46. quod	<i>om.</i>	35, 10
47. in (3°)	<i>om.</i>	35, 10
48. sunt	<i>om.</i>	36, 4
49. prelatus	prelatos	36, 12
50. lucent	lucent	36, 18
51. dereliquerunt	reliquerunt	37, 22
52. forte	orte	38, 12
53. sue	sive	39, 13
54. ultio	ultimo	40, 2
55. sermo ne Deum	sermonem Deum	40, 14
56. idola	idola	40, 15
57. tu	tui	40, 16
58. miscuisti	miscuista	40, 16
59. camporum	capurum	42, 4
60. ne	non	42, 12
61. convivio	conubio	43, 5
62. cepistis	cepis	45, 1
63. duxistis	duxis	45, 1
64. respiscant	respicant	46, 5
65. cum pressi	compressi	48, 9

66. vocata	vata	49, 18
67. manifestent	manifestantur	50, 20
68. fractam	factam	53, 4
69. parem	parent	53, 22
70. coguntur	congruuntur	54, 18
71. est	<i>om.</i>	55, 22
72. est (1°)	<i>om.</i>	55, 23
73. relevat	revelat	57, 10
74. qua	<i>om.</i>	58, 6
75. que	quem	59, 11
76. Christus	Christo	59, 14
77. quia	que	61, 9
78. fide	<i>om.</i>	61, 9
79. prevaricati	prevareti	61, 23
80. ut	et	63, 1
81. pro	post	63, 15
82. illi	illis	64, 1
83. non te putes	non tempus	64, 4
84. tempore	temore	64, 7
85. latrunculus	latrunculos	65, 6
86. super	<i>om.</i>	66, 8
87. evacuaretur	vacuaret	66, 24
88. fores	foras	67, 14
89. quosque	quoque	70, 2
90. post	pre	70, 17
91. suum	sunt	70, 21
92. sic	sicut	71, 4
93. Domini	Dei	75, 20
94. quam	<i>om.</i>	76, 6
95. est (2°)	<i>om.</i>	76, 10
96. vocem	voce	78, 23
97. corruptionis	correptionis	80, 11
98. amittunt	amittant	80, 15
99. iniquitatis	iniquitates	82, 17
100. voluptatibus	voluntatibus	86, 17
101. illa	illi	87, 3
102. que	quoniam	87, 5
103. te stultum	testum	88, 18
104. in	<i>om.</i>	90, 3
105. per	<i>om.</i>	90, 11
106. liberis	liberos	91, 22
107. fiant labia dolosa. Et alibi: disperdat dominus universa	<i>om.</i>	93, 12-13
108. Hierusalem	Iesum	94, 9
109. Deus	Dominus	95, 12
110. legem	regem	95, 14
111. protinus	protenus	95, 4

112.	Domino	Deo	95, 17
113.	bonis viris	prophetis	96, 8
114.	foliorum	filiorum	96, 11
115.	noluerunt	voluerunt	97, 10
116.	duxitque	eduxitque	97, 11
117.	possumus	possum	97, 15
118.	eorum	<i>om.</i>	97, 15
119.	posset	debet	98, 13
120.	succensus	infensus	98, 14
121.	super	sub	98, 24
122.	vocat	vacat	99, 13
123.	munus	minus	100, 4
124.	furto	furtosa	100, 14
125.	sacerdotium	conditum	100, 14
126.	alienigena	alligenina	100, 18
127.	alienigena	+Iuxta supra talem intelligentiam laborandum est quomodo hereticis hec captemus	100, 18
128.	possent	possit	101, 13
129.	crudeliter	creduliter	101, 16
130.	alligabis	ligabis	102, 19
131.	aream terere et non solum didicit	<i>om.</i>	102, 21
132.	collo	colle	103, 12
133.	possint	possunt	104, 2
134.	et arare	tardem	104, 6
135.	precipit	precepit	104, 6
136.	docere	doceret	104, 22
137.	mendacii	mendacia	105, 7
138.	arant	erant	105, 8
139.	in (2°)	<i>om.</i>	105, 12
140.	subiuncxit	subiuxit	106, 9
141.	vocavit	vocavi	107, 1
142.	Sydonie	Sidoniis	107, 16
143.	servierunt	serverunt	107, 23
144.	confinxerunt	confinxurant	107, 24
145.	ea	et	108, 14
146.	hominum	<i>om.</i>	109, 2
147.	ac	a	109, 10
148.	comedet	comedit	109, 18
149.	non	num	110, 6
150.	delebo	debo	110, 13
151.	numero	nomen	110, 22
152.	carebant	<i>om.</i>	110, 23
153.	plagis	<i>om.</i>	111, 4
154.	cruciatibus	cruciabit	111, 6
155.	penitudo	plenitudo	111, 7
156.	populum	~	111, 12

	delere		
157.	crudelitatem	credulitatem	111, 17
158.	qui	que	112, 1
159.	ex	et	112, 5
160.	civitatem	civitatis	112, 14
161.	veniam	venie	112, 18
162.	volatilia	volatilie	112, 21
163.	dicit	dixit	112, 23
164.	subditur	+el volabunt quasi avis ex Egipto et quasi columba de terra assiriorum: et collocabo eos in domibus suis	113, 8
165.	filii (2°)	in	113, 8
166.	et volabunt quasi avis ex Egipto et quasi columba de terra assiriorum et collocabo eos in domibus suis	<i>om.</i>	113, 10-11
167.	audire	avolare	113, 14
168.	a	et	113, 20
169.	suam	<i>om.</i>	114, 17
170.	narrat	+in	114, 18
171.	falsam	falsorum	115, 9
172.	habent	inter	115, 12
173.	ferunt	fert	115, 12
174.	merentur	mereretur	115, 13
175.	duritia	<i>om.</i>	115, 24
176.	consilio	consilium	116, 12
177.	utrumque	iterumque	117, 9
178.	Deo (2°)	+a	118, 3
179.	ac propinquans	appropinquans	118, 4
180.	interpretatur	ter	118, 11
181.	comburentur	comburent	118, 20
182.	dum	Dominum	119, 8
183.	innocentes	nocentes	119, 8
184.	de	+tempore	119, 24
185.	sedeas	+more patrum tuorum	120, 3
186.	unde	+et	120, 5
187.	habitent	habitant	120, 17
188.	eisdem	iisdem	121, 6
189.	cultura	culturas	121, 11
190.	ductis	ductus	121, 11
191.	supplantatorem	supplantarem	122, 4
192.	Deum	Dominum	122, 4
193.	Liam	a Liam	122, 6
194.	venire	devenire	122, 17
195.	effuderunt	effuderint	122, 20

196.	horror invasit Israel. Loquente Ephraim	<i>om.</i>	123, 1
197.	nunc	tunc	123, 7
198.	vitulis	vitulos	123, 17
199.	deficit	<i>om.</i>	124, 7
200.	educens	educes	124, 15
201.	vinee	vince	124, 22
202.	etiam	+vel	124, 22
203.	debebant	debeant	125, 5
204.	exeram	exteram	125, 22
205.	vel	sive	126, 10
206.	aperta	aperti	127, 16
207.	dolores	dolore	127, 18
208.	qua	quia	128, 16
209.	sive ad refrigerium sive in penis pro qualitate meritorum	<i>om.</i>	128, 17
210.	abscondita	absconditus	128, 18
211.	est	<i>om.</i>	128, 18
212.	fontem	frontem	129, 17
213.	pregnantes	regnantes	130, 8
214.	referendo	referendum	130, 19
215.	fictas	factas	131, 16
216.	offerre	aufferre	131, 20
217.	arrogantiam	+habuerit in Assur	133, 2
218.	dicit	dixit	133, 2
219.	Deum	Dominum	133, 10
220.	nunc	nec	133, 16
221.	Deum suum	<i>om.</i>	133, 20
222.	sed	se	133, 24
223.	comparat	compareat	134, 4
224.	quam desideraveram sedi et fructus eius dulcis gutturi meo. Vivent tritico et germinabunt quasi vinea. Cum, inquit, sederint sub umbra illius	<i>om.</i>	134, 13-15
225.	Libane	libamine	135, 7
226.	sunt	<i>om.</i>	136, 13

<u>Variantes en S.</u>		
lectura de las otras	variante	página y línea

familias		
1. salvator	<i>s.l.</i>	1, 14
2. dii	Dei	1, 14
3. fornicabitur	fornicatur	3, 13
4. nec	<i>om.</i>	3, 20
5. Deum	Dominum	4, 5
6. quiescere	requiescere	4, 18
7. dimidiam tribum	dimidia tribu	5, 5
8. bello	in bello	6, 10
9. non	<i>om.</i>	6, 14
10. universis	universi	7, 8
11. licentiam	leticia	8, 12
12. substraverat	substraverit	11, 3
13. aptantur	obtantur	12, 7
14. ergo	<i>om.</i>	15, 21
15. temploque	templo	16, 12
16. hoc	hec	16, 15
17. captivitatem	captivitate	16, 17
18. enim	<i>om.</i>	18, 5
19. haut	autem	18, 9
20. fine	finem	18, 11
21. Ergo et Baalim masculino genere, numero sunt plurali, licet quidam male legant genere feminino	<i>om.</i>	18, 15-16
22. factum	<i>om.</i>	20, 14
23. aqua	aquam	21, 15
24. et sic demum ad terram repromissionis pervenerunt tipum gessit presentis vite, in qua fideles percipiunt manna et aquam de petra,	<i>om.</i>	21, 15-17
25. exprimuntur	exprimitur	23, 12
26. ceterasque	ceterisque	24, 18
27. iam	<i>om.</i>	24, 19
28. sicut	sic	24, 22
29. Iudam	<i>om.</i>	26, 19
30. referti	refecti	27, 6
31. ultima	ultimo	29, 7
32. sum	<i>s.l.</i>	29, 11
33. sacerdotali	sacerdotalia	29, 17
34. hoc	id	30, 2
35. querent	querens	30, 5
36. ipsique	ipso quoque	30, 22
37. statim	<i>om.</i>	32, 14

38. prophetalem	<i>om.</i>	33, 19
39. suum numerum	~	36, 19
40. aliquos delinquentes	~	37, 3
41. aufert cor, id est, sensum et intellectum hominis pervertit. Et est sensus: sicut vinum et ebrietas.	<i>mg.</i>	38, 2-3
42. et super sponsas vestras, cum adulteraverint, hoc est, non puniam illas pro sua fornicatione.	<i>mg.</i>	39, 22-23
43. Israelitas quasi agnum	qu. ag. Is.	42, 5
44. remuneratio	remuneratio	44, 9
45. eos	<i>om.</i>	47, 19
46. etiam	<i>om.</i>	50, 7
47. facta	facti	50, 23
48. desiderabiliter	desiderabilia	51, 7
49. ligna	lignum	53, 7
50. se fieri	efieri	55, 3
51. sibi	superbie	57, 16
52. post	per	57, 16
53. quo	quod	57, 18
54. resurrectionem	resuscitationem	58, 8
55. sive etiam in Adam	<i>om.</i>	61, 16
56. per	<i>om.</i>	63, 4
57. dies	<i>s.l.</i>	67, 14
58. adoramus	adoremus	67, 16
59. fabricatus fuerat	fabricavit	68, 5
60. reconciliaretur	reconciliarentur	68, 6
61. igne	ignem	68, 10
62. noluerunt	noluerint <i>p.c.</i>	68, 14
63. omnemque populum idololatrie deditos, ceperunt dicere: Quid faciemus? Ecce rex et principes	<i>mg.</i>	68, 18-19
64. ex omni parte cineribus	<i>s.l.</i>	71, 6-7
65. defendendi	destendendi <i>a.c.</i>	72, 4
66. rete	<i>s.l.</i>	72, 10
67. a	ad	72, 13
68. comprehensi	+sunt	72, 17
69. Israel	<i>om.</i>	72, 24
70. quo	quod	73, 1
71. quoniam	qui	73, 6
72. illius	eius	73, 6

73. luporum	<i>om.</i>	73, 10
74. esse	esst	73, 15
75. Nunquid	Non quod aliquid	73, 24
76. confundantur	confirmantur	74, 10
77. est	+in	74, 13
78. modo	nunc	74, 13
79. eos	eas	74, 22
80. Nam et sepe fiunt necessarie cause, que preteriri nequeunt, sed tamen quia homines non Dei voluntatem	<i>s.l. mg.</i>	77, 10-11
81. emendari	emendarin	78, 19
82. delegerunt	delerent	78, 21
83. emendari	emundari	78, 24
84. non (<i>l'</i>)	<i>s.l.</i>	79, 21
85. demoniaco	demonico	80, 9
86. quos	quod	81, 8
87. Dominus recordatur, quas ante legem commiserant, peccata autem vindicat; idcirco ergo, quia post datam legem peccaverunt isti, dicitur nunc, id est, in presenti tempore recordabitur iniquitates eorum, ad ulciscendum	<i>mg.</i>	82, 22-24
88. et destruxit omnes civitates munitas et cepit eas. Unde subiungitur: Et mittam ignem in civitates eius et devorabit edes eius. Ignis quippe vocatur Sennacherib	<i>mg.</i>	83, 15-17
89. scripturam	scripturas	84, 2
90. offeretur	offeruntur	86, 12
91. sevissimus	sevissimis	87, 5
92. Assiriis	Assirio	87, 11
93. reliquis	reliquus	87, 14
94. vitam	vite	87, 23
95. recipiant	recipient	88, 13
96. scito	+te	88, 19

97. meaque	quia que	88, 20
98. tibi annunciabat per spiritum sanctum cognoscebat. Aliter: Scito te, Israel, stultum prophetam	<i>i.c.</i>	88, 20-21
99. Ut	Si	91, 4
100. pereunt	pereant	92, 21
101. everti	evelli	93, 1
102. partu	in partu	93, 14
103. secundo	sacerdo	94, 1
104. Deum	Domini	95, 4
105. populorum abundavit bonis operibus in patriarchis, prophetis et ceteris bonis viris. Alia translatio habet	<i>mg.</i>	96, 8-9
106. contrarium	contrario	98, 20
107. que	quem	100, 10
108. enim	<i>om.</i>	100, 15
109. disperdentur	desperdentur	101, 1
110. Ascendem super Ephraim	<i>om.</i>	103, 10
111. confringet	confringit <i>a.c.</i>	103, 13
112. sulcos	sulgos <i>a.c.</i>	103, 13
113. littere	<i>om.</i>	104, 2
114. aras	aram	105, 22
115. exercitum	+eius	105, 25
116. quos	quas	106, 7
117. est interfecta...pariter	<i>mg.</i>	106, 12
118. spumam	spuma	106, 15
119. ponit	poni	106, 16
120. similitudine	similitudinem	106, 16
121. intelligitur	intellegatur	107, 6
122. ipse	ipsa	107, 16
123. sum	est	108, 6
124. in die, nubes eram, in nocte	<i>s.l.</i>	108, 8
125. id est, cum peccassent et fecissent sibi caput vituli, dedi eis locum penitentiae et ignoraverunt quod curare eos	<i>mg.</i>	108, 9-10
126. ponderi	pondere	108, 20
127. manna	magna	108, 22

128.	humeris	in humeris	109, 1
129.	autem	<i>s.l.</i>	109, 12
130.	medias	in medias	109, 15
131.	hostis	hostes <i>a.c.</i>	109, 16
132.	hunc	<i>om.</i>	110, 11
133.	maiorum	maiorem	111, 6
134.	tribuum	+voluerit	111, 18
135.	civitates	civitas <i>a.c.</i>	112, 3
136.	Abel	a Abel	112, 4
137.	etiam	<i>om.</i>	113, 7
138.	referee	ferre	113, 17
139.	imitabatur	imitabantur	114, 11
140.	Ephraim	Israel	114, 20
141.	hec	<i>om.</i>	115, 6
142.	coaptare	quo aptare	115, 6
143.	scilicet atque miseriarum, quia decem tribubus pro peccatis suis captivatis	<i>mg.</i>	115, 15-16
144.	deceptus	+est	115, 21
145.	Deum	Dominum	115, 24
146.	hoc	in hoc	116, 20
147.	peccata	peccato	117, 12
148.	in	<i>s.l.</i>	117, 15
149.	dirigente	diligenter	117, 23
150.	converteretur	convertetur	118, 6
151.	Iude erat	~	118, 9
152.	sit	<i>om.</i>	118, 16
153.	quod	quos	118, 18
154.	erroris	errores	120, 19
155.	eorum	<i>om.</i>	120, 21
156.	per	<i>s.l.</i>	121, 5
157.	regionem	regione	121, 14
158.	est	<i>om.</i>	122, 3
159.	faciet	faciat	122, 17
160.	mavult	maius vult	122, 18
161.	quibus	a quibus	122, 21
162.	horror	+nimius	123, 1
163.	sibi deos	~	123, 11
164.	dicunt	<i>om.</i>	123, 14
165.	vitulos	vituli	123, 19
166.	subito	subicio	124, 7
167.	manum	manu	124, 16
168.	dedi	det	125, 2
169.	est	+et	126, 12
170.	da mihi	damus	127, 5
171.	ligetur	<i>p.c.</i>	127, 13
172.	ingemiscit	ingemisci	127, 20

173.	iuxta	iusta	127, 21
174.	dignatur	dignetur <i>a.c.</i>	128, 5
175.	Deus	Dominus	129, 9
176.	quia	que	130, 5
177.	Convertere	Converte	130, 12
178.	verba	+satis indicant prophetam condolere miseriarum populi sui causaque salutis perdite tallia illorum auribus monita suaderi et	130, 13
179.	et (2º)	ad	131, 2
180.	miserebor	+eis	133, 16
181.	fragrans	flagrans	135, 4
182.	accipi ut	accipiunt	135, 19

	<u>Variantes en T.</u>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. ad Osee ita est intellegendum: factum est ut verbum Domini	<i>om.</i>	1, 6-7
2. hic	hinc	1, 15
3. hic	<i>om.</i>	3, 1
4. regum	regnum	3, 5
5. qui	<i>om.</i>	3, 9
6. hoc	<i>om.</i>	3, 10
7. captivitas	captivitatis	6, 4
8. a lacte remove	alactare movere	7, 10
9. eos	hos	7, 19
10. Locum, ubi ista dicebantur, debemus intelligere Hierusalem, ubi plurimo tempore Iudei idola colentes non erant populus Dei. Erit, inquit, in loco, id est, in Hierusalem, ubi dicitur eis modo non populus meus vos, dicetur eis filii Dei viventis,	<i>om.</i>	8, 13-16
11. tam	tamen	9, 5
12. Si	+autem	10, 4
13. patientia	penitentia	10, 14
14. vel	et	11, 1
15. Et illi prius malum in corde cogitabant et sic demum easdem suas malas	<i>om.</i>	11, 8-10

cogitationes in opus prodire faciebant.		
16. misertus	+est	12, 15
17. ascribebat	inscribebat	13, 5
18. multati	multi	13, 9
19. pressa tribulatione gravissima. Et non adprehendet eos, ad hoc ut sibi auxilium	<i>om.</i>	14, 7
20. plebs	blebs	14, 12
21. dilectionis	dilectionem	15, 14
22. significant	significabant	16, 6
23. nullam	nullum	17, 8
24. plenius	<i>om.</i>	17, 15
25. redegerunt	redigerunt	17, 16
26. accipi	intelligi	17, 22
27. Baalim	<i>om.</i>	18, 10
28. plurali	plurari	18, 13
29. aures	<i>om.</i>	18, 18
30. corde	corda	18, 18
31. subiugarent	subiugarunt	20, 20
32. dies	<i>om.</i>	21, 4
33. que	qui	21, 11
34. idem	id est	22, 15
35. id est, vir meus	<i>om.</i>	22, 21
36. hic	<i>om.</i>	22, 21
37. secundam	micam	26, 19
38. Israel	<i>om.</i>	26, 25
39. et dimidio coro ordei	<i>om.</i>	27, 14
40. hec	<i>om.</i>	27, 20
41. Egiptiorum, pertinent. Ipsa enim die	<i>om.</i>	28, 3
42. preparent	preparent	28, 10
43. fuisse	<i>om.</i>	28, 13
44. hec omnia	~	29, 5
45. Habemus et teraphim, hoc est, signum et memoriam Dei expressam in cordibus nostris, iuxta quod ei decantamus: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine et cetera	<i>om.</i>	30, 2-4
46. hec(2 ^o)]	<i>om.</i>	30, 6
47. extra	ex	30, 11
48. maledictum	<i>om.</i>	30, 20
49. mendatium	me dictum	30, 20
50. in eum	<i>om.</i>	30, 24

51.	ipsum	ipsi	31, 19
52.	subditur	sed scilicet	33, 1
53.	vel	et	34, 2
54.	tradens	tradans	34, 18
55.	comedunt	comedant	35, 17
56.	non argunt	arguuntur	35, 21-22
57.	et tormento	<i>om.</i>	36, 15-16
58.	eius	<i>om.</i>	36, 16
59.	viderint aliquos	~	37, 3
60.	id est, ideo coluerunt idola, quia reliquerunt Dominum Deum suum, non valentes duobus dominis simul servire. Et hoc in non custodiendo, subauditur mandata	<i>om.</i>	37, 22-24
61.	sue	<i>om.</i>	38, 4
62.	non	ne	39, 22
63.	venerarentur	venerantur	41, 13
64.	diceret eis	diceretis	41, 19
65.	Iacob	<i>om.</i>	42, 22
66.	subaudis	<i>om.</i>	43, 3
67.	omnipotenti Deo	omni populo	43, 7
68.	filius	a filiis	43, 11
69.	celebrant	colebant	44, 4
70.	suis	<i>om.</i>	44, 6
71.	nunc	<i>om.</i>	46, 17
72.	ducantur	inducantur	47, 23
73.	in faciem	<i>om.</i>	48, 2
74.	oblationibus	oblivionibus	48, 10
75.	partibus, hoc est, cum suis	<i>om.</i>	48, 22
76.	demonstrat	monstratur	49, 3
77.	hec	<i>om.</i>	50, 4
78.	qua	quia	50, 10
79.	dilatate	dilaatari	51, 20
80.	consumit	comedit	53, 8
81.	domo	domui	54, 21
82.	leena	+posuerunt	54, 25
83.	latine	alius	55, 1
84.	post	plus	55, 6
85.	futura	futuram	55, 6
86.	se	<i>om.</i>	55, 9
87.	a	de	55, 16
88.	dicunt	dicuntur	57, 19
89.	enim	+accipiant	57, 19
90.	nos	+Christus	57, 24
91.	ut	<i>om.</i>	58, 13

92.	coalescant	convalescant	59, 10
93.	recondemur	recondemus	59, 17
94.	et	subditur	59, 18
95.	temporaneas	temporaneus, temporaneum	59, 19
96.	dubitabit	dubitavit	60, 21
97.	Dominus	<i>om.</i>	60, 23
98.	istius	huius	60, 24
99.	fruitus	fructus	61, 1
100.	transisse	tranxisse	61, 1
101.	Dei	<i>om.</i>	61, 5
102.	latronum	<i>om.</i>	62, 15
103.	erat	<i>om.</i>	62, 21
104.	ubi	ibi	62, 21
105.	licebat	dicebant	62, 21
106.	parte	+illi	64, 1
107.	abducitur	obducitur	64, 5
108.	istos	illos	64, 13
109.	idololatria	idola	64, 25
110.	propter	+dilectionem <i>s.l.</i>	65, 10
111.	antiquam	antique	65, 11
112.	eos	<i>om.</i>	66, 1
113.	autem	<i>om.</i>	66, 8
114.	suis	<i>om.</i>	66, 18
115.	populo	<i>om.</i>	66, 23
116.	principibus	<i>om.</i>	67, 2
117.	Eunomii	Iemonii	69, 5
118.	conculcantes	relinquentes	69, 6
119.	videant	vident	69, 7
120.	ex	<i>om.</i>	69, 9
121.	dicitur	dicit	69, 10
122.	suum et non quesierunt eum in omnibus his. Quod superius subobscurè posuerat, dicens: Ephraim factus est subcinericius, qui non reversatur ^e , nunc ponit manifestius: Non sunt, inquit, reversi ad Dominum Deum suum et non quesierunt eum in omnibus his	<i>om.</i>	70, 19-22
123.	reversi	reversis	70, 22
124.	recte	regte	71, 1
125.	revertitur	revertatur	71, 7
126.	ignorat	ignoret	71, 13
127.	ait	dixit	71, 17
128.	Estote	+ergo	71, 17

129.	est	<i>om.</i>	71, 24
130.	vel	et	72, 4
131.	sentiant	sciant	72, 7
132.	servitute	servitate <i>a.c.</i>	72, 23
133.	mendatia	+sua	73, 7
134.	Recesserunt	Recesserant	73, 18
135.	brachia	brachium	73, 21
136.	percuterent	percuterant	74, 6
137.	Christi	Domini	74, 17
138.	impiissimas	pessimas	75, 1
139.	Zacharias loquitur dicens	a Zacharias dicitur	75, 16-17
140.	pertinet	<i>om.</i>	75, 19
141.	cognoscimus	cognovimus	76, 5
142.	quam	quem	76, 6
143.	est	<i>om.</i>	76, 7
144.	relique	alie	76, 15
145.	Nam et sepe fiunt necessarie cause, que preteriri nequeunt, sed tamen quia homines non Dei voluntatem	<i>om.</i>	77, 10-11
146.	sum	<i>om.</i>	78, 18
147.	delegerunt	delerunt	78, 21
148.	me dante	mediante	79, 1
149.	quia	quoniam	79, 15
150.	non	nec	79, 18
151.	iacta	iactata	80, 1
152.	quandiu	que diu	81, 9
153.	et principibus	<i>om.</i>	81, 10
154.	captivitatem	captivitate	81, 13
155.	ei	eis	81, 21
156.	Scripturarum	<i>mg.</i>	84, 1
157.	multum	multis	84, 15
158.	perceperant	acceperant	84, 19
159.	Dei	Deo	84, 19
160.	ipsa	ea	86, 7
161.	quam	+ipsi	86, 7
162.	subaudis	<i>om.</i>	86, 8
163.	domum	domo	86, 11
164.	dum	<i>om.</i>	86, 17
165.	Domino	Deo	86, 18
166.	venerit	venerint	87, 4
167.	mea	magna	87, 5
168.	quid (2°)	que	87, 7
169.	quia	qui	87, 11
170.	miseria	miseriis	87, 11
171.	vitam	vitem	87, 23
172.	veros	<i>om.</i>	88, 14

173.	appellabat	appellat	88, 14
174.	putabas	putas	88, 23
175.	amentie	<i>om.</i>	88, 24
176.	quippe	<i>om.</i>	89, 15
177.	cum	<i>om.</i>	89, 17
178.	potentiam	penitentiam	89, 19
179.	sibi	<i>om.</i>	90, 8
180.	avolavit	volavit	91, 20
181.	civibus	avibus	92, 7
182.	blasphemiam	blasphemia	93, 12
183.	conceptu	ceptu <i>a.c.</i>	93, 14
184.	partu	<i>om.</i>	93, 14
185.	superbiam	superbia	93, 14
186.	et ubera arentia, ne scilicet habeant causas superbie et in quo gloriari solent, in eo confundantur ^d . Superbia enim eis erat multitudo filiorum ideoque ait: Da eis vulvam sterilem	<i>om.</i>	93, 18-20
187.	domum	domus	94, 9
188.	faciebat	faciat	95, 5
189.	solum	<i>om.</i>	95, 14
190.	diligat	diligeret <i>s.l.</i>	95, 19
191.	venit	invenit	97, 7
192.	data sibi	~	97, 10
193.	nunc	<i>om.</i>	97, 19
194.	sensus	consensus	97, 19
195.	hoc dicitur	~	97, 24
196.	id est	<i>om.</i>	98, 1
197.	ideo	ideoque	98, 10
198.	Dei	Domini	98, 16
199.	vobis	nobis	98, 18
200.	contrarium	contraria	98, 20
201.	nobis	vobis	98, 21
202.	captivitatis	captivitas <i>a.c.</i>	98, 24
203.	quidam	quidem	99, 8
204.	deos	duos	99, 14
205.	ipsum	ipsi	99, 18
206.	colebat	colebant	99, 19
207.	sicut in sequentibus invenimus	in se. si. in.	99, 19
208.	que	+ut	100, 10
209.	reverterentur	revertentur	100, 21
210.	coluerunt	colerunt	101, 4
211.	etiam manifestat	~	101, 9-10
212.	eo	<i>om.</i>	101, 17
213.	vero	<i>om.</i>	101, 21
214.	Dei	<i>om.</i>	101, 23

215. cum	<i>om.</i>	102, 6
216. perpetrarunt	perpetrauerunt	102, 11
217. religionem	vitam	103, 2
218. diutina	diutinae	103, 3
219. afflictione	afflictionis	103, 3
220. caloris	calore	103, 3
221. ut	<i>om.</i>	103, 13
222. illos	eos	103, 18
223. subversione	subversionem	103, 22
224. se	<i>om.</i>	103, 24
225. observatione	observationem	104, 7
226. Quantum ad litteram, novale est ager, tunc primum proscissus.	<i>om.</i>	104, 11-12
227. inquit, requirendi	inquirendi	104, 16
228. est	<i>om.</i>	104, 18
229. ut	et	104, 21
230. somniabatis	+cel	105, 8
231. adversitas	necessitas	105, 8
232. malitie	<i>p.c.</i>	105, 19
233. et	<i>om.</i>	106, 12
234. Sicuti	Sicut	106, 14
235. huic	+viro	107, 12
236. deos	dominos	108, 1
237. nutritius	+eius	108, 6
238. meum	<i>om.</i>	108, 6
239. eram	erat	108, 8
240. vellem	velle	108, 10
241. coniungam	contingam	108, 16
242. feci ad eum	~	108, 23
243. mea	magna	109, 2
244. quem hic	hic que	109, 9
245. ac	hac	109, 10
246. Cepit gladius in civitatibus eius et consumet electos eius. Vide quantum pondus sit miseriarum, ut non agri nec possessiones ac rura vastentur, sed medias civitates hostis intreat	<i>om.</i>	109, 14-16
247. sero	sexu	109, 22
248. reditum	remedium <i>a.c.</i>	109, 23
249. ponetur	imponetur	110, 2
250. dignus	+es	110, 7
251. hic	hinc	110, 10
252. hunc	habens	110, 11
253. prophetas	prophetam	110, 15
254. vos	<i>om.</i>	110, 19

255.	Subiecte	Subvincte	111, 1
256.	scit	sit <i>a.c.</i>	111, 3
257.	penitudo	penitendo	111, 7
258.	paterno	non	111, 8
259.	me	<i>om.</i>	111, 11
260.	a mea scilicet	~	111, 17
261.	emendem	emendum	111, 19
262.	est	<i>om.</i>	111, 21
263.	est intellegendum	~	111, 23
264.	scelere	ex celere	112, 5
265.	spem habeant	~	112, 8
266.	hereseos	hebreos <i>a.c.</i>	112, 13
267.	rugiet	<i>om.</i>	112, 23
268.	terror intellegitur gentibus incussus, ut Iudeorum solveretur captivitas. Rugitus quoque illius	<i>om.</i>	112-113, 24-1
269.	eius	eis	113, 17
270.	testis	tetis	113, 25
271.	Deo	Domino	113, 25
272.	sanctis	suis	113, 25
273.	pascit	poscit <i>a.c.</i>	114, 18
274.	coaptare	captare <i>a.c.</i>	115, 6
275.	vanitatis	vastitatis	115, 11
276.	sicut	sic	115, 17
277.	suis	<i>om.</i>	115, 18
278.	utero	vento <i>a.c.</i>	115, 23
279.	cognoscatur	cognoscit <i>a.c.</i>	115, 24
280.	suum	<i>om.</i>	116, 1
281.	dispositione	dispensatione	116, 2
282.	ad	a <i>a.c.</i>	116, 4
283.	est	<i>om.</i>	116, 10
284.	non	+fuit <i>add. s.l.</i>	116, 11
285.	Iacob, Iacob	Iacob	116, 15
286.	te	<i>om.</i>	116, 16
287.	Dei	Domini	116, 23
288.	ecclesiasticum	ecclesiarum	117, 11
289.	ipsa	ista	117, 13
290.	ôn	Domini	117, 20
291.	appellaris	+Israel	117, 23
292.	Deum	Dominum Deum	117, 24
293.	Deum	<i>om.</i>	118, 6
294.	ad(1 ^o)	<i>om.</i>	118, 7
295.	Iude erat	erat semper Iude	118, 9
296.	multi	multa	118, 18
297.	Deo gratias	~	118, 19
298.	meas	magnas	119, 15
299.	non me peccare	me pe. non	119, 16

300. inquit	+enim	119, 24
301. te	<i>om.</i>	120, 1
302. hoc est per prophetas	<i>om.</i>	120, 4
303. qui	<i>om.</i>	120, 20
304. eorum	meorum	120, 21
305. Galaad(1°)	Galgal <i>p.c.</i>	121, 1
306. supplantatorem	supplantorem <i>a.c.</i>	122, 4
307. sacramenta	sacramentum	122, 7
308. multaque bona illi concesserim, provocavit	<i>om.</i>	122, 11
309. ad eum	ei	122, 14
310. qua	quia	122, 16
311. capud eorum	~	122, 20-21
312. hoc est, Ieroboam, filio Nabath, de tribu Ephraim	<i>om.</i>	123, 1-2
313. derelinqueret	derelinquere	123, 3
314. subito dilabuntur	~	124, 7
315. ducentur	dicuntur <i>a.c.</i>	124, 8
316. Egipti	<i>om.</i>	124, 15
317. Ego	Et ego	124, 19
318. sic	si <i>a.c.</i>	124, 19
319. ibi	sibi	125, 1
320. potu	potibus	125, 4
321. recalcitravit	recalcitrauit	125, 6
322. solum	sum	125, 6
323. Deditque	Dedit	125, 13
324. cor	<i>om.</i>	125, 16
325. ut legis	<i>om.</i>	125, 17
326. obliviscerentur	obliviscentur	125, 18
327. et ducti	<i>om.</i>	125, 21
328. et	<i>om.</i>	125, 23
329. de	<i>om.</i>	126, 2
330. fore	fortes	126, 20
331. nos	eos <i>a.c.</i>	126, 22
332. salvet	savet <i>a.c.</i>	127, 2
333. subveniat	subveniant <i>a.c.</i>	127, 3
334. Sedechiam	Sed etiam <i>p.c. s.l.</i>	127, 10
335. loquitur	alloquitur <i>p.c.</i>	128, 4
336. quoniam	quia	130, 1
337. discindantur	discinantur	130, 8
338. in	<i>om.</i>	131, 1
339. orationes ad Dominum	ad Do. or.	131, 9
340. peragenda	agenda	131, 12
341. eorum	illorum	132, 10
342. eneos	aneos	132, 12
343. addit	ad David <i>a.c.</i>	132, 18

344.	Et est sensus	<i>om.</i>	132, 20
345.	meam	<i>tua a.c.</i>	133, 16
346.	misericordia	misericordiam	133, 17
347.	mea	meam	133, 17
348.	desideraveram	desideravi	134, 13
349.	terram	terra	134, 18
350.	amici	+et	134, 20
351.	diversis	adversis	135, 3
352.	suave	+et	135, 4
353.	fragrans	flaglans <i>p.c.</i> , fraglans <i>a.c.</i>	135, 4
354.	fidei	Dei	135, 8
355.	famam	fama	135, 9
356.	clamantem	Exaudiam eum penitentiam agentem et ad me clamantem	135, 13
357.	intuitu	intuitus <i>p.c.</i>	135, 16
358.	eis	eos	136, 18

El manuscrito que presenta menos errores, propios únicamente a él mismo y no compartidas por ningún otro ms. de ninguna familia es *S*. Teniendo en cuenta esto y que la familia α es la más confiable –como se explicará más abajo– hemos decidido utilizar a *S* como ms. base para la presente edición.

2- FAMILIA β .

a- Rasgos comunes de la familia β .

Los mss. que conforman la familia β (*B*, *G*, *L*, *M*, *N*¹, *N*², *V*) concuerdan en abundantes variantes de distinta importancia. Además estos mss. coinciden casi siempre con la edición *k*, por lo tanto la hemos incluido dentro del análisis de la familia β .

La totalidad de las variantes que agrupan a la familia β son:

	variantes en <i>B</i> , <i>G</i> , <i>L</i> , <i>M</i> , <i>N</i> ¹ , <i>N</i> ² , <i>V</i> , <i>k</i>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. est	dicit	1, 4
2. sint	sunt	1, 11
3. locutum	factum	1, 11
4. inquit	+Dominus	1, 12
5. dixit	dicitis	1, 12
6. qui est	<i>om.</i>	1, 13

7.	Vel	et	1, 14
8.	ipsum	illum	1, 17
9.	ipsum	illum	1, 22
10.	dicit	loquebatur	1, 22
11.	ipsum	illum	1, 23
12.	vaticinatum fuisse	prophetasse	2, 4
13.	ubi	ubicumque	2, 5
14.	Iesum	<i>om.</i>	2, 8
15.	bene	Osee	2, 9
16.	interest	distat	2, 13
17.	appellabantur	apellantur	2, 17
18.	captivitatem	+et post captivitatem	2, 22
19.	et	<i>om.</i>	2, 22
20.	regis Israel	<i>om.</i>	2, 23
21.	commemoratur	perhibetur	3, 2
22.	dicitur	commemoratur	3, 1
23.	regum	+filiorum	3, 5
24.	scilicet	videlicet	3, 9
25.	ut super premisimus	<i>om.</i>	3, 9
26.	dicitur	dictum est	3, 17
27.	carcere	carcerem	3, 22
28.	esset	erat	3, 23
29.	consummata	consumpta	4, 8
30.	ipsam	eadem	4, 9
31.	perscrutantes	perscrutari volentes	4, 12
32.	postea	<i>om.</i>	4, 14
33.	ab eo fusus super domum illius reversus	Achab super domum illius fusus est, id est, reversus	4, 23
34.	captivi	in captivitatem	4, 23
35.	sunt	<i>om.</i>	5, 1
36.	captivi	<i>om.</i>	5, 12
37.	tenditur	distenditur	5, 15
38.	id est	<i>om.</i>	5, 16
39.	misereri	misericordiam	5, 22
40.	idola	+vana	6, 2
41.	multitudinem	<i>om.</i>	6, 6
42.	ad eos	+refertur	6, 13
43.	voluerimus referre	<i>om.</i>	6, 14
44.	quicquid virium habuerant, amiserunt spernentes principem fortitudinis et eum morti tradentes	<i>om.</i>	6, 15-16
45.	super se	<i>om.</i>	6, 16
46.	dicentes	<i>om.</i>	6, 17
47.	aut	et	6, 21
48.	salvatur	salvabitur	7, 3
49.	matre	+et	7, 6

50. vescitur	+sed	7, 6
51. intellegentia sepe poni solet	intelectu ponitur	7, 11
52. in terra sua	intra sua	7, 12
53. Inde ergo hic dicitur: Ablactavit eam, que erat absque misericordia, id est, a doctrina legis et prophetarum illam separavit	<i>om.</i>	7, 15-16
54. ipsius	ipsam	7, 16
55. indignos mea possessione	indignos vos iudicabo possessione mea	8, 1-2
56. iudicans	<i>om.</i>	8, 2
57. abiciam	abiciamque	8, 2
58. ubi plurimo tempore Iudei idola colentes non erant populus Dei. Erit, inquit, in loco, id est, in Hierusalem	<i>om.</i>	8, 15
59. designantur	significantur	8, 24
60. incarnationis	+et resurrectionis <i>BLMk</i> +resurrectionis <i>G</i>	9, 5
61. pariter	simul	9, 8
62. venient	convenient	9, 8
63. Dominum	<i>om.</i>	9, 13
64. erit	erunt	10, 5
65. ceteris	reliquis	10, 7
66. erit	erunt	10, 8
67. suis	+iterum	10, 14
68. ipsa	illa	10, 16
69. lamentantibus	lacrimantibus	10, 17
70. easdem suas malas	<i>om.</i>	11, 9
71. per prophetam	propheta	12, 2
72. tenere	<i>om.</i>	12, 20
73. generat	parit	12, 22
74. ceptam	litteralem (<i>BGM</i>) litteram (<i>Lk</i>)	13, 10
75. hereseos	hereticorum	13, 15
76. veniunt	venient (<i>GM</i>) venient ad vos (<i>BLk</i>)	13, 19
77. ut	+etiam	14, 3
78. potius	etiam	14, 8
79. cultum	culturam	14, 12
80. eum	Deum	14, 14
81. Unde et in libro iudicum frequenter dicitur quod filii Israel pressi durissima hostium tribulatione clamaverint ad Deum	<i>om.</i>	14, 14-15
82. divine	<i>om.</i>	15, 13

83.	horum	harum	15, 18
84.	ergo	autem	15, 21
85.	scriptum reperitur	habetur	16, 1
86.	ipsi	<i>om.</i>	16, 10
87.	dicit	appellat	16, 11
88.	festivitates	festivitatem	17, 1
89.	a fidelibus	<i>om.</i>	17, 6
90.	gelu atque ariditate	atque ariditate et gelu	17, 7-8
91.	cordis	+significat	17, 9
92.	cordis	<i>om.</i>	17, 10
93.	revelatur	<i>om.</i>	17, 23
94.	scilicet	+tribulationis	18, 6
95.	Baalim	+vero	18, 10
96.	syllabam	sillaba	18, 12
97.	legimus	reperitur <i>BGLMk</i> invenitur <i>p.c. B</i>	18, 12
98.	et	<i>om.</i>	18, 19
99.	modicum	<i>om.</i>	19, 17
100.	a superioribus	<i>om.</i>	20, 23
101.	eius	illius	21, 4
102.	de	ex	21, 20
103.	videlicet	<i>om.</i>	21, 23
104.	legimus	legitur	22, 9
105.	id	hoc	22, 17
106.	secure	securos	23, 23
107.	quiescere	requiescere	23, 24
108.	illius	<i>om.</i>	24, 19
109.	Dominus	<i>om.</i>	24, 20
110.	dicit	ait	25, 7
111.	impleat	impleatur	25, 11
112.	illos	<i>om.</i>	28, 5
113.	est	<i>om.</i>	28, 16
114.	eius	+in novissimo dierum	30, 9
115.	et cetera	quia iudicium Domino cum habitatoribus terre	30, 14
116.	nec	et	34, 10
117.	Dei laudibus	~	34, 11
118.	tenerent	crederent	35, 1
119.	que vel	~	35, 15
120.	efficiuntur	fiunt	35, 21
121.	etiam	<i>om.</i>	35, 22
122.	sibi	<i>om.</i>	36, 19
123.	ideo coluerunt idola	idola coluerunt ideo	37, 22
124.	simul servire	~	37, 23
125.	legimus	legitur	38, 10
126.	hoc est	id est	39, 2
127.	Deus	Dominus	39, 10
128.	ei	<i>om.</i>	39, 10

129.	Deum	Dominum	39, 15
130.	fornicationum	filiorum	40, 2
131.	operantes	exercebant	40, 4
132.	intellegant	<i>om.</i>	40, 9
133.	quem	qui	40, 9
134.	sacerdotalis	sacerdotalem	40, 13
135.	coniuncte	coniunctas	40, 13
136.	offerendo	<i>om.</i>	40, 17
137.	iurare iudeos	ne iurarent iudei	41, 10
138.	deorum alienorum	idolorum vel alienorum	41, 11
139.	eis	<i>om.</i>	41, 11
140.	sepe	<i>om.</i>	41, 13
141.	nominis	<i>om.</i>	41, 19
142.	sentiendo	sentientes	42, 17
143.	facti sunt	fuerant	43, 1
144.	eis existere	~	43, 15
145.	perditionis eterne	~	43, 16
146.	eis	sibi	43, 19
147.	subiectum	+ligaverunt	43, 19
148.	speculationi, hoc est, vos ipsi, quos posui provisores libertatis populi mei, facti estis eis laqueus...	<i>om.</i>	44, 20-21
149.	appellandi	appellati	44, 24
150.	dicitur	canitur	45, 3
151.	qui illum et dignitate et scelere secuti populum seduxerunt, Israelis vero omnem populum decem tribuum. Et est sensus: ego creavi reges.	<i>om.</i>	46, 13-15
152.	advenient	advenientes	48, 21
153.	filius	<i>om.</i>	51, 1
154.	que(2°)	<i>om.</i>	51, 6
155.	ductis Israel et Ephraim in captivitatem et redacta terra eorum in solitudinem principes Iuda	<i>om.</i>	51, 15-16
156.	fuerat	erat	54, 2
157.	regis Israel, et Rasin	<i>om.</i>	54, 7-8
158.	suorum	<i>om.</i>	54, 15
159.	sicut	ut	55, 1
160.	veluti	ut	55, 3
161.	eorum	<i>om.</i>	55, 3
162.	se	<i>om.</i>	55, 5
163.	captivitatem	captivitas	55, 6
164.	adversus	<i>om.</i>	55, 9
165.	illorum	eorum	55, 12
166.	rapere	eripere	55, 16

167.	illorum	suorum	56, 5
168.	dum	si	57, 2
169.	eum a peccatis	<i>om.</i>	57, 10
170.	non potest appellari	esse non possunt	57, 21
171.	itaque	+tempus Dei	57, 23
172.	primum seculi tempus	<i>om.</i>	57, 23
173.	vivificabit	vivificavit	58, 1
174.	suscitavit	suscitabit	58, 2
175.	signavit	significavit	58, 4
176.	trinum	trinitatem (<i>p.c. G</i>)	58, 17
177.	unum	unitatem (<i>p.c. G</i>)	58, 17
178.	velut in	veluti	59, 12
179.	venerit	quod	59, 19
180.	malagma	<i>om.</i>	59, 24
181.	medicaminis	medicamen	59, 24
182.	malum	tempus	60, 4
183.	promittenti	promittentibus	60, 7
184.	prospera promittentes	<i>om.</i>	60, 9-10
185.	ab Elias	<i>om.</i>	60, 11
186.	feci	<i>om.</i>	60, 18
187.	transisse	transire	61, 1
188.	interfecit	interficat	61, 2
189.	contra	+Dei	61, 13
190.	dicit	ait	61, 16
191.	provocat	vocat	61, 18
192.	eicientur	proiciuntur <i>B</i> proicientur <i>GLMk</i>	62, 1
193.	de	ab	62, 1
194.	quamobrem	qua propter	62, 10
195.	in oculis	<i>om.</i>	62, 16
196.	valebant	poterant <i>BGLk</i> potuerunt <i>M</i>	63, 2
197.	fecerant	fecerunt	63, 4
198.	sacerdotibus	<i>om.</i>	63, 4
199.	multa	multi	65, 14
200.	Ecclesia	ecclesiam	65, 15
201.	fuerunt	sunt	65, 18
202.	persolvimus	resolvimus	65, 23
203.	idolorum	illorum	66, 24
204.	obtemperant	obtemperent	67, 10
205.	quid	qui	69, 14
206.	ait	dicit	71, 17
207.	possint	possunt	72, 7
208.	suam	<i>om.</i>	72, 9
209.	idola	+coluerunt, que	72, 12
210.	sunt	+omnes	72, 13
211.	ita	sic	72, 17
212.	sunt	<i>om.</i>	72, 17

213. nec	non	73, 8
214. appellantur	vocantur	73, 9
215. fecerant	fecerunt	73, 24
216. deorum	idolorum	74, 14
217. antea	<i>om.</i>	74, 15
218. Sacre Scripture paginas	scripturas	74, 21
219. illum qui tibi acceptus fuit cuius nomen retinemus et propter	<i>om.</i>	76, 5-6
220. igitur	<i>om.</i>	78, 1
221. hoc	<i>om.</i>	78, 3
222. ipsique	ipsiquoque	78, 16
223. autem appellat idolum, quod nichil et iuxta quod apostolus: Scimus quia nichil est idolum.	<i>om.</i>	79, 14-15
224. illis	eis	81, 20
225. Deo	Domino	82, 3
226. omne	+enim	82, 6
227. precepisset	preceperit eis	83, 4
228. precepto	<i>om.</i>	83, 5
229. igneque	et igne	83, 18
230. ceperint	ceperit	84, 18
231. perceperant	perceperat .	84, 19
232. offeretur	offerentur	86, 12
233. Dei	+sunt	86, 24
234. solemnii	+in die festivitatis Domini	87, 1
235. intellegere	+vel	87, 2
236. hostiam	<i>om.</i>	87, 6
237. in	<i>om.</i>	87, 17
238. assimilati	similes	88, 2
239. scito esse virum spiritualem meaque tibi annunciabat per spiritum sanctum cognoscebat. Aliter: Scito te, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam estimationem; scito te etiam esse prophetam insanum	<i>om.</i>	88, 19-22
240. per spiritum	+sanctum cognoscebant. Aliter: Scitote, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam estimationem. Scitote etiam prophetam	88, 23

	esse insanum, qui mea verba despexisti et putabas te esse virum spiritualem et pro futura tibi aestimabas te videre per spiritum	
241. providere	videre	89, 2
242. edocti	+erant	89, 3
243. vocabas	vocasti	89, 4
244. fatebantur	+quod non erant	89, 6
245. regere et	<i>om.</i>	89, 18
246. unde	+hic	89, 21
247. duabus	duobus	91, 18
248. gloriabantur	gloriabatur	91, 19
249. ideoque	ideo et	92, 20
250. eis	in eis	93, 19
251. Hierusalem, de qua eiectioni sunt, quando ab hostibus capti et ad dexteras gentes captivi sunt ducti vel certe altius domum dei possumus intellegere	<i>om.</i>	94, 9-11
252. Vox Prophete quia, inquit, noluerunt obedire mandatis Domini ei, ut ipsum solum colerent et legem illius implerent abiciet eos et protinus a se repellens, facit ire captivos eruntque vagi in nationibus	<i>om.</i>	95, 13-15
253. multitudo	abundantia	96, 15
254. filiorum	foliorum	96, 15
255. fecerint	fecerunt	96, 21
inaudita protulerunt dogmata talis fuit Valentinus et Marcion, quos doctissimos legimus. Divisum est cor eorum nunc interibunt. Tradunt hebrei, quia quamdi	<i>om.</i>	97, 3-5
256. venit	prevenit	97, 7
257. etiam	<i>om.</i>	98, 12
258. enim	<i>om.</i>	98, 19
259. iudicium	vim	98, 23
260. excusationem	excusationes	99, 5
261. deos	<i>om.</i>	99, 14
262. et ipse delatus est	<i>om.</i>	100, 6
263. iniuriam neglegentes	~	102, 8
264. possumus hoc	~	103, 1

265.	cordis	cepti	103, 25
266.	ac	<i>om.</i>	104, 5
267.	e	<i>om.</i>	105, 3
268.	debuistis	meruistis	105, 6
269.	advenit	+vobis <i>BLk</i> ad vobis <i>G</i> vobis <i>M</i>	105, 8
270.	quod	+ipse	105, 23
271.	dixerit pater	~	105, 23
272.	et	atque	105, 25
273.	aureum posuistis	~	106, 3
274.	nequitiarum	iniquitatum	106, 4
275.	subiunxit	concludens ait <i>BLk</i> concludens dicit <i>GM</i>	106, 9
276.	id est	quia	106, 11
277.	captus	quia captus est	106, 17
278.	ortus aurore	~	106, 18
279.	et principium diei a finita scilicet noctis	a fine noctis	106, 18
280.	ceteris	reliquis	106, 21
281.	volumus	voluerimus	106, 24
282.	numerum	<i>om.</i>	107, 7
283.	sequerentur	+eos	107, 8
284.	voluntatem et iussionem	~	107, 9
285.	subfecit	suffecerat	107, 14
286.	hic	<i>om.</i>	107, 15
287.	Sydonie	Sidoniorum	107, 16
288.	vitulos	idola	107, 17
289.	et postea	<i>om.</i>	107, 23
290.	atque	et	108, 1
291.	enim	<i>om.</i>	108, 3
292.	et alio loco: <i>Expandit alas suas</i> et cetera	<i>om.</i>	108, 4-5
293.	brachiis	+meis	108, 5
294.	erat	eram	108, 6
295.	nubes	eram	108, 8
296.	mundare	mundos reddere	108, 12
297.	et dilectione	<i>om.</i>	108, 15
298.	dicit	<i>om.</i>	108, 22
299.	omnium	<i>om.</i>	109, 2
300.	optabit	captabit	109, 23
301.	reverti	converti	109, 23
302.	iam	<i>om.</i>	109, 24
303.	est	<i>om.</i>	109, 24
304.	affectu	more	110, 7
305.	velut	quasi	110, 10
306.	qui hunc incorrigibilem	<i>om.</i>	110, 11

filium adhibet verbera		
307. ut	sicut	110, 12
308. vertam	vastam	110, 13
309. loquitur	<i>om.</i>	110, 19
310. ad	<i>om.</i>	110, 20
311. nequitiam	nequitia	111, 1
312. sceleribus continentur	~	111, 5
313. esse dicuntur	sunt	111, 6
314. tamen	in me	111, 16
315. agere voluerit	egerit	111, 16
316. taliter	ita	112, 2
317. et sanguine	<i>om.</i>	112, 5-6
318. ad conversionem et ad penitentiam	~	112, 10
319. eis	etiam	112, 18
320. emittere solet rugitum	solet rugitum emittere	112, 21
321. ut	sicut	112, 23
322. me	<i>om.</i>	113, 24
323. aliquid esset	~	113, 24
324. divinum	divinitatis	113, 25
325. undique	<i>om.</i>	114, 2
326. tenerentur	traderentur	114, 3
327. solus	<i>om.</i>	114, 3
328. ingressus est mare, unde et regnum meruit accipere. Hoc est itaque quod hic dicitur Iudas testis subdicitur verborum Dei descendit cum Deo in mare videlicet ceteris trepidantibus et cum sanctis fidelibus Moysen, Aaron et Mariam. Aliter Decem Tribubus idola colentibus Iudas	<i>om.</i>	114, 4-7
329. fide	fine	114, 10
330. dolo	dolis	114, 12
331. id	hoc	114, 20
332. mundi parte	~	114, 21-22
333. hoc	id	114, 23
334. scilicet	videlicet	114, 23
335. atque	et	114, 23
336. tempore	<i>om.</i>	115, 1
337. scilicet	<i>om.</i>	115, 1
338. oleum ei	~	115, 4
339. demones letificat	~	115, 7
340. atque	et	115, 15
341. errore deceptus	concidit	115, 21
342. et	<i>om.</i>	115, 23

343.	contra Deum duritia	duritia contra Deum	115, 24
344.	flens rogavit eum	<i>om.</i>	116, 9-10
345.	lucta	luctatio	116, 10
346.	corporis	operis	116, 11
347.	matris patrisque	patris matrisque	116, 12
348.	Dominum innixum scale audivit	audivit Dominum submixum scale	116, 15
349.	et	<i>om.</i>	116, 20
350.	huc	<i>om.</i>	116, 22
351.	usque	+nunc	116, 22
352.	scilicet	<i>om.</i>	117, 6
353.	ipse	<i>om.</i>	117, 6
354.	quemlibet ecclesiasticum	~	117, 11
355.	in se	<i>om.</i>	117, 12
356.	autem	etiam	117, 13
357.	tuum, et	<i>om.</i>	117, 14
358.	cum	contra	117, 15
359.	angelo	angelum	117, 15
360.	et cetera	<i>om.</i>	118, 2
361.	Deo (1 ^o)	Domino Deo	118, 3
362.	ut	in	118, 4
363.	Domino	+Deo suo	118, 7
364.	hoc	id	118, 7
365.	et cetera	<i>om.</i>	118, 22
366.	gerit	egerit	119, 5
367.	discipularum multitudine	~	119, 10
368.	que	qui	119, 10
369.	peccare arbitrabitur	~	119, 16
370.	habitabant filii Israel in tabernaculis	in tabernaculis habitabant filii Israel	119, 24
371.	patrum	+tuorum	120, 3
372.	hoc	id	120, 4
373.	dixit	<i>om.</i>	120, 5
374.	Sicut videntes prophete appellabantur, ita dicta illorum appellantur visiones Nam et quid ipsi loquebantur, videbant, hoc est spiritualiter intelligebant.	<i>om.</i>	120, 7-9
375.	in cruce Ecclesiam	Ecclesiam in cruce	120, 10-11
376.	seducti	secuti	120, 13
377.	faciat	+et	120, 17
378.	Dominum	Deum	121, 8
379.	uxore	+id est	121, 16
380.	Laban	<i>om.</i>	121, 17

381. hoc	id	121, 23
382. isdem	idem	122, 1
383. primum	primo	122, 5
384. Iordanis id est baptismi fluenta	Iordanis fluenta id est: baptismum	122, 8
385. sue	eius	122, 13
386. capud	<i>om.</i>	122, 20
387. eorum	eos	122, 21
388. blasphemaverunt	blasphemabant	122, 21
389. Dominus	Deus	122, 21
390. hoc	id	123, 1
391. hoc	id	123, 10
392. His idem cultoribus idolorum ipsi hoc est principes et sacerdotes, qui populum docere debuerant, dicunt immolate homines, vitulos adorantes.	<i>om.</i>	123, 13-14
393. apertius	aperte	123, 16
394. defecerunt	deferunt	123, 19
395. sibi	<i>om.</i>	123, 20
396. pro	<i>om.</i>	124, 3
397. transit	pertransit ita pertransit	124, 8
398. terra Egipti	Egipto	124, 15
399. et obliviscaris	ne forte obliviscaris	124, 17
400. unde	+et	124, 20
401. te subauditur cognovi	subauditur cognovi te	124, 21
402. omnium	+populorum	125, 11
403. eos	<i>om.</i>	125, 12
404. divinarum	divitiarum	125, 15
405. eo	<i>om.</i>	125, 17
406. superbientes	servientes <i>L</i> sevientes <i>BGLMk</i>	126, 4
407. malitiam et	<i>om.</i>	126, 4
408. blasphemias	+adversum me	126, 4
409. illorum	eorum	126, 7
410. intellege	+deesse	129, 3
411. pravis operibus	~	131, 5-6
412. recte	vere	131, 11
413. tenet in corde	corde tenet	131, 12
414. videlicet	scilicet	131, 16
415. vidit	<i>om.</i>	131, 18
416. Iudei solebant	~	131, 19
417. verum(2°)	<i>om.</i>	132, 1
418. et(2°)	<i>om.</i>	132, 1
419. dicunt	<i>om.</i>	132, 9
420. Assirios	+ponere	132, 16

421.	protegerent	protegant	132, 16
422.	illi	<i>om.</i>	132, 19
423.	super	<i>om.</i>	133, 1
424.	a te peccando	peccando a te	133, 7
425.	ipsi	<i>om.</i>	133, 9
426.	miserebor propter clementiam meam	propter meam clementiam miserebor	133, 16
427.	dicit	<i>om.</i>	133, 19
428.	ut lilium electi	electi ut lilium	133, 20
429.	Dominum	+deum suum	133, 20
430.	effectum	+bone	133, 22
431.	excelsissime	excellentissime	133, 23
432.	dixerat	dixerunt	134, 2
433.	eum de	eumdem	134, 3
434.	eo	eum	134, 3
435.	est vinea	~	134, 19
436.	inquit, sapiens et intelletget ista, id est rarus est qui possit hec omnia scire nisi a deo per sanctos patres exposita fuerint misteria huius prophetie, quis	<i>om.</i>	136, 3-4
437.	dicit	ait	136, 8

b- Variantes separativas.

De todas esta variantes las que nos indican que todos estos mss. pertenecen a una sola familia son las siguientes:

	variantes en <i>B, G, L, M, N¹, N², k</i>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. locutum	factum	1, 11
2. dicit	loquebatur	1, 22
3. vaticinatum fuisse	prophetasse	2, 4
4. interest	distat	2, 13
5. commemoratur	perhibetur	3, 1
6. dicitur	commemoratur	3, 2
7. perscrutantes	perscrutari volentes	4, 12
8. ab eo fusus super domum illius reversus	Achab super domum illius fusus est, id est, reversus	4, 23
9. intellegentia sepe poni solet	intelectu ponitur	7, 11

10. indignos mea possessione	indignos vos iudicabo possessione mea	8, 1-2
11. generat	parit	12, 22
12. ceptam	litteralem (BGM) litteram (Lk)	13, 10
13. scriptum reperitur	habetur	16, 1
14. dicit	appellat	16, 11
15. legimus	reperitur <i>BGLMN'N² k</i> invenitur <i>p.c. B</i>	18, 12
16. efficiuntur	fiunt	35, 21
17. fornicationum	filiorum	40, 2
18. operantes	exercebant	40, 4
19. deorum alienorum	idolorum vel alienorum	41, 11
20. facti sunt	fuerant	43, 1
21. dicitur	canitur	45, 3
22. non potest appellari	esse non possunt	57, 21
23. venerit	quod	59, 18
24. malum	tempus	60, 4
25. valebant	poterant BGLk potuerunt M	63, 2
26. appellantur	vocantur	73, 9
27. multitudine	abundantia	96, 15
28. iudicium	vim	98, 23
29. cordis	cepti	103, 25
30. debuistis	meruistis	105, 6
31. nequitiarum	iniquitatum	106, 4
32. subiunxit	concludens ait BLk concludens dicit GM	106, 9
33. captus	quia captus est	106, 17
34. et principium diei a finita scilicet noctis	a fine noctis	106, 18
35. vitulos	idola	107, 17
36. nubes	eram	108, 8
37. affectu	more	110, 7
38. esse dicuntur	sunt	111, 6
39. agere voluerit	egerit	111, 16
40. divinum	divinitatis	113, 25
41. tenerentur	traderentur	114, 3
42. errore deceptus	concidit	115, 21
43. corporis	operis	116, 11
44. transit	pertransit ita pertransit	124, 8

Estas casi cincuenta variantes pueden dividirse en grupos:

- aquellas que implican una variante con una grafía completamente diferente respecto de la lectura conservada en la edición, pero que no afectan la comprensión, ni modifican sustancialmente el sentido del texto:

	variantes en <i>B, G, L, M, N¹, N², k</i>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. locutum	factum	1, 11
2. dicit	loquebatur	1, 22
3. vaticinatum fuisse	prophetasse	2, 4
4. interest	distat	2, 13
5. perscrutantes	perscrutari volentes	4, 12
6. generat	parit	12, 22
7. scriptum reperitur	habetur	16, 1
8. dicit	appellat	16, 11
9. legimus	reperitur <i>BGLMN¹N² k</i> invenitur <i>p.c. B</i>	18, 12
10. efficiuntur	fiunt	35, 21
11. operantes	exercebant	40, 4
12. dicitur	canitur	45, 3
13. valebant	poterant <i>BGLk</i> potuerunt <i>M</i>	63, 2
14. appellantur	vocantur	73, 9
15. multitudine	abundantia	96, 15
16. nequitiarum	iniquitatum	106, 4
17. captus	quia captus est	106, 17
18. et principium diei a finita scilicet noctis	a fine noctis	106, 18
19. vitulos	idola	107, 17
20. affectu	more	110, 7
21. agere voluerit	egerit	111, 16
22. divinum	divinitatis	113, 25
23. transit	pertransit ita pertransit	124, 8

- aquellas que no solo poseen una grafía muy diferente, sino que además implican una alteración en el sentido del texto:

	variantes en <i>B, G, L, M, N¹, N², k</i>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. commemoratur	perhibetur	3, 1
2. dicitur	commemoratur	3, 2
3. ab eo fusus super domum illius reversus	Achab super domum illius fusus est, id est, reversus	4, 23

4. intellegentia sepe poni solet	intelectu ponitur	7, 11
5. indignos mea possessione	indignos vos iudicabo possessione mea	8, 1-2
6. ceptam	litteralem (BGM) litteram (Lk)	13, 10
7. fornicationum	filiorum	40, 2
8. deorum alienorum	idolorum vel alienorum	41, 11
9. facti sunt	fuerant	43, 1
10. dicitur	canitur	45, 3
11. non potest appellari	esse non possunt	57, 21
12. venerit	quod	59, 18
13. malum	tempus	60, 4
14. iudicium	vim	98, 23
15. cordis	cepti	103, 25
16. debuistis	meruistis	105, 6
17. subiunxit	concludens ait BLk concludens dicit GM	106, 9
18. nubes	eram	108, 8
19. esse dicuntur	sunt	111, 6
20. tenerentur	traderentur	114, 3
21. errore deceptus	concidit	115, 21
22. corporis	operis	116, 11

Tomemos dos ejemplos de estas variantes en su contexto. En primer lugar, la resencia de la variante *filiorum* frente a la lectura conservada *fornicationum*. La oración, como la hemos establecido en el texto y aparece representada en las otras dos flias. de mss, reza:

Tantus quippe fuit numerus fornicationum Israel, ut esset ultio desperans emendationem.

El sentido es claro, sin embargo, si introducimos la variante de la familia β el fragmento pierde su significado:

Tantus quippe fuit numerus filiorum Israel, ut esset ultio desperans emendationem.

Es altamente improbable que la venganza contra Israel sea el producto de la cantidad de hijos que este haya engendrados. En cambio, es perfectamente comprensible que esta

tenga lugar a causa de las fornicaciones de Israel.

El otro ejemplo que tomaré es la sustitución de *esse dicuntur* por *sunt* en la familia β .

Unde ecclesiastici viri, si iisdem quibus heretici sceleribus continentur, nequaquam Adame et Seboim, que inferiores sunt, sed Sodome et Gomorre, que maiorum criminum esse dicuntur, cruciatibus subiacebunt.

La variante *sunt* presenta un cambio de sentido en el texto, que parece ser una corrección del copista que quiso reforzar el carácter de la condena de las faltas de los herejes. *Sunt* en este contexto es más fuerte que *esse dicuntur*. Pero esta variante tiene otro rasgo notable: el párrafo que acabo de citar fue tomado literalmente por Haimón del *In Osee* de Jerónimo. Por lo tanto, la variante *sunt* no solo representa un alejamiento del texto original de Haimón, sino también del de Jerónimo (la variante no aparece en la edición crítica del texto de Padre de la Iglesia). El copista del arquetipo de la familia β corrigiendo a Haimón, corrigió también a Jerónimo, lo que significa que β está más lejos de ω que α y γ .

c- Las omisiones en la familia β .

Las omisiones de la familia β representan un problema particular a tener en cuenta por separado.

	omisiones B, G, L, M, N ¹ , N ² , k	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. qui est	om.	1, 13
2. regis Israel	om.	2, 23
3. ut super premisimus	om.	3, 9
4. captivi	om.	5, 12
5. multitudinem	om.	6, 6
6. voluerimus referre	om.	6, 14
7. quicquid virium habuerant, amiserunt spernentes principem fortitudinis et eum morti tradentes	om.	6, 15-16
8. super se	om.	6, 16
9. dicentes	om.	6, 17

10. Inde ergo hic dicitur: Ablactavit eam, que erat absque misericordia, id est, a doctrina legis et prophetarum illam separavit.	<i>om.</i>	7, 15-16
11. iudicans	<i>om.</i>	8, 2
12. ubi plurimo tempore Iudei idola colentes non erant populus Dei. Erit, inquit, in loco, id est, in Hierusalem	<i>om.</i>	8, 14-15
13. Dominum	<i>om.</i>	9, 13
14. easdem suas malas	<i>om.</i>	11, 9
15. tenere	<i>om.</i>	12, 20
16. Unde et in libro iudicum frequenter dicitur quod filii Israel pressi durissima hostium tribulatione clamaverint ad Deum.	<i>om.</i>	14, 14-15
17. divine	<i>om.</i>	15, 13
18. a fidelibus	<i>om.</i>	17, 6
19. cordis	<i>om.</i>	17, 10
20. revelatur	<i>om.</i>	17, 23
21. modicum	<i>om.</i>	19, 17
22. a superioribus	<i>om.</i>	20, 23
23. videlicet	<i>om.</i>	21, 23
24. Dominus	<i>om.</i>	24, 20
25. intellegant	<i>om.</i>	40, 9
26. offerendo	<i>om.</i>	40, 17
27. nominis	<i>om.</i>	41, 19
28. speculationi, hoc est, vos ipsi, quos posui provisores libertatis populi mei, facti estis eis laqueus	<i>om.</i>	44, 20-21
29. qui illum et dignitate et scelere secuti populum seduxerunt, Israelis vero omnem populum decem tribuum. Et est sensus: ego creavi reges.	<i>om.</i>	46, 13-15
30. filius	<i>om.</i>	51, 1
31. ductis Israel et Ephraim in captivitatem et redacta terra eorum in solitudinem principes Iuda	<i>om.</i>	51, 15-16
32. regis Israel, et Rasin	<i>om.</i>	54, 7-8
33. adversus	<i>om.</i>	55, 9
34. eum a peccatis	<i>om.</i>	57, 10
35. primum seculi tempus	<i>om.</i>	57, 23
36. malagma	<i>om.</i>	59, 24
37. prospera promittentes	<i>om.</i>	60, 9-10

38. ab Elias	<i>om.</i>	60, 11
39. feci	<i>om.</i>	60, 18
40. in occultis	<i>om.</i>	62, 16
41. sacerdotibus	<i>om.</i>	63, 4
42. antea	<i>om.</i>	74, 15
43. illum qui tibi acceptus fuit cuius nomen retinemus et propter	<i>om.</i>	76, 5-6
44. autem appellat idolum, quod nichil et iuxta quod apostolus: Scimus quia nichil est idolum.	<i>om.</i>	79, 14-15
45. precepto	<i>om.</i>	83, 5
46. hostiam	<i>om.</i>	87, 6
47. scito esse virum spiritualem meaque tibi annunciabat per spiritum sanctum cognoscebat. Aliter: Scito te, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam estimationem; scito te etiam esse prophetam insanum	<i>om.</i>	88, 19-22
48. per spiritum	+sanctum cognoscebant. Aliter: Scitote, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam estimationem. Scitote etiam prophetam esse insanum, qui mea verba despexisti et putabas te esse virum spiritualem et pro futura tibi aestimabas te videre per spiritum	88, 23
49. regere et	<i>om.</i>	89, 18
50. Hierusalem, de qua eieci sunt, quando ab hostibus capti et ad dexteras gentes captivi sunt ducti vel certe altius domum dei possumus intellegere	<i>om.</i>	94, 9-11
51. Vox Prophete quia, inquit, noluerunt obedire mandatis Domini ei, ut ipsum solum colerent et legem illius implerent abiciet eos et protinus a se repellens, facit ire captivos eruntque vagi in nationibus	<i>om.</i>	95, 13-15

52. inaudita protulerunt dogmata talis fuit Valentinus et Marcion, quos doctissimos legimus. Divisum est cor eorum nunc interibunt. Tradunt hebrei, quia quamdiu	<i>om.</i>	97, 3-5
53. deos	<i>om.</i>	99, 14
54. et ipse delatus est	<i>om.</i>	100, 6
55. numerum	<i>om.</i>	107, 7
56. et alio loco: Expandit alas suas et cetera	<i>om.</i>	108, 4-5
57. et dilectione	<i>om.</i>	108, 15
58. omnium	<i>om.</i>	109, 2
59. qui hunc incorrigibilem filium adhibet verbera	<i>om.</i>	110, 11
60. et sanguine	<i>om.</i>	112, 5-6
61. solus	<i>om.</i>	114, 3
62. ingressus est mare, unde et regnum meruit accipere. Hoc est itaque quod hic dicitur Iudas testis subdicitur verborum Dei descendit cum Deo in mare videlicet ceteris trepidantibus et cum sanctis fidelibus Moysen, Aaron et Mariam. Aliter Decem Tribubus idola colentibus Iudas	<i>om.</i>	114, 4-7
63. tempore	<i>om.</i>	115, 1
64. flens rogavit eum	<i>om.</i>	116, 9-10
65. Sicut videntes prophete appellabantur, ita dicta illorum appellantur visiones Nam et quid ipsi loquebantur, videbant, hoc est spiritualiter intelligebant.	<i>om.</i>	120, 7-9
66. Laban	<i>om.</i>	121, 17
67. capud	<i>om.</i>	122, 20
68. His idem cultoribus idolorum ipsi hoc est principes et sacerdotes, qui populum docere debuerant, dicunt immolate homines, vitulos adorantes.	<i>om.</i>	123, 13-14
69. malitiam et	<i>om.</i>	126, 4
70. vidit	<i>om.</i>	131, 18
71. inquit, sapiens et intelletget ista, id est, rarus est qui possit hec omnia scire nisi a Deo per sanctos patres exposita fuerint misteria huius prophetie, quis	<i>om.</i>	136, 3-4

En primer lugar, sobresale la cantidad de omisiones de β . Algunas de ellas solo son palabras sueltas que no implican nada de especial, sin embargo hay una parte importante de las omisiones que contienen fragmentos relativamente extensos de texto. Consideraremos omisiones importantes a aquellas que superen las tres palabras incluyendo preposiciones, nexos coordinantes y demás partículas (n° 3, 7, 10, 12, 14, 16, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 43, 44, 47, 50, 51, 54, 56, 59, 62, 64, 65, 68, 71). La mayor parte de estas puede ser explicada como saltos de igual a igual (n° 12, 14, 16, 29, 32, 43, 44, 50, 51, 56, 62, 64, 68, 71). Una dejaría incompleta la cita bíblica de *Oseas* (n° 54), lo que significa que es una omisión involuntaria del copista. Otra (n°47) no es en verdad una omisión, sino un cambio en la edición del texto, puesto que el fragmento faltante aparece poco más abajo como interpolación (n°48). En otros casos la omisión perjudica gravemente la comprensión del texto (n°28, 35). En una ocasión la omisión afecta innecesariamente a la fuente citada por Haimón (n°31). De un total de 25 omisiones importantes, catorce (56%) son saltos de igual a igual; otras cinco (20%) pueden ser explicadas de otras formas como errores de copia; solamente seis (24%) harían sospechar que, en lugar de ser omisiones en β , podríamos estar frente a interpolaciones en los mss. de las familias α y γ . Sin embargo, la gran cantidad de errores que presenta la familia β , muchos de ellos –como hemos visto– saltos de igual a igual, hablan del poco cuidado con el que fue copiado el ms. originario de esta familia y, por lo tanto, la vuelven poco confiable. Por otro lado, las seis omisiones de difícil explicación de β , que podríamos considerar hipotéticamente como interpolaciones de α y γ , no presentan problemas ni de comprensión ni de estructura.

Por otra parte, como veremos a continuación, la familia β puede dividirse en subfamilias.

c- Subfamilias β^1 y β^2 .

Dentro de la familia β hay tres mss. que comparten muchas variantes que los acercan lo suficiente como para conformar una subfamilia dentro del grupo β . Se trata de los mss. *B*, *L*, *N*²: estos coinciden entre sí, pero además coinciden también con la edición *k* y conforman la subfamilia β^1 .

	Variantes comunes a la	
--	-------------------------------	--

	subfamilia β^1	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. in plebem suam	in plebe sua	1, 21
2. quippe	quoque	2, 10
3. cisternam	cisternas	2, 13
4. fuerunt	fuerant	3, 8
5. et cetera	<i>om.</i>	5, 8-9
6. soluta	absoluta	6, 4
7. credentes	vel credentes vel doctores	6, 20
8. externis	alienis	7, 6
9. dixit se non ituram	se non ituram dixit	7, 9
10. uti	pasci	7, 13
11. negationem	abnegationem	7, 22
12. et cetera	<i>om.</i>	8, 4-5
13. in psalmo	in psalmis	9, 17
14. illorum	eorum	10, 2
15. quoniam	quia	10, 11
16. ipsa	<i>om.</i>	10, 11
17. rursum	+suam redarguant, quia	10, 14
18. opus	+pravum	11, 9
19. fuerat	fuit	11, 16
20. per prophetam	propheta	11, 20
21. id est, ariditatem	vel ar.	12, 11
22. suis	<i>om.</i>	12, 18
23. generabat	generavit	12, 22
24. verba	<i>om.</i>	13, 17
25. illorum	eorum	13, 17
26. veniunt	venient ad vos	13, 19
27. ipsa	<i>om.</i>	14, 9
28. illius	eius	14, 11
29. liberabat	liberavit	14, 16
30. recognoscentes	recognoscimus	14, 18
31. refugimus	confugimus	14, 19
32. ego	<i>om.</i>	15, 4
33. rebus	bonis	15, 11
34. maluit	maluerit	15, 15
35. hec	hoc	15, 21
36. caldeos	+vel	16, 10
37. de mea postestate	de manu mea	16, 16
38. perdiderunt	perdiderant	16, 19
39. audierunt	audierant	16, 20
40. soliti erant	consueverant	16, 24
41. eis	illis	17, 5
42. ipsosque	ipsos quoque	17, 17
43. enim	<i>om.</i>	17, 17
44. id	hoc	17, 18

45.	stultitia	+revelatur	17, 22
46.	pluralis	+est	18, 13
47.	ducam	adducam	19, 3
48.	clemens et	<i>om.</i>	19, 5
49.	convertatur	revertatur	19, 6
50.	reduxero	+nativitatis	19, 11
51.	et cetera	<i>om.</i>	19, 21
52.	operis	operatores	19, 22
53.	anathematizavit	+eam	20, 4
54.	omnia	omniaque	20, 4
55.	propter	super	20, 7
56.	didicissent	quod dediti essent in hoc	20, 7
57.	illius	eius	20, 9
58.	turbasti	conturbasti	20, 10
59.	mutatus	versus	20, 12
60.	tunc	<i>om.</i>	20, 13
61.	crescere	cresceret	21, 5
62.	ceperit	<i>om.</i>	21, 5
63.	et	<i>om.</i>	21, 6
64.	dicendum	+est	22, 5
65.	et erit in die illo, hoc est, postquam in me credere veraciter ceperit	<i>om.</i>	22, 13-14
66.	et cetera	<i>om.</i>	22, 14
67.	qui me habent	habens me	22, 17
68.	appellatur	nominatur	22, 19
69.	ei	<i>om.</i>	23, 15
70.	respondisset	respondissetque	23, 16
71.	et arcum	et pharetram et arcum	23, 18
72.	mundo	terra	23, 20
73.	sempiternum	perpetuum	24, 6
74.	desponsavit...et iterum	<i>om.</i>	24, 13-14
75.	Christo	+Et iterum de persona Christi loquens ait: Desponsavit sibi Aecclesiam non habentem maculam neque rugam	24, 15
76.	venit	<i>om.</i>	24, 19
77.	negaverant	negaverunt	25, 2
78.	Petri	beati Petri	25, 2
79.	crediderunt	<i>om.</i>	25, 2
80.	III milia	alia tria crediderunt	25, 3
81.	beatus	+ille	25, 11
82.	regnabat	regnavit	26, 16
83.	ordei	+et dixi ad eam	27, 14
84.	translatio	interpretatio	27, 15
85.	que	quia	27, 16
86.	fidem marito	~	27, 17

87.	sive	atque	27, 20
88.	argentei	denarii	28, 2
89.	argenti	argenteos	28, 6
90.	referuntur fuisse	~	28, 12
91.	serviat	servit	28, 17
92.	habeat	habet	28, 17
93.	sequitur litteram	~	28, 20-21
94.	et cetera	<i>om.</i>	29, 7
95.	et cetera	<i>om.</i>	29, 9
96.	victimae legales	~	29, 13
97.	nos possumus	non possunt	29, 17
98.	ornamento	ornamenta	29, 18
99.	vestem	vestimentum	29, 23
100.	et cetera	<i>om.</i>	30, 1
101.	Christum Iesum dominum nostrum	Iesum Christum filium eius	30, 8
102.	dominum nostrum	<i>om.</i>	30, 8
103.	bonus	<i>om.</i>	30, 10
104.	loquebatur	loquitur	30, 16
105.	iuxta quod	sicut	31, 20
106.	Verbum	Per verbum	32, 4
107.	vel	et	32, 6
108.	ut	+est	32, 7
109.	et cetera	<i>om.</i>	32, 7
110.	homines	populos	32, 20
111.	inprudencie	inprudencia (<i>a.c. B</i>)	33, 6
112.	effecti	+sunt	33, 6
113.	iniusti et impii	~	33, 9
114.	etiam	<i>om.</i>	33, 22
115.	post	+ea	33, 22
116.	habuerunt	habuere	33, 23
117.	habuisse referuntur	~	34, 1
118.	alienos deos	~	34, 17
119.	illorum	eorum	34, 19
120.	Domino	Deo	35, 4
121.	perspexerint	conspexerunt	35, 21
122.	extollunt	atollunt	35, 22
123.	eorum	illorum	36, 5
124.	beatum te	~	36, 7
125.	et	vel	36, 11
126.	vel populum	<i>om.</i>	36, 14-15
127.	eius opera	~	36, 15
128.	visitatio	visitabo	36, 15
129.	cogitationibus pessimis	~	36, 17
130.	tradantur suppliciiis	~	36, 22
131.	de qualibus	de quibus	36, 22
132.	audientium	credentium <i>Bk</i>	37, 2

	+credentium <i>L</i>	
133. constringetur iudicio	~	37, 9
134. fuerint	sint	37, 10
135. et cetera	<i>om.</i>	37, 20
136. Ieroboam	sub Ieroboam	37, 20
137. colere idola	~	37, 21
138. id est	subauditur	37, 22
139. pervertit	subvertit	38, 3
140. eum	<i>om.</i>	38, 3
141. exierit virga	inter ceteras una exierit	38, 12
142. fornicationis	fornicationum	38, 17
143. offerebant	incendebant	39, 2
144. vel	+certe	39, 6
145. perdiderant	perdiderunt	39, 9
146. sicut	ut	39, 11
147. vestre	+subauditur	39, 15
148. fornicantur	fornicabantur	39, 19
149. illas	eas	39, 22
150. videlicet ex	<i>om.</i>	39, 24
151. intellegens	+subauditur	40, 4
152. vapulabit	+id est	40, 5
153. Deum	Dominum	40, 10
154. levitica	leviticam	40, 13
155. eum	eam	40, 19
156. adoretis deos	~	41, 1
157. ascenderetis	ascendatis	41, 2
158. quidem	<i>om.</i>	41, 2
159. Dei	Domini	41, 3
160. in ea idolorum cultus	idolorum cultus in ea	41, 3
161. apellata est domus inutilis	domus inutilis apellata est	41, 4
162. est	+ibi	41, 7
163. illi	<i>om.</i>	41, 12
164. hoc eos	~	41, 17
165. Dominum	Deum	42, 4
166. videlicet	scilicet	42, 6
167. in latitudinem terre medorum	in captivitate latitudinis terre	42, 7
168. morabuntur tempore	~	42, 8
169. idoli	idolorum	42, 16
170. fuit	fuerunt	43, 1
171. et cetera	et omnes qui condidunt in eis	43, 2
172. illorum	idolorum	43, 6
173. reges	+eius	43, 13
174. eum	illum	43, 21

175. deprehensi	comprehensi	43, 23
176. hanc sibi	~	43, 24
177. existunt	fuerunt	44, 1
178. valeant	<i>om.</i>	44, 7
179. permanere	permaneant	44, 8
180. ipsos ac	<i>om.</i>	44, 13
181. hoc est	id est	44, 15
182. ei	illi	44, 16
183. inquit	<i>om.</i>	44, 17
184. ea	illa	45, 8
185. idcirco se in prece ac lamentis afficiunt, ut aut terrena commoda adquirant aut ut hominibus sancti esse videantur. Hii profecto suas victimas in profundum declinant, quia ea, que in imo sunt, querunt. Electi autem, qui in presenti tempore nichil querunt, nec humanum favorem, sed Dei laudem de bonis que agunt, requirunt, ad superiora suas victimas ascendere faciunt. Sunt etiam nonnulli, qui...	<i>om.</i>	45, 11-16
186. populus	populi	45, 20
187. Increpantur ergo populi, ne se a crimine alienos arbitrentur, quia audierunt hereticorum consilium...	<i>om.</i>	45, 21-22
188. quasi laqueus	<i>om.</i>	45, 23
189. illos	eos	45, 24
190. quia	qui	46, 3
191. illorum	eorum	46, 10
192. Dominum	Deum	46, 23
193. quia	<i>om.</i>	47, 2
194. Dominum	Deum	47, 2
195. Deum	Dominum	47, 13
196. quoniam	quod	47, 21
197. ergo	enim	47, 22
198. tacti	ducti	48, 10
199. oblationibus	muneribus	48, 10
200. muneribus	oblationibus	48, 11
201. eis	illis	48, 12
202. illis	eis	48, 12
203. cum	per	49, 9
204. faciunt	<i>om.</i>	49, 9

205.	excelsaque	celsaque	50, 1
206.	adoratione	veneratione	50, 2
207.	addit	additur	50, 3
208.	etiam	et	50, 7
209.	comprehenditur	designatur	50, 8
210.	autem	<i>om.</i>	50, 8
211.	qui	+propter	51, 2
212.	contuentes	<i>om.</i>	51, 2
213.	ea	illa	51, 6
214.	idolatria	idolorum cultura	51, 17
215.	monent	ammonent	52, 4
216.	debuimus	debuissimus	52, 15
217.	sic	sed	53, 4
218.	hic	<i>om.</i>	53, 8
219.	dicit	ait	53, 16
220.	ero	ego	53, 16
221.	promissio	repromissio	53, 18
222.	erat	est	53, 18
223.	est	erat	53, 21
224.	quippe	<i>om.</i>	54, 5
225.	transmiserit	transmisisset	54, 6
226.	manu	oppressione	54, 7
227.	ad tempus	<i>om.</i>	54, 9
228.	cognoverint	viderint	54, 14
229.	peccatorum	+omnium	54, 16
230.	pantherem	pantheram	54, 25
231.	nichil	+est	55, 1
232.	est	erit	55, 9
233.	pantherem	pantheram	55, 10
234.	comprehendit	comprehendet	55, 12
235.	agentes	agere	56, 13
236.	hoc mane	in mane	56, 14
237.	autem aptantur omnibus	haec verba aptantur christianis	56, 15-16
238.	derelicti	relicti	56, 21
239.	et cetera	<i>om.</i>	57, 3
240.	et habitavit in nobis	<i>om.</i>	57, 7
241.	flagellat omnem filium, quem recipit	<i>om.</i>	57, 12
242.	iam noli peccare ne deterius tibi aliquid contingat.	<i>om. B</i> et cetera <i>Lk</i>	57, 13-14
243.	ad adventum	adventus	57, 18
244.	diem vero tertium	diem vero sui tertium adventus	57, 18
245.	quem	quare	57, 19
246.	eum	eius	58, 16
247.	certe	<i>om.</i>	58, 18
248.	contemplabimus	contemplabimur	58, 20

249.	psalmista	+ait	59, 5
250.	processit	procedens	59, 5
251.	coalescant	coalescunt	59, 10
252.	serotinum	serotinam	59, 10
253.	repromissionis	promissionis	59, 11
254.	frequentes	frequenter	59, 12
255.	Loquetur hic Dominus more pii parentis affectum ostendens in perditos filios dicens: quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi Iuda?	<i>om.</i>	59, 21-23
256.	sepe	<i>om.</i>	60, 4
257.	iamque	etiam	60, 4
258.	libro	libris	60, 10
259.	eosdem	eos	60, 13
260.	illis	<i>om.</i>	60, 14
261.	mea	<i>om.</i>	60, 14
262.	verbis	+meis	60, 15
263.	tua	mea	60, 18
264.	egrederentur	egredientur	60, 19
265.	fierent	fient	60, 19
266.	aufertur	auferetur	60, 24
267.	ac	vel	61, 1
268.	holocausta	holocaustum	61, 6
269.	pactum	+meum	61, 11
270.	dixi	dixit	61, 14
271.	facietis	faciatis	61, 14
272.	Dominus	<i>om.</i>	61, 17
273.	penitentiam	+Domini <i>B</i> +Dominus <i>Lk</i>	61, 18
274.	misericordiam	ad misericordiam	61, 19
275.	eam	eum	62, 12
276.	erat	est	62, 21
277.	solum	solummodo	62, 21
278.	erat	est	62, 22
279.	etiam	<i>om.</i>	63, 6
280.	conversionem	reversionem	64, 11
281.	istos	istis	64, 13
282.	non	ne	65, 21
283.	obstupuerunt	obstupuerunt	65, 24
284.	virtutum	virtutem	69, 14
285.	subcinericius	+panis	69, 21
286.	poterant	poterat	70, 5
287.	in cepto	in incepto	71, 7
288.	eius (1 ^a)	<i>om.</i>	71, 12
289.	eius (2 ^o)	<i>om.</i>	71, 12
290.	invocabant	+subauditur <i>BL</i> +subaudis <i>k</i>	72, 4

291.	captivitati	captivi	72, 5
292.	quo	quod	72, 22
293.	Deum	Dominum	75, 4
294.	et cetera	<i>om.</i>	75, 15
295.	quasi	quia	75, 19
296.	quia	qui	76, 15
297.	subiungitur	subiungit	76, 16
298.	legis	<i>om.</i>	77, 9
299.	id est	quod	78, 18
300.	poterant	poterunt	79, 2
301.	stipula	stipule	79, 19
302.	turbinem	turpitudinem	80, 11
303.	simpliciter	similiter	80, 21
304.	nationes	+subaudis	81, 4
305.	eos	+subauditur <i>BL</i> +subaudis <i>k</i>	81, 6
306.	iniquitatum	iniquitatem <i>B</i> iniquitates <i>Lk</i>	82, 22
307.	gaudent et letantur	~	84, 12
308.	eos	eas	84, 21
309.	Egyptum	+subauditur <i>BL</i> +subaudis <i>k</i>	85, 10
310.	assirios	assyriis	85, 12
311.	quicquid	quecunque	86, 19
312.	inimicis	amicis	87, 23
313.	multitude	multitudinem	88, 24
314.	adiuverent	viverent	89, 6
315.	uvam	vias	90, 16
316.	huius mundi	huiusmodi	90, 19
317.	enim	<i>om.</i>	91, 16
318.	interfectores	interfectorem	92, 14
319.	exire	extrahi	93, 3
320.	quos	quas	93, 5
321.	dolosa	+etcetera	93, 12
322.	perierint	pereunt	94, 12
323.	christianus	+salvaretur	94, 18
324.	illos	eos	94, 21
325.	eorum	illorum	94, 21
326.	illorum	eorum	95, 9
327.	qui	quia	95, 16
328.	ultra	<i>om.</i>	95, 19
329.	atque	et	95, 23
330.	occides	occidas	96, 2
331.	abundabat	abundavit	96, 4
332.	fructus	fructum	96, 13
333.	debuissent	debuisset	96, 13
334.	fecerunt	fecit	96, 14
335.	ipsi	ibi	96, 21
336.	ab uno	abono	96, 24

337.	non	quem	97, 6
338.	eos	<i>om.</i>	97, 11
339.	nunc	+ait	97, 20
340.	remanente	+nunc	97, 20
341.	infensus	offensus	98, 14
342.	irridentis	deridentes	98, 16
343.	diuersa somnia	~	98, 18
344.	fedus	<i>om.</i>	98, 22
345.	et hoc	<i>om.</i>	98, 24
346.	eorum fuerint	~	99, 1
347.	aliquam	aliquas	99, 5
348.	doctores	+suos	99, 5
349.	erunt	sunt	99, 6
350.	recipient	recipiant	99, 8
351.	seminaverunt	seminaverint	99, 10
352.	in gaudio, in lacrimis	~	99, 10
353.	tantam	+enim	99, 13
354.	populus	<i>om.</i>	99, 14
355.	coleret	adoraret	99, 14
356.	intellegi debere	~	99, 17
357.	eis	eos	99, 17
358.	quia unus erat	<i>om.</i>	99, 18
359.	illorum	eius	99, 21
360.	esset	est	99, 21
361.	pro deo colebant	~	100, 5
362.	quod	+ipse	100, 5
363.	deprecationem	dampnationem	100, 6
364.	videbatur	videbantur	100, 7
365.	voluerant	volebant	100, 12
366.	confunduntur	<i>om.</i>	100, 12
367.	dissolvitur	solvitur	100, 21
368.	noluerunt eum	~	100, 23
369.	Samarie	<i>om.</i>	100, 23
370.	ascendere dicitur	ascenditur <i>B</i> ascenderunt <i>Lk</i>	101, 6
371.	operite nos; et collibus: cadite super nos	cadite super nos, et collibus: operite nos	101, 7
372.	totum	ad totum	101, 7
373.	dominus etiam	~	101, 9
374.	et cetera	sed super vos ipsas flere	101, 10
375.	omnis	populus	101, 17
376.	ecientes	<i>om.</i>	101, 18
377.	plus fecerunt causa hominis	causa hominis plus fecerunt	102, 2
378.	comprehendit	comprehendet	102, 3
379.	in	<i>om.</i>	102, 7
380.	etiam	certe	102, 10
381.	possent	possunt	102, 13

382.	repromissionis	promissionis	102, 17
383.	verum	+etiam	102, 21
384.	caloris	+et	103, 3
385.	fatigentur	fatigantur	103, 3
386.	ante	antea	103, 4
387.	iugum	+meum	103, 5
388.	colle	loco	103, 12
389.	cultum	+vere	103, 16
390.	dominum	deum	103, 19
391.	habere se	~	103, 23
392.	dominum	deum	103, 23
393.	edoctam	doctam	104, 5
394.	dexteram	om.	104, 9
395.	ei	illi	104, 9
396.	alteram	aliam	104, 9
397.	metant misericordiam	~	104, 21
398.	Dominum	Deum	104, 22
399.	impietas	iniquitas	105, 4
400.	enim	om.	105, 6
401.	vestri	om.	105, 7
402.	reducitur	ducitur	105, 18
403.	eum	om.	105, 20
404.	atque	et	105, 20
405.	et ipse	om.	105, 20
406.	possidebat	habebat	105, 23
407.	iudicavit	vindicavit	106, 2
408.	illius	eius	106, 2
409.	eis	illis	106, 8
410.	pariter est	~	106, 12
411.	interfecta	interempta	106, 12
412.	Dimite primogenitum meum	Primogenitum dimite meum	106, 22
413.	narrat	ait	107, 1
414.	interpretatur	dicitur	107, 3
415.	dicens	om.	107, 7
416.	procidentes	procedentes	107, 12
417.	confinxerunt	finxerat	107, 24
418.	volo vindictam	quam vindictam volo	108, 19
419.	advenerit	venerit	109, 20
420.	legem	+domini	110, 17
421.	sive	id est	114, 13
422.	in	+domino	117, 9
423.	peccatis peccata	~	117, 12
424.	primogenita	primogenitis	117, 15
425.	hoc est	id est	117, 22
426.	interpretatur	inter	118, 11
427.	enim	om.	119, 10

428.	solentque	solent itaque	119, 14
429.	sic	+et	120, 1
430.	tamen	tantum	120, 3
431.	dominum	deum	120, 13
432.	de terra Egipti	de Egipto	120, 14
433.	remanebunt subditur	~	121, 10
434.	dulcissima	lucidissima	122, 8
435.	duritiam	duritia	122, 19
436.	sequenti	consequente	125, 14
437.	tibi promiseras	~	127, 1-2
438.	mortis (<i>l</i> ^o)	+eius	129, 16
439.	provocavit	concitavit	130, 1
440.	predicendo	predicanda	130, 5
441.	assiriorum subauditur	~	130, 7
442.	historie	historiam	130, 13
443.	precipit	precinit	131, 5
444.	rerum obscuritatem	~	136, 8

Es interesante señalar que *B* y *k* comparten variantes –muchas de ellas menores, a decir verdad– que los acercan entre sí. Lo más notable del caso es que se trata de un ms. y de la edición *k*. No es por lo tanto imposible –aunque sí indemostrable–, que *k* esté basada en *B*:

	Variantes en <i>Bk</i>		
lectura de las otras familias	variante		página y línea
1.	Cui	Qui	3, 2
2.	contemporales	tunc temporales	3, 8
3.	Osee	+sub quo	5, 2
4.	stirpe	+natus	5, 4
5.	super	per	5, 8
6.	sequentes	exequentes	6, 15
7.	remove	movere	7, 10
8.	illi	ille	8, 24
9.	generaliter ad omnes credentes voluerimus referre	voluerimus referre ad gentes	10, 4
10.	spinas	+vero	13, 24
11.	deceperint	coeperint	18, 23
12.	alterius	aliud	23, 2
13.	audiens	audiret	23, 15

14.	faceres	scires	24, 10
15.	audit	audivit	27, 23
16.	expectantur	exspectant	28, 21
17.	Iudei	+autem	29, 3
18.	sive	sed	30, 23
19.	falsa prophetare solebant	falsam prophetiam resolvebant	34, 2-3
20.	fuerint	fuerunt	36, 19
21.	sublevant	sublevabunt	37, 6
22.	malum	mala	39, 24
23.	deorum	idolorum	41, 13
24.	complebit	complevit	51, 13
25.	priores fuerint in scelere	<i>om.</i>	53, 14
26.	iecere	messuere	59, 20
27.	eos	eis	60, 16
28.	punirem	punirentur	60, 17
29.	abiecerint	abiciunt	61, 22
30.	sunt	+subauditur	63, 5
31.	Israel	+subauditur <i>B</i> +subaudis <i>k</i>	64, 21
32.	malo	malui	64, 22
33.	illis	<i>om.</i>	67, 25
34.	sicut	ut	74, 1
35.	qua	quia	75, 4
36.	a	alium	79, 4
37.	corrupta	corrupto	79, 20
38.	Quod	Qui	83, 19
39.	relicto	derelicto	84, 18
40.	enim	<i>om.</i>	86, 10
41.	mea	in ea	87, 5
42.	impedunt	impedant	86, 21
43.	creaturam	facturam	89, 7
44.	esse	cum	92, 16
45.	premuntur	permanserunt	94, 14
46.	et	+vim	97, 1
47.	autem	enim	97, 18
48.	ex	<i>om.</i>	98, 16
49.	seminaverunt	seminaverint	99, 9
50.	dicit	ait	102, 12
51.	et arare	ut arare	104, 6
52.	vobis	nobis	105, 19
53.	ut sit	et est	108, 14
54.	sit	<i>om.</i>	109, 15
55.	dominus	dicens	112, 5
56.	negatione	negotiatione	113, 22
57.	cum	videlicet cum <i>B</i> cum videlicet <i>k</i>	114, 24
58.	que	qui	114, 7

59.	habebant	habitant	114, 7
60.	permanserunt	pertransierunt	114, 10
61.	errore non est	non est errore	115, 10
62.	iniunt	ineunt	115, 11
63.	dies partutionis	~	127, 23
64.	nullumque	que nullum	128, 11
65.	quos	quas	130, 20
66.	nisi	tum si	136, 11
67.	dicere	dicerem	136, 11

La subfamilia β^1 está por lo tanto compuesta por B , L , N^2 y k ; y se subdivide además en dos grupos Bk por un lado y LN^2 por el otro.

La existencia de la familia β^1 nos lleva a preguntarnos por los restantes mss. de β (G , M y N'), cuestión que abordaremos a continuación.

		variantes en GMN'	
lectura de las otras familias		variante	página y línea
1.	dixit	<i>om.</i>	7, 9
2.	quo	qui	9, 20
3.	primum	primo	11, 7
4.	eam	<i>om.</i>	12, 1
5.	confunduntur	confundantur	13, 11
6.	veniunt	venient	13, 19
7.	Deum	Dominum	14, 10
8.	mea	meam	15, 16
9.	clementia	clementiam	15, 16
10.	Dominis	senioribus	16, 4
11.	stultitia	stultitiam	17, 22
12.	mutatus	conmutatus	20, 12
13.	ovile	olivetum	23, 9
14.	intravit	intrabit	23, 17
15.	de	ex	24, 7
16.	appellat	appellant	27, 3
17.	voluerunt	volunt	27, 7
18.	maledices	maledicas	29, 13
19.	erat	<i>om.</i>	29, 18
20.	qui	<i>om.</i>	34, 5
21.	esse estimabant	existimebant	36, 6
22.	Domino	Deo	36, 19
23.	baculi	sui baculi	38, 15
24.	positi	appositi	41, 4
25.	requirunt	querunt	45, 15
26.	alienos	alios	49, 9
27.	ea, que	eque	51, 6

28.	convivificavit	convivificabit	58, 2
29.	celebrant	celebrat	69, 5
30.	abundantia	habundantiam	73, 13
31.	Dominum	Deum	74, 10
32.	invocabunt	invocabant	76, 1
33.	concilibula	conciliacula	78, 2
34.	Usquequo	+inquit	78, 19
35.	restituet	constituet	122, 16
36.	horror	error	123, 1
37.	pavit	pavi	125, 12

Por otra parte, debemos tener en cuenta que, como ya hemos indicado más arriba, el ms. *N'* tiene lagunas equivalentes a cerca de un tercio del texto, por lo tanto hemos decidido incorporar las variantes presentes en la combinación *GM* y sumarlas a las del cuadro anterior, suponiendo la presencia de esas variantes en *N'*.

	variantes en <i>GM</i>	
lectura de las otras familias	variante	página y línea
1. suam	sua	28, 4
2. supplex	iam supplex	43, 22
3. nos	<i>om.</i>	57, 3
4. ad adventum	adventum	57, 18
5. recondemur	recundemur	59, 17
6. affectum	effectum	59, 22
7. tetram	terram	60, 2
8. sue	sive	63, 9
9. ad	ab	63, 18
10. sui	sua	70, 14
11. eis	ei	83, 14
12. gaudent et letantur	letantur et diis gaudent	84, 12
13. sed	si	86, 19
14. festivitatis	festivitatem	87, 1
15. Gabaa	Galaad	90, 1
16. quas	que	90, 10
17. confusionem	confusione	91, 1
18. toto	in toto	94, 16
19. non	<i>om.</i>	97, 6
20. succensus	sensus	98, 14
21. ex	et	98, 16
22. appellatur	appellat	100, 1
23. deos	<i>om.</i>	100, 2
24. nonnulli	nulli	100, 10
25. sive	<i>om.</i>	102, 3
26. que	et	105, 25

27. confinxerunt	finxerunt	107, 24
28. favillas	favillam	110, 14
29. et vastitatem multiplicat	multiplicat et vastitatem	114, 22
30. ferebat	ferebant	115, 2
31. Deo	Domino	117, 9
32. peccata	om.	117, 12
33. sint	sunt	117, 13
34. te letante	tale tante	119, 17-18
35. sicut	sic	120, 11
36. de terra Egipti	om.	120, 14

La cantidad y clase de variantes en las que los tres mss. *GMN*¹ coinciden nos permite suponer que conforman otra subfamilia de β a la que hemos denominado β^2 .

III- FAMILIA γ .

a- Rasgos comunes de la familia γ .

Los mss. de la familia γ son *Ch*¹, *Ch*², *E*, *O*, *P*¹, *P*² y *V*. Presentan una serie de rasgos externos remarcables. El primero y el más notable es que todos los mss. de esta familia poseen una versión breve del *CO*, pero breve no significa ni abreviada ni resumida, sino cortada. El texto está incompleto y casi todos los mss. –con la excepción de *E*, que lo hace unas líneas antes– terminan en el mismo lugar, es decir, luego de concluido el comentario a *Os* V, 13 y habiendo comenzado la cita de *Os* V, 14, pero sin comentario para ese versículo. En segundo lugar, los *incipit* y *explicit* son muy similares entre sí y completamente diferentes de los de los otros mss.

Incipit y *explicit* de la familia γ :

<i>Ch</i> ¹ Incipit: <i>Tractatus domini Remigii in expositione XII profetarum. Incipit Osee propheta.</i> Explicit: <i>...quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda.</i>	<i>Ch</i> ² Incipit: <i>Incipit tractatus doctoris Remigii in expositione duodecim profetarum. Incipit expositio in Osee.</i> Explicit: <i>...quasi leena Effraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Explicit expositio in Osee.</i>	<i>E</i> Incipit: <i>In Christi nomine incipit tractatus domni Remigii in expositione duodecim prophetarum. Expositio in Osee incipit feliciter.</i> Explicit: <i>...quia non a Deo qui et peccatum et captivitatem.</i>	<i>O</i> Incipit: <i>Incipit tractatus domni Remigio super duodecim prophetas.</i> Explicit: <i>...quasi leena effraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Explicit tractatus in Osee propheta.</i>
<i>P</i> ¹	<i>P</i> ²	<i>V</i>	

<p>Incipit: <i>In Christi nomine incipit tractatus domini Remigii in expositione duodecim prophetarum. Incipit expositio in Osee propheta.</i></p> <p>Explicit: <i>...quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda.</i></p>	<p>Incipit: <i>In Christi nomine incipit tractatus domini Remigii in expositione XII prophetarum. Expositio in Osee incipit feliciter.</i></p> <p>Explicit: <i>... quasi leena Effraim et quasi catulus leonis domui Iuda.</i></p>	<p>Incipit: <i>In Christi nomine incipit tractatus domni Remigii in expositione duodecim prophetarum. Incipit expositio in Osee propheta.</i></p> <p>Explicit: <i>...quasi leena effraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Explicit liber Osee prophete.</i></p>
---	--	--

Todos los mss. coinciden en titular al texto: *Tractatus dom(i)ni Remigii in expositione duodecim prophetarum.*

El otro rasgo externo importante que permite agrupar a estos siete manuscritos en una misma familia es la atribución. En todos ellos el *CPMe* es atribuido a Remigio.

La totalidad de las variantes presentes en esta familia son:

lectura de las otras familias	variante en <i>Ch¹, Ch², E, O, P¹, P², V</i>	página y línea
1.et	ac	1, 8
2.idem	om.	1, 10
3.illos, inquit	om.	1, 12
4.fiat	sit factus	1, 16
5.sermo	om.	1, 20
6.dirigitur	om.	1, 20
7.Deus loqueretur	~	1, 22
8.ostendit	ostenditur	1, 22
9.isdem	his	2, 1
10. cisternas, cisternas	cisternas	2, 11-12
11. annis	annos	2, 18
12. attinet	om.	4, 19
13. extitit	om.	4, 22
14. tempus	om.	5, 1
15. Fuerunt	Fueruntque	5, 6
16. propia terra	propiis terris	5, 12
17. vero	om.	5, 17
18. Qui	om.	5, 18
19. in valle Iezrahel, id est, in humilitate seminis Dei conteruntur.	om.	5, 19
20. dedit filio	+et omnes	5, 20
21. id est, filius a Deo patre.	om.	6, 9-10

22.	et in equitibus	<i>om.</i>	6, 10-11
23.	illorum	eorum	6, 13
24.	veniret	perveniret	7, 10
25.	eo	illo	8, 4
26.	modo	<i>om.</i>	8, 16
27.	homines	+domus	10, 1
28.	suos	<i>om.</i>	10, 15
29.	enim	<i>om.</i>	10, 19
30.	sacro	divino	10, 22
31.	eam	<i>om.</i>	11, 18
32.	ipsorum	eorum	12, 15
33.	panem	panes	12, 24
34.	crucifigentes	crucifixerunt	13, 7
35.	et stulta, qua etiam baptizatos interficiunt. Cui aque illa contraria est, de qua scriptum est: Aqua profunda, verba ex ore viri.	<i>om.</i>	13, 15-17
36.	et (1 ^o)	<i>om.</i>	14, 16
37.	frugum	fructum	15, 18
38.	ubi	<i>om.</i> Ch ² EOP ¹ P ² et Ch ¹	16, 19
39.	sunt	scilicet	18, 16
40.	corde	corda	18, 18
41.	hic	<i>om.</i>	19, 15
42.	est Israel	~	19, 20
43.	anathematizavit	anathematizaverit	20, 4
44.	fuisse	<i>om.</i>	20, 14
45.	canticum	<i>om.</i>	21, 3
46.	vitulum	idolum	21, 6
47.	submersus	qui submersi sunt	21, 13
48.	post	<i>om.</i>	21, 15
49.	laborem	labores	21, 19
50.	Domini verba	~	22, 12-13
51.	de suis dicere	~	22, 20
52.	eius	Christi	23, 7
53.	pacem	+veram	23, 9
54.	crebrescant	crescant	23, 20
55.	sancte videlicet	~	24, 12
56.	eorum pars	~	24, 21
57.	perducent	producent	25, 17
58.	inquiens	inquit	26, 7
59.	Christus	<i>om.</i>	26, 7
60.	verba	<i>om.</i>	26, 8
61.	ergo	<i>om.</i>	27, 10
62.	referam	feram	28, 1
63.	modo	<i>om.</i>	28, 19
64.	elegerit	elegit	29, 12
65.	nequaquam	<i>om.</i>	29, 13

victimas legales offerunt		
66. et filio	<i>om.</i>	30, 10
67. quo	+Dominus	30, 11
68. sive ad eorum posteror	<i>om.</i>	30, 23
69. ora sua aperuerunt	aperuerunt ora sua	31, 8
70. illorum	eorum	31, 13
71. terra	+et	32, 8
72. eis	et	33, 9
73. feci tacere	~	34, 3
74. matris	<i>om.</i>	34, 4
75. et	<i>om.</i>	34, 20
76. vel(1°)	<i>om.</i>	35, 15
77. et	<i>om.</i>	35, 17
78. adulantur	+blande EP^1P^2	35, 19
79. agentibus	+blande Ch^1Ch^2O	
80. esse	<i>om.</i>	36, 6
81. implebant	adimplebant	36, 11
82. omnia videlicet eius opera puniam, quia visitatio hic pro afflictione et tormento ponitur	<i>om.</i>	36, 15-16
83. delinquat	derelinquat	36, 19
84. Domino	Deum	36, 19
85. idolorum	+est	38, 19
86. hereticos	hereticis	40, 6
87. delinquat	delinquas	40, 11
88. eis	<i>om.</i>	40, 15
89. electus	+est	40, 22
90. ibi	<i>om.</i>	40, 23
91. id est	<i>om.</i>	41, 5
92. inutilium	idolorum	41, 5
93. Dominus	Deus	41, 10
94. stimulata	percussa	41, 22
95. incitata	percussa	41, 23
96. a Deo recedis	~	42, 10
97. psalmista	+ait	43, 2
98. omnipotenti Deo	~	43, 7
99. et(1°)	<i>om.</i>	44, 16
100. eis	<i>om.</i>	44, 21
101. sua(2°)	<i>om.</i>	45, 8
102. non perdere quero	quero non perdere	46, 11
103. et	+ego	46, 17
104. Deum	Dominum	47, 6
105. solum	Dominum	47, 6
106. captivorum vestigia	~	47, 24
107. poterunt placare	~	48, 14
108. et paraliponemon	<i>om.</i>	49, 3
109. non	nec	49, 4

110.	in qua	ubi	49, 15
111.	tribui	domui	49, 17
112.	eius	Ephraim	50, 7
113.	eis	<i>om.</i>	50, 19
114.	quippe	quoque	51, 1
115.	Ducti	+sunt	51, 15
116.	abundanter	<i>om.</i>	51, 23
117.	de interitu quidam	quidam de interitu	52, 5-6
118.	ex	de	52, 14
119.	ei	<i>om.</i>	52, 16
120.	cognoscat	cognoscet <i>Ch</i> ¹ cognosceret <i>Ch</i> ² <i>EOP</i> ¹ <i>P</i> ²	52, 18
121.	non	<i>om.</i>	52, 19
122.	quod	non quod	52, 19
123.	sequantur	sequentur	53, 3
124.	fuerint	fuerunt	53, 14

Entre todas estas variantes las principales son:

lectura de las otras familias	variante en <i>Ch</i> ¹ , <i>Ch</i> ² , <i>E</i> , <i>O</i> , <i>P</i> ¹ , <i>P</i> ² , <i>V</i>	página y línea
1. sacro	divino	10, 22
2. vitulum	idolum	21, 6
3. eius	Christi	23, 7
4. inutilium	idolorum	41, 5
5. stimulata	percussa	41, 22
6. incitata	percussa	41, 23
7. tribui	domui	49, 17
8. eius	Ephraim	50, 7

Estas variantes no alteran mayormente la comprensión del fragmento, pero la grafía de las mismas es lo suficientemente diferente como para que no se pueda pensar en un mero error de lectura o dictado.

Además hay cuatro omisiones importantes:

lectura de las otras familias	variante en <i>Ch</i> ¹ , <i>Ch</i> ² , <i>E</i> , <i>O</i> , <i>P</i> ¹ , <i>P</i> ² , <i>V</i>	página y línea
1. In valle Iezrahel, id est, in humilitate seminis Dei conteruntur.	<i>om.</i>	5, 19
2. id est, filius a Deo patre.	<i>om.</i>	6, 9-10
3. et stulta, qua etiam	<i>om.</i>	13, 15-17

baptizatos interficiunt. Cui aque illa contraria est, de qua scriptum est: Aqua profunda, verba ex ore viri.		
4. Omnia videlicet eius opera puniam, quia visitatio hic pro afflictione et tormento ponitur	om.	36, 15-16

La nº1 es una omisión de la familia γ , por que el fragmento omitido presenta un problema de sentido:

...heretici, qui recedentes a domo David, id est, ab Ecclesia, Israelis nomine in hoc loco intelleguntur. In valle Iezrahel, id est, in humilitate seminis Dei conteruntur, quia pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.

El fragmento omitido (subrayado) puede explicarse como un salto de igual a igual, si el copista confundió la desinencia de *intelleguntur* con la de *conteruntur*, lo que no es imposible. Por otra parte, si eliminamos el fragmento, el sentido del texto se ve afectado, puesto que *iudicium dedit filio* se refiere a *in humilitate seminis Dei*, que a su vez se remite lógicamente a *in valle Iezrahel*. Si aceptamos la omisión, la mención al juicio que fue consedido al hijo de Dios no se puede explicar con facilidad.

La omisión nº2 es de difícil explicación, si no suponemos que se trate de una laguna en el arquetipo de la familia γ .

La omisión nº3 tampoco tiene una explicación sencilla, pero lo que desambigua y demuestra que se trata de una omisión en γ es que parte del texto está tomado claramente del *In Osee* de Jerónimo⁴⁴:

Aqua autem, doctrina et stulta, qua etiam baptizatos interficiunt. Cui aque illa contraria est, de qua scriptum est: Aqua profunda, verba ex ore viri.

La parte subrayada del texto proviene de Jerónimo, lo resaltado es la omisión. Es muy

⁴⁴ JERÓNIMO, *In Osee*. p. 20, 102-104: *Panes et aquas habent haeretici, quorum panis luctus est, et aquae eorum caenosae, quae suffocant et interficiunt baptizatos.*

poco probable que en ω el fragmento del texto no estuviera y un copista posterior lo haya agregado a partir del texto original de Jerónimo. Indudablemente se trata de una omisión perteneciente al arquetipo de la familia γ .

La causa de la omisión nº4 también es de difícil explicación, pero dos elementos nos indican que formaba parte de ω y que se trata de una laguna en γ . En primer lugar, el fragmento del texto está tomado también de Jerónimo, sin embargo en esta ocasión el texto ha sido muy transformado por Haimón y solo se pueden reconocer algunos elementos mínimos y el sentido general de la interpretación:

Jerónimo	Haimón (según γ)
...; quia non solum <u>opera eorum uisitabit</u> , quae appellantur uiae, in quibus ingrediuntur; sed et cogitationibus, quibus ut talia facerent, tractauerunt. ⁴⁵	Omnia uidelicet <u>eius opera puniam</u> , quia <u>uisitatio</u> hic pro afflictione et tormento ponitur.

Sin embargo, si siguiéramos la lectura según a la familia γ , una parte de *Os IV: Et visitabo super eum*, quedaría sin comentar, lo es muy improbable.

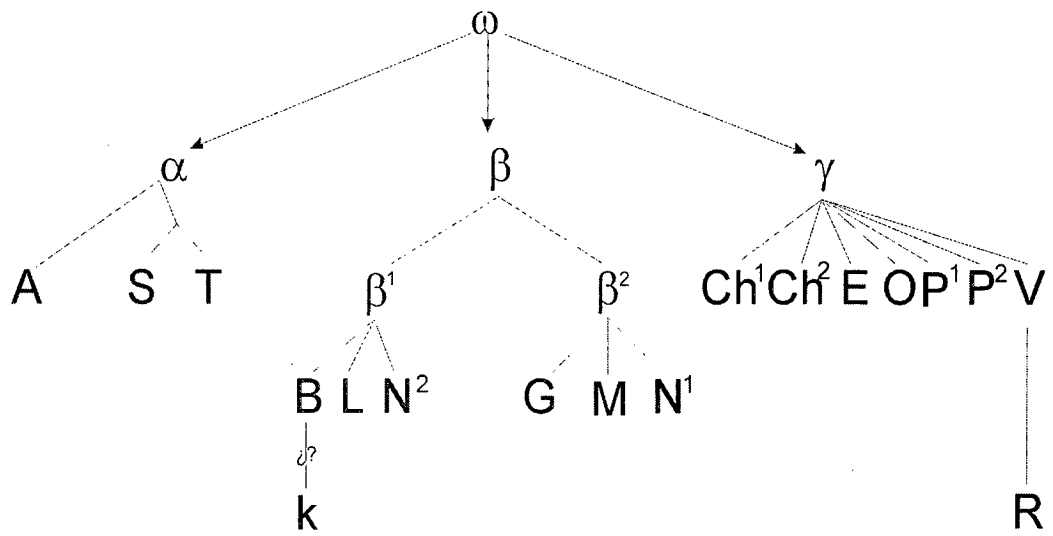
Fuera de los cuadros hasta ahora presentados, nos queda la más importante variante de esta familia, que tiene lugar en el comentario a *Os II, 1*. Se trata de un grave error de salteo. El copista del arquetipo de esta familia salta varias líneas en el texto, confunde *consecuta* en página 9 línea 21 con la misma forma en página 10 línea 4 y continúa adelante, realiza modificaciones en el texto, y luego copia el fragmento que había saltado.

Lectura de las otras familias	lectura en la familia γ
...consecuta. Si hoc ad Iudeos uouerimus solummodo referre, hortatur homines Iude, ne desperent decem tribuum salutem, sed eam cotidie et sermone et voto et litteris ad penitentiam provocent, quia fratres illorum apellantur et soror. Frater ex eo quod dicitur populus meus. Soror ex eo quod apellatur misericordiam	...consecuta, <u>id est, vos credentes dicite ceteris in infidelitate manentibus: Populus meus erunt, si in me credere uouerint et, reiecta vetustate, ad novitatem vite transire uouerint. Vel vos, qui in me creditis, et fidem, quam habetis, perfecte operibus decoratis, dicite ceteris credentibus, quia omnes erunt populus meus, si in fide, qua vocati sunt,</u>

⁴⁵ JERÓNIMO, *In Osee*. p. 42, 155-161:

<p><u>consecuta. Si hoc generaliter ad omnes credentes voluerimus referre, dicitur eis, ut dicant ceteris in infidelitate manentibus: Populus meus erit, si in me credere voluerint et reiecta vetustate ad novitatem vite transire voluerint. Vel vos, qui in me creditis, et fidem, quam habetis, perfecte operibus decoratis, dicite ceteris credentibus, quia meus erit populus, si in me credere voluerint et in fide, qua vocati sunt, permanserint et eam operibus ornare studuerint. Dicite etiam sorori vestre, id est: eidem plebi in Christum credenti, quia misericordiam consecuta est in me credens.</u></p>	<p><u>permanserint et eam operibus ornare studuerint. Dicite etiam sorori vestre, id est, eidem plebi in Christum credenti, quia misericordiam consecuta est in me credens, quod si hoc ad Iudeos voluerimus solummodo referre, hortatur homines Iude, ne desperent decem tribuum salutem, sed eam cotidie et sermone et voto et litteris ad penitentiam provocent quia fratres illorum appellantur et soror. Frater ex eo quod dicitur populus meus. Soror ex eo quod appellatur misericordiam consecuta.</u></p>
--	--

Las características de la familia γ (atribución a Remigio, mismo *incipit*, la peculiaridad de poseer una versión cortada del texto, junto a las variantes menores, que unen a estos mss. entre sí, y las variantes más importantes –en particular el error señalado en *Os* II, 1), indican que todos ellos se remonanta a un arquetipo e indican la pertenencia de los mismos a una misma familia Por otra parte, la familia γ es bastante regular y no presenta una clara división en subfamilias.

STEMMA.

CONCLUSIONES Y CRITERIOS PARA EL ESTABLECIMIENTO DEL TEXTO.

Como hemos dicho, los diecisiete manuscritos y la edición utilizados para este trabajo crítico se agrupan en tres familias. Aunque no se trate de una tradición demasiado grande, es sin embargo importante.

Lo primero a tener en cuenta es la gran diferencia de lecturas presente en la misma, sobre todo respecto de omisiones e interpolaciones a lo que consideramos era el texto original. En efecto, las diferencias entre las tres familias son muy grandes. La explicación, más plausible, para este fenómeno es que el texto original de Haimón – representado principalmente por la familia α , que es la que presenta menor cantidad de errores, el ms. más antiguo (*A*) y un ms. originario muy probablemente de Auxerre mismo (*S*), que fue utilizado como ms. base, precisamente por su origen probable y por las lagunas importantes que presenta *A*. Por otra parte, *S* tiene otra interesante peculiaridad: ha sido corregido, presenta numerosas adiciones *s.l.* que son correctas, lo que significa que la copia fue chequeada una vez terminada y eso se hizo a partir de una copia muy buena. En último lugar, se trata de uno de los mss. más antiguos (siglos X-XI). Todas estas características lo convierten en el mejor ms. de todos los utilizados en esta edición.

La familia β tiene la importancia de poseer mss. bastante antiguos (*G* en particular es del siglo X). Sin embargo, el arquetipo de esta familia poseía numerosas omisiones y errores, producto de una copia bastante descuidada. Por otra parte, es probablemente la tradición manuscrita más copiada de la versión completa del texto, e incluso, fue editada en forma impresa al menos una vez, por lo tanto es esperable que haya sido la más leída y difundida. Además es la única familia que posee ejemplares atribuidos a Haimón.

La familia γ tiene una importancia secundaria, por su principal característica: tratarse de una versión truncada del texto. Por esta característica podría haber dejado a los mss. de esta familia de lado, pero prefería hacer la colación de todos los ejemplares para que el trabajo estuviera completo. Todos los ejemplares de esta familia son relativamente tardíos (posteriores al siglo XII). Lo más interesante de esta última familia es que en todos sus mss. el texto ha sido atribuido a Remigio, lo que quizás signifique que en algún momento Remigio ‘corrigió’ el texto de Haimón y fue puesto en circulación bajo su autoría.

Aunque una primera impresión podría llevarnos a suponer que estamos en presencia de un *stemma* bífido (una rama para la versión completa del texto y otra para

la incompleta), sin embargo las diferencias entre α y β son lo suficientemente grandes como para separar a ambas familias en dos ramas distintas. De hecho si excluyéramos a los mss. de la familia γ del *stemma*, no dudaríamos en construir uno bífido, cada uno con rama con una familia α y β . Si incluimos a la familia γ , entonces nos encontramos naturalmente con un *stemma* trífido, puesto que por otra parte no podemos incluir a γ dentro de ninguna de las otras dos ramas.

El criterio para establecer el texto fue entonces el siguiente: ante la presencia de una variante se tuvo en cuenta en cuantas de las familias esta se encontraba presente, si α y β coincidían frente a γ , se consideró correcta la lectura presente en las dos primeras familias, dejando la lectura de γ como variante en el aparato crítico. Lo mismo vale para el caso de β y γ frente a α ; y para α y γ frente a β . Esta técnica llevó a que la familia o recensión que presentó menos variantes fuera α , y dentro de esta familia la subfamilia *ST* y en especial el ms. *S*, que fue por lo tanto utilizado como ms. base para la presente edición. El problema de esta técnica fue que la familia γ solo tiene menos de un tercio del texto, por lo tanto cuando ya no fue posible resolver la variación de esta forma, se privilegió en general la lectura presente en α . En el caso de aquellas variantes, que presentaron a las familias divididas internamente, se utilizaron distintos criterios. Por un lado, de más está decirlo, el sentido del texto primó sobre otras consideraciones, pero también, cuando fue posible se consideró correcta la lectura que coincidiera con la fuente utilizada por Haimón (Jerónimo, la Biblia, etc.) En última instancia, se privilegió la lectura de la subfamilia *ST* o más específicamente del ms. *S*.

IV- LAS FUENTES.

Haimón de Auxerre pertenece a la tercera generación de intelectuales producidos por el sistema educativo construido por la dinastía carolingia, parte central del Renacimiento Carolingio. Esta tercera generación ha superado la necesidad inicial de reconstruir bibliotecas y centros de estudio, copiar libros, intentar establecer un texto bíblico con fiable; y la segunda etapa consistente en la acumulación y selección de la tradición cultural latina –principalmente patristica–, para lanzarse a una meditación más personal y libre dentro de esta. Esto implica que Haimón usará ampliamente las fuentes que circulaban por el universo cultural carolingio, compuesto principalmente por una red de monasterios y escuelas monásticas.

A continuación daremos cuenta de las fuentes que hemos logrado encontrar en el *CO*, pero antes que nada debemos estar atentos a la principal dificultad en el establecimiento de estas. Haimón hace un uso en extremo meditado de sus fuentes, sea cual fuere su origen, esto significa que en la mayor parte de los casos realiza paráfrasis de los textos originales antes que citas textuales como es el caso de Claudio de Turín o Rábano Mauro. Esta característica estilística de Haimón las vuelve muchas veces casi irreconocibles. Pocas veces conserva el texto original de su fuente, muchas veces le hace agregados personales, otras parafrasea el texto conservando solo algunos de los términos utilizados por el original, lo que permite su identificación con distinto grado de certeza, otras veces solo conserva la idea del autor realizando una paráfrasis o un resumen completo del texto. Por otra parte, Haimón utiliza muchas de sus fuentes como meros textos de referencia a los efectos de tomar datos (etimológicos, geográficos, significados de palabras poco comunes), lo que produce citas sumamente fragmentarias, que ocupan a veces menos de una línea en su *CO*.

1- La Biblia.

En el comentario a *Os* II, 9 Haimón hace una observación que incluye también una advertencia:

Et liberabo lanam meam et linum meum, que operiebant ignominiam eius. Falso in quibusdam codicibus scriptum reperitur librabo. Unde liberabo est legendum.

Haimón da cuenta de una variante en el texto bíblico. No es imposible que haya tomado el dato de algún otro autor, pero por otra parte él es el ‘especialista’ carolingio en *Oseas* y los doce profetas; no hay ninguna razón para negar la posibilidad de que sencillamente tenga frente a sí al menos dos manuscritos del texto profético y haya elegido la variante que le pareció más adecuada, que por otra parte es la lectura que se conserva actualmente en el texto crítico de la Vulgata.

¿Qué Biblia?

Determinar cuál de las posibles versiones de la Vulgata, que circulaban en el mundo carolingio fue utilizada por Haimón es un problema extremadamente difícil de resolver. Debemos comenzar señalando las variantes que presenta el texto del *Libro de Oseas* utilizado en el *CO* de Haimón frente a la edición moderna de la Vulgata⁴⁶. El cuadro insertado a continuación presenta esas variantes, pero hemos sumado una columna para el texto de *Oseas* ofrecido por Jerónimo en su propio *CO*. Otra columna presenta las variantes en el texto de *Oseas* en la traducción de Jerónimo pero a partir de Septuaginta. La siguiente columna es finalmente cómo aparece la variante en la *editio maior*. En último lugar señalé los mss. de la *editio maior* en los que aparecen también las variantes del *Oseas* de Haimón. El objetivo es averiguar si a través de las variantes se puede definir qué versión de la Vulgata utilizó Haimón.

El cuadro nos permite en primer lugar descartar algunas variantes como no relevantes al objeto de determinar la versión de la Vulgata utilizada por Haimón. En primer lugar, descartaremos aquellas variantes que no coinciden con ningún ms. presente en la edición moderna. En segundo lugar, descartaremos las variantes que se repiten en cualquiera de las dos traducciones del *Libro de Oseas* realizadas por Jerónimo que no pertenecen a la Vulgata, o sea el texto que aparece en su propio *CO* y la que realizó a partir de Septuaginta. Entendemos que lo más probable es que Haimón haya tomado esas variantes de alguno de esos dos textos y no nos remiten a una versión particular de la Vulgata. Esto nos deja con muy pocas variantes reales del texto del Libro de Oseas citado por Haimón respecto de la edición moderna. Estas son junto con los mss. coincidentes:

⁴⁶ En el presente trabajo hemos utilizado la *Biblia sacra Iuxta Latinam vulgatam versionem*, edición preparada por los monjes de la abadía de San Jerónimo, Roma, Vatican, 18 fascículos, 1926-1994.

<i>Os</i>	variante Haimón	en	mss. coincidentes	edición moderna
I, 2	et fac		fac tibi Ω^{MSJ} fac $\Pi^L A \Phi^{ERG} \Theta^{HAMG} ESUI^A \Psi^D$	et
I, 7	in <i>om.</i>		Ω^{MSJ}	in
II, 5	panem		Σ^T	panes
IV, 8	sublevabant		Ψ^D	sublevabunt
V, 4	convertantur		$X \Phi^{ERG}$	revertantur
V, 11	sordes		$\Phi^{ERG} \Omega^{MJ}$	sordem
VI, 3	suscitavit		$\Delta^L \Lambda \Pi^L R Y E U$	suscitavit
VII, 12	volucres		Π^L	volucrum
VIII, 9	amatoribus suis		$X \Pi^L M E U I^A \Omega$	amatoribus
VIII, 10	honore		$\Sigma^T \Phi^E$	onere
VIII, 13	adferent		$\Delta^M \Lambda^L \Phi^R \Theta^S R Y E U Q I^A \Psi^D \Omega^M$	adfer adfer
IX, 13	vidit		$C \Sigma^T \Pi^L \Phi^{ERGP} O \Theta^{AMG} S \Psi^D$	vidi
IX, 13	adducet		Ω^M	educit
IX, 13	ad interfectores		$E \Omega^S$	ad interfectorem
IX, 14	vulvam sterilem		$X \Delta^L O \Theta^{AMG} E \Psi^D$	vulvam
IX, 17	Dominus		Dominus $\Theta^S \Omega$ Dominus Deus Ω	Deus
X, 4	visiones inutiles		$\Theta^M S$	visionis inutilis
X, 14	vindicavit		Ω^{SJ}	iudicavit
X, 15	faciet		$\Pi^L O$	fecit
XI, 1	pertransit		$X \Delta \Pi^L \Phi \Theta^S E U Q \Psi^D \Omega^{MJ}$	pertransiit
XI, 3	meis <i>omite</i>		M	meis
XI, 5	capiet eum		$X \Delta \Pi^L \Phi \Theta^S E U Q \Psi^D \Omega^{MJ}$	ipse rex eius
XII, 6	ad Dominum Deum		$C \Sigma^T \Delta^{LM} \Phi^P \Theta^S \Gamma^A \Psi^D \Omega^{MS}$	ad Deum
XII, 6	in Domino Deo tuo		AU	in Deo tuo
XII, 13	Israel <i>omite</i>		Π^L	Israel
XIV, 1	eius		$O \Theta^{AMG} \Psi^D$	eorum
XIV, 4	equos		$X \Phi E U I^A \Psi^D \Omega^{MS}$	equum
XIV, 9	eius		$X \Sigma^T \Delta^L \Theta^S Q I^A \Psi^D \Omega^S$	tuus

De todas estas variantes retendremos solo aquellas que no pueden escusarse como un mero error de copia, como por ejemplo *panem* y *panes* en *Os* II, 5.

<i>Os</i>	variante Haimón	en	mss. coincidentes	<i>editio maior</i>
I, 2	et fac		fac tibi Ω^{MSJ} fac $\Pi^L A \Phi^{ERG} \Theta^{HAMG} ESUI^A \Psi^D$	et
V, 4	convertantur		$X \Phi^{ERG}$	revertantur
VIII, 9	amatoribus suis		$X \Pi^L M E U I^A \Omega$	amatoribus
VIII, 13	adferent		$\Delta^M \Lambda^L \Phi^R \Theta^S R Y E U Q I^A \Psi^D \Omega^M$	adfer adfer

IX, 13	adducet	Ω^M	educit
IX, 14	vulvam sterilem	$X\Delta^L O\Theta^{AMG} E\Psi^D$	vulvam
IX, 17	Dominus	Dominus $\Theta^S Q$ Dominus Deus Ω	Deus
X, 14	vindicavit	Ω^{SJ}	iudicavit
X, 15	faciet	$\Pi^L O$	fecit
XI, 5	capiet eum	$X \Delta \Pi^L \Phi \Theta^S E U Q \Psi^D \Omega^{MJ}$	ipse rex eius
XII, 6	ad Dominum Deum	$C \Sigma^T \Delta^L M \Phi^P \Theta^S \Gamma^A \Psi^D \Omega^{MS}$	ad Deum
XII, 6	in Domino Deo tuo	AU	in Deo tuo
XIV, 1	eius	$O\Theta^{AMG} \Psi^D$	eorum
XIV, 4	equos	$X \Phi E U \Gamma \Psi^D \Omega^{MS}$	equum
XIV, 9	eius	$X \Sigma^T \Delta^L \Theta^S Q \Gamma^A \Psi^D \Omega^S$	tuus

Si bien siempre es discutible, estas son las quince variantes más significativas que aporta el *Libro de Oseas* según como lo presenta Haimón. El total de estas variantes se reparte de la siguiente manera en los mss. de la Vulgata de la edición moderna: 1 variante en C; 6 variantes en X; 2 variantes en Σ^T ; 5 variantes en la familia Δ ; 1 variante en Λ ; 4 variantes en Π^L ; 2 variantes en A; 1 variante en M; 6 variantes en la familia Φ ; 3 variantes en O; 8 variantes en la familia Θ ; 1 variante en R; 1 variante en Y; 6 variantes en E; 1 variante en S; 5 variantes en U; 4 variantes en Q; 6 variantes en Γ^A ; 8 variantes en Ψ ; 10 variantes en la familia Ω .

Es bastante claro que los mss. que presentan la mayor similitud con el *Oseas* de Haimón son de la familia Ω (coincide con el 66% de las variantes), seguido por Ψ y por la familia Θ (53%). Podemos sumar a esto un dato más y es que hay dos variantes (*adducet* y *vindicavit*) que solo se encuentran en Haimón y en la familia Ω .

El uso del texto bíblico.

Haimón hace un profuso uso del texto bíblico como fuente exegética. Esto no es nada especial pues el texto bíblico es el primer instrumento exegético; la idea de fondo es que la Biblia es la clave para entender la Biblia. Los libros y versículos utilizados por Haimón para comentar *Oseas* son los siguientes⁴⁷:

⁴⁷ Si la cita bíblica ha sido utilizada por Jerónimo en el comentario al mismo versículo de *Oseas*, hemos colocado un asterisco (*) a continuación de ella.

Citas del Antiguo Testamento:

<u>Génesis</u>	<u>Deuteronomio</u>	<u>II Reyes</u>	<u>Ezequiel</u>
XVII, 9-11	I, 31*	IX y X	IV, 4-9
XIX, 24	XI, 14	XVIII, 13	V, 17*
XXI, 8	XVI, 5-6	I, 16*	XVI, 3*
XXVIII, 13	XXIV, 16*		XVI, 32*
XXVIII, 16-19	XXV, 4	<u>III Reyes</u>	XVI, 39
XXXII, 28	XXXII, 11*		XVI, 51
XXXII, 26	XXXII, 15*	XVII, 1	XVI, 52*
XXXV, 10	XXXII, 31	XXII, 4*	XVIII, 20*
XLIX, 10	XXXII, 33*	XXII, 44	XXXVII, 25
<u>Éxodo</u>	<u>Josué</u>	<u>IV Reyes</u>	<u>Amos</u>
IV, 22*	IV, 19	III, 14	I, 2*
XIV, 28 y ss	V, 2-9	IX, 11*	VIII, 11
XX, 2-3*	VI, 17/VII, 26	XII, 3	IX, 7
XXXII, 1	VII, 25	XIV, 6*	
XXXII, 4	VIII, 1-27	XV, 35	<u>Abdías</u>
XXXII, 31	X, 1-8		I, 4*
XXXII, 32		<u>Isaías</u>	
XXXII, 8	<u>Jueces</u>	I, 10	<u>Jonás</u>
XXXIII, 12	III, 12/X, 6/XII, 1	II, 4	
<u>Levítico</u>	VI, 14	V, 7	<u>Habacuc</u>
XX, 2	VI, 25/30	VI, 1*	III, 3*
XXVI, 1	VI, 32	X, 22	
	VII, 16 y ss	LIV, 15	<u>Zacarías</u>
<u>Números</u>	VIII, 18	LV, 6	
XIV, 20	VIII, 19	<u>Jeremías</u>	XI, 1*
	<u>I Samuel</u>	II, 13*	
	I, 22 (ver)	III, 12	
	II, 12	VII, 26	
	II, 18	XII, 7	
	VIII, 5*	XIII, 4 y ss.	
	X, 24	XVII, 5	
		XXXI, 29	

<u>Salmos</u> II, 6 VI, 7* VIII, 3 IX, 24* XI, 4 XI, 7 XV, 5 XVI, 5 XVIII, 2 XVIII, 5 XXII, 1* XXIX, 6 XXX, 19* XXXII (XXXI), 1 XXXIII, 17 XXXIX, 9 XLIII, 12 XLI, 3 XLIX, 9	XLIX, 13 L, 12 L, 16 L, 19* LVIII, 12* LXIV, 10* LXXII, 27 LXXIX, 9 LXXIX, 14 LXXXIII, 8 LXXXIV, 9 LXXXVIII, 13 XCI, 14* CV, 4 CV, 37* CIX, 4 CXIII, 16 CXVII, 24 CXXXIV, 18*	CXL, 5 CXLV 4 CXLII, 12 <u>Proverbios</u> VII, 19 XIII, 8 XVIII, 4 XVIII, 21* XXXI, 5* <u>Cantar de los cantares</u> I, 9 II, 1* V, 1*	<u>Daniel</u> VII, 13 X, 7 XIII, 56* <u>II Crónicas</u> XXV, 4* <u>Macabeos</u> VII, 40-41 <u>Eclesiástico</u> XXX, 24
---	---	--	---

Citas del nuevo Testamento:

<u>Según san Mateo</u>	<u>Según san Lucas</u>	XIV, 6* XIV, 10 XV, 15 XVIII, 3 XIX, 6 XX, 28	<u>Efesios.</u>
III, 2/IV, 17 III, 8 IV, 17 V, 6 V, 39 V, 44 VII, 13 VII, 15 VII, 19 IX, 13/XIII, 7 X, 13 X, 14-15* X, 16 XI, 28* XI, 30* XII, 40* XIII, 8 XIII, 33 XV, 19 XVI, 6 XVII, 25 XXI, 43 XXIII, 38 XXV, 40 XXV, 41 XXVI, 24* XXVII, 25	I, 34 I, 78 III, 8 VI, 27 VIII, 5 IX, 5* XII, 42 XII, 47* XIV, 11/XVIII, 14 XIII, 35 XVI, 9 XVIII, 19 XIX, 6 XXII, 22* XXIII, 21 XXIII, 28	<u>Hechos</u> II, 41 II, 38 ¿IV, 4? VII, 51 VII, 52-53 XI, 5-7 XI, 8 XI, 9 XXIII, 5	II, 6 V, 8 V, 27
	<u>Según san Juan</u>	<u>Romanos</u>	<u>Filipenses</u>
	I, 1 V, 5 V, 22 VI, 44* VII, 37 VII, 38* X, 1 X, 8 X, 10 X, 14 X, 35 XII, 24 XII, 25 XII, 26 XII, 31 XII, 32* XIII, 33	II, 12 V, 12 X, 4* X, 10* XI, 33*	III, 13-14
<u>Según san Marcos</u>		<u>I Corintios</u>	<u>II Timeo</u>
VI, 11* XIV, 21* XVI, 16		VIII, 4	III, 7*
		<u>II Corintios</u>	<u>Hebreos</u>
		II, 15 IV, 7 XI, 2	II, 16 VIII, 13 X, 31 XII, 6
			<u>Santiago</u>
			IV, 6
			<u>I Juan</u>
			III, 2 II, 19
			<u>II Pedro</u>
			II, 22
			<u>Apocalipsis</u>
			XIV, 18.

Sobresalen en el *AT* las citas tomadas del libro de los Salmos, libro predilecto de la liturgia monástica, pero mucho más llamativo es en el *NT* la casi ausencia de citas tomadas del Evangelio según Marcos; solo encontramos una.

Utiliza la Biblia de dos maneras, por un lado realiza citas literales de la misma o, por el otro, solo referencias generales, parafrasea partes relativamente largas del texto bíblico con el objetivo de no citarlos innecesariamente; en general –no exclusivamente– esto último se da con los textos históricos del *Antiguo Testamento*: cuando por alguna razón le interesa hacer referencia a una de sus historias la parafrasea en forma extremadamente libre. Un muy buen ejemplo es el relato de la muerte de Achan parafraseado por Haimón en el comentario a *Os* II, 15:

Legimus quippe in Libro Iesu Nave, quod, cum filii Israel cepissent Iericho, anathematizavit Iosue omnia, que in ea erant, quodque Achan, filius Charmi, videns quedam inter spolia civitatis, que sibi placita fuere, tulerit de anathemate. Cumque non possent filii Israel hostibus suis resistere consulissentque Dominum propter hoc et, illo respondente, didicissent quod fecerat Achan, fecit eum Iosue lapidari ab omnibus filiis Israel. Locusque occisionis illius vocatus est vallis Achor.

En estas seis líneas Haimón resume un largo fragmento del libro de Josué que ocupa desde *Jos* VI, 17 hasta VII, 26 en el texto bíblico. El objetivo es explicar qué es el valle de Achor mencionado en *Os* II,15. En este caso, además, utiliza el contenido religioso de la Biblia, o mejor dicho no usa el texto con el objetivo de dar una interpretación espiritual sino solamente como si se tratara de un manual de historia y geografía.

Sin embargo, las citas literales también tienen una peculiaridad. En numerosas ocasiones Haimón utiliza para comentar un fragmento de *Oseas* la misma cita bíblica que Jerónimo, pero en otras no e introduce él mismo citas que considera convenientes. Si bien en ambos casos es él quien se apropia del texto bíblico por el solo hecho de citarlo, la peculiaridad de que no siempre lo haga a través de Jerónimo otorga a algunas de sus interpretaciones un toque más personal que no deja de ser interesante.

2- San Jerónimo.

Que se trata de la principal fuente para el *CO* de Haimón ya fue señalado en su momento por Iogna-Prat⁴⁸. Sin embargo el texto carolingio no es un mero resumen de Jerónimo, no solo lo combina con otras fuentes y en muchas ocasiones la interpretación se aleja de la de Jerónimo. Antes de entrar en diferencias de contenido entre ambos textos aclaremos que Haimón utiliza el texto de Jerónimo de dos formas diferentes:

- a. Citas textuales.
- b. Citas no textuales.

Las citas textuales son aquellas en las que el uso del *Comentario a Oseas* de Jerónimo es fácilmente identificable, a pesar de las pequeñas modificaciones introducidas por Haimón. Por supuesto, el espectro de este tipo de citas es sumamente amplio, las hay que están muy cerca de ser citas textuales y las que son casi paráfrasis. Demos un ejemplo:

Haimón	Jerónimo
<i>Monuerat Iudam <u>superius</u>, ut converteretur ad Dominum Deum suum et misericordiam atque iudicium <u>servans</u>, speraret in Domino semper: nunc ad Ephraim, hoc est: ad Decem Tribus sermo convertitur, <u>que Canaan appellantur, non per naturam, sed per imitationem</u>, iuxta illud quod loquitur Daniel ad presbyterum, qui utique de semine Iude erat⁴⁹.</i>	<i>Monuerat Iudam ut converteretur ad Dominum Deum suum, et misericordiam <u>servaret</u> atque iudicium, et speraret in Domino semper, <u>sive appropinquaret ei iugiter</u>. Nunc ad Ephraim, hoc est ad decem tribus sermo convertitur, <u>quem vocat Chanaan</u>, iuxta illud quod loquitur Daniel ad presbyterum, qui utique erat de semine Iuda⁵⁰.</i>

Los dos fragmentos son casi iguales. Hemos subrayado las diferencias. En primer lugar, el *superius* no es más que una indicación interna de Haimón respecto de su propio texto. La transformación del verbo conjugado *servaret* por la forma nominal *servans*, en verdad no implica un cambio importante en el significado y podemos preguntarnos si no se trata de una variante propia del manuscrito con el que Haimón trabajaba. En tercer lugar, Haimón omite: *sive appropinquaret ei iugiter*. En cuarto lugar, modifica una voz activa y la convierte en pasiva cambiando también el verbo, pero en el fondo no altera el

⁴⁸ Dominique IOGNA-PRAT, "L'oeuvre d'Haimón. État de la question", en IDEM, Colette JEUDY, Guy LOBRICHON, *L'École Carolingienne d'Auxerre*, p. 167.

⁴⁹ HAIMÓN, *CO*, XII, 7.

⁵⁰ JERÓNIMO, *In Osee*, p. 134-135, 138-144.

significado: *que Canaan appellantur* y *quem vocat Chanaan* son expresiones equivalentes. Incluso se puede decir que el cambio del singular (*vocat*) en Jerónimo por el plural (*appellantur*) en Haimón es cuestión de gusto; en ambos casos se refiere a las Diez Tribus, concepto que puede ser considerado un plural en cuanto que son diez tribus o un singular por conformar una sola unidad política. El agregado más importante de Haimón al texto de Jerónimo, que amplía la exégesis del texto, es: *non per naturam, sed per imitationem*.

Los fragmentos en los que Haimón parafrasea más o menos libremente a Jerónimo representan un amplio espectro, desde aquellos en los que se reconoce con facilidad el texto del padre de la Iglesia, a pesar de que se introducen numerosas transformaciones en el mismo; hasta aquellos en los que solo quedan rastros difícilmente asibles del texto patrístico.

3- San Agustín.

San Agustín es indudablemente una de las más importantes fuentes para el pensamiento de Haimón. Sin embargo las citas que se pueden adscribir a Agustín son escasas y en el mayor de los casos dudosas.

Que Haimón conoce el contenido del *De civitate Dei* es bastante claro, quizás incluso lo haya leído, pero la única cita identificable de este texto en el *CO* es la siguiente:

Haimón	Agustín
<i>Duas civitates sepe legimus, unam videlicet quam cepit a Cain, alteram Abel: una malorum est, altera iustorum</i> ⁵¹ .	<i>quod autem inter cain et abel, inter duas ipsas civitates, dei et hominum, inimicitias demonstravit</i> ⁵² .

El espíritu del texto de Haimón es indudablemente el mismo de san Agustín; ahora bien, es claro que no se trata de una cita textual, pero la mención de las dos ciudades no puede no remitirnos al padre de la Iglesia. Lo que le da además fuerza a la relación entre las dos citas es sobre todo la presencia de Caín y Abel.

Enarrationes in Psalmos es otro texto de Agustín utilizado por Haimón:

⁵¹ HAIMÓN, *CO*, XI, 9.

⁵² AGUSTÍN, *De Civitate Dei*, lib. 15, cap. 5, línea 32 y ss.

Frag.	Haimón	Agustín
1	<i>Iuda, qui interpretatur confessio</i> ⁵³	<i>Iuda enim confessio interpretatur</i> ⁵⁴
2	<i>repetitio sermonis, confirmatio est</i> ⁵⁵	<i>repetitio confirmatio est sermonis</i> ⁵⁶
3	<i>Tentemus hec eadem hereticis coaptare[...] quia cum sint in tenebris erroris, scientiam Spiritus Sancti <u>se habere mentiuntur</u>, quem non mereretur, qui extra Ecclesiam sunt</i> ⁵⁷	<i>adversus haereticos canendus, qui commemorando et exaggerando multorum in Ecclesia peccata, quasi apud ipsos justis aut omnes aut plures sint, ab unius Ecclesiae verae matris uberibus nos avertere atque abripere moliuntur, affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie studioseque admonentes, ut ad eos transeundo transmigramus ad Christum, quem <u>se habere mentiuntur</u></i> ⁵⁸ .
4	<i>per equum vero superbiam illius</i> ⁵⁹	<i>iam tunc dimisit equum; humiliavit se; non iterum adscenat equum, id est non se erigat in superbiam</i> ⁶⁰
5	<i>Libanus mons est, cuius arbores excelsissime</i> ⁶¹	<i>mons est libanus excelsas arbores habens</i> ⁶²

Existen cinco posibles citas de las *Enarrationes* de san Agustín. El primer caso es el comentario al salmo 68. A primera vista Haimón realiza una cita casi textual de un fragmento del obispo de Hipona, pero la idea de que *Iuda confessio interpretatur* aparece también en otros autores anteriores a Haimón, con cuyos textos podría haber contado se trata de Jerónimo⁶³, Verecundo de Junca (s. VI)⁶⁴ y Beda el Venerable⁶⁵. En verdad es muy difícil afirmar que se trate de una cita de Agustín, si bien no es imposible; los textos de Verecundo de Junca eran relativamente desconocidos; por otra parte, la cita de Haimón es exactamente igual a la de Beda (ver nota); quizás cite a

⁵³ HAIMÓN, *CO*, I, 7.

⁵⁴ AGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos*, Ps 68, sermo: 2, par: 20, línea: 8.

⁵⁵ HAIMÓN, *CO*, IV, 18.

⁵⁶ AGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos*, Ps 63, par: 8, línea: 8.

⁵⁷ HAIMÓN, *CO*, XII, 1.

⁵⁸ AGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos*, Ps 10, par: 1, línea: 3.

⁵⁹ HAIMÓN, *CO*, XIV, 4.

⁶⁰ AGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos*, Ps 75, par: 15, línea: 37.

⁶¹ HAIMÓN, *CO*, XVI, 6.

⁶² AGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos*, SL 39, Ps 71, par 18, línea 16.

⁶³ JERÓNIMO, *In Isaiam*, lib.: 8, cap.: 26, par.: 1, línea: 5: *iuda sive iudaea, quod interpretatur utrumque confessio*; idem, *In Hieremiam prophetam libri VI*, lib.: 1, p. CSEL: 16, línea 14: *iuda, qui interpretatur confessio*.

⁶⁴ VERECUNDO DE JUNCA, *Commentarii super cantica ecclesiastica*, - *In cantica Asariae*, cap.: 14, línea: 30: *iuda quippe confessio interpretatur*.

⁶⁵ BEDA EL BENERABLE, *In Ezram et Neemiam libri III*, lib.: 1, línea 422: *iuda enim confessio interpretatur*.

Agustín o Jerónimo a través del británico. En este caso consideraremos que Agustín es una fuente probable de Haimón.

El segundo fragmento es cita prácticamente textual de san Agustín. No hemos encontrado otro autor en el que aparezca la afirmación de que la repetición del discurso es la confirmación del mismo. Podemos considerar, en este caso, que la fuente son las *Enarrationes*.

El tercer caso es complicado. La cita de Haimón tiene tres elementos que la acercan al texto de Agustín: a- ambos tratan acerca de los herejes; b- ambos consideran que estos están fuera de la Iglesia; c- ambos utilizan esta frase exacta que solo aparece en Agustín entre los padres⁶⁶: *se habere mentiuntur*. La idea general de ambos textos es similar y en Haimón aparece esta formulación que es idéntica a la del texto de Agustín. No es imposible que se trate de una paráfrasis del texto agustiniano, aunque nuevamente permanece la duda.

La idea central del cuarto fragmento, que los caballos simbolizan la soberbia, es una idea que aparece en las *Enarrationes*. En principio se puede afirmar que se trata de una idea agustina tomada por Haimón. Agustín utiliza la misma idea en uno de sus sermones⁶⁷; si bien ambas fuentes son posibles (*Enarrationes* o *Sermones*) nos remiten empero al mismo autor patristico.

La explicación de Haimón acerca del Líbano está tomada sin duda de san Agustín. La cita es casi textual, todos los elementos del texto de Agustín que sirven para definirlo se encuentran en el de nuestro exegeta: *Libanus, mons, arbores y excelsas (excelsissime en Haimón)*.

En conclusión podemos afirmar que Haimón utiliza las *Enarrationes* de san Agustín en dos ocasiones con seguridad, otras dos muy probablemente y una tercera dudosa aunque no imposible.

Otro texto de Agustín posiblemente utilizado por Haimón es *De Genesi ad Litteram*:

Haimón	Agustín
--------	---------

⁶⁶ Walafrido Estrabón cita este fragmento de san Agustín pero en forma mucho más reconocible aunque no textualmente, ver WALAFRIDO ESTRABÓN, *Expositio in XX primos psalmos*, PL 114, col. 774a-b: *Psalmus iste canitur adversus haereticos, qui nos ab uberibus matris Ecclesiae avertere moluntur, affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie admonentes, ut ad eos transeundo transmigramus in Christum, quem se habere mentiuntur.*

⁶⁷ AGUSTÍN, *Sermones*, sermo 363, PL 39, col. 1635: *equum et equitem proiecti in mare, superbiam et superbium et delevit in bautismo.*

<i>ut Dei implerent voluntatem et iussionem</i> ⁶⁸	<i>per quam cognoscerent Dei voluntatem atque iussionem</i> ⁶⁹ .
---	---

Ambos fragmentos presentan paralelos innegables, pero no nos permiten afirmar que eso.

Como hemos visto, el uso de textos de san Agustín como fuente representa todo un problema. En primer lugar, porque Haimón forma parte de una forma de agustinismo que impregna sus textos sin necesidad de citarlo literalmente (esto responde además a la costumbre del autor de parafrasear sus fuentes). En segundo lugar, la brevedad de las citas que hemos encontrado. Esto último dificulta mucho identificar a Agustín como fuente segura de una cantidad importante de fragmentos.

4- Cesario de Arles.

En el comentario a *Os* XII, 10 Haimón usa una figura, que tiene su equivalente en Cesario de Arles:

Haimón	Cesario
<i>Ut Adam tipum illius tenuit, qui dormiens ex suo latere formavit Evam, ut Christus in cruce Ecclesiam</i> ⁷⁰ .	<i>dormit adam, et de latere eius tollitur costa fabricatur eva: inclinato capite dormivit in cruce christus, et de latere eius formatur ecclesia</i> ⁷¹ .

Teniendo en cuenta la costumbre de Haimón de no citar casi nunca literalmente y la coincidencia de forma y contenido de ambos fragmentos podemos afirmar que el fragmento proviene de Cesario de Arles, sea directa o sea indirectamente.

Bastante más compleja y dudosa es la relación entre los dos fragmentos que citamos a continuación:

Haimón	Cesario
<i>oleum...que per caritatem operatur et omnibus virtutibus precollet</i> ⁷²	<i>Caritas oleo comparatur: nam quomodo oleum omnibus humoribus superius esse</i>

⁶⁸ HAIMÓN, *CO*, XI, 2.

⁶⁹ AGUSTÍN, *De Genesi ad Litteram*, lib. 8, par. 27, p. 266, lin. 25: *...per quam cognoscerent Dei voluntatem atque iussionem.*

⁷⁰ HAIMÓN, *CO*, XII, 10.

⁷¹ CESARIO DE ARLES, *Sermones*, sermo 169, cap. 2, línea 5.

⁷² HAIMÓN, *CO*, XIV, 7.

	<i>cognoscitur, ita et caritas omnibus virtutibus sublimior conprobatu</i> ⁷³ .
--	--

Si bien el sentido general de ambos textos es similar, es muy difícil afirmar que Haimón haya citado en este lugar a Cesario, aunque no es imposible. Por lo tanto, consideramos que Cesario es fuente del CO de Haimón de Auxerre al menos en una ocasión y dudosa pero posiblemente en otro.

5- Gregorio Magno.

Del papa Gregorio Magno encontramos dos posibles citas. La primera de los *Moralia in Job*:

Haimón	Gregorio
<i>Scripturam Sacram, que in locis obscurioribus cibum, in facilioribus autem potum nobis prestat</i> ⁷⁴ .	<i>Scriptura enim Sacra aliquando nobis cibus est, aliquando potus. Cibus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur et mandendo glutitur</i> ⁷⁵ .

La segunda de su comentario a *Reyes*:

Haimón	Gregorio
<i>in huius seculi mare enim sepe presens seculum designat</i> ⁷⁶	<i>Mare quippe hoc saeculum designat</i> ⁷⁷ .

Creo que por esta confrontación se sostiene el origen gregoriano del primer fragmento y la posibilidad de ese mismo origen para el segundo fragmento.

6- San Isidoro de Sevilla.

Haimón usa las *Etimologías* de Isidoro al menos una vez:

Haimón	Isidoro
<i>novale est ager, tunc primum proscissus</i> ⁷⁸ .	<i>Novalis ager est primum proscissus</i> ⁷⁹ .

⁷³ CESARIO DE ARLES. *Sermones Caesarii vel ex aliis fontibus hausti*, CCSL 103, sermo 29, cap 2, línea 11.

⁷⁴ HAIMÓN, CO, VII, 16.

⁷⁵ GREGORIO MAGNO, *Moralia in Job*, (ed. Adriaen) SL 143, lib. 1, par., 21, línea 8.

⁷⁶ HAIMÓN, CO, XI, 11.

⁷⁷ GREGORIO MAGNO, *In Librum Regum expositionum libri VI*, lib.: 5, cap.: 56, línea: 1411.

⁷⁸ HAIMÓN, CO, X, 12.

g- Liber Sacramentorum Gellonensis; Engolismensis; Augustodunensis;.

Al menos en una ocasión hace uso muy probablemente de un libro litúrgico, sin embargo, la cita coincide con tres libros litúrgicos (ver la nota). Es imposible de determinar cuál de los tres pues la cita es idéntica en todos ellos.

Haimón	<i>Liber sacramentorum</i>
<i>ab omnibus nos emunda peccatis</i> ⁸⁰	<i>ab omnibus peccatis clementer emunda</i> ⁸¹

Por otra parte, lo más probable es que se trate de un texto que el autor tiene en mente y lo cite de memoria.

7- Conclusiones.

La variedad de las fuentes utilizadas por Haimón contrasta con la poca fidelidad de las citas al punto de volver casi irreconocibles muchas de las autoridades no citadas. Digo ‘no citadas’ porque extrañamente solo uno de los autores que él utiliza es mencionado en el *CO*: se trata de Jerónimo. El resto de las citas es tácito, para encontrar o por lo menos sospechar cuál puede ser la fuente originaria debemos pasar largas horas de meditación frente a las colecciones electrónicas de fuentes realizando el detectivesco y tedioso –y muchas veces frustrante– trabajo de cruzar frases o palabras. Otra complicación es que, excepto el caso del *Comentario a Oseas* de Jerónimo, no cita textos largos de otros autores, sino fragmentos cortos.

Es difícil encontrar una explicación para la gran liberalidad con la que Haimón trata a sus fuentes, pero creo que la mejor es pensar que esta tercera generación de intelectuales del Renacimiento carolingio asimiló tanto y tan profundamente la cultura patristica que podía trabajar con su contenido sin necesidad de tener el texto de referencia delante de sus ojos, la vivían y eso les permitía citarla ¿de memoria? sin preguntarse por su precisión, pero sabiendo igualmente que el contenido general

⁷⁹ ISIDORO DE SEVILLA, *Etymologiarum*, lib. 15, cap. 13, par. 12.

⁸⁰ HAIMÓN, *CO*, XIV, 3.

⁸¹ LIBER SACRAMENTORUM GELLONENSIS Cl. 1905 c: rubrica 279, línea 1; idem ENGOLISMENSIS Cl. 1905 d: rubrica, 281, línea 1; idem AUGUSTODUNENSIS Cl. 1905w A: rubrica 289, línea 1.

expresaba el de la cultura patristica. Lo que muy probablemente no sabrían era que en verdad esa asimilación de la tradición latina cristiana era algo totalmente nuevo y el producto de los esfuerzos de una dinastía y de una *élite* que la acompañaba por hacer resurgir la cultura. Y todo resurgimiento es en verdad un nuevo nacimiento.

LA RECEPCIÓN DEL CO EN LA *Glossa Ordinaria*.

Actualmente sabemos que la recepción de la obra de Haimón en la Edad Media fue importante, una de las formas en que esto sucedió fue a través de la incorporación de fragmentos de las obras de nuestro autor en la *Glossa Ordinaria* de la Biblia. A continuación presentaremos un cuadro con la comparación de las glosas atribuidas a Haimo u Haymo en la *Glosa Ordinaria* de la Biblia⁸² y los textos equivalentes, en caso de que los hubiera, en el CO. El cuadro contiene en primer lugar el versículo de Os, la Glosa atribuida a Haymo u Haimo y el texto correspondiente a ese versículo en el CO:

Versículo de Oseas	Glosa Haymo	Comentario a Oseas
I, 8. <i>Et ablactavit eam, quae erat absque misericordia. Et concepit et peperit filium.</i>	<u>Qui vero ablactavit non utitur lacte matris. sed alienis sustentatur alimentis: Sic Israel a Domino proiectus, et captivatus in Babylone cibus sustentatur Gentilium, comedens idolothita, nec iam utitur lacte legis, quo vivebat in terra sua. Unde sic immisericorditer dicitur ablactata, ut nec legis superficiem intelligat⁸³.</u>	<u>Qui ablactatur, recedit a matre, parentis lacte non vescitur, alimentis sustentatur externis.</u> Mos quippe fuit veterum, ut in die ablactationis infantum, id est, a lacte separationis, facerent convivium universis vicinis et amicis suis. Unde et mater Samuelis, ascendente viro suo ad templum Domini dixit: se non ituram donec ablactaretur infans, hoc est, donec ad eam veniret etatem, quo eum a lacte remove-re posset. Lac in Sacra Scriptura pro simplici intellegentia sepe poni solet. Et Iudei quodammodo lacte alebantur, quandiu in terra sua manebant Legem ceterasque legentes Scripturas. <u>Postquam autem ducti sunt in captivitatem, ceperunt uti cibus gentilium et idolothita comedere.</u> Unde ad hanc miseriam pervenerunt, ut ipsum parum scientie, quod habere videbantur amitterent. Inde ergo hic dicitur: <i>Ablactavit eam, quae erat absque misericordia</i> , id est, a doctrina legis et prophetarum illam separavit, ut neque etiam ipsius legis superficiem intellegant.
I, 9. <i>et dixit ei. Voca nomen eius non populus meus, quia vos non populus mesu, et ego non ero</i>	<u>Hoc ad eos potest referri qui tunc temporis ab Assyriis sunt captivati, et maxime ad eos, qui</u>	<u>Hec verba et ad eos possunt referri, qui tunc temporis a regibus Assiriorum comprehensi</u>

⁸² Hemos utilizado la siguiente edición: *Bibliorum Sacrorum cum Glossa Ordinaria iam ante quidem a Strabo Fulgensis collecta*, Venecia, 1603, tomo IV, cols. 1697-1802; de ahora en más nos referiremos a ella solamente como *Glossa Ordinaria*.

⁸³ *Glossa Ordinaria*, col. 1705.

<p><i>Deus vester.</i></p>	<p><u>post adventum Christi, ipsum Christum negando, et occidendo, perdiderunt locum et gentem. Et ¿dnt? non populus Dei, sed filii diaboli, quia non habet filium nec habet patrem. Potest et ad haereticos referri, qui de Deo male sentientes, ab eo repelluntur, ne sit Deus pars haereditatis eorum⁸⁴.</u></p>	<p><u>et in captivitatem sunt ducti et ad eos, qui post adventum Domini a Romanis sunt per omnes gentes dispersi. Illi quippe Deum per idolorum abiecerunt culturam, isti autem per filii Dei negationem et traditionem, quoniam non habentes filium, non possunt habere patrem. Quamobrem et Deus illos abiecit, ne sint eius populus, sed servi efficiantur diaboli. Dicaturque de eis: <i>Quia vos non populus meus et ego non ero vester</i> Deus, sed indignos mea possessione et presentia, iudicans abiciam vos in perpetuum. Quod et de persona hereticorum potest accipi, qui Deum abicientes, perversa de illo sentiendo, penitus ab eo repelluntur, ne cum electis dicere possint: Dominus pars hereditatis mee et cetera.</u></p>
<p>I, 10: <i>Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, que sine mensura est, et non numerabitur. Et erit in loc ubi dicitur eis, non populus meus vos: dicitur eis, filii Dei viventis.</i></p>	<p>In gentibus: quia in ómnibus Gentibus, non dicitur Iudaei non serui Dei, sed diaboli; sed quando credentes praedicantibus Elia et Enoch, ab omnibus filii vocabuntur Dei. Vel locutus Ierusalem, ubi longo tempore Iudei colentes idola dicebantur non populus Dei: sed tempore incarnationis Christi apostolis aliisque fidelibus inde assumptis datur potestas eis filios Dei fieri⁸⁵.</p>	<p>Licet ipsi Iudei vel tunc pressi fuerint vel nunc durissima premantur captivitate, tamen hominibus innumerabiles sunt, de quibus Isaias dicit: Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, reliquae salve fient. Quod et in adventu Domini impletum et in fine seculi implendum veraciter potest intellegi, quia postquam populus Israel fuerit dispersus in toto orbe et omnem supputationem vicerit populi multitudo, tunc habebit licentiam Israel, qui hodie captivus est. <i>Et erit in loco ubi dicitur eis, non populus meus vos, dicitur eis filii Dei viventis.</i> Locum, ubi ista dicebantur, debemus intelligere Hierusalem, ubi plurimo tempore Iudei idola colentes non erant populus Dei. <i>Erit</i>, inquit, <i>in loco</i>, id est, in Hierusalem, <i>ubi dicitur eis</i> modo <i>non populus meus vos, dicitur eis filii Dei viventis</i>, tempore dominice incarnationis, quod impletum est in apostolis ceterisque fidelibus. Quotquot enim, ut Iohannes dicit: crediderunt in Christum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Si</p>

⁸⁴ *Glossa Ordinaria*, col. 1706.

⁸⁵ *Glossa Ordinaria*, cols. 1705-1706.

		autem ad Iudeos, qui nunc sunt, ista referre voluerimus, locus, quo dicitur <i>eis non populus meus vos</i> , totus mundus accipitur, quia in omnibus gentibus nunc iudei non Dei, sed diaboli servi comprobantur. Cum autem per predicationem Helie et Enoch crediderint, ab omnibus gentibus filii Dei vocabuntur.
I, 11: <i>Et congregabuntur filii Iuda et filii Israel pariter, et ponent sibimet caput unum, et ascendent de terra. Quia magnus Dies Iezrael.</i>	<u>Per Iudam signantur duae tribus illi coniunctae, scilicet, Benjamin et tribus sacerdotalis, id est, levitica.</u> Per Israel decem aliae. Tempore vero incarnationis Christi, et de duabus et de decem tribubus qui reversi erant de captivitate, morabantur in Iudea: de quibus multi crediderunt in Christum. Vel per Israel haeretici, per Iudam catholici viri, qui omnes ponent Christum sibi caput, et ascendent de terrenis sensibus, et humilitate literae occidentis ad spiritualem intelligentiam ⁸⁶ .	<u>Per Iudam designantur due tribus illi coniunctae, tribus scilicet Benjamin et tribus sacerdotalis, id est, levitica.</u> Propter tribum enim Iuda ex qua reges, qui eisdem tribubus prefuere duxerunt originem, ipse due tribus etiam nomine Iude censebantur. A maiori autem parte decem et duarum tribuum, generaliter omnes hoc nomine vocabantur. Qui ergo divisi erant, promittitur eis, quod congregandi sint in unum Domino. Siquidem tempore dominique incarnationis, tam ex decem quam ex duabus tribubus, qui reversi fuerant de captivitate, morabantur in Iudea, ex quibus plurimi crediderunt in Christum, de quibus hic dicitur: <i>Congregabuntur filii Iuda et filii Israel pariter</i> , hoc est, ex duabus et decem tribubus credentes venient in unum Christi ovile. <i>Et ponent sibimet caput unum.</i> Dominum videlicet Iesum Christum, de quo Ezechiel dicit: et princeps unus in medio eorum, David servus meus. Vel per Israel possumus intellegere gentiles, per Iudam Iudeos credentes. Sive per Israel haereticos, per Iudam catholicos viros, qui omnes ad unitatem fidei christiane conversi, ponent, sibi caput unum Dominum Iesum Christum. Et ascendent de terra, id est, de terrenis sensibus et humilitate littere occidentis, elevabuntur ad spiritualem et vitalem intelligentiam.
II, 2. <i>Iudicate matrem vestram iudicate, quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir eius Auferat, fornicationes suas a</i>	<u>Iudicate matrem.</u> Ostendite Synagogae, quod ipsa quae abiecit me, iam non est uxor legitima, et ego abiiciam eam, ne	Hoc apostolis ceterisque credentibus dicitur, ut iudicent, id est, redarguant matrem suam Synagogam, que de meretrice

⁸⁶ Glossa Ordinaria, col. 1706.

<p><i>facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum,</i></p>	<p><u>sim vir eius.</u> Sed ut eam mihi possim coniungere, qui sum vir animae, poeniteat saltem post adventum meum in carne, de inmundicia et fornicatione, quam cum idolis exercuit. <u>Removeat ergo culturam idolorum ab amore et praesentia sua, qui multorum parebat libidini, Deos omnium gentium colens</u>⁸⁷.</p>	<p>uxor effecta pristinos mores non reliquit, sed rursus fornicata est cum amatoribus suis. Et considerata patientia et clementia huius viri, iterum hortantis filios suos, ut suam redarguant matrem, quia ipsis credentibus, ipsa in infidelitate permansit. Hoc tunc impletum est, quando Petrus Iudeis lamentantibus dicebat: <i>Penitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum et cetera. Ostendite,</i> inquit, ei quia <i>ipsa non uxor mea et ego non vir eius.</i> Quoniam enim ipsa me repulit et ego abiciam eam, ne <u>sim vir eius.</u> Vir quippe Ecclesie Christus est, de quo heretici dicunt eidem Ecclesie: <i>Non est vir in domo sua</i>^c. <i>Auferat fornicationes suas a facie sua et adulteria sua de medio uberum suorum.</i> Fornicatio vel adulterium in sacro eloquio dupliciter accipitur, et pro inmunditia scilicet carnis et pro idololatria, de qua scriptum est: perdes omnes, qui fornicantur abs te. Fornicatur quippe vel adulterium perpetrat mulier, que multorum patet libidini, vel super virum suum inducit alienum. Et quia vir anime Deus est, populus israeliticus plurimis fornicationibus se substraverat, quia relicto omnipotente Deo, multorum portenta demonum venerabatur. Idcirco nunc dicitur, ut <i>auferat fornicationes suas a facie sua</i>, id est, <u>culturam deorum removeat ab amore et presentia sua, quia multorum patebat libidini, deos omnium gentium colens.</u></p>
<p>II, 4. <i>Et filiorum illius non miserebor: quoniam filii fornicationum sunt,</i></p>	<p>Hoc etiam plus faciam quia quando eduxi eos de Aegypto occisis patribus in deserto, filii eorum intraverunt in terram promissionis. Sed nunc filii cum patribus captivabuntur, et extra terram nativitatis morientur, quia <u>sunt filii filiorum, quia geniti sunt in cultura idolorum, qualem fidem habebant patres, talem tradebant filiis.</u> Unde sequitur⁸⁸.</p>	<p>Quando egressi sunt Iudei de Egipto, iratus Dominus patribus eorum, interfecit eos in deserto. Filiorum autem ipsorum misertus et ad vitam eos reservavit. et terram, quam patribus eorum promiserat, dedit. Sed modo minatur non ita se facturum, dicens: <i>Filiorum illius non miserebor, sed in captivitatem simul cum patribus suis pergent,</i></p>

⁸⁷ Glossa Ordinaria, col. 1707.

⁸⁸ Glossa Ordinaria, col. 1708.

		<p><u>ibique morientur et terram</u> <u>nativitatis sue non videbunt ultra,</u> <u>quia filii fornicationum sunt, hoc</u> <u>est, in cultura idolorum sunt nati.</u> <u>Qualem quippe fidem tenebant</u> <u>patres, talem tenere docebant</u> <u>filios. Unde sequitur.</u></p>
<p>II, 5. <i>Quia fornicata est mater eorum. Confusa est que concepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos qui dant panes mihi, et aquas meas: lanam meam et linum meum, oleum meum, et potum meum.</i></p>	<p><i>Quia fornicata est mater, etc.</i> Vipera vipera generat, que adeo impudens facta est, ut gloriam quaerat in scelere, dicens: <i>Vadam post amatores.</i> Qui dant necessaria ad victum et vestitum. <u>Hoc dixerunt Iudaei dum colerent Deos Gentium, quod dona quae a Deo habebant a daemonibus haberent. Potest etiam referri ad eos, qui Dei filium negantes auctorem seditionis elegerunt. Ideo confusi sunt ut non solum se, sed etiam posteros suos damnarent, dicendo: Sanguis eius super nos et super filios suos nostros. Potest referri ad haereticos qui [...]untur mater, quia generant alios in errore qui cum suis sequacibus confundunt, quando in errore comprehenduntur: quia proposuerant sequi varia dogmata haereticis⁸⁹.</u></p>	<p><i>quia fornicata est mater eorum.</i> Sicut enim vipera viperam generat, sic eadem plebs, qualis erat, tales filios generabat. <i>Confusa est,</i> id est, obstupuit, et in admirationem versa, <i>que concepit eos</i> et filios diaboli effecit. <i>Quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum.</i> Hoc dixerunt Iudei dum, colerent diversarum gentium deos. <i>Vadam,</i> inquit, <i>post amatores meos,</i> id est, fide et dilectione sequar deos vel imitabor gentes, quarum deos adoro, <i>qui mihi dant panem, aquam</i> et cetera. Omnia enim bona, que isdem populus celitus a Deo perceperat, a demonibus se habere putabat et illis totum ascribebat. Quod etiam totum spiritualiter ad eos potest referri, qui negaverunt Dei filium, eligentes sibi Barraban, seditionis auctorem et crucifigentes Dei filium, omnium bonorum largitorem. Quapropter confusi sunt, et non solum se, sed etiam posteros suos, pessima inprecatione multati sunt, dicentes: Sanguis eius super nos et super filios nostros. Possunt hec iuxta ceptam expositionem, etiam super hereticos intellegi, qui confunduntur, quando in suo deprehenduntur errore. <u>Et non solum ipsi, qui hic mater appellantur auctores heresis confunduntur, sed etiam filii ex eorum mala doctrina generati, pariter cum eis erubescunt. Qui quare confundantur, manifestatur, cum subditur, quia dixit: Vadam post amatores meos, id est, sequar varia dogmata hereseos, quorum panis est luctus perpetuus.</u></p>

⁸⁹ Glossa Ordinaria, col. 1708-1709.

<p>II, 8. <i>Et haec nescivit, quia ego dedi ei frumentum et vinum et oleum, et argentum multiplicavi ei, et aurum quae fecerunt Baal.</i></p>	<p>Adhoc respicit quod supra diserta, quod populus Israel temporalia quae a Deo acceperat idolis deputabat: et quia nescivit Deum esse autorem horum, ex illo auro et argento fecit sibi Baal idolum Sidoniorum. Mystice: Per vinum, laetitia spiritualis signatur: quam non hinc hoc seculo, sed in Deo habere debuerunt. Per frumentum, lex qua pasci debuerunt. Per oleum, sensus illuminatio. Per argentum, nitor eloquii. Per aurum, preceptum dilectionis Dei et proximi. In quibus omnibus non Deum sed daemones venerabantur⁹⁰.</p>	<p>Dictum est superius, quod populus israeliticus omnia bona temporalia, quae a Deo perceperat, idolis deputavit, nesciens quod Deus omnipotens omnibus his eum fecerit abundare. Unde et relicto Deo, ex auro et argento, quod ad ornatum decoris acceperant, fecerunt sibi Baal idolum sydoniorum, quod Ezechiel propheta plenius in suo volumine describit. Si autem spiritualiter hec verba voluerimus intellegere, per frumentum debemus accipere legem, qua pasci debuerant. Per vinum letitiam spiritualem, quam non in temporalibus rebus, sed in Deo habere debuerant. Per oleum autem, sensus illuminationem. Per argentum nitorem eloquentie divine, de qua scriptum est: <i>Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum.</i> Per aurum vero preceptum dilectionis Dei et proximi, in quibus omnibus, cum Deum glorificare debuerit, demones venerari maluit quam Deum.</p>
<p>II, 15. <i>Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco, et vallem Achor ad aperiendam spem. Et canet ibi iuxta dies iuventutis suae, et iuxta dies ascensionis suae de terra Aegypti.</i></p>	<p><i>et canet tibi.</i> Quando egressa est de Aegypto, quo tempore plebs illa in fide Dei crescebat, ab idololatria Aegyptiorum conversa. Et ad meliora ascendebat. Sic nunc canit, et laetatur ecclesia per baptismum a diabolo liberata, et dicit: <i>Cantemus Domino...</i>⁹¹.</p>	<p>In exodo legitur quod submerso pharaone et equitatu illius in Mare Rubro, filii Israel cecinerunt Domino canticum dicentes: <i>Cantemus Domino</i> et cetera, quod tempus dies iuventutis eius appellatur, eo quod tunc idem populus in fide et religione Dei crescere ceperit. Nam ante idola colebant, id est, vitulos Egiptiorum.</p>
<p>IV, 1. <i>Audite verbum domini filii Israel: quia iudicium domino cum habitatoribus terrea. Non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia domini in terra.</i></p>	<p><i>Cum habitatoribus.</i> Id est, cum Iudeis terrena amantibus, agit dominus iudicium damnans eos quia non est in eis ille qui dicit: <i>ego sum veritas</i>⁹².</p>	<p>Dicitur itaque eis: <i>Audite verbum Domini filii Israel, quia iudicium Domino cum habitatoribus terrea</i>, hoc est, cum Iudeis semper terrena desiderantibus. Quibus contrarii sunt illi, qui celestes appellantur, qui se peregrinos et advenas in hac vita considerantes ad celestia tendunt. Cum his habitatoribus terre Dominus iudicium agit, id est, damnationi eterne eos tradi permittit. Quare autem hoc faciat, aperit subiungens: <i>Non est enim veritas</i>,</p>

⁹⁰ Glossa Ordinaria, col. 1710.

⁹¹ Glossa Ordinaria, col. 1715.

⁹² Glossa Ordinaria, col. 1723; glosa atribuida tanto a Jerónimo como a Haimón.

		sed unusquisque cum proximo suo loquitur mendatium <u>vel non est veritas, quia ille qui de se dicit: Ego sum veritas non habitat in cordibus eorum.</u>
VI, 1. <i>In tribulatione sua mane consurgent ad me. Venite, et reuertamur ad dominum: quia ipse cepit et saluabit nos:</i>	<u>Hec verba ex parte possunt aptari his qui tribulationi captiuitatis praessi. secundum penitentiam Deum requirebant et alios hortabantur. Generaliter possunt aptari omnibus credentibus in Christum, qui afflicti tribulationibus orto lumine veritatis, in aduentu Christi per fidem surgunt de tenebris infidelitatis et alios hortantur⁹³.</u>	<u>Hec verba ex parte ad eos referri possunt, qui pressi tribulatione captiuitatis, ceperunt penitentiam agentes requirere Dominum, quem absentem sentiebant iratum. Et hoc mane, hoc est in luce penitentiae, dicentes ad invicem: <i>Venite, reuertamur ad Dominum.</i> Generaliter autem aptantur omnibus credentibus in Christum, qui afflicti variis tribulationibus, orto eis lumine veritatis, in adventu Christi mane, id est in luce fidei consurgentes de tenebris infidelitatis et erroris,...</u>
VII, 14. <i>Et non clamauerunt ad me in corde suo: sed vlulabant in cubilibus suis. Super triticum, et vinum ruminabant, et recesserunt a me.</i>	<i>Super triticum, et vinum, etc.</i> Id est super corpus, et sanguinem Christi simulat se legem Dei ruminare, et meditari, et recedit a Deo quia docuit eum in ecclesia, et dedit. fortitudinem qua aduersariis resistere, et cogitat contra Deum malitiam instituendo heresim. Non sicut homines comederunt, quasi iumenta ruminauerunt. Id est, abundantiam rerum quam habebant saepius ad voluptatem quasi ad fauces reuocabant. Ut inde delectabilius [...]scerentur nihil r[...]cibos, et luxuriant quaerentes ⁹⁴ .	<i>Super triticum et vinum ruminabant.</i> Ruminare est revomere, quomodo animalia quod die comedunt, nocte ab intimis visceribus ad guttur et fauces redire cupiunt, sicque subtilius ruminando, in ventrem revocant. Et est sensus: Quia abundantia omnium rerum habebant, que in vino et tritico comprehenditur, ideo corruerunt recedentes a me, quod etiam Ezechiel in Sodomis et Gomorris factum esse commemorat. Intuendum autem quia ut ostenderet eos iumentorum similes, non dixit comedebant, sed ruminabant. In hoc etiam ruminasse dicuntur, quia pabula divinorum eloquiorum spiritualiter non intellegebant. <i>Recesserunt a me</i> cultum religionis mee spernendo et servituti diaboli se subdendo.
IX, 6. <i>Ecce enim profecti sunt a vastitate. Aegyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos. Desiderabile argentum eorum urtica haereditabit, lappa in tabernaculis eorum.</i>	<i>Ecce enim</i> , id est, sine dubio in proximo proficiscentur a vastitate decem tribus in Assyrios, et reliquae duae in Babylonios. Illuc proficiscentur a vastitate, id est, hic relinquentes solam vastitatem terrae: vastata enim remanebit gladio et igne. <i>Ecce enim</i> , vastati estis a	<i>Ecce enim profecti sunt a vastitate.</i> Quo in loco preteritum pro futuro ponitur, usitato more sacre scripture. Profecti sunt scilicet pro eo, quod est proficiscentur, quia miseria et vastitate prementibus Assiriis atque Chaldeis captosque ligare cupientibus, fugient ad Egiptum,

⁹³ *Glossa Ordinaria*, col. 1739; glosa atribuida tanto a Haimón como a un Ruperto, muy probablemente Ruperto de Deutz (1075/1076-1129).

⁹⁴ *Glossa Ordinaria*, col. 1751-1752; glosa atribuida tanto a Haimón como a Jerónimo y a Ruperto.

	<p>daemonibus, qui vos spoliauerunt virtutibus, et imitati estis opera infidelium, propter hoc sepeliet vos Memphis quia iuxta sententias et blasphemias oris vestri damnabimini, et quod locuti estis, in supliciis sentientis, et quicquid argenti in nitore eloquii et falsi dogmatibus habuistis possidebit urtica, quae vos aeterno ardore consumet, et in tabernaculis, id est, in conscientiis vestris lappa, id est, memoria praeteritae malae conversationis torquebit⁹⁵.</p>	<p>ut possint evadere manus hostium. Unde et subditur: <i>Egyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos</i>. Quod de reliquis duarum tribuum est accipiendum, quae interfecit Godalia cum Ieremia contra Domini preceptum, fugientes Chaldeos ingressi sunt Egiptum, ubi postea interempti sunt a Nabuchodonosor, sicut liber ipsius prophete testatur. Memphis autem, cuius habitatores sepelierunt Iudeos in ibi interemptos, civitas erat metropolis Egipti ante Alexandriam.</p>
<p>X, 8, <i>Et disperdentur excelsa idoli peccatum Israel. Lappa et Tribulus ascendent super aras eorum. Et dicent montibus, operite nos: et collibus, cadite super nos.</i></p>	<p><i>Et disperdentur.</i> De quibus videlicet toties scriptura refert. Verumtamen adhuc populus immolabat in excelsis. Cuncta haec ut caetera superiora, altius (sicut prophetalem decet cognitatem) nos animadvertere commonet illud quod continuo subiectum est. <i>Lappa et Tribulus.</i> Hoc enim nequaquam de angustia captivitate illius, qua tunc in Assyrios translati sunt, sed potius de excidio pene inenarrabili quo Iudaei propter scelus dominicae mortis <i>subversi</i>, et in omnes gentes captivi ducti sunt predictum esse autoritate sua Dominus ipse comprobatur, qui sequentibus et lamentantibus mulieribus, dum ad mortem duceretur, dixit: Filiae Hierusalem, nolite flere, etc. Allegorice, Samaria, id est, spiritualis nequitia quae se a populo Dei diviserat, facit regem suum, id est, haereticorum doctrinam velociter transire quasi spumam, quae dum videntur cito dissolvunt. Haeretici enim spumentibus, verbis tumant, sed cito disperdentur, in quibus peccavit Israel, et tanta erit solitudo prave doctrinae, ut et spinae et tribuli quae nascuntur in locis incultis ascendant super aras eorum, et omnibus, subversis in die iudicii dicent montibus, id est, magistris, quos altos putaban, operite nos. <i>Et dicent.</i> Haec non solum ad captivitatem x. tribuum,</p>	<p><i>Et disperdentur excelsa idoli, de quibus sepe in libris regum dicitur: Verumtamen populus immolabat in excelsis.</i> Quid autem sint ipsa excelsa idoli, aperitur cum subditur: <i>Peccatum Israel</i>, subauditur, fuerunt excelsa eadem. Valde enim deliquerunt, quando in montibus et lucis ceterisque amenis locis, idola coluerunt, relicto Dei templo. <i>Lappa et tribulus ascendet super aras eorum.</i> Signum est ultime solitudinis, dum lappa et tribulus in tabernaculis eorum ascendere dicitur propter longam desolationem. <i>Et dicent montibus: operite nos; et collibus: cadite super nos.</i> Hoc non solum ad captivitatem decem tribuum, sed etiam generaliter ad tempora romanorum et totum populum Iudeorum referre possumus. Quod Dominus etiam manifestat, qui ait in evangelio: <i>Filie Hierusalem, nolite flere super me et cetera.</i> Vel etiam in die iudicii dicent sanctis, qui propter culmina virtutum montes dicuntur: <i>Cadite super nos, id est, vestris precibus operite mala nostra.</i> Etiam ad litteram designatur terror nimius peccatorum, qui imminente die iudicii, si possent, optarent posse effugere Dei presentiam et interire temporaliter quam perire eternaliter.</p>

⁹⁵ Glossa Ordinaria, col. 1763; glosa atribuida tanto a Haimón como a Jerónimo.

	<p><u>sed etiam generaliter ad omnes Iudaeos tempore Romanorum possunt referti. Unde dominus in evangelio: Filiae Ierusalem nolite flere super me, sed super filios vestros. Vel in die iudicii dicent sancti qui per altitudinem virtutum montes sunt, operite peccata nostra precibus vestris, et collibus qui non habent naturalem altitudinem, sed putabantur habere aliquid summitatis: montes operient, colles cadent. Vel iuxta literam immente iudicio tanto timore concutientur, ut si fieri posset optarent effugere praesentiam iudicis, et temporaliter potius quam aeternaliter puniti⁹⁶.</u></p>	
<p>XI, 9. <i>Non faciam furorem irae meae. Non convertar, ut disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, et non homo. In medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem.</i></p>	<p><i>Non convertar, ut disperdam Ephraim.</i> quantum in me est, Deus ego, subaudis: lapsis manum porrigo, errantes revoco. <u>Et quia sanctus sum ideo non ingrediar civitatem, id est, conciliabula haereticorum, sed exeuntes ab illis suscipiam:</u> Vel, <i>non ingrediar civitatem</i>, quae sanguine, et scelere fabricata est, sicut Cain primus parricida, aedificavit civitatem nomine filii sui Enoch. Sed manebo in civitate, quae coepit ab Abel⁹⁷.</p>	<p><i>Non convertar</i>, a mea scilicet clementia ad crudelitatem, <i>ut disperdam Ephraim</i>, id est populum decem tribuum: non enim percutio ut disperdam in perpetuum, sed ut emendem. Crudelitas quippe mea penitentiae et pietatis occasio est. <i>Quoniam deus ego sum, et non homo, in medio tui sanctus.</i> Homo ad hoc percuto ut perdat, ad hoc irascitur ut vindicet, cuius iudicium supplicium est. deus autem ad hoc flagelat ut corripiat, ad hoc corripit ut emendet. Quod vero sequitur: <i>In medio tui sanctus</i>, taliter est intellegendum: Si penitentiam agere volueris, in medio tui ero et habitabo tecum et salvabo te. <i>Et non ingrediar civitatem.</i> Ad hoc scilicet ut puniam, sicuti iudices, quia non sum unus de his qui in urbibus habitant et humanis legibus vivunt^a. Iudei hanc sententiam taliter intellegunt: Si penitentiam egeris, non ingrediar civitatem gentium, sed tecum morabor. Aliter: Duas civitates sepe legimus, unam videlicet quam cepit a Cain, alteram Abel: una malorum est, altera iustorum. Non ergo ingreditur dominus civitatem Cain, quam parricida extruxit, quae ex scelere et sanguine fabricata est, sed in civitate Abel perpetuo manet^c.</p>

⁹⁶ *Glossa Ordinaria*, col. 1774; glosa atribuida a Haimón, Jerónimo y Ruperto.

⁹⁷ *Glossa Ordinaria*, col. 1782; glosa atribuida tanto a Haimón como a Jerónimo.

		<p>Possumus hec eadem ad hereticos referre, deceptumque ab eis populum. Dicitur ergo hereticis quod, nisi penitentiam egerint, ponantur sicut Adama et Seboim, ut nullam spem habeant salutis. Rursumque clementissimus pater dicit se mutare suam sententiam et penitere quod talia sit locutus, ut illos quoque ad conversionem et ad penitentiam provocet. Non faciam, inquit, in furore meo, non disperdam Ephraim, quantum, inquit, in me est, quantum ego cupio, si errorem veritate correxerit, si me magis amaverit quam principes hereseos. <i>Deus enim ego sum, et non homo</i>: lapsis manum porrigam, errantes ad salutem vocabo et <u>quia sanctus sum, propterea non ingrediar civitatem conciliabula et urbes hereticorum: foras exeuntes de urbibus suis libenter recipio; in civitates illorum non ingrediar.</u></p>
<p>XII, 5. <i>Et dominus Deus exercituum dominus memoriale eius,</i></p>	<p><u>et dominus, id est, memoriale hoc nominis sui dedit illi, ut diceretur Israel, id est, videns Deum, quod nomen usque hodie retinent filii eius, et hoc nomine nominis Dei semper recordatur a quo et ita vocatur⁹⁸.</u></p>	<p><i>Et dominus Deus exercituum, dominus memoriale eius, id est hoc memoriale nominis sui dedit illi, ut diceretur Israel, hoc est, vir videns Deum. Quod nomen huc usque retinent filii eius. Ipso enim suo nomine, quod ab angelo ei impositum est, semper nominis dei recordatur, a quo et ita vocatur.</i></p>

El cuadro comparativo busca mostrar una de las formas en la que el *CO* influyó en la tradición exegética medieval posterior. Por lo tanto, no es este el lugar para hacer un análisis detallado de las glosas atribuidas a Haimón en la *Glossa Ordinaria*, ni proponer hipótesis acerca de su génesis. Nos limitaremos a realizar las siguientes observaciones:

- a- Existen glosas al *Libro de Oseas* atribuidas a un Haimón,
- b- Algunas de estas glosas provienen claramente del *CO*: *Os* I, 11; XII, 5.
- c- Otras son el producto de la combinación de fragmentos de textos o ideas extraídas de Haimón, Jerónimo y Ruperto de Deutz, pero en los que se puede ver con claridad la presencia de citas del *CO*: *Os* IV, 1; VII, 14; X, 8; XI, 9.

⁹⁸ *Glossa Ordinaria*, col. 1787.

d- Tres no comparten casi nada con el *CO* y podrían ser el producto de atribuciones erradas o del uso de otros textos de Haimón: *Os* I, 10; VII, 14; IX, 6.

e- En ningún caso la cita se corresponde exactamente al 100% con la edición producida, ni con ninguna de las tradiciones manuscritas. Sin embargo, se puede notar en casi todas ellas que el texto originario fue el *CO*, reelaborado y reciclado a los efectos de ser utilizado en la *Glossa Ordinaria*.

ACERCA DEL APARATO CRÍTICO Y DE FUENTES.

La edición posee un aparato de fuentes y otro crítico, el primero, se encuentra inmediatamente por debajo del texto del *CO*. Ya se ha señalado lo difícil que es establecer las fuentes en el caso de Haimón, a causa de las variaciones con las que las presenta, por lo tanto, he decidido no solo señalarlas en el texto del *CO*, sino también citarlas. Han sido señaladas de dos maneras: en primer lugar, cuando se trata de citas literales o casi literales (esto último significa que solo hay una variación menor, de orden de las palabras, ausencia o presencia de algún adverbio, cambios en el número de los sustantivos y verbos o del tiempo verbal, etc.), las citas insertadas por Haimón en su texto se encuentran en cursiva en esta edición y en general no las he copiado. En cambio, cuando la cita varía mucho respecto de su original, el texto está subrayado y he copiado la cita como aparece en la edición más confiable (ver en la bibliografía citada al final de este volumen).

En el caso especial del *Comentario a Oseas* de Jerónimo, la fuente más importante de Haimón, he señalado y copiado aquellos fragmentos más fácilmente reconocibles, porque si no habría sido necesario copiar el texto completo de Jerónimo, lo que hubiera sido tedioso y poco funcional. En todo caso, se puede confrontar buena parte del texto de Haimón con el del padre de la Iglesia usando el aparato de fuentes tal y como lo establecí. Los textos copiados del *In Osee* de Jerónimo provienen de la edición de Adriaen y están citados por página y números de líneas de esa edición.

Las citas del *Libro de Oseas* aparecen resaltados en negro y en cursiva. Las restantes citas bíblicas se encuentran en cursiva, solo si se trata de citas textuales; si son referencias a un texto bíblico, pero no citas textuales, han sido subrayadas sin utilizar cursiva.

El aparato crítico se encuentra a pie de página y presenta las variantes de los distintos mss. frente al texto establecido. Utilizar un aparato crítico positivo me pareció la forma más sencilla de realizar el trabajo y, a la vez, no dificultar la lectura del mismo.

Las abreviaturas de ambos aparatos han sido señaladas a comienzos de este tomo.

HAIMÓN DE AUXERRE

-IN OSEE PROPHETAM-

- 1 **I, 1. Verbum Domini, quod factum est ad Osee, filium Beer, in diebus Ozie, Ioatham, Achaz et Ezechie, regum Iuda, et in diebus Ieroboam, filii Ioas, regis Israel.** Verbum Domini illud debemus intellegere, de quo Iohannes in exordio Evangelii sui dicit, quod in principio erat verbum et cetera^a. Hoc verbum non est
- 5 factum in sua natura, sed genitum a Deo patre ante omnia secula. Quod ergo hic dicitur: factum est verbum Domini ad Osee ita est intellegendum: factum est ut verbum Domini, id est, sermo Dei patris fieret, hoc est, loqueretur ad Osee. Loquendo autem verbum Domini ad Osee, fecit illum Deum et salvatorem populi sui. Interpretatur enim Osee salvator^b, ut pote qui doctrina et exemplo sanctitatis
- 10 populum, ad quem mittebatur, salvum facere curabat. Quod autem idem Osee ceterique prophete dii sint nuncupati, ad quos hoc verbum locutum est. Dominus in Evangelio manifestat: *Si illos, inquit, dixit deos, ad quos sermo Dei factus est^c et cetera.* Sicut ergo Deus, loquendo hominibus, facit illos deos, sic ipse, qui est salvator, facit, ut et ipsi sint salvatores. Dicuntur autem sancti dii vel salvatores per
- 15 gratiam, cum sit unus salvator et Deus per naturam. Ubi notandum, quod hic non dicitur: factum est verbum Domini in Osee, ne scilicet sit sensus, quasi per illum fiat sermo Domini ad alium, sed ad Osee, ut ostendatur ad ipsum proprie sermo conferri, ad quem dirigitur. Aliud est enim, ut beatus Hieronimus exponit: *loqui Dominum in Osee, aliud ad Osee. In Osee quippe, non ipse loquitur Osee, sed per Osee ad alios*
- 20 *sermo dirigitur^d.* Sicut propheta dicit in psalmo: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam^e.* Ubi ostenditur, quia per ipsum, qui hec dicit, aliis Deus loqueretur. Ad Osee vero loquens, ostendit proprie ad ipsum pertinere prophetam, ea que secuntur, cum dicitur ei. **Vade sume tibi uxorem^f**

a. Hier. In Osee, p. 5, 2-3: *Verbum Domini (quod in principio erat apud Deum Patrem, et Deus erat Verbum) factum est ad Osee filium Beer, ut prophetam quoque deum faceret.* b. Hier. In Osee, p. 6, 12-13: *...sic et ipse, Saluator prophetam suum faciat saluatorem. Osee enim, in lingua nostra, saluatorem sonat;* idem. Lib.int. p. 122, 15: *Osee salvans uel salvatus aut saluator.* c. Jn X, 35 d. Hier. In Osee. p.7, 68. e. Ps LXXXIV, 9 f. Os I, 2

1 Domini]om. O MN¹; mg. B 2 et(1°)]om. Ch¹ | regis]regum BL 3 debemus]possumus dubit. A 4 quod]om. BGN¹k; om. p.c. M | in principio erat verbum]mg. B | et cetera]om. k | non]s.l. G | est]dicit BGLMN¹N²k 4-5 est factum]~Ch¹ 5 a Deo Patre]Deo a Patre P² 5-6 Quod...dicitur]om. T 6 intellegendum]intelligi a.c. N² | ut]om. AT BLk | 6-7 ad Osee... Domini]om. T 7 id est]~quasi mg. altera manu V | sermo]ut se. LN²k; | Dei]Domini B | patris]~ut s.l. T B 8 Loquendo...ad Osee]om. k | et]ac Ch¹Ch²EOP¹P²V 9 enim]mg. Ch¹ | doctrina]~sua P¹ 10 mittebatur]mittebantur S | autem]om. Ch² | idem]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 11 ceterique]ceteri a.c. O | sint]sunt BGLMN²k | locutum]factum BGLMN¹N²k 12 illos, inquit]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | inquit]~Dominus BGLMN¹N²k | dixit]dicitis BGLMN¹N²k | deos]s.l. G 13 Deus]Dominus Ch¹P¹ | qui est]om. BGLMN¹N²k 14 salvator]s.l. S | et]om. V | et ipsi]s.l. Ch² | dii]Dei S | vel]et BGLMN¹N²k 15 hic]hinc T 16 est]om. S O | Domini]om. BLMk | ne]ut N² | fiat]sit factus Ch¹Ch²EOP¹P²V 17 Domini]om. N² | alium]illum a.c. G; alios M; om. N¹ | ipsum]illum BGLMN²k | conferri]confiteri O 18 Dominum]in Dominum a.c. G; Deum O 19 ipse]ipsi EP² | Osee(4°)]~Dominus Ch¹ | ad]s.l. P¹ 20 sermo]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | dirigitur]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | dicit in psalmo]~Ch¹ | dicit]om. P¹ 21 Deus]meus G | in plebem suam]in plebe sua BLk | quia]dubit G 21-22 quia per ipsum]s.l. Ch¹ 22 ipsum]illum BGLMN¹N²k | hec]hoc N² | dicit]loquebatur BGLMN¹N²k | dicit, aliis]s.l. Ch² | Deus loqueretur]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | ostendit]ostenditur Ch¹Ch²EOP¹P² 23 ipsum]illum BGLMN¹k | cum]dum AST Ch²EOP²V

1 et cetera. Prophetavit autem isdem temporibus, quibus Isaias, Amos, Micheas, Iohel,
 Abdias et Ionas, quod ex nominibus regum manifeste probatur, qui in titulis
 eorundem ponuntur prophetarum. Unde intellegimus eum et ante captivitatem et
post captivitatem vaticinatum^a fuisse. Predixit quippe captivitatem decem tribuum,
 5 quam visam postea deflevit. Filium Beerī tradunt hebrei, quod ubi nomina patrum
 vel avorum prophetarum ponuntur, ipsi quoque patres vel avi prophete fuerint. Unde
 constat Beerī prophetam fuisse, cuius filius Osee fuisse refertur. Osee interpretatur,
ut diximus, salvator, ideoque Dominum Iesum Christum significat, qui est vere
salvator mundi. Unde et Iesus dicitur, ad quem pertinent ea que secuntur. Unde bene
 10 filius Beerī dicitur, qui puteus meus interpretatur. Ipse quippe Deus pater per
prophetam dicit: Me dereliquerunt, fontem aque vive et foderunt sibi cisternas,
cisternas dissipatas, que continere non valent aquas^c. Hoc enim inter puteum et
cisternam interest, quod puteus perpetuas aquas habet et de vivo fonte manantes.
 15 Cisterna vero externas et adventitias aquas possidet atque temporaneas^b. De hoc
fonte dicit propheta: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum^c. In diebus Ozie,
Ioatham, Achaz et Ezechie, regum Iuda. Ozias ipse est qui alibi vocatur Azarias,
qui regnavit in Hierusalem super duas tribus, que appellabantur Iuda annis L duobus.
Cui successit in regnum Ioatham, qui regnavit annis XVI. Post quem filius eius Achaz,
 20 qui et ipse XVI annis regnavit, cuius XI anno decem tribus ducte sunt in captivitatem in
montes medorum et persarum, a Salmanasar rege Chaldeorum. Post Achaz regnavit
filius eius Ezechias annis XXVIII^d. Ex quo perspicuum est, ut supra diximus, Osee et
ante captivitatem prophetasse et ipsam ingruentem captivitatem luxisse. Et in diebus
Ieroboam, filii Ioas, regis Israel. Ieroboam istum non debemus autumare primum

a. Hier. In Osee. p. 7, 49-50: Osee prophetam et ante captivitatem Israel et post captivitatem eius vaticinatum. b. Hier. Lib. Interp. p. 3, 2 y p. 51, 6 c. Jer. II, 13 b. Hier. In Osee. p. 6, 17-22: ...sed Osee, id est saluator; et additum est eius nomini Dominus, ut saluator Domini diceretur. Iste ergo saluator filius est Beerī, id est putei mei, quos puteos fodit Abraham, Isaac et Iacob, et allophyli eos semper obruere conabantur. Inter puteum et lacum, id est cisternam, hoc interest, quod puteus perpetuas aquas habet, et de vivo fonte manantes. Cisterna quae refrigerat, aquas suas externas et adventitias possidet. c. Ps XLI, 3 d. Hier. In Osee. pp. 6-7, 32-40: Azarias, qui vocatur et Ozias, de stirpe David regnavit in Hierusalem super duas tribus, quae appellabantur Iuda, annis quinquaginta duobus; cui successit in regnum filius eius Ioatham, qui et ipse regnavit annis sedecim; post quem filius eius Achaz regnavit annis similiter sedecim. Post Achaz regnavit filius eius Ezechias annis viginti novem.

1 isdem]his $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$; hiisdem N^2 2 Ionas]om. N^1 | quod]qui S 4 captivitatem]captive a.c. N^2 | vaticinatum fuisse]prophetasse $BGLMN^1N^2k$ 5 ubi] ibi ST ; ubicumque $BGLMN^1N^2k$ | pa(trum)]lac. P^1 6 proph(ete fuerin)t]lac. P^1 | fuerint]fuerunt Ch^1OV 7 fuisse]extitisse $ASTO$ | refertur]perhibetur $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ 8 Iesum]om. $BGLMN^1N^2k$ 9 bene]Osee $BGLMN^1N^2k$ 9-10 bene filius]dubit. T 10 meus]om. M | quippe]quoque BLN^2k 11 prophetam]lac. A | vive]vite L 11-12 cisternas, cisternas]cisternas A $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ 12 que continere]lac. A 13 cisternam]cisternas BLN^2k | interest]distat $BGLMN^1N^2k$ | puteus perpetuas]lac. A | aquas habet]~ Ch^1Ch^2OV | habet]habeat k 14 Cisterna]Cisternas B | adventitias]adventivas P^2 ; lac. A | possidet]possideat k | temporaneas]intemporaneas a.c. E 15 dicit propheta]~ N^1N^2 | Sitivit ...ad Deum]lac. A 16 regum...regnavit]lac. A 17 appellabantur]apellantur Ch^1 $BGLMN^1N^2k$ | Iuda]+et Benjamin EP^2 18 in regnum]s.l. Ch^2 | annis]annos $Ch^1Ch^2EOP^1P^2$, a.c. V | Postquem]+et EP^2 ; +est $Ch^1Ch^2OP^1V$ | eius]om. T 19 annis]annos $Ch^1Ch^2EP^1P^2$ | annis regnavit]+XVI annis P^1 ; ~ Ch^2OV | XI]X S ; decime T 20-21 Post Achaz regnavit filius eius Ezechias]Po. Ac. fi. ei. re. Ez. N^2 21 eius]om. A | XXVIII]XX^{ti} III P^1 | ante]s.l. P^1 22 captivitatem]captivi a.c. N^2 ; +et post captivitatem $BGLMN^1N^2k$ | luxisse]om. k | Et]om. $BGLMN^1k$ 23 regis Israel]om. $BGLMN^1N^2k$

1 regem decem tribuum, qui filius fuisse Nabath, commemoratur, quia iste, sicut hic
dicitur, filius fuit Ioas, pronepos Ieu. Cui, interfecta Iezabel, impiissima regina, et
duobus impiis regibus, Ioram scilicet, filio Achab, rege Samarie, cum Septuaginta
5 quartam generationem. Qui tamen, quoniam reversi sunt ad peccata regum Israel, cito
amiserunt regnum^a.

I, 2. Principium loquendi Dominum in Osee. Hec verba dupliciter intellegi
possunt, vel quia isti primum captivitas decem tribuum nuntiata est, ante Isaiam
scilicet ceterosque, qui contemporales ei in prophetando, ut super premisimus,
10 fuerunt vel quia hoc verbum primum ei dictum a Domino est, quod sequitur de
coniunctione meretricis mulieris. Unde statim infertur: **Et dixit Dominus ad Osee:**
Vade sume tibi uxorem fornicationis et fac filios fornicationum, quia fornicans
fornicabitur terra a Domino. Licet quidam hec iuxta litteram acta contendat,
excusantes prophetam a culpa fornicationis, ut pote, qui Dei preceptis in hoc
15 obedierit, nec adtendentes quod Deus nihil turpe, nihil iniustum umquam precipit.
Meliori tamen intellectu iuxta mysticos sensus accipiendum est, sicut et illud, quod
Iezechieli dicitur: dormies super latus tuum sinistrum cccxc diebus et non te convertes
in latus aliud. Et iterum: dormies super latus tuum dextrum xl diebus^b. Illud quoque,
quod Ieremie in carcere clauso precipitur, ut inter innumeras gentes populo israelitico
20 inimicas pergat ad Euphraten et ibi abscondat lumbare quod possederat^c, qui nec inter
suos positus, ad venditionem sui agri exire potuit, sed eo pergens, quasi proditor
et delator suorum civium, ab ipsis captus et verberatus atque in carcere collocatus est:
maximeque cum iam ab hostibus Hierusalem obsessa et undique vallata esset.
Quantum autem ad litteram pertinet, uxor fornicationum est, que multorum patet
25 libidini^d; adultera, que super virum suum inducit alienum^e. Filii vero fornicationum

a. II Reg IX y X b. Ez IV, 4-8: *et tu dormies super latus tuum sinistrum et pones iniquitates domus Israhel super eo numero dierum quibus dormies super illud et adsumes iniquitatem eorum ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum numero dierum trecentos et nonaginta dies et portabis iniquitatem domus Israhel et cum compleveris haec dormies super latus tuum dextrum secundo et adsumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus diem pro anno diem inquam pro anno dedi tibi et ad obsidionem Hierusalem convertes faciem tuam et brachium tuum erit exertum et prophetabis adversus eam ecce circumdedi te vinculis et non te convertes a latere tuo in latus aliud donec compleas dies obsidionis tuae...* c. Jer XIII, 4: *tolle lumbare quod possedisti quod est circa lumbos tuos et surgens vade ad Eufraten et absconde illud ibi in foramine petrae...* d. Hier. Epist., 64, vol.: 54, par.: 7, p. 594, linea: 15 e. Ez XVI, 32: *sed quasi mulier adultera quae super virum suum inducit alienos.*

23-1 regis... commemoratur]om. G 1 commemoratur]perhibetur BGLMN¹N²k | hic]om. T O 2
dicitur]conmemoratur BGLMN¹N²k; +qui k | fuit]fuisse P | Ioas]s.l. P¹ | Cui]Qui ST Bk 3 impiis]impiissimis O
BGLMN¹N²k | impiis regibus]~Ch¹ 4 et]om. V | Ochozia]Achaz S; Achazia T GMN¹ O; Achaziam A; Ezechie
BLN² | rege]regi N² | est]+ei ST P¹ | eius(2°)]+generationem del. p.c. Ch¹ 5 regum]+filiorum BGLMN¹N²k;
regnum T 7 Dominum]Domino BLMN¹N²k OP²; Deum G 8 decem tribuum]s.l. Ch² 9 scilicet]videlicet
BGLMN¹N²k | qui]om. T | contemporales]tunc temporales Bk | in prophetando, ut]dubit. A | ut super
premisimus]om. BGLMN¹N²k | super]supra Ch¹EV | fuerunt]fuerant BLN²k 10 hoc]om. T | primum]om. B; +hoc
P¹V | dictum a Domino est]di. est a Do. V 11 meretricis mulieris]~O | mulieris]om. Ch¹ | et dixit...Osee]om. Ch¹
12 fornicationis]fornicationum EP² | fornicationum]fornicationis MN¹, p.c. Ch² | fornicabitur]fornicatur S |
terra]s.l. B 13 quidam hec]~Ch¹ | acta]+esse Ch¹ 15 nihil turpe, nihil iniustum]nihil iniusti, nihil turpe B; nihil
iniustum, nihil turpe GLN¹N²k; nichil iniustum, nichil turpe M | umquam precipit]om. Ch¹ | precipit]precepit O |
intellectu]intellectum a.c. B; dubit. T 16 accipiendum]accidendum a.c. B | et]om. N¹N² | illud]istud N¹ | quod]s.l.
Ch² 17 dicitur]dictum est BGLMN¹N²k | dormies]dormiens a.c. V | cccxc]cccxx S N¹; ccxc Ch²Ch¹EP¹P²V |
te]om. N¹ | convertes]convertens a.c. V 17-18 et non...XL diebus]om. P¹ 18 dormies]dormiens a.c. V | tuum]aliud
BGLN²k | in carcere]s.l. Ch¹ 18-19 Ieremie in carcere clauso precipitur]Ie. pr. in cl. ca. O 19 inter innumeras]in
vicinas k | innumeras]numeras a.c. Ch² 20 nec]om. S; nunc MN¹ | positus]positur S 21 exire]exi a.c. Ch² 22
verberatus]liberatus BG; liberatus vel ligatus N²; vel ligatus L; ligatus k | carcere]carcerem S BGLMN¹k 23
esset]erat BGLMN¹N²k 24 pertinet]attinet AST O 25 Filii vero]lac. A

1 sunt, qui de tali coniugio nascuntur.

I, 3. Et abiit et accepit Gomer, filiam Debelaim, et concepit et peperit filium. Quia hec omnia, ut superius dictum est, spiritualiter sunt accipienda: Osee, qui salvator interpretatur, Dominum Iesum Christum significat. Qui, veniens per incarnationis misterium, accepit uxorem fornicationum, plebem scilicet iudaicam, que Deum unum et verum relinquendo, varia demonum portenta venerabatur. Ex qua genuit filios fornicationum, quia omnes ostendit esse sub peccato. Unde et bene eadem uxor fornicationum Gomer dicitur, quod nomen interpretatur perfecta sive consummata^a in malo videlicet opere, quod nulli dubium est ad ipsam pertinere plebem. Ideoque etiam congrue filia Debelaim esse perhibetur, qui voluptas interpretatur, quoniam semper suam sequi studuit voluptatem. Que genuit filium, id est, fortem populum in malum. Si vero hoc altius perscrutantes, in bonam partem voluerimus interpretari, filius iste ex gente israelitica natus intellegitur Dominus Iesus Christus. Quoniam qui sibi eandem plebem coniunxerat per divinitatem, nasci postea voluit ex ea per humanitatem. Cui sensui congruit interpretatio nominis, quo isdem vocari precipitur filius. Nam Iezrahel, semen Dei interpretatur^b. Unde sequitur:

I, 4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen eius Iezrahel, quoniam adhuc modicum et visitabo sanguinem Iezrahel super domum Ieu et quiescere faciam regnum domus Israel. Iezrahel, quantum ad litteram attinet, civitas fuit metropolis in regno decem tribuum, in qua interfectum legimus Naboth. Ob cuius sanguinem vindicandum, suscitatus est Ieu, qui delevit domum Ahab et Iezabelis. Verum, quia ipse Ieu, ultor sanguinis iusti^c, extitit, et filii eius fecerunt malum in conspectu Domini^d, sanguis ab eo fusus super domum illius reversus est, quando filii eius ducti sunt captivi

a. Hier. Lib. Int. p. 122, 10: Gomer consummata atque perfecta. b. Hier. In Osee, p. 10, 154-155: ...Iezrael, qui interpretatur semen Dei. c. Hier. In Osee, p. 11, 186-189: ...Iezrael; est autem civitas metropolis decem tribuum, in qua interfectus est Naboth, ob cuius sanguinem suscitatur Iehu, qui delevit domum Achab et Iezabel. Verum quia et ipse Iehu, ultor sanguinis iusti. d. Jue III, 12; X, 6; XIII, 1; Ps XXIX, 6

1 sunt]s.l. V 2 Gomer, filiam]lac. A | Debelaim]Debalaim N^2 , a.c. P^1 | Quia]Quoniam T 3 dictum est, spiritualiter]lac. A 4 significat. Qui, veniens]lac. A 5 misterium...iudaicam,]lac. A | fornicationum]fornicationis a.c. Ch^1 | que]qui k | Deum]Dominum S | unum]vivum $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ 5-6 unum et...Ex qua]lac. A 6 qua]quo EP^1P^2 7 et]om. N^1N^2 $Ch^1Ch^2OP^2V$ | eadem]om. $BGLMN^1N^2k$ 8 consummata]consumpta $BGLMN^2k$ 9 est]om. A | ipsam]eandem $BGLMN^1N^2k$ | pertinere plebem]~ N^1N^2 Ch^1 9-10 etiam congrue]~ Ch^1 10 filia]filiam k | Debelaim]Deledebelai T; Debalaim N^2 | esse perhibetur]dicitur $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ | qui]que Bk | quoniam]que k 11 suam sequi]~O N^2 | voluptatem]voluntatem $GLMN^1N^2$ | id]hoc N^1N^2 12 hoc altius]dubit. T | perscrutantes]perscrutari volentes $BGLMN^1N^2k$ | in bonam partem]om. T | iste]om. k 13 Dominus]+noster MN^1 | Quoniam]om. $Ch^1Ch^2EP^1P^2$; qui V 14 postea]om $BGLMN^1N^2k$ 15 isdem]idem V k | vocari precipitur filius]fi. vo. pr. Ch^1 16 Unde sequitur]om. B 17 Iezrahel]Iezrael a.c. Ch^1 18 quiescere]requiescere S 18-19 et quiescere...Israel]om. k 19 Iezrahel]+interpretatur semen Dei $BLMN^1N^2k$; semen Dei s.l. G; Iezrahel]Iezrael a.c. Ch^1 | attinet]om. $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ 19-20 in regno]regni $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ 20 legimus]intelligimus P^1 21 Ahab]Achaz k | Iezabelis]Hiezrahelis ST BGL 22 extitit]om. $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ 23 ab eo...reversus est]Achab super domum illius fusus est, id est reversus $BGLMN^1N^2k$ | eius]s.l. Ch^1 | captivi]in captivitatem $BGLMN^1N^2k$

1 et interfecti sunt et non post multum tempus quieverunt pariter, id est, cessaverunt et
 regnum et reges. Mortuo quippe Ieroboam, pronepote Ieu, sub quo prophetare cepit
 Osee, successit filius eius Zacharias in regnum, quem sexto mense imperii sui
 occidit Sellum, de alia generatus stirpe. *Statimque reges Assirii ceperunt Ruben et*
 5 *Gat et dimidiam tribum Manasse, que erant trans Iordanem, deinde Neptalim, ad*
extremum omnes reliquas tribus^a. Fuerunt a Zacharia usque ad Osee, sub quo omnes
 decem tribus in captivitatem sunt ducte, anni tantum XLVIII. Quamobcausam hic
 dicitur: *Adhuc modicum et visitabo sanguinem Iezrahel super domum Ieu* et
 cetera. Spiritualiter Ieu, super quem sanguis in Iezrahel fusus visitari dicitur, Iudeos
 10 significat, a quibus sanguis Christi fusus est, quem nomine Iezrahelis prelibavimus
 designari, cuius sanguis super eos est visitatus, quando a Romanis occisi et in omnes
 terras captivi abducti, usque hodie a propria terra exules existunt.

I, 5. Et conteram arcum Israel in valle Iezrahel. Supra diximus, Iezrahel
civitatem fuisse metropolim decem tribuum, iuxta quam est vallis nimie vastitatis,
 15 que plus quam decem milium tenditur passibus. In hac commisso certamine ab
Assiriis cesus est Israel, id est, decem tribus^b, quorum fortitudo hic nomine arcus
 exprimitur. Iuxta mysticos vero sensus omnes, qui de Christo male sentiunt, sicut
 heretici, qui recedentes a domo David, id est, ab Ecclesia, Israelis nomine in hoc
 loco intelleguntur^c. In valle Iezrahel, id est, in humilitate seminis Dei conteruntur,
 20 quia pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio^d.

I, 6. Et concepit adhuc et peperit filiam et dixit ei: Voca nomen eius absque
miseriordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione
obliviscar eorum, I, 7. et domui Iuda miserebor et salvabo eos in Domino Deo
suo. Ablata omni fortitudine a Iudeis, nequaquam iam masculino sexu nuncupantur,

a. Hier. In Osee, p. 11-12, 204-208 b. Hier. In Osee, p. 12, 219-224: *Supra diximus Iezraelem, quae nunc iuxta Maxianopolim est, fuisse metropolim regni Samariae prope quam sunt campi latissimi, et vallis nimiae vastitatis, quae plus quam decem milium tenditur passibus. In hac commisso certamine, ab Assyriis caesus est Israel, id est decem tribus...*
 c. Agob. De privilegio, pág. 63, cap. 12, línea 2-6: *Hec dicta sunt de decem tribubus Israel, que per Hieroboam recesserunt a domo David et civitate sancta, ac templo et altari, sive ministerio electorum sacerdotum, et propterea de hereticis intelligi debent qui recedunt a veri domo David, id est: Christi, et a communione vel doctrina sacerdotum catholicorum.* d. In V, 22: *neque enim Pater iudicat quemquam sed iudicium omne dedit Filio.*

1 sunt]om. BGLMN¹N²k | tempus]om. S Ch¹Ch²EOP¹P²V | id est, cessaverunt]s.l. Ch² 3 Osee]+sub quo Bk |
 eius]om. Ch¹Ch²P¹V | imperii]regni k 4 generatus]om. B; natus LN² | stirpe]+natus Bk 5 dimidiam
 tribum]dimidia tribu S; dimidium tribuum N² B | Manasse]om. Ch¹EP¹P²V | que]qui L 6 reliquas]relinquas a.c.
 L; reliquias N¹ | Fuerunt]Fueruntque A Ch¹Ch²EOP¹P²V 7 tantum]om. Ch¹Ch²EP¹P²V | XLVIII]XLVIII Ch¹ 8
 super]per Bk 8-9 et cetera]om. BLN²k 9 Iezrahel]Hierusalem Ch¹EOP¹P²V 9-10 in Iezrahel...sanguis]mg. A 10
 est]om. E | fusus est]om. A | nomine]semine MN¹ | Iezrahelis]Iezrahel Ch¹P¹ 11 cuius]cui N² | visitatus]+est N¹ |
 a]om. B; s.l. P¹ | Romanis]+vel Iudeis s.l. B | occisi]occisis B 12 captivi]om. BGLMk | abducti]adducti P²;
 abductis B | propria terra]propis terris Ch¹Ch²EOP¹P²V | propria]patria M | existunt]+Et quiescere faciam
 regnum domus Israel, et in die illa k 13 Et]+in illa die s.l. Ch² | arcum]s.l. Ch¹ 15 tenditur]distenditur
 BGLMN¹N²k 16 id est]om. BGLMN¹N²k | tribus]tribuum BL | quorum]quarum V | fortitudo]fortitudine MN¹ |
 hic]lac. A 17 exprimitur]describitur Ch¹Ch²EP¹P²V | vero]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | sen(tiant, sicut)]lac. A 18
 qui]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | in hoc]-Ch¹ 19 loc(o intelleguntur)]lac. A | in valle... conteruntur]om
 Ch¹Ch²EOP¹P²V 20 iudicat]iudicet Ch² | iudicat quemquam]lac. A | dedit filio]+et omnes in valle Iezrahel, id
 est in humilitate seminis Dei conteruntur Ch¹Ch²EOP¹P²V 21 Et concepit]+filium BN² | filiam]filium M; om.
 N² | filiam...nomen]lac. A | absque]s.l. Ch¹ 22 misereri]miseriordiam BGLMN¹N²k | domui]s.l. Ch¹ |
 Israel]David a.c. Israel s.l. L 23 domui Iuda miserebor]mi. do. Iu. N¹N² | eos]s.l. Ch¹ | in]om. N¹ 24 suo]+et non
 salvabo eos in arcu et gladio, et in bello et in equis et in equitibus k | omni]enim Ch¹P¹; in N² |
 fortitudine]formidine BL; vel fortitudine s.l. B | a]om. N¹ | iam]vel Ch² | iam masculino sexu]ma. se. ia. Ch¹

1 sed feminino, quasi fragiles et imbecilles. Unde et bene filia nominatur eadem plebs,
quia femineum habuit animum, quando Deum dereliquit, et pro Deo idola colere
cepit. Que absque misericordia est et oblivioni tradita, quoniam usque hodie
Persarum regibus serviunt, et nunquam est eorum soluta captivitas. Domus autem
5 Iuda, cum duabus tribubus sibi sociatis, misericordiam consecuta est, quando propter
confidentiam, quam in Deo habuerunt, missus est angelus et percussit multitudinem
exercitus Sennacherib, id est, CLXXXV mille.

I, 7. Et salvabo, inquit, eos in Domino Deo suo, id est, in mea et Patris et Spiritus
Sancti protectione. Tale est enim hoc, quale illud: Pluit Dominus a Domino^a, id est,
10 filius a Deo patre. **Et non salvabo eos in arcu et gladio et bello et in equis et in
equitibus**, id est, non in aliqua spe aut in fortitudine humana vel in multitudine
equitum, sed potius in Domino Deo suo, qui mittet angelum suum, ut interficiat
omnes inimicos illorum. Si autem hoc ad eos, qui in adventu Domini sunt reperti,
voluerimus referre, recte ipsi quoque filia et non filius nominantur, quia molliciem
15 sue voluptatis sequentes, quicquid virium habuerant, amiserunt spernentes principem
fortitudinis et eum morti tradentes, quando et sanguinem seminis Dei super se
inprecati sunt dicentes: Sanguis eius super nos et super filios nostros^b. Unde et
absque misericordia facti, traditi sunt Romanis et eorum perpetua servitute dampnati^c
atque oblivioni traditi. Domus autem Iuda, qui interpretatur confessio^d, id est, apostoli
20 ceterique credentes, qui fidem nominis Christi confessi sunt, salvati sunt non in
gladio aut arcu, id est, non in aliquo humano auxilio, sed in Domino Deo suo, Christo
videlicet, qui eos per gratiam suam elegit. Sed et nomine filie possumus accipere
hereticos, qui dogmata vanitatis sequentes et perfectos ac fortes Scripture Divine
sensus depravando emollire conantes, traduntur diabolo, cuius eterna dominatione

a. Gn XIX, 24: *Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorram sulphur et ignem a Domino de caelo.* b. Mt. XVII, 25 c. Hier. In Osee, p. 14, 278-279 d. Agustín, *Enarrationes in Psalmos*, Ps. LXVII, par. 36, línea 35: *quorum, Iuda, Confessio interpretari dicitur.*

1 nominatur]nuncupatur BGLMN¹N²k 2 dereliquit]reliquit Ch¹Ch²EOP¹P²V | idola]+vana BGLMN¹N²k 4 est]s.l. P¹ | soluta]absoluta BLN²k | captivitas]captivitatis a.c. T 6 confidentiam]conscientiam Ch¹Ch²EP¹V | multitudinem]om. BGLMN¹N²k 7 exercitus]de exercitu B | id est]om. BLMN¹N²k | id est CLXXXV]idem centum LXXXV E; centum quadraginta et XXXV B | mille]milia T Ch¹Ch²EOP¹P²V k; om. BGLM 8 inquit, eos]~N² V | inquit, eos in Domino Deo suo]eos in Do. Deo suo in. Ch¹ | Domino]domo a.c. P¹ 9 est enim]~N¹ | quale]+est O 9-10 id est...patre]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 10 in arcu et gladio]in gl. et in ar. Ch¹; in gl. et ar. V | bello]in be. S Ch¹Ch²OP²V 10-11 et in equitibus]om. BGLMN¹N²k 11 in aliqua]aliqua T | in(2°)]om. T Ch¹OP¹P² MN¹ 12 in Domino]a Domino B 13 illorum]eorum Ch¹Ch²EOP¹P²V | ad eos]+refertur BGLMN¹N²k | in]om. M | sunt]om. A 14 voluerimus referre]om. BGLMN¹N²k | ipsi quoque]~Ch¹ | non]om. S | nominantur]liberantur a.c. P¹ 15 sequentes]exequentes Bk | habuerant]s.l. P¹; habuerunt Ch¹ 15-16 quicquid...tradentes]om. BGLMN¹N²k 16 super se]sibi EP²; om. BGLMN¹N²k | se]om. P¹; s.l. V 17 dicentes]om. BGLMN¹N²k 18 misericordia]s.l. Ch¹ 19 qui]quae k 20 credentes]doctores GMN¹; vel credentes vel doctores BLN²k | non]s.l. P 21 aut]et BGLMN¹N²k 22 suam]s.l. T | filie]filii EP² 23 ac]atque Ch¹Ch²EP¹P²V | Scripture Divine]~N¹N² | Divine]s.l. V 24 sensus]om. MN¹ | depravando]depravantes B | conantes]cupientes MN¹ | dominatione]damnatione O N²k

1 sine ulla misericordia premantur, perpetualiter a Deo obliti. Domus autem Iuda, id est, Ecclesia Catholica^a, que fideliter Sancte Trinitatis fidem, inseparabili unitate confitetur, salvatur in Domino Deo suo, non in exercitus multitudine aut virium suarum fortitudine.

5 **I, 8. Et ablactavit eam, que erat absque misericordia. Qui ablactatur, recedit a matre, parentis lacte non vescitur, alimentis sustentatur externis**^b. Mos quippe fuit veterum, ut in die ablactationis infantum, id est, a lacte separationis, facerent convivium universis vicinis et amicis suis^c. Unde et mater Samuelis, ascendente viro suo ad templum Domini dixit: se non ituram donec ablactaretur infans^d, hoc est, donec
10 ad eam veniret etatem, quo eum a lacte removeere posset. Lac in Sacra Scriptura pro simplici intellegentia sepe poni solet^e. Et Iudei quodammodo lacte alebantur, quandiu in terra sua manebant Legem ceterasque legentes Scripturas. Postquam autem ducti sunt in captivitatem, ceperunt uti cibus gentilium et idolotita comedere. Unde ad hanc miseriam pervenerunt, ut ipsum parum scientie, quod habere videbantur amitterent.
15 Inde ergo hic dicitur: **Ablactavit eam, que erat absque misericordia**, id est, a doctrina legis et prophetarum illam separavit, ut neque etiam ipsius legis superficiem intellegant.

I, 8-9. Et concepit et peperit filium et dixit: Voca nomen eius, non populus meus, quia vos non populus meus et ego non ero vester. Hec verba et ad eos possunt referri,
20 qui tunc temporis a regibus Assiriorum comprehensi et in captivitatem sunt ducti et ad eos, qui post adventum Domini a Romanis sunt per omnes gentes dispersi. Illi quippe Deum per idolorum abiecerunt culturam, isti autem per filii Dei negationem et traditionem, quoniam non habentes filium, non possunt habere patrem. Quamobrem et Deus illos abiecit, ne sint eius populus, sed servi efficiantur diaboli. Dicaturque de eis:

a. Hier. In Michaeam, lib. 1, cap. 1, linea 131-132: ...autem Domus Iuda referatur ad Christum, cuius ecclesia est. b. Hier. In Osee. p. 14, 293-295 c. Gen XXI, 8: crevit igitur puer et ablactatus est fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis eius. d. I Sam. I, 21-22: ascendit autem vir Helcana et omnis domus eius ut immolaret Domino hostiam sollempnem et votum suum et Anna non ascendit dixit enim viro suo non vadam donec ablacteretur infans et ducam eum et appareat ante conspectum Domini et maneat ibi iugiter e. Beda, Libri quatuor in principium genesis, lib. 4, cap. 18, linea 748-750: ...per lac simplicitas litterae in scripturiis, per butyrum virtus mystici qui de littera generari solet exprimitur.

1 obliti]obligati $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ 3 confitetur]confitebitur B | salvatur]salvabitur $BGLMN^1N^2k$ | exercitus]exercitatus L 4 suarum]suorum P^2 6 matre]et $BGLMN^1N^2k$ | vescitur]sed $BGLMN^1N^2k$ | externis]alienis BLN^2k 6-7 fuit veterum]~ N^1N^2 7 inf(antum, id est a lacte)]lac. A | lacte]lactes P^1 8 convivium]om. N^1 | universis]universi S | amicis suis. Unde]lac. A 9 dixit]+quod P^1 ; om. GMN^1 | dixit se non ituram]se non di. it. BLk ; se non it. di. N^2 | non ituram donec]lac. A 10 veniret]perveniret $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ | quo]qua Ch^1 | eum a lacte removeere]lac. A | a lacte removeere]alactare movere T | removeere]movere Bk | in]om. EP^2 11 intellegentia...solet]intellectu ponitur $BGLMN^1N^2k$ | sepe...Iudei]lac. A | poni solet]~ V 12 in terra sua]intra suam $BGLMN^1N^2k$ | manebant Legem ceterasque]lac. A 13 uti]pasci BN^2k 14 habere videbantur]~ N^1 15 ergo]om. $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ | hic]om. O 15-16 Inde...separavit]om. $BGLMN^1N^2k$ 16 legis]om. P^2 | et prophetarum...etiam]om. S | ipsius]ipsam A $BGLMN^1N^2k$ | superficiem]+non N^1 19 ero]vir a.c. Ch^2 ; om. P^1 | vester]+Deus Ch^1O LMN^1N^2 | vester]+Deus. Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, que sine mensura est, et non numerabitur. Et erit in loco ubi dicitur eis: Non populus meus vos; dicitur eis, Filii Dei viventis k | eos]hos a.c. T 20 tunc]tamen $dub.$ A | et ad]et quia ad P^2 21 a]s.l. G | dispersi]dispersi sunt L | Illi]Ille P^2 22 Deum]om. B | autem]om. P^2 | negationem]abnegationem BLN^2k 24 populus]populi EP^2 | diaboli]om. P^2 | Dicaturque de eis]mg. Ch^2 | de eis]eis k

1 **Quia vos non populus meus et ego non ero vester** Deus, sed indignos mea
 possessione et presentia, iudicans abiciam vos in perpetuum. Quod et de persona
 hereticorum potest accipi, qui Deum abicientes, perversa de illo sentiendo, penitus
 ab eo repelluntur, ne cum electis dicere possint: *Dominus pars hereditatis mee*^a et
 5 cetera.

**I, 10. Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, que sine mensura est,
 et non numerabitur.** Licet ipsi Iudei vel tunc pressi fuerint vel nunc durissima
 premantur captivitate, tamen hominibus innumerabiles sunt, de quibus Isaias dicit:
Si fuerit numerus filiorum Israel, quasi arena maris, reliquie salve fient^b. Quod et in
 10 adventu Domini impletum et in fine seculi implendum veraciter potest intellegi, quia
 postquam populus Israel fuerit dispersus in toto orbe et omnem supputationem
 vicerit populi multitudo, tunc habebit licentiam Israel, qui hodie captivus est. **Et erit
 in loco ubi dicitur eis, non populus meus vos, dicetur eis filii Dei viventis.** Locum,
 ubi ista dicebantur, debemus intelligere Hierusalem, ubi plurimo tempore Iudei idola
 15 colentes non erant populus Dei. **Erit, inquit, in loco**, id est, in Hierusalem, **ubi
 dicitur eis modo non populus meus vos, dicetur eis filii Dei viventis**, tempore
 dominice incarnationis, quod impletum est in apostolis ceterisque fidelibus.
 Quotquot enim, ut Iohannes dicit: crediderunt in Christum, dedit eis potestatem
 filios Dei fieri^c. Si autem ad Iudeos, qui nunc sunt, ista referre voluerimus, locus,
 20 quo dicitur **eis non populus meus vos**, totus mundus accipitur, quia in omnibus
 gentibus nunc Iudei non Dei, sed diaboli servi comprobantur. Cum autem per
 predicationem Helie et Enoch crediderint, ab omnibus gentibus filii Dei vocabuntur.

**I, 11. Et congregabuntur filii Iuda et filii Israel pariter et ponent sibimet caput
 unum.** Per Iudam designantur due tribus illi coniuncte, tribus scilicet Benjamin et
 25 tribus sacerdotalis, id est, levitica. Propter tribum enim Iuda, ex qua reges, qui

a. Ps XV, 5 b. Is X, 22: *Si enim fuerit populus tuus Israhel quasi harena maris reliquiae convertentur ex eo* c. Jn: I, 12:
quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius.

1 non(1°)]s.l. Ch¹ 1-2 indignos mea possessione]in. vos iudicabo po. mea BGLMN¹N²k 2 iudicans]om.
 BGLMN¹N²k | abiciam]abiciamque BGLMN¹N²k | et(2°)]s.l. B; om. Ch² 4 eo]illo MN¹ Ch¹Ch²OEP¹P²V 4-5 et
 cetera]om. BLN²k 6 quasi]que si a.c. Ch¹; sicut O 6-7 quasi...numerabitur]ut supra k 7 Iudei vel tunc]videlicet
 MN¹; tamen dubit. A | Iudei]Iude G | vel(1°)]om. Ch¹Ch²P¹V 8 captivitate]servitute MN¹ |
 innumerabiles]innumerales B | Iaias dicit]~N¹ 10 implendum veraciter]~N² | veraciter]om. k 11 Israel fuerit
 dispersus]Israel, qui hodie persus A 12 licentiam]leticia S | captivus]captivatus Ch¹EOV 13 dicitur]dicetur Ch¹ |
 meus]mg. B | dicetur...viventis]ut supra k 13-16 Locum...viventis]om. T 14-15 ubi...Hierusalem]om.
 BGLMN¹N²k 15 inquit]s.l. Ch¹ | in]om. Ch²OV 16 dicitur]dicetur Ch¹ | modo]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | eis]om. A
 17 ceterisque]et ceteris LN² 19 Iudeos]eos P¹ | ista]s.l. P¹ | referre voluerimus]~N² 20 quo]s.l. Ch²; qui GMN¹
 20-21 in omnibus gentibus]om. in ge. N¹ 21 servi]filii Ch¹ 22 crediderint]credidint P¹ 23 Israel pariter]lac. A |
 sibimet]sibi k 24 designantur]significantur BGLMN¹N²k | illi]ille Bk; sibi EP² | coniuncte, tribus scilicet]lac A
 25 tribum enim]~Ch¹ | enim...qui]lac. A

- 1 eisdem tribubus prefuere duxerunt originem, ipse due tribus etiam nomine Iude
censebantur. A maiori autem parte decem tribus nomen pristinum Israelis retinent,
quia et ante divisionem decem et duarum tribuum, generaliter omnes hoc nomine
vocabantur. Qui ergo divisi erant, promittitur eis, quod congregandi sint in unum a
5 Domino. Siquidem tempore dominice incarnationis, tam ex decem quam ex duabus
tribubus, qui reversi fuerant de captivitate, morabantur in Iudea, ex quibus plurimi
crediderunt in Christum, de quibus hic dicitur: **Congregabuntur filii Iuda et filii
Israel pariter**, hoc est, ex duabus et decem tribubus credentes venient in unum
Christi ovile. **Et ponent sibimet caput unum**, Dominum videlicet Iesum Christum,
10 de quo Ezechiel dicit: **et princeps unus in medio eorum, David servus meus**^a. Vel per
Israel possumus intellegere gentiles, per Iudam Iudeos credentes. Sive per Israel
hereticos, per Iudam catholicos viros, qui omnes ad unitatem fidei christiane
conversi, ponent sibi caput unum Dominum Iesum Christum. **Et ascendent de terra**,
id est, de terrenis sensibus et humilitate littere occidentis, elevabuntur ad spiritualem
15 et vitalem intelligentiam. **Quia magnus dies Iezrahel**. Diem hic pro universo
tempore a Domini nativitate usque ad finem seculi positam noverimus, de qua
cantamus in psalmo: **Hec est dies quam fecit Dominus**^b. Magnus est hic dies, id est,
magnum est tempus, in quo credentibus remissio peccatorum tribuitur et ianua Regni
Celestis aperitur.
- 20 **II, 1. Dicite fratribus vestris, populus meus, et sorori vestre, misericordiam
consecuta**. Si hoc ad Iudeos voluerimus solummodo referre, hortatur

a. Ez XXXVII, 25: *et David servus meus princeps eorum in perpetuum* b. Ps CXVII, 24

1 etiam]+eorum *altera manu mg. V* | Iude]om. *P¹V*; hoc *Ch¹ 1-2* etiam...censebantur]lac. *A 2*
censebantur]censetur *Ch¹P¹V 3* divisionem]passionem *a.c. Ch¹* | decem et duarum tribuum]de. tr. et du. *N¹N²* |
omnes]s.l. *Ch¹ 4* sint]sunt *G 5* Siquidem]Siquem *S M* | tempore]om. *MN¹* | incarnationis]+et resurrectionis
BLMN²k; resurrectionis *G* | tam]tamen *T 6* qui reversi]que reverse *B* | fuerant]fuerunt *EOP¹P²V* | de]a *MN¹* |
Iudea]Iudeam *Ch²V 7* hic]hec *a.c. B* | hic dicitur]~*Ch²O* | congregabuntur]congregabun *Ch²* | filii(1°)]om. *MN¹ 8*
pariter]simul *BGLMN¹N²k* | tribus]tribubus *N²* | credentes]venientes ad fidem *Ch¹Ch²EP¹P²V* |
venient]convenient *BGLMN¹N²k 9* Christi ovile]~*N¹* | sibimet]sibi *k* | Dominum videlicet]~*V 10* in]de *B 12*
viros]Iudeos *P² 13* sibi]sibimet *OP¹ BLN²k* | unum]+videlicet *T* | Dominum]om. *S BGLMN¹N²k 14*
occidentis]+et *N²V 15* spiritua]lem]spiritua]lem *N¹* | magnus]magna *O 16* positam]posita *A 17* in psalmo]in
psalmis *BLN²k*; om. *MN¹* | est(1°)]om. *O 18* est]+hoc *Ch¹ 20* vestris]meis *a.c. B* | sorori vestre]soror vestra
GLN¹N² 21 consecuta]consecute *T P²V k*, *a.c. Ch¹* | consecuta. Si hoc]consecuta, id est, vos credentes dicite
ceteris in infidelitate manentibus populus meus erunt, si in me credere voluerint et, reiecta vetustate, ad novitatem
vite transire voluerint. Vel vos, qui in me creditis, et fidem, quam habetis, perfecte operibus decoratis, dicite
ceteris credentibus, quia omnes erunt populus meus, si in fide, qua vocati sunt, permanserint et eam operibus
ornare studuerint. Dicite etiam sorori vestre, id est, eidem plebi in Christum credenti, quia misericordiam
consecuta est in me credens, quod si hoc... *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | hoc]hec *P²* | ad Iudeos voluerimus]vo. ad. Iu. *N¹* |
hortatur]hortantur *V*

- 1 homines Iude, ne desperent decem tribuum salutem, sed eam cotidie et sermone et voto et litteris ad penitentiam provocent, quia fratres illorum apellantur et soror. Frater ex eo quod dicitur: populus meus. Soror ex eo quod appellatur: misericordiam consecuta^a. Si hoc generaliter ad omnes credentes voluerimus referre, dicitur eis, ut dicant ceteris in infidelitate manentibus: populus meus erit, si in me credere voluerint et reiecta vetustate ad novitatem vite transire voluerint. Vel vos, qui in me creditis, et fidem, quam habetis, perfecte operibus decoratis, dicite ceteris credentibus, quia meus erit populus, si in me credere voluerint et in fide, qua vocati sunt, permanserint et eam operibus ornare studuerint. Dicite etiam sorori vestre, id est, eidem plebi in
- 5
- 10 Christum credenti, quia misericordiam consecuta est in me credens.

- II, 2. Iudicate matrem vestram iudicate, quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir eius.** Hoc apostolis ceterisque credentibus dicitur, ut iudicent, id est, redarguant matrem suam Synagogam, que de meretrice uxor effecta pristinos mores non reliquit, sed rursus fornicata est cum amatoribus suis. Et considerata patientia et clementia
- 15 huius viri, iterum hortantis filios suos, ut suam redarguant matrem, quia ipsis credentibus, ipsa in infidelitate permansit. Hoc tunc impletum est, quando Petrus Iudeis lamentantibus dicebat: *Penitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum*^b et cetera. Ostendite, inquit, ei quia *ipsa non uxor mea et ego non vir eius*. Quoniam enim ipsa me repulit et ego abiciam eam, ne sim vir eius. Vir quippe Ecclesie
- 20 Christus est, de quo heretici dicunt eidem Ecclesie: *Non est vir in domo sua*^c. *Auferat fornicationes suas a facie sua et adulteria sua de medio uberum suorum.* Fornicatio vel adulterium in sacro eloquio dupliciter accipitur, et pro immunditia scilicet carnis et pro idololatria, de qua scriptum est: perdes omnes, qui fornicantur

a. Hier. In Osee. p. 17, 7-11: *Idcirco, o homines tribus Iuda, nolite desperare decem tribuum salutem, sed eas cotidie et sermone et voto et litteris ad penitentiam prouocate, quia frater vester appellatur et soror; frater ex eo quod dicitur: populus meus; soror ex eo quod appellatur: misericordiam consecuta.* b. He II, 38 c. Prov VII, 19

1 homines]+domus *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | desperent]s.l. *Ch²* | eam]eas *V* | et(1°)in *S E GL*; om. *MN¹* | sermone]om. *N¹* 2 fratres]frater *S Ch²* | illorum]eorum *BLN²k* | apellantur]appellatur *AS*; provocantur a.c. *P¹* 3 Frater]Fratres *B Ch²* 4 si]+autem *T* 4-10 Si hoc...credens.]om *Ch¹Ch²EOP¹P²V* 4 generaliter...referre]voluerimus referre ad christianos *LN²*; [...]voluerimus [...]referre *G*; voluerimus referre ad gentes *Bk* | generaliter...referre]om. *MN¹* 5 erit]erunt *BGLMN¹k* 7 habetis]habeis a.c. *L* | decoratis]decoretis *L* | ceteris]reliquis *BGLMN¹N²k* 8 erit]erunt *BGLMN¹k* | si in me...et in]om. *AST* 11 quoniam]quia *Blk* | ipsa]om. *Blk* | mea]add.mg. *L* 12 ipsa non]~*N¹* 13 meretrice]metrice *A* | reliquit]relinquit *Ch²O*; lac. *A* 14 rursus]+suam redarguant matrem, quia *BLN²k*; +su. re. ma, cur *GMN¹* | amatoribus suis]~*N²* | suis]+iterum *BGLMN¹N²* | considerata]+est *Ch¹* | patientia]+est *BL*; penitentia *T* 14-15 clementia huius viri]lac. *A* 15 iterum]om. *B* | hortantis]adhortantis *k* | filios]illos *Ch¹P¹V* | suos]om. *Ch¹Ch²EOP¹P²* 16 credentibus, ipsa in]lac. *A* | ipsa]illa *BGLMN¹N²k* | tunc impletum est]im. est tu. *N²* | Petrus]s.l. *Ch¹* 17 Iudeis...dicebat]lac. *A* | lamentantibus]lacrimantibus *BGLMN¹k* | dicebat]dixit *Ch²* 18 et cetera]om. *Ch¹Ch²EP¹P²V* | Os[tendite, inquit ei, quia ipsa]lac. *A* | Ostendite]Ostendit *M* | inquit ei]~*Ch¹V* | inquit]om. *LN²* | ipsa]mg. *Ch¹*; s.l. *Ch²* 18-19 Quoniam...eam, ne]lac. *A* 19 enim]om. *Ch¹Ch²EOP¹P²V* *MN¹* 20 sua]mea *MN¹* | Auferat]Auferet a.c. *G* 21 adulteria]ad adulteria *S* | sua(2°)]om. *Ch²* 22 vel]+et *N¹* | sacro]divino *Ch¹Ch²EOP¹P²V* 23 idololatria]ydolatria *N¹*

1 abs te^a. Fornicatur quippe vel adulterium perpetrat mulier, que multorum patet libidini,
vel super virum suum inducit alienum^b. Et quia vir anime Deus est, populus israeliticus
 plurimis fornicationibus se substraverat, quia relicto omnipotente Deo, multorum
 portenta demonum venerabatur. Idcirco nunc dicitur, ut **auferat fornicationes suas a**
 5 **facie sua**, id est, culturam deorum removeat ab amore et presentia sua, quia multorum
 patebat libidini, deos omnium gentium colens. Auferat etiam **adulteria sua de medio**
uberum suorum, hoc est, de corde, quo malum opus primum concipitur. Cor quippe
inter ubera est, de quo, ut Dominus manifestat, exeunt cogitationes male^c. Et illi prius
 malum in corde cogitabant et sic demum easdem suas malas cogitationes in opus
 10 prodire faciebant. Quapropter hortatur eam sermo divinus, ut hec omnia a se removeat,
 ne propter perpetrata scelera perdat bona divinitus sibi collata.

II, 3. **Ne forte**, inquit, **exspoliam eam nudam et statuam eam secundum diem**
nativitatis sue. Vestis, qua tegebatur eadem plebs, intellegitur Dei auxilium, doctrina
 legis et prophetarum et tutela angelorum. Que omnia minatur Deus omnipotens se ei
 15 tollere, nisi penitentiam agat a perpetratis sceleribus, ut fiat nuda pleneque ignominia^d
 veluti olim fuerat. **Et statuam eam**, inquit, **secundum diem nativitatis sue**, ut scilicet
 his careat omnibus, sicut olim in Egipto manens. **Et ponam eam quasi solitudinem et**
statuam eam velut terram inviam. Domus in solitudinem redigitur, quando Dominum
 proprium amittit. Et hec plebs in solitudinem redacta est, quando Deus omnipotens
 20 propter peccata eius recessit ab ea. Unde per prophetam dicit: *Reliqui domum meam,*
dimisi hereditatem meam^e et cetera. Et in Evangelio ipse eis per semetipsum minatur,
 quod relicturus sit eos, dicens: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta^f.* Facta
 est quoque velut terra invia, quoniam perduto recto itinere fidei, perdidit patrem

a. Ps LXXII, 27: *Perdidisti omnem, qui fornicantur abs te.* b. Hier. In Osee, p. 18, 40-41: *Fornicaria est, quae cum pluribus copulatur. Adultera, quae unum uirum deserens, alteri iungitur.* c. Mt XV, 19: *de corde enim exeunt cogitationes malae...* d. Ez: XVI, 39: *...nudam pleneque ignominia...* e. Jer XII, 7 f. Mt XXIII, 38

1 vel]et T | que]s.l. Ch² 2 inducit]ducit B | est]om. Ch¹ 3 plurimis]pluribus EP² | se]s.l. T | omnipotente Deo]~Ch¹V
 | substraverat]substraverit S 6 patebat]patet MN¹ | colens]colentium B 7 quo]ex quo V | primum]primo GMN¹;
 prius Ch¹Ch²EP²V 8 illi]illius AS 9 malum in corde]~Ch² | easdem suas malas]om. S BGLMN¹N²k | suas]om.
 Ch¹Ch²EP¹P²V | opus]+pravum BLN²k 8-10 Et illi...faciebant]om. T 10 prodire]prodere Ch¹ 11 divinitus sibi]~Ch²
 12 inquit]mg. Ch¹ 15-16 ei tollere]extollere AS 16 eam, inquit]~Ch¹Ch²V | veluti]velut M | fuerat]fuit BLN²k 18
 eam]om. Ch¹Ch²OEP¹P² | terram inviam]~N¹ 19 solitudinem]solitudine S 20 ea]eo O | per prophetam]propheta
 BLN²k | Reliqui]Reliquid A 21 et cetera]om. Ch¹Ch²EP¹P² | ipse eis]~Ch¹Ch²EP¹P²V 22 sit eos]~N²

1 Deum, perdidit et filium eius, qui dicit: *Ego sum via*^a. **Et interficiam eam siti**, id est, inopia omnium bonorum vel ea siti, de qua per prophetam Iohel dicit: Mittam in eis famem et sitim. Non famem panis vel sitim aque, sed famem audiendi verbum Dei^b. Sive aquam, que eis ablata est, possumus gratiam intellegere Spiritus Sancti, de qua
5 ipse in Evangelio loquitur, invitans omnes ad se, ut hanc aquam accipiant ab illo: *Qui sitit, inquit, veniat ad me et bibat*^c et *de ventre eius fluent aque vive*^d. Hec autem omnia et Iudeis aptantur, negantibus Christum, et hereticis rectam fidem relinquentibus, et varia dogmata errorum corde, verbo et opere sequentibus, qui nisi penitentiam egerint, expoliati omnibus virtutibus, quas in Ecclesia perceperunt,
10 redigentur iuxta diem nativitatis sue et effecti solitudo et terra invia patientur sitim, id est, ariditatem Sacre Scripture, ut etiam, quod falso habere videbantur, redigatur ad nichilum.

II, 4. Et filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum. Quando egressi sunt Iudei de Egipto, iratus Dominus
15 patribus eorum, interfecit eos in deserto. Filiorum autem ipsorum misertus et ad vitam eos reservavit, et terram, quam patribus eorum promiserat, dedit. Sed modo minatur non ita se facturum, dicens: **Filiorum illius non miserebor**, sed in captivitatem simul cum patribus suis pergent, ibique morientur et terram nativitatis sue non videbunt ultra, quia **filii fornicationum sunt**, hoc est, in cultura idolorum
20 sunt nati. Qualem quippe fidem tenebant patres, talem tenere docebant filios.

II, 5. Unde et subditur, **quia fornicata est mater eorum**. Sicut enim vipera viperam generat, sic eadem plebs, qualis erat, tales filios generabat. **Confusa est**, id est, obstupuit, et in admirationem versa, **que concepit eos** et filios diaboli effecit. **Quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panem mihi et aquas meas,**

a. Jn XIV, 6 b. Amos VIII, 11: *mittam famem in terram non famem panis neque sitim aquae sed audiendi verbum Domini*.
c. Jn VII, 37 d. Jn VII, 38

1 sum]s.l. E | eam]om. GMN¹ 2 per prophetam]propheta BGLMN¹N²k | Iohel]Amos EP² | in eis]eos B; in eos N² 3 Non famem panis vel sitim]om. B | vel]nec Ch¹V; et T O; neque P² 4 que]ab P¹P²; +ab Ch¹Ch²E | gratiam intellegere]~Ch¹Ch² | gratiam]lac. A 5 loquitur]dicit ST | hanc]lac. A | hanc aquam accipiant ab illo]aq. ac. ab il. ha. BGLN²; aq. ha. ab il. ac. MN¹; aq. ac. ab il. ha. k | ab illo]om. Ch¹Ch²EP¹P²V; ab illo hanc BLG 6 de ventre]flumina de k | ventre eius]lac. A | eius]om. B 7 autem]s.l. Ch² | et (I^o)]om. AT E | aptantur]obtantur S | negantibus Christum]~N² | her[eticis rectam fidem]lac. A 8 corde]corda S | op(ere sequentibus. Qui nisi)]lac. A 9 virtutibus, quas]quod A | quas]que ST OP¹V 11 id est, ariditatem]om. Ch¹Ch²EP¹P²V; vel ar. BLN²k | falso]+amplius P¹ 12 ad]in Ch¹ N¹N², a.c. Ch² 14 iratus]+est B 15 ipsorum]eorum Ch¹Ch²EOP¹P²V | misertus]+est T | et]om. Ch¹Ch²V 16 eorum]om. N¹ | dedit]reddidit O 17 dicens]dicit O | illius]eorum Ch¹ 18 suis]om. BLN²k | terram]terras N¹ 20 tenere docebant]~Ch¹ | tenere]om. BGLMN¹N²k 21 et]om. Ch¹; eo N¹ 21-22 vipera viperam]~N² 22 generat]parit BGLMN¹N²k | qualis erat, tales filios generabat]ta. fi. ge. qu. er. N¹; ta. fi. te. qu. vi. er. N² | generabat]generavit BLN²k 23 in]s.l. B | versa]+est Ch¹Ch²EOP²V; perversa P¹ | que]quia Ch²OP¹V 24 panem]panes Ch¹Ch²EOP¹P²V | mihi]meos Ch²OP¹V; s.l. Ch² | et]om. A E | aquas meas]aquam meam Ch¹Ch²V

- 1 *lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum.* Hoc dixerunt Iudei dum, colerent diversarum gentium deos. *Vadam*, inquit, *post amatores meos*, id est, fide et dilectione sequar deos vel imitabor gentes, quarum deos adoro, *qui mihi dant panem, aquam* et cetera. Omnia enim bona, que isdem populus celitus a Deo
 5 perceperat, a demonibus se habere putabat et illis totum ascribebat. Quod etiam totum spiritualiter ad eos potest referri, qui negaverunt Dei filium, eligentes sibi Barraban, seditionis auctorem et crucifigentes Dei filium, omnium bonorum largitorem^a. Quapropter confusi sunt, et non solum se, sed etiam posteros suos, pessima inprecatione multati sunt, dicentes: *Sanguis eius super nos et super filios*
 10 *nostros*^b. Possunt hec iuxta ceptam expositionem, etiam super hereticos intellegi, qui confunduntur, quando in suo deprehenduntur errore. Et non solum ipsi, qui hic mater appellantur auctores heresis confunduntur, sed etiam filii ex eorum mala doctrina generati, pariter cum eis erubescunt. Qui quare confundantur, manifestatur, cum subditur, quia dixit: *Vadam post amatores meos*, id est, sequar varia dogmata
 15 hereseos, quorum panis est luctus perpetuus. Aqua autem, doctrina perversa et stulta, qua etiam baptizatos interficiunt^c. Cui aque illa contraria est, de qua scriptum est: *Aqua profunda, verba ex ore viri*^d. Per lanam autem et linum, simulata illorum sanctitas et munditia exprimitur, quos Dominus cavendos admonens dicit: *quia veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*^e. Per oleum vero,
 20 adulatio accipitur eorum, de qua propheta dicit: *Oleum peccatoris non inpinguet caput meum*^f. Potus etiam illorum Scriptura Sacra intellegitur, quam illi male intellegendo turbidam reddunt.

II, 6. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis et sepiam eam maceria et semitas suas non inveniet. Per spinas, punctiones dolorum et duritia adversitatis

a. Hier. In Osee. p. 20, 97-102: *Omnia quae propheticus sermo describit, spiritaliter a Domino accepere Iudaei. Et quia Dei filium negaverunt, eligentes sibi Barabbam latrocinii et seditionis auctorem, et crucifigentes Filium Dei, propterea usque hodie sequuntur daemones, et Dei beneficia ad illos referunt, qui cultorum suorum animas perdiderunt.* b. Mt XXVII, 25 c. Hier. In Osee. p. 20, 102-104: *Panes et aquas habent haeretici, quorum panis luctus est, et aquae eorum caenosae, quae suffocant et interficiunt baptizatos.* d. Prov. XVIII, 4 e. Mt. VII, 15 f. Ps. CXL, 5

1 lanam meam]s.l. G; om MN¹ | oleum meum]s.l. G; et ol. me. V 3 imitabor]imitabo P¹ 4 panem]+et Ch¹ | isdem]insdem P¹; idem V | celitus a Deo]~Ch¹ 5 et illis]illisque BGMN¹k; aliisque T LN² | ascribebat]inscribebat T 6 spiritualiter]specialiter a.c. spiritualiter Ch¹; om. Ch²; spiritaliter N¹ | potest]s.l. Ch¹ | Dei filium]~O 7 seditionis]seductionis EP² | crucifigentes]crucifixerunt Ch¹Ch²EOP¹P²V 9 multati]multi T; muletati N¹ | super]om. A 10 ceptam]litteralem BGMN¹; litteram LN²k; rectam O | expositionem]ex passione A; in expositione sua BLN²k | hereticos]hereticis Ch¹Ch²EOP¹P² k 11 confunduntur]confundantur GMN¹; confiduntur B 11-12 quando...confunduntur]om. BGLMN¹N²k 12 auctores]actores P² | ex]om.S BGLMN¹k | eorum]quorum P¹ | doctrina]doctrinem G 13 quare]parce B 14 subditur]subingitur k; dicitur O | varia]va A 15 hereseos]hereticorum BGLMN¹N²k | luctus]gustus mortis Ch¹Ch²EP¹P²V 15-17 et stulta,...ex ore viri.]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 16 qua]que S; qui M | aq(ue illa contr)aria]lac. A | contraria]gratia N² 17 verba]om. BLN²k | viri. Per lanam]lac. A | autem]om. B | illorum]eorum BLN²k Ch¹Ch²EOP¹P²V 18 exprimitur, quos]lac. A | Dominus]cum Do. B; om. Ch¹ | admonens dicit]~Ch² | quia]qui Ch¹ 19 veniunt]venient GMN¹; venient ad vos BLN²k | veniunt...ovium]lac. A 19-20 oleum...accipitur]lac. A 20 accipitur eorum]~N² | qua]quo k | dicit]dicitur S | Oleum]+autem B 23 maceria]maceriam P¹; matheria S 24 suas]eius BLN² | spinas]+vero Bk | duritia]+eorum B | adversitatis]et adversitas N¹

1 exprimitur. Per murum autem obstaculum, ne quod querebat invenire posset. *Sepiam*,
inquit, *viam tuam spinis*, id est, tuas actiones durissimis implicabo laboribus. *Sepiam*
etiam maceria, ut ad hoc, quod vis, nequeas pervenire. Porro quod sequitur *et semitas*
suas non inveniet, idem est sensus, sed more prophetico variatur sermo, ut de alia ad
5 aliam repente transeat personam.

II, 7. *Et sequitur amatores suos*, Assirios vel Chaldeos, querens ab eis auxilium
pressa tribulatione gravissima. *Et non adprehendet eos*, ad hoc ut sibi auxilium
prebeant, quin potius ipsa comprehendetur ab illis et captiva ducetur: *Et queret eos et*
non inveniet sibi propitios, *et dicit: Vadam et revertar ad virum meum priorem*, id
10 est, redeam ad Deum omnipotentem, qui me olim per datam legem despondit. *Quia*
bene mihi erat tunc, quamdiu preceptis illius obedivi, *magis quam nunc*, quando
propter idolorum cultum variis affligor tribulationibus. Ipsa siquidem plebs israelitica
sepe prosperis elata recedebat a Deo, idola colendo, iterum autem afflictia
calamitatibus, revertebatur ad eum. Unde et in libro iudicum frequenter dicitur quod
15 filiis Israel pressi durissima hostium tribulatione clamaverint ad Deum, qui suscitans eis
salvatorem liberabat eos^a. Que verba et generaliter et specialiter nobis congruunt, qui
prosperitatibus elati nonnunquam Dei preceptis contrahimus. Iterum autem
afflictionibus attriti ad nosmetipsos revertimur et peccasse nos recognoscentes, ad
illius refugimus misericordiam, sub cuius protectione nobis bene fuisse recolimus. Sic
20 plerumque solet accidere his, qui in seculo positi, divitias et honores appetunt mundi,
sed ne ad has possint pervenire, diversis adeo aguntur tribulationibus, ut velint, nolint.
Seculum relinquunt et postpositis curis temporalibus, quas adipisci nequaquam ad
libitum suum valent in monasterium confugiant. Et qui prius contristabantur, quod

a. Jc. III, 9: *et clamaverunt ad Dominum qui suscitavit eis salvatorem et liberavit eos...*; Jc. III, 15 : *et postea clamaverunt ad Dominum qui suscitavit eis salvatorem...*

1 exprimitur]designatur MN^1 | posset]possit MN^1 2 tuas actiones]~O | durissimis]duris Ch^1 |
implicabo]multiplicabo P^2 | laboribus]doloribus O 3 etiam]eam a.c. Ch^1 ; +eam O | ut]+etiam $BGLMN^1k$ | ad]om. G
4 idem]id Ch^1 | prophetico variatur]~ N^2 | sermo]sermone B | ut de]unde BLN^2 5 personam]persanam A 6
sequitur]sequetur N^1k Ch^1OV | suos]+et non apprehendet eos et queret eos et non inveniet, et dicit: vadam et
revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc. Et sequetur amatores suos Ch^1 |
vel]et Ch^1 7 adprehendet]adprehenden A | pressa...auxilium]om. T | sibi auxilium]~ N^2 8 potius]etiam $BGLMN^1N^2k$
| ipsa]om. BLN^2k 9 priorem]+unde exivi Ch^1Ch^2V 10 Deum]Dominum GMN^1 | me olim]~ Ch^1V 11 mihi erat]~ N^1 |
tunc]om. O; +magis quam nunc Ch^2 | quamdiu... obedivi]om. P^1 | obedivi]+bene mihi erat s.l. V | quamdiu]quando
 STP^2 | illius]eius BLN^2k | magis]om. P^2 ; magisque k | quam]om. k 12 cultum]culturam $BGLMN^1N^2k$ | plebs]blebs T
13 sepe]sepius MN^1 | prosperis]prosperi A 14 eum]Deum $BGLMN^1N^2k$ 14-15 Unde...ad Deum]om. $BGLMN^1N^2k$
15 pressi]pessi A | durissima]om. Ch^1 | clamaverint]clamarunt Ch^1V ; clamarent Ch^2 ; clamaverunt EOP^1P^2 |
Deum]Dominum Ch^2EP^2 | suscitans]sususcitans Ch^2 16 liberabat]liberavit BLN^2k | et (1°)]om. $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ |
specialiter]mg. P^1 18 peccasse nos]~ N^1 | recognoscentes]recognoscimus BLN^2k 19 refugimus]confugimus BLN^2k |
fuisse]s.l. Ch^2 ; om. P^1V 20 his]hiis N^1 | positi]presenti Ch^1P^1V 21 pervenire]venire a.c.B | aguntur]arguntur B;
anguntur S $GLMN^1N^2k$ 23 monasterium]monesterium s.l. Ch^2 | confugiant]confungiunt $BGLMN^1N^2$; confugiunt k

1 non omnia, que vellent, habebant, gaudent contenti esse cibo et vestimento secundum apostolum et Deo in paupertate servire, qui ante mundo et concupiscentiis suis serviebant.

5 **II, 8. Et hec nescivit, quia ego dedi ei frumentum et vinum et oleum et argentum, et multiplicavi ei aurum, que fecerunt Baal.** Dictum est superius, quod populus israeliticus omnia bona temporalia, que a Deo perceperat, idolis deputavit, nesciens quod Deus omnipotens omnibus his eum fecerit abundare. Unde et relicto Deo, ex auro et argento, quod ad ornatum decoris acceperant, fecerunt sibi Baal idolum sydoniorum, quod Ezechiel propheta plenius in suo volumine describit^a. Si autem spiritualiter hec
10 verba voluerimus intellegere, per frumentum debemus accipere legem, qua pasci debuerant. Per vinum letitiam spiritualem, quam non in temporalibus rebus, sed in Deo habere debuerant. Per oleum autem, sensus illuminationem. Per argentum nitorem eloquentie divine, de qua scriptum est: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum^b*. Per aurum vero preceptum dilectionis Dei et proximi, in quibus
15 omnibus, cum Deum glorificare debuerit, demones venerari maluit quam Deum.

II, 9. Idcirco, inquit Dominus, *convertar* a mea scilicet clementia ad crudelitatem, *et sumam frumentum meum in tempore suo et vinum meum in tempore suo*. Tempus horum frugum est, quando ad maturitatem perducti colliguntur et in cellariis per totum annum victum ministraturi reconduntur. Si autem tunc temporis, instante
20 videlicet maturitate hominibus, qui ea colligere debuerant auferuntur, gravissimo affliguntur merore. Minatur ergo hec se ablaturum a Iudeis, ut per totum annum patiantur inopiam famis. Sepe enim Deus propter peccata hominum tempore messis et vindemie inmittit tempestatem et paratos ad colligendum fructus aufert. **Et liberabo lanam meam et linum meum, que operiebant ignominiam eius.** Falso in

a. Hier. In Osee. pp. 21-22, 163-167: *auro et argento et cunctis opibus abundauerit Hierusalem, et fecerit idola Baal daemioni Sidoniorum, sive ut quidam rectius arbitrantur, Babylonio, ex quo et Bel dicitur, Hiezechieli plenius in suo ponit uolumine, et omnis prophetarum narrat chorus.* b. Ps XI, 7

1 contenti]contempti A P² 2 suis]eius Ch¹ BLMN¹N²k 4 hec]hoc a.c. G | ego]om. BLN²k 5 ei]+et s.l. Ch¹ 6 deputavit]reputavit MN¹ 7 quod]s.l. V | his]om. Ch¹P¹; hiis N¹ | eum fecerit abundare]ab. fe. eum N² | fecerit]fecerat N¹ | ex]et Ch²; om. P¹ 7-8 Deo...argento]lac. A 8 ad]om. BMN¹ 9 plenius in suo volumine]in suo vo. pl. Ch¹; in suo pl. vo. V 9-10 spiritualiter hec verba]hec ve. sp. Ch¹ 10 debemus accipere legem]le. de. ac. N¹N² 11 rebus]bonis BLk; vel rebus bonis N²; rebus p.c. s.l. L; om. Ch¹ 13 divine]om. BGLMN²k 13-14 Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum]ar. ig. ex. el. Do. el. ca. N¹N² 14 preceptum]s.l. Ch¹ | dilectionis]dilectionem T 15 cum]om. G; s.l. dubit. P¹; qui LN² | Deum glorificare]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | glorificare]glorificaverit B | debuerit]debuerat LN² | venerari]venerare AS | maluit]maluerit BLk 16 Idcirco]+convertar et sumam frumentum meum in tempore suo et liberabo lanam meam et linum meum que operiebant ignominiam eius. Idcirco Ch¹ | inquit]in A | convertar]convertam N¹ | a mea scilicet clementia]sc. a cl. me. Ch¹ | a]om. MN¹ | mea]meam GMN¹; me O | scilicet]om. V | clementia]clementiam GMN¹ 17 et vinum meum in tempore suo]om. A V; mg. GL 18 horum]harum BGLMN¹k; om. V | frugum]fructum Ch¹Ch²EOP¹P²; fructum V | perducti]perductae k 19 ministraturi]ministraturae k 20 hominibus]omnibus P¹; om. Ch¹ | qui ea colligere debuerant auferuntur]au. qui ea co. de. Ch¹ | debuerant]debeant MN¹ 21 ergo]om. S; autem BGLMN¹N²k | hec]hoc BLN²k | hec se]~Ch¹ | a Iudeis]ab eis MN¹ 22 inopiam famis]~Ch¹ | Deus]s.l. Ch² 23 inmittit]inmittet V 24 liberabo]librabo P² | eius]suam P²

1 quibusdam codicibus scriptum reperitur *librabo*, unde *liberabo* est legendum. Quasi
enim sub sua servitute habebant lanam et linum, cum ipsi essent servi diaboli. Idcirco
dicit Deus: *Liberabo lanam meam et linum meum*, ne ab iniquis possideantur
Dominis. Porro ignominia, quam hec operiebant, idola eorum intelleguntur, quorum
5 altaria vario vestimentorum decorabant ornamento. Spiritualiter vestimenta ista
significant Dei auxilium et angelorum custodiam, que omnia aufert ab eis Deus, ut qui
ex his non senserant datorem relictis in sua iniquitate tradantur diabolo, eternaliter
cruciandi.

II, 10. Et tunc revelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius. Stultitiam
10 appellat idola, que ipsi in templo posuerant; amatores autem Chaldeos, Assirios et
Idumeos dicit, cum quibus longo tempore pacem habuerant, in quorum oculis stultitia
Iudeorum revelata est, quando, capta Hierusalem temploque subverso, videntes iam
dicti hostes imagines cherubim et idolum Baal ceperunt dicere: Ecce Israelite, sicut
omnes gentes, idola venerantur, quamobrem merito sue iniquitatis nostre subiciuntur
15 potestati. *Et vir non eruet eam de manu mea.* Hoc est, nullius vi aut fortitudine
poterit liberari de mea potestate, sed iusto iudicio tradam eam hostibus et in
captivitatem duci faciam.

II, 11. Et cessare faciam omne gaudium eius. Hoc et in illis impletum est, qui ab
Assiriis et Chaldeis ducti sunt captivi, ubi omnem perdiderunt letitiam et post in illis,
20 qui a Domino audierunt: *Auferetur a vobis regnum Dei^a et relinquetur vobis domus
vestra deserta^b.* *Solemnitatem eius, neomeniam eius, sabbatum eius et omnia festa
tempora eius*, subauditur cessare faciam. Cum dicit solemnitatem unam, pro omnibus
ponit. Vel certe in hoc speciali nomine vult intellegi festivitatem Pasche, quam illi in
memoriam sue liberationis honorifice celebrare soliti erant. Neomeniam autem
25 appellat innovationem lune, quoniam illi in initio singulorum mensium huiusmodi

a. Mt XXI, 43 b. Mt XXIII, 38; Lc XIII, 35

1 scriptum]om. Ch¹ | scriptum reperitur]habetur BGLMN¹N²k | librabo]liberabo a.c. E; libo a.c. L 2
servitute]potestate P² | habebant]non habebat EP²; habebat Ch²P¹ | lanam et linum]~N¹N² 3 Deus]Dominus O B |
liberabo]s.l. L | lanam meam et linum meum]~N¹N² 4 Dominis]senioribus GMN¹; om. N² | hec]per hec LN² 6
significant]significabant B | omnia]om. T 7 his]hiis N¹ 9 tunc]om. Ch¹EP¹P²V; nunc s.l. 2° Ch² | eius(2°)]illius LN²k
10 ipsi]om. BGLMN²k | Caldeos]+vel BLk | et]om. Ch¹ 11 dicit]appellat BGLMN¹N²k | oculis]s.l. Ch² |
stultitia]stultitiam O 12 capta]om. B | temploque]templo S 14 venerantur]venerabantur B; venerantes a.c. B 15
potestati]servituti MN¹ | eruet]s.l. Ch² | eam]eum MN¹ | hoc]hec S 16 de mea potestate]de manu mea BLN²k; de
manu mea potestate vel E; de mea potestate vel manu P²; de manu mea vel potestate Ch¹Ch²P¹V 17
captivitatem]captivitate S 18 eius]+sollemnitatem eius, neomeniam eius, sabbatum eius et omnia festa tempora
eius. Et cessare fa. o. g. (sic) Ch¹ | et]om. Ch¹ 19 ubi]om. Ch²EOP¹P²V; et Ch¹ | omnem]omnemque EP² |
(perdiderunt leti)ciam]lac. A | perdiderunt]perdiderant BLN²k 20 audierunt]audierant BLN²k | regn(um Dei et
relinquetur vo)bis]lac. A 21 neomeniam eius, sabbatum eius]~Ch¹ | sabbatum]s.l. G 21-22 Solemnitatem...Cum
dicit]mg. A 22 tempora]temporum GMN¹k Ch²EOP¹P²V | subauditur]subaudi Ch¹; subaudis P¹; subito MN¹ 23
ponit]posuit Ch¹Ch²EP¹P²V | speciali]spirituali a.c. Ch² | festivitatem]sollemnitatem MN¹ Ch¹ | illi]om. V | illi
in]illum MN¹ 24 honorifice]honorificare A | soliti erant]consueverant BLN²k | autem]utrum G; om. O 25
appellat]appellationem Ch² | innovationem]innovationis Ch² | quoniam]quomodo k | in]om. A; s.l. P¹ |
mensium]om. Ch²V

1 festivitates cum gaudio colebant. In sabbatis quoque vacabant otio et epulis.
Habebant etiam et alias festivitates, id est, pentecosten, solemnitatem
tabernaculorum et dedicationem templi aliaque his similia. Que omnia ablata sunt ab
5 ritum suum celebrare nec otio vacare permitebantur. Que omnia ab eis ablata, nunc
spiritualiter in Ecclesia a fidelibus celebrantur.

11, 12. *Et corrumpam vineam eius et ficum eius* grandine scilicet gelu atque
ariditate, ut nullam habeat arborem fructiferam. Spiritualiter per vinum letitiam
cordis, per ficum autem dulcedinem ac suavitatem debemus intellegere, que ablata
10 sunt ab eis. Unde et in merore et in amaritudine cordis versantur. *De quibus dixit:*
mercedes hee mee sunt, quas dederunt mihi amatores mei. Reddit causam cur eis
abstulerit bona superius dicta, eo quod dixerit, *mercedes he mee sunt* et cetera.
Putabat enim hec sibi a demonibus dari pro mercede, quia colebat idola. *Et ponam*
eam in saltum, ut iam non habeat arbores pomiferas, sed in solitudinem penitus
15 redigatur. Quod ex parte quidem ab Assiriis et Chaldeis plenius tamen completum
constat a Romanis, qui eorum terram destruentes redegerunt in solitudinem
ipsoque, ultima captivitate, exules a sua terra reddidere. Hinc est enim quod
sequitur: *Et comedet illam bestia agri*, id est, Romanorum exercitus. De hac bestia,
Psalmista dicit: *Exterminavit eam aper de silva*^a. Vel certe hanc bestiam possumus
20 intellegere diabolum, qui eos comedit, quando ad suam traxit culturam, pro qua
exterminium postea passi sunt. Que de Iudeis dicta sunt, possunt et de hereticis
accipi. Qui dum de Ecclesia egrediuntur a Deo derelicti, eorum stultitia his, qui prius
amatores illorum extiterant, revelatur et traditi bestie, id est, diabolo, eius morsibus
lacerati, perpetua morte puniuntur.

25 II, 13. *Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, et*

a. Ps LXXIX, 14

1 festivitates]festivitatem BGLMN¹N²k | cum gaudio colebant]~Ch² | colebant]celebrabant MN¹ | vacabant]+et V
2 etiam]om. P¹ | et]om. Ch¹O 3 et]om. O N¹ | dedicationem]dedicationemque Ch¹Ch²EP¹P²V | his]hiis N¹ 4
captivitate]captivitatem V 5 illis]eis O | captivitate]captivitatem P¹ | nec predictas]neque predictas P² | eis]illis
BLN²k 6 a fidelibus]om. BGLMN²k 7-8 gelu atque ariditate]at. ar. et ge. BGLMN¹N²k 8 nullam]nullum T |
habeat]habeant MN¹ 9 cordis]+significat BGLMN¹k | debemus intellegere]~O 10 merore]memoria OP¹, a.c. Ch¹ |
et in]om. A | in(2°)]om. Ch²EOP¹P²V | cordis]om. BGLMN¹N²k | versantur]morantur MN¹ | dixit]dicitur P¹ 11 hee
mee]~N² | reddit]reduidit a.c. Ch² 12 dixerit]dixit BLN²k Ch¹Ch²EOP¹P²V 13 Putabat]Putabant Ch¹EP²V, p.c. P¹
| sibi]se P¹ | dari]prestari MN¹ | colebat]colebant Ch¹EP², p.c. P¹ 15 quidem]qui P¹ | plenius]om. T | tamen]s.l.
Ch¹ | completum]s.l. P¹ 16 eorum]om. P¹ | redegerunt]redigerunt T BLMN¹N² 17 ipsosque]ipsos quoque S BLk |
terra]om. O | reddidere]redditur dubit. B; reddiderunt LN²k | est]s.l. Ch¹ | enim]om. BLN²k 18 illam]eam EP²
LMN¹N²k | id]hoc BLN²k 19 eam]om. B | hanc]per ha. Ch¹ 20 intellegere diabolum]~O | traxit]s.l. Ch² 21
exterminium postea]~Ch¹ 22 accipi]intelligi T | de]s.l. V | stultitia]stultitiam GMN¹; +revelatur BLN²k | his]hiis
N¹ 23 illorum]om. MN¹; eorum Ch¹P¹ | extiterant]extiterunt O | revelatur]om. BGLMN¹N²k | eius]cuius EP² 25
eam]eos Ch¹; illos MN¹

- 1 **ornabatur in aure sua et monili suo et ibat post amatores suos et mei obliscebatur, dicit Dominus.** Servat adhuc personam meretricis mulieris, que ornatur auro et gemmis, ut placeat amatoribus suis, et quicquid pulchritudinis non habet per naturam, arte conquirat^a. **Visitabo**, inquit, **super eam dies Baalim**, id est, pro diebus, quibus
- 5 Baal coluit, adducam super eam afflictionem tribulationis. Hic enim in malum ponitur visitatio, pro angustia scilicet interfectionis et captivitatis, que propter idolorum culturam venerunt super Iudeos. Ceterum in bonum visitatio ponitur, ut est illud: *Visitavit nos oriens ex alto^b*, et: *visita nos in salutari tuo^c*. **Et visitabo**, inquit, **super eam**, haut dubium quin Iudeam **dies Baalim**, quibus videlicet diebus accendebat
- 10 incensum, non Deo sed demonibus. Baal numero singulari, Baalim plurali masculino genere eadem idola nominantur. Ubi autem oth, ut sabaoth, numerus pluralis in genere feminino. Unde cherubim et seraphim plurali intellegimus numero, in genere masculino. Sabaoth autem quod interpretatur militiarum vel
- 15 exercituum sive virtutum numero plurali, genere feminino. Ergo et Baalim masculino genere, numero sunt plurali, licet quidam male legant genere feminino^d. **Ornabatur** autem plebs iudaica **in aure sua et monili suo**, ut placeret amatoribus suis, id est, demonibus, que ad hoc aures ornare debuerat, ut spiritualia Dei precepta corde conciperet; et collum, ut aliis ipsa predicaret. Hec vero ideo gessit, quia sequendo
- 20 demonas, Dei oblita est, qui eius vir esse debuerat. Sed et heretici immolant Baalim incensum, quando perversa dogmata, que ipsi sibi tanquam idola finxerunt, sequuntur. Ornant quoque aures suas, quibus verba audiuntur; et collum, quo proferuntur, ut eloquii venustate illis, quos deceperint, placeant^e. Nam et per monilia

a. Hier. In Osee. p. 24, 257-259: *Servat personam meretricis, quae auro ornatur et gemmis, ut placeat amatoribus suis, et quicquid pulchritudinis non habet per naturam, arte conquirat* b. Lc I, 78 c. Ps CV, 4 d. Hier. In Osee. p. 24, 271-280: *Baal, numero singulari, Baalim pluraliter, eadem idola nominantur genere masculino. Ubi autem oth, ut sabaoth, numerus pluralis in genere feminino. Unde cherubim et seraphim plurali intellegimus numero, genere masculino. Sabaoth autem quod interpretatur militiarum, vel exercituum, siue virtutum numero plurali, genere feminino. Itaque et Baalim masculino genere, numero sunt plurali, licet quidam male τη Βααλ et ταις Βααλειμ legant genere feminino.* e. Hier. In Osee. p. 25, 281: *Quomodo autem decipiant haeretici amatores suos, et componantur eloquii venustate, structuraque uerborum, ut mendacio simulent ueritatem, et coniugalem pudicitiam derelinquant, et incendant Baalim, id est idolis, quae de suo corde finxerunt, cotidie cernimus.*

1 et ibat...suos]om. O | mei]me Ch^2OV 2 meretricis mulieris]~ N^2 | ornatur]ornantur P^2 ; ornabatur a.c. O 4 conquirat]conquirat $MN^1 Ch^2EOP^1V$; conquiserat P^2 | Visitabo]Visita a.c. Ch^2 | super eam dies Baalim]di. Ba. su. ea. O | eam]eos AS; om. BLN^2k 5 Hic]Hinc B | enim]om. S 5-6 in malum ponitur visitatio]po. in ma. vi. N^1 6 scilicet]s.l. B; videlicet afflictionis vel O; +tribulationis $BGLMN^1k$ 7 Iudeos]eos ST | visitatio]om. Ch^2 | visitatio ponitur]~ N^2 8 et: visita ...tuo]om. $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ | Et]om. N^2 | sunt]super N^2 9 haut]autem S; aut P^1 | quin]quod Ch^2 | Iudeam dies]~ Ch^1 | Iudeam]videam N^2 10 Baal numero singulari]mg. L | Baalim]+vero $BGLMN^1N^2k$; om. T; +numero Ch^1Ch^2 11 nominantur]notantur Ch^1 | fine]finem S 12 syllabam]sillaba $BGLMN^1k$ | legimus]repperitur $GLMN^1N^2k$; repperitur a.c. invenitur p.c. B | masculini]masculinum AT GM Ch^1Ch^2 | Ubi autem]Ubi N^2 13 pluralis]plura vel A; pluralis est BLN^2k | Unde]Ubi O, Ergo p.c. Ch^1 | plurali]plurari T 13-14 plurali...masculino]pluraliter es generis masculini MN^1 ; pluralis est generis masculini BLN^2 ; pluralis est numeri, generis masculini k | intellegimus...genere]om. G 15 masculino]in masculino EP^2 15-16 Ergo...feminino]om. S 16 sunt]scilicet $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ | plurali]pluralia LN^2k 18 aures]om. T | spiritualia]spiritualia Ch^2 | Dei precepta]~ N^2 | corde]corda T; om. $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ 19 ut]et M 20 est]sunt N^2 | qui...debuerat]om. Ch^2 | et]om. T $BGLMN^1N^2k$ V | immolant]immolabant $P^1 N^2k$ 22 verba audiuntur]~O 23 deceperint]coeperint Bk; deceperunt $Ch^1 N^1$; deceperant P^1V

1 verba intelleguntur divina, de quibus Ecclesie dicitur: *Collum tuum sicut monilia*^a. Que non facerent nisi Dei obliviscerentur.

II, 14. *Propter hoc ecce ego lactabo eam et ducam eam in solitudinem*. Quia Dominus misericors est et miserator. Licet superius mala comminatus fuerit, tamen ne
5 desperet eadem plebs promittit ei salutem dicens: *Propter hoc*, scilicet quia clemens et misericors sum, *lactabo eam*, id est, blandiar illi, ut ad me convertatur. Unde est: *Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum celorum*^b: *Et venite ad me omnes qui laboratis*^c et cetera. *Et ducam eam in solitudinem*, id est, liberabo eam iterum de
10 captivitate, sicut prius eduxeram illam de egiptiaca servitute. Et sicut tunc per solitudinem deserti eduxi illos, protegens et liberans eos ab omni hoste, sic faciam, cum eos de terra captivitatis eorum ad proprium reduxero solum. *Et loquar ad cor eius*, mollia scilicet verba et consolatoria illi proferam, ut tristitiam eius gaudio relevem. Hoc enim significat loqui ad cor. Unde est: locutus, Sichem ad cor Dine; et Ioseph, postquam a fratribus recognoscitur^d, loqui ad eorum cor dicitur. Tunc hoc
15 impletum est, quando Dei filius, qui hic per prophetam loquitur, in carne apparens dicit apostolis immo omnibus discipulis suis ex ea gente in se credentibus: Iam non dicam vos servos, sed amicos meos^e. Quos etiam filios vocat dicens: *Filioli adhuc modicum vobiscum sum*^f.

II, 15. *Et dabo ei vinitores ex eodem loco*. Que sit hec vinea, Isaias ostendit, qui
20 dicit: *Vinea Domini Sabaoth, domus est Israel*^g. Et David: *Vineam de Egipto transtulisti*^h et cetera. Huic vinitores dati sunt primum egredienti de Egipto Moyses et Aaron et ceteri, qui tunc temporis verbo et exemplo boni operis eandem excoluerunt vineamⁱ. Deinde regredienti de captivitate chaldaica Zorobabel, Iesus et Neemias atque Esdras ceterique prophete, qui boni eius cultores extitere. Post quoque in

a. Cant I, 9 b. Mt III, 2 y IV, 17 c. Mt XI, 28 d. Hier. In Osee. p. 26, 314-315: *uerba consolatoria, ut tristitiam gaudio temperem, iuxta idioma scripturarum, quibus uerbis et Sichem locutus est ad cor Dinae, et Ioseph in Aegypto fratribus suis tristibus atque metuentibus, ut maeror gaudio mutaretur*. e. In XV, 15 : *iam non dico vos servos quia servus nescit quid facit Dominus eius vos autem dixi amicos* f. In XIII, 33 g. Is V, 7 h. Ps LXXIX, 9 i. Hier. In Osee, p. 26, 317-321 : *Qui blanditas et solitudinem in preteritae historiae exeuntium de Aegypto similitudinem praemisera, in qua Moyses et Aaron de eadem gente Iudaeorum principes exstiterunt, etiam nunc pollicetur, quod vinitores eius de eodem loco daturus sit*.

1 verba intelleguntur]~N² 3 eam]om. N¹ | ducam]adducam BLN²k; edducam O 4 mala comminatus fuerit]co. fu. ma. N² 5 promittit]+ut O | ei]eis T Ch¹Ch²OP¹V | clemens et]om. BLN²k 6 lactabo]lactor V [convertatur]revertatur BLk | est(2°)]+illud MN¹ 7 appropinquavit]appropinquabit ST BGLMN¹N²k Ch¹P¹V | regnum]om. B | qui om. MN¹ 8 laboratis]sancti MN¹; +honoratis estis Ch¹Ch²EP¹P²V | solitudinem]solitudine ST | iterum]s.l. Ch² 9 illam]om. Ch¹P¹; eam BLN²k Ch²EP²V | sicut(2°)]+prius P¹ 11 proprium]prium P¹ | solum]locum P²; solium V | reduxero]+nativitatis BLN²k 13 enim]om. Ch² | significat]signum dub. G | locutus]+est Ch¹Ch²EOP¹P²V BGLMN¹N²k 14 cor eorum]~N¹N² 15 Dei filius]~N² | hic]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | dicit]dixit Ch¹ 16 discipulis suis]~O | suis]om. Ch¹Ch² | dicam]dico Ch² 17 dicens]om. O | modicum]om. BGLMN¹N²k 19 ei]eis P¹ | vinitores]+eius EP² 20 est Israel]~Ch¹Ch²EOP¹P² N² 21 et cetera]om. BLN²k | et]om. N¹ 22 ceteri]cetera P¹ | operis]operatores BLN²k | excoluerunt]excoluerant LMN¹k; coluerunt EP² 23 et]om. Ch¹P¹ 24 eius cultores]~O | quoque]que M

- 1 suo adventu optimos illi dedit vinitores, apostolos videlicet, qui omnes ex eodem loco fuerunt, hoc est, ex eadem israelitica plebe^a. **Et vallem Achor, ad aperiendam spem.** Hic necesse est, ut veteris recordemur historie. Legimus quippe in libro Iesu Nave, quod, cum filii Israel cepissent Iericho, anathematizavit Iosue omnia, que in ea
- 5 erant, quodque Achan, filius Charmi, videns quedam inter spolia civitatis, que sibi placita fuere, tulerit de anathemate. Cumque non possent filii Israel hostibus suis resistere consulissentque Dominum propter hoc et, illo respondente, didicissent quod fecerat Achan, fecit eum Iosue lapidari ab omnibus filiis Israel. Locusque occisionis illius vocatus est vallis Achor^b, hoc est, vallis conturbationis^c, eo quod
- 10 dixerit Iosue: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac*^d. Post cuius interfectionem aperta est filiis Israel spes future victoriae pergentesque ceperunt opidum Ahi, interfectis habitatoribus eius^e, et meror eorum in gaudium mutatus est, ibique spem sumpserunt, ubi fuerat desperatio^f. Sed quia hoc tunc, ut dictum est, factum constat fuisse, videamus quid sibi velint verba prophetica, qui hec de futuro
- 15 vaticinatur dicens: **Et vallem Achor ad aperiendam spem.** Sciendum ergo, quia sicut tunc postquam interfectus est Achan, Iudei sumpserunt spem vincendi hostes, nec ea frustrati sunt; sic nimirum postquam Hierusalem destructa est a Romanis templumque succensum et ipsi Iudei interempti et in totum sunt mundum captivati, apostolis ceterisque credentibus aperta est spes victoriae, qua totum mundum fidei
- 20 Christi subiugarent. Quodque in umbra precesserat, id est, illud templum et omnium ceremoniarum observationes, in spiritualem verterunt intelligentiam, sicut nunc agitur in Ecclesia a fidelibus. Et hec fuit eorum spes victoriae, de qua hic dicitur: **et vallem Achor ad aperiendam spem**, subauditur a superioribus dabo. **Et canet**

a. Hier. In Osee, p. 26, 326-329: *Hoc igitur prophetalis sermo promittit, quoe principes huius vineae exeuntes de gentibus et de captivitate hostium, siue uitiorum, de ipso sint genere Iudeorum, id est apostoli;...* b. Jos VI, 17-VII, 26 c. Hier. In Osee, p. 26, 338. d. Jos VII, 25 e. Jos VIII, 1-27 f. Hier. In Osee, p. 26, 340-343: *quando de solitudine egressus est populus, propter fluentia Iordanis, in prima Israelis victoria, maeror in gaudium commutatus sit. Ibi que aperta spes, ubi fuerat desperatio.*

1 adventu]adventum a.c. O | dedit]s.l. Ch¹ 1-2 ex eodem...hoc est]om. Ch² 4 anathematizavit]+eam S BLN²k; anathematizaverit Ch¹Ch²EP¹P²V | omnia]omniaque BLk 5 Achan]Achor Ch²P¹, a.c. Ch¹; Achar N¹V 6 fuere]erant Ch¹Ch²EP¹P²V | tulerit]tulit Ch¹P¹ | suis]om. BN²k 7 propter]super BLN²k | didicissent]quod dediti essent in hoc BLN²k 8 Achan]Achor Ch², a.c. Ch¹; Achar N¹V 9 illius]eius BLN²k | vallis]om. MN¹ 10 dixerit]dixerat Ch¹Ch²EP¹V | turbasti]conturbasti BLk | exturbet]conturbet B | cuius]eius B 11 future victoriae]~N¹N² 12 gaudium]gaudium a.c. Ch¹; gaudio O | mutatus]conmutatus GMN¹; versus BLN²k 13 tunc]om. BLk 14 factum]om. S | factum constat]~N¹ | fuisse]om. Ch¹Ch²EP¹P²V | prophetica]prophete Ch¹EP¹P² | qui]que LN² | hec]hic LN² 15 vaticinatur]vaticinat L | quia]quod Ch¹ | sicut]sic AST 16 est]om. Ch² | Achan]Achar N¹V 17 sic]sicut N¹ 18 sunt mundum]~N² | captivati]captivi abducti N¹ 19 qua]quia S Bk EP¹P² 20 Christi]Christiane MN¹; om. Ch¹EP¹P² | subiugarent]subiugaverunt BGLMN¹k Ch¹OP¹V; subiugarunt T | illud]vellum Ch²EP²V; velud Ch¹P¹ | templum]templi Ch² 21 ceremoniarum]cerimoniarum Ch¹ | verterunt]s.l. Ch¹; verterent MN¹ | nunc]+quoque EP²; s.l. L 22 Ecclesia]+quoque Ch¹Ch²P¹V | eorum spes victoriae]sp. vi. eo. Ch¹Ch²; sp. eo. vi. V | eorum]illorum O 23 subauditur]subaudis Ch²EP¹P² | a superioribus]om. BGLMN¹N²k

- 1 **ibi iuxta dies iuventutis sue et iuxta dies ascensionis sue de terra Egipti.** Etiam nunc historie similitudinem conservat. In exodo legitur quod submerso pharaone et equitatu illius in Mare Rubro, filii Israel cecinerunt Domino canticum dicentes: *Cantemus Domino*^a et cetera, quod tempus dies iuventutis eius appellatur, eo quod
- 5 tunc idem populus in fide et religione Dei crescere ceperit. Nam ante idola colebant, id est, vitulos Egiptiorum. Unde et postea vitulum fabricati sunt dicentes: *Isti sunt dii tui Israel*^b et cetera. Et congrue dicitur: ***Iuxta dies ascensionis sue de terra Egipti***, quia Egiptus in planitie, terra autem repromissionis est montuosa. Ideoque de Egipto in Iudeam pergentes ascendere dicuntur, sicut et frequenter a Domino eis dicitur: *Ego vos ascendere feci de terra Egipti*^c. Sed iam misterium videamus: Egiptus, que interpretatur tenebre vel meror, infidelitatem significat Iudeorum. Mare Rubrum baptismum, quod fide dominice consecratur passionis. Pharaon et exercitus eius submersus in Mare Rubrum, diabolus et originalia designat peccata, que in baptismo submerguntur. Desertum illud, per quod post Mare Rubrum transeuntes,
- 15 pasti sunt manna et aqua de petra, et sic demum ad terram repromissionis pervenerunt tipum gessit presentis vite, in qua fideles percipiunt manna et aquam de petra, id est, corpus et sanguinem Christi vel doctrinam divini eloquii. Terra autem repromissionis, celestem significat patriam, ad quam post baptismum et laborem huius vite pervenitur. Promittitur ergo Sinagoge credentium, quia sicut tunc egredientes de Egipto post interitum pharaonis cecinerunt filii Israel canticum Domino, sic ipsa de tenebris infidelitatis egressa, post necem diaboli et vitiorum compressionem cum gaudio et letitia spirituali transiet ad celestem patriam, ubi est terra viventium. Et recte de Egipto pergentes ascendere dicuntur, quia videlicet

a. Ex XIV, 28 - XV, 1 b. Ex XXXII, 4 c. Am IX, 7

1 iuventutis]nativitatis AT Ch¹, a.c. G 3 Rubro]Rubrum Ch²EOP¹P²V | cecinerunt]s.l. P¹ | Domino]Deo LN² | canticum]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 4 quod]quo A | tempus dies iuventutis eius appellatur]te. iu. illius ap. di N¹N² | dies]om. T | eius]illius Ch¹ BGLMN¹N²k 5 idem populus]-Ch¹ | crescere]cresceret BLN²k | ceperit]om. BLN²k | ante]antea BLN² Ch¹Ch² 6 et]om. BGLMN¹N²k | postea]+in deserto AST | vitulum]idolum Ch¹Ch²EOP¹P²V; vitulos MN¹ 7 sue]tue N¹ 9 et]om. Ch¹P¹ | a Domino eis]eis a Do. N¹N² 10 feci]faciam GLMN¹N² 11 que]qui T 12 fide dominice consecratur passionis]co. fi. do. pa. O; fi. co. do. pa. Ch²; do. pa. fi. co. N¹N² | consecratur]consecratur Ch²P² 13 submersus]qui submersi sunt Ch¹Ch²EOP¹P²V | mare Rubrum]mari Rubro Ch¹ BLMN¹N²k | designat]designant Ch¹P²; significat BGLMN¹N²; signat k | peccata designat]~V 14 baptismo]baptismum P¹ | post]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 15 aqua]aquam S | repromissionis]promissionis Ch¹ 15-17 et sic...de petra]om. S 16 gessit presentis vite]pr. vi. ge. N¹N² | percipiunt]recipiunt Ch²EP² 17 corpus et sanguinem Christi]co. Ch. et sa. Ch¹ 18 celestem]celestiam Ch² | quam]om. S | post]per Ch¹E | laborem]labores Ch¹Ch²EOP¹P² 19 huius vite]om. MN¹ | tunc]om. Ch¹ 20 egredientes]credentes k | de]ex BGLMN¹N²k 21 necem]interitum Ch¹P¹V 21-22 et vitiorum...spirituali]om. Ch² 22 letitia spirituali]~N² | celestem patriam]leticiam celestis patrie Ch¹Ch²EP¹P²V 23 videlicet]om. BGLMN¹N²k

1 tunc bene ascendimus, quando a terrenis ad celestia, a vitiis ad virtutes transmigrare studemus.

II, 16. *Et erit in die illo, ait Dominus, vocabit me vir meus et non vocabit me ultra Baalim.* II, 17. *Et auferam nomina Baalim de ore eius et non recordabitur ultra nominis eorum.* De nomine Baalim iuxta litteram hoc dicendum, quod Belus pater fuit Nini, primi regis Assiriorum, qui ex nomine suo civitatem a se edificatam appellavit Ninum, quam Hebrei et nostri Niniven vocant. Qui patrem suum Belum in deum transferens, simulacrum fecit, quod Bel voluit nominari et ab omnibus adorari. Quo nomine a Babiloniis vocatur, sicut in Daniele legimus: a Sidoniis autem et Fenicibus Baal^a, ab Hebreis vero Beelzebub ob spurritiam et sordes immolatiui cruoris vocatur, id est, vir muscarum sive habens muscas^b. Et quia multis colebatur locis, idcirco pluraliter Baalim enuntiatur. Sed iam nunc videamus quid hec Domini verba significant, quibus de fideli populo loquitur dicens: *Et erit in die illo*, hoc est, postquam in me credere veraciter ceperit, *non vocabit me ultra Baalim* et cetera. Baalim, ut diximus, idem est quod Baal et interpretatur Baal habens, Baalim vero habens me. Unde Hebrei et Syre mulieres maritos suos hoc nomine vocant dicentes: Baal meus, id est, habens me; et est sensus, qui me habet in coniugio. Est et aliud nomen in eadem lingua sub eadem significatione, id est, *is* quod similiter sonat vir. Unde et mulier ab eis *issa* appellatur, quasi virago, eo quod a viro suo sumpta sit. Que ergo nolunt de suis dicere maritis Baal sive Baalim, dicunt alio nomine *is* meus, id est, vir meus, scilicet habens me in coniugio. Quod itaque hic dicit Dominus: *non vocabit me Baalim*, sed vocabit me vir meus, ita est intellegendum, quia volens me suum ostendere virum nequaquam me vocabit Baalim, quod dici bene poterat, sed vocabit me *is*, id est, vir meus. In tantum enim Deus odio habet nomina idolorum, ut

a. Hier. In Osee. p. 28, 392-406: *Primum omni Asiae regnasse Ninum, Beli filium, omnes et Graecae et Barbarae narrant historiae; qui apud Assyrios Ninum sui nominis condidit civitatem, quam Hebraei uocant Niniuen. Huius uxor Semiramis, de qua multa et miranda referuntur, muros Babylonis exstruxit. De qua insignis poeta testatur dicens: Quam dicitur olim coctilibus maris cinxisse Semiramis urbem. Hic aduersus Zoroastrem magnum, regem Bactriorum, forti certamine dimicauit; et in tantam peruenit gloriam, ut patrem suum Belum referret in Deum, qui Hebraice dicitur Bel et in multis prophetis, maximeque in Daniele iuxta Theodotionem, sub idolo Babylonis, hoc appellatur nomine. Hunc Sidonii et Phoenices appellant Baal; ...* b. Beda Ven. In Marci. lib. 1, cap. 3, linea 1488; In Lucae. lib. 4, cap. 11, linea 49

3 illo]illa LN²k P²V | vocabit me]s.l. Ch² | meus]omnis k 4 ultra]om. Ch¹OP¹V; s.l. Ch² | nomina]nomen N²k 4-5 nomina...ultra]om. S 5 eorum]eius MN¹ | De]+hoc a.c. Ch¹ | dicendum]+est BLN²k | quod]om. k 6 regis]om. MN¹ 7 Ninum]Nini V 9 babiloniis]illis MN¹ | legimus]legitur Ch¹ BGLMN¹k | sidoniis]sidonibus AS N¹ 11 vocatur]om. N² | multis]in multis BGLMN¹k Ch¹Ch²EOP¹P²V 12 pluraliter Baalim]~N¹ | Baalim]om. O | nunc]tunc S 12-13 Domini verba]~ N¹N² Ch¹Ch²EOP¹P²V 13 illo]illa N¹ | hoc]id P² k 13-14 Eterit...ceperit]om. BLN²k 14 credere]om. G | credere veraciter ceperit]ve.ce. cr. N¹ | veraciter]+poterit P¹ | ultra]om. T M Ch¹Ch²EOP¹P²V | et cetera]om. BLN²k 15 idem]id est T | quod]qui MN¹ 15-16 Baalim vero habens]om. S 16 dicentes]om. N² 17 Baal]Baalim O | id]hoc BGLMN¹N²k | qui me habet]habens me BLN²k 18 in eadem]in eodem k 19 appellatur]vocatur Ch¹P¹V; nominatur BLN²k | suo]om. N¹ | sit]est a.c. Ch¹ 20 de suis dicere]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | dicere maritis]~N¹ | Baal]+meus MN¹ 21 id est, vir meus]om. T | habens me]~V | hic]om. T 23 suum ostendere]~O | me vocabit]~Ch¹ N² 23-24 sed vocabit me]s.l. Ch² | Deus]om. S 24 habet odio]~V

1 nec recordari quidem velit suos electos nominum eorum. Ideoque dicit de fideli populo: *Non vocabit me ultra Baalim* propter ambiguitatem verbi, ne dum aliud loquitur, alterius recordetur et virum nominans idolum cogitet^a. Unde et subditur:

5 **II, 17. *Et auferam nomina Baalim de ore eius et non recordabitur ultra nominis eorum.* II, 18. *Et percutiam eis fedus in die illa cum bestia agri et cum volucre celi et cum reptili terre.*** Iam hic aperte describitur coniunctio Iudeorum et gentium in unitatem fidei Christi, qui ante adventum eius dissidentes erant ab invicem, unde et Iudei gentiles a consortio suo repellebant. Postea autem in unum Christi ovile convenientes, iam in una fide Dei omnipotentis pacem et fraternam dilectionem se gloriantur habere. Hinc Isaias eidem populo dicit: *Advena quondam tuus adiungetur tibi, ut non iam sit advena, sed recognoscatur frater^b*. Nomine enim bestiarum, volucrum et serpentium, gentiles exprimentur, qui hec pro Deo colebant. Verum ab his expurgati, iam non his nominibus appellantur, sed homines rationabiles. Unde et cum Petrus linteum ad se missum de celo vidisset, in quo
15 bestie et volucres atque serpentes ei monstrabantur, et audiens se illa occidere et manducare debere respondisset^c: *Absit, Domine, quia nunquam commune aut immundum intravit in os meum^d*, dictum est ei: *Quod Deus purificavit, tu ne commune dixeris^e*. ***Et arcum et gladium et bellum conteram de terra***, id est, pacem et tranquillitatem sumam dabo in terra, hoc est, in Ecclesia. Licet enim multa in
20 mundo bella crebrescant, tamen comparatione eius temporis magna est pax in hominibus maxime inter electos, apud quos nullius discordie fomes locum invenit. De hoc tempore dicit Isaias: *Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prelium^f*. ***Et dormire eos faciam fiducialiter***, id est, secure eos faciam in mea fide et pace quiescere. Vel certe somnus iste intellegitur pausatio

a. Hier. In Osee. p. 28-29, lineas 413-425: *Audiamus cetera: lingua Hebraea et Syra Baal interpretatur e j c w n, id est habens. Si uoluerimus dicere: habens me, dicamus Baali; et apud utramque gentem uxores uiros suos uocant Baali, id est uir meus, quod intellegitur: habens me; et est sensus: qui me habet in coniugio. Eadem Hebraeorum lingua uocatur uir is, unde et uxor quae de uiro sumpta est, in Genesi appellatur Issa, quasi a uiro: uirago. Quod ergo dicit Deus, hoc est: cum utroque sermone, hoc est Issi et Baali appellatur uir meus, siue maritus meus, tantum odi idolorum nomina, ut etiam quod bene dici potest, propter ambiguitatem et uerbi similitudinem, nequaquam uelim dici, sed appellari me Issi, magis quam Baali, ne dum aliud loquitur, alterius recordetur, et uirum nominans, idolum cogitet.* b. Is LIV, 15 c. He XI, 5-7 d. He XI, 8 e. He XI, 9 f. Is II, 4

1 quidem]s.l. Ch²; om. MN¹ | suos electos]~N² 2 ultra Baalim]~Ch¹Ch²EP¹P²V | aliud]aliquid O 3 alterius]alteri S; aliud Bk 4 eius]eis A | ultra]om. Ch¹Ch²OP¹V 5 eorum]eius MN¹ | eis]cum eis k | cum(2°)]om. P² 6 hic]hoc S | describitur]aperte O | Iudeorum]s.l. Ch¹ 7 unitatem]unitate N²Lk | eius]Christi Ch¹Ch²EOP¹P²V 9 Christi]om. B | ovile]olivetum GMN¹ | convenientes]venientes a.c. V | una fide]unam fidem P¹V | pacem]+veram Ch¹Ch²EOP¹P²V 10 gloriantur]gloriantes B 11 adiungetur]adiungitur Ch² | non iam]~N¹ Ch¹V 12 exprimentur]exprimitur S 13 his(1°-2°)]hiis N¹ | expurgati]expugnanti O | non his nominibus]his nom. non Ch¹ 14 rationabiles]rationales OV, a.c. Ch² | et]om. BMN¹N² Ch¹P¹V 15 et(1°)]om. N² | ei]om. BLN²k | audiens]audiret Bk 16 respondisset]+et ait P²; respondissetque Lk; respondit EV 17 intravit]intrabit GMN¹ | dictum]dictumque EP¹P² | Quod]Que BGMN¹ Ch²EP¹P²V 18 et arcum]mg. G; et pharetram et arcum BLN²k | id]hoc M 18-19 id est...in terra]om. N¹ 19 hoc]id Ch²OP² | est]om. B | dabo]daboque P¹ 19-20 multa in mundo]in mu. mul. Ch¹ 20 mundo]terra BLN²k | crebrescant]crescant Ch¹Ch²EOP¹P²V | comparatione]in co. BLN²k; ad comparationem Ch¹Ch²EOP¹P²V | eius]illius BGLMN¹N²k 21 fomes]fames S 22 gens]om. AS 23 fiducialiter]om. MN¹ | secure]securos BGLMk 24 eos faciam]~Ch¹ | et pace]om. EP² | quiescere]requiescere Ch¹ BGLMN¹N²k | pausatio]ponsatio G

- 1 electorum, qui modo quiete dormiunt in spe future resurrectionis.
- II, 19. *Et sponsabo te mihi in sempiternum et sponsabo te mihi in iustitia et iudicio et in misericordia et miserationibus* II, 20. *et desponsabo te mihi in fide, et scies quia ego Dominus.* Advertendum quod eandem plebem ter se promittit sponsaturum. Primo quippe eam despondit in Abraham, cui signaculum circumcisionis dedit, ut esset signum inter Deum et semen illius in sempiternum, vel etiam quando eam eduxit de Egipto. Secundo in monte Sinai dans ei legem. Unde et hic in secundo loco dicitur: *Sponsabo te mihi in iustitia*, id est, in observatione legis et iudicio mandatorum meorum, ut et iuste viveres et discretionem inter bonum et malum faceres, et in misericordia et miserationibus, ut si propter peccata tua tradita fueris in captivitatem et penitentiam egeris, iterum misericordiam consequaris^a. Tertio in adventu filii Dei, unde et hic dicitur: *Et sponsabo te mihi in fide*, sancte videlicet trinitatis. De qua desponsatione dicit Apostolus de Christo loquens: *Desponsavit sibi Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam^d.* Et iterum: *Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo^e.* Sed Sinagoga ter a Domino desponsata, omnem desponsationem irritam fecit. Unde quia desponsata in Egipto primam desponsationem non custodivit et fornicata est, ibi deos alienos colendo, rursum per Legem et Prophetas ceterasque Scripturas Veteris Testamenti assumitur, ut quasi secundis sponsalibus firmata iam ab amplexu illius non recederet. Tertio autem venit filius Dei, 20 Dominus Iesus Christus, et per gratiam sancti Evangelii eam sibi copulare voluit, sed paucis credentibus maxima eorum pars conlata sponsalia negligens in infidelitate permansit. Sicut beatus Stephanus eis improperat dicens: *Vos semper Spiritui Sancto restitistis, sicut et patres vestri^f.* Qui autem receperunt fidem eius, coniuncti

a. Hier. In Osee. p. 31, 493-497: *Primo despondit eam in Abraham, siue in Aegypto, ut uxorem habeat sempiternam. Secundo in monte Sinai dans ei in sponsalibus legis iustitiam atque iudicium, et iunctam legi misericordiam, ut quando peccaverit, tradatur captivitati; cum egerit paenitentiam, reuocetur in patriam, et misericordiam consequatur.* d. Ef V, 27 e. II Cor XI, 2: *...despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* f. He VII, 51

1 qui]+et P¹ | quiete]om. Ch¹P¹ | dormiunt]dormiunt P¹V 2 mihi(I^o)]om. O 2-3 iustitia et iudicio]-N¹N² Ch²OV 3 et in misericordia...in fide]om. BGLMN¹N² | desponsabo]sponsabo EP² k | miserationibus]in mi. Ch²V | et(4°)]ut Ch¹Ch²OV 4 scies]scietis BL; scias Ch¹Ch²OP¹V | ego]+sum, dicit B 5 eam despondit]-Ch² | cui]cuius AST 6 illius]eius Ch¹Ch²P²V | sempiternum]perpetuum BLN²k 7 de]ex GMN¹ | Sinai]Sina Ch¹ | ei]om. Ch¹Ch²EOP² 7-8 Unde...dicitur]s.l. Ch² 8 iudicio]in iu. Ch²E GMN¹k 9 ut et]-Ch¹Ch²V | et(I^o)]om. N¹ | viveres]vivas P² 10 faceres]facias P²; scires Bk | in(I^o)]om. N¹N² 11 consequaris]consequeris N¹ | Tertio]+desponsata est MN¹ 12 adventu]adventum k | et(I^o)]om. Ch¹ | sponsabo]desponsabo A LMN¹N² Ch¹Ch²OP¹V | in fide]+in fide Ch¹Ch²EP¹P²V | sancte videlicet]-Ch¹Ch²EOP¹P²V 12-13 Sancte Trinitatis]mg. Ch² 13-14 Desponsavit...Et iterum]om. BLN²k 14 aut]neque N² 14-15 Et iterum...Christo]om. N² 15 Christo]+Et iterum de persona Christi loquens ait: Desponsavit sibi Aecclesiam non habentem maculam neque rugam BLk | ter]om. A 16 fecit]facit EP² 17 ibi]s.l. P¹ | rursum]rursus ST 18 prophetas ceterasque scripturas]scripturas prophetarum BGLMN¹N²; scripturas sacras prophetarum k | prophetas]per prophetas Ch¹P¹V | ceterasque]ceterisque S 19 iam]om. S | ab]a Domini dubit. A; s.l. Ch² | illius]om. BGLMN¹N²k | venit]om. BLN²k 19-20 filius Dei, Dominus Iesus Christus]le. Ch. Fi. Dei N¹N² 20 Dominus]om. BGLMN¹k 21 eorum pars]-Ch¹Ch²EOP¹P²V | negligens]negligens Ch²O 22 sicut]sic S | eis]om. Ch¹EP¹P²V | Sancto]om. P¹ 23 receperunt]recepert B

1 sunt illi vinculo dilectionis, credentes quod ipse Christus Deus esset, quem prius negaverant, ex quibus fuerunt illi, qui ad predicationem Petri crediderunt una die quinque milia, alia tria milia^a.

II, 21. Et erit in die illa, dicit Dominus, exaudiam celos et illi exaudient terram

5 **II, 22. et terra exaudiet triticum et vinum et oleum.** Secundum litteram hoc potest intellegi in his verbis: *Quod bona temporalia promittit Dominus his qui in se credunt*^b. Spiritualiter celi sunt apostoli, de quibus Psalmista dicit: *Celi enarrant gloriam Dei*^c et cetera. Hi celi exauditi sunt tempore dominice incarnationis, rogantes pro muliere cananea vel pro socru Petri. Isti celi nunc exaudiunt terram, id est, homines in Ecclesia habitantes. Et hec terra exaudit triticum, id est, profert simplicem doctrinam Veteris et
10 Novae Testamenti, ut impleat illud dominicum: *Beatus servus, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram*^d. Exaudit et vinum, hoc est, spiritualem intellegentiam ita prebet, ut sua doctrina letificet corda audientium. Secundum qualitatem enim auditorum debet formari sermo doctorum. Exaudit quoque
15 et oleum, quia in episcopis et presbiteris dat fidelibus gratiam Spiritus Sancti. **Et hec**, hoc est, celum et terra apostoli scilicet atque universalis Ecclesia, **exaudient Iezrahel**, id est, semen verbi Dei perducent ad operationis effectum, ut faciat aliud semen fructum centesimum, aliud sexagesimum et aliud tricesimum^e. Porro quod sequitur:

II, 23. et seminabo eam in terris, ad apostolos specialiter pertinet, qui ab
20 Hierusalem seminati sunt, ut sua predicatione et miraculis terram, hoc est, corda auditorum suorum, facerent fructificare. De quibus scriptum est: *Isti sunt semen cui benedixit Dominus*^f. Nam ipsi apostoli et semen sunt, quia dispersi sunt per universum mundum, audientes a Domino, *euntes in mundum universum*^g et cetera, et ipsi sunt seminatores iuxta illud: *In omnem terram exivit sonus eorum*^h et cetera

a. He II, 41 b. c. Ps XVIII, 2 d. Lc XII, 42 e. Mt XIII, 8 f. Is LXI, 9 g. Mc XVI, 15 h. Ps XVIII, 5

2 negaverant]negaverunt BLN²k | illi]s.l. Ch² | Petri]beati Petri BLN²k | crediderunt]om. BLN²k 3 alia]+autem N¹; et alia V | tria milia]duo milia MN¹; alia tria crediderunt BLN²k 4 die illa]~EP²; die illo T Ch¹Ch²OP¹V; +exaudiam s.l. Ch¹ | dicit Dominus, exaudiam]ex. ,di. Do. k; ex., di. Do, et exaudiam EP² | illi]ipsi Ch¹ | exaudient]om. P² 5 et(2°)]om. Ch¹ | oleum]+et haec exaudient Iezrahel k 6 Quod]Quae k | his]hiis N¹ 7 Spiritualiter]+autem AST | Psalmista]a Psalmista B | dicit]ait BGLMk | Psalmista dicit]~P² 8 et cetera]om. Ch¹Ch²EP¹P²V | dominice]s.l. Ch¹ 9 vel]et Lk | socru]socrum A 11 et]ac O | impleat]impleatur O BGLMk | Beatus]+ille BLN²k 12 in]s.l. Ch² 13 Exaudit]Exaudiet; Exauditque Ch² | et]om. Ch²; etiam MN¹ | ita prebet]et approbet MN¹ 14 qualitatem enim]~Ch¹P¹ | auditorum]audientium AST | quoque]quippe a.c. Ch² 15 et(1°)]om. Ch¹ | Spiritus Sancti]~Ch¹P¹V | et hec]om. BLMN¹N²k; s.l. G 16 exaudient Iezrahel]et hec exaudient Iezrahel et seminabo eam mihi in terra M; et hec exaudient Iezrahel BLN²k; G idem BLk, sed add. mg: et seminabo eam mihi in terra 17 perducent]producent Ch¹Ch²EOP¹P² | faciat aliud semen]al. se. fa. Ch² | aliud]illud N¹ 18 fructum centesimum]~N¹ | aliud]illud k 19 in terris]terris A; mihi in terram EP² 20 seminati sunt]seminaverunt MN¹ 24 et cetera]om. S

1 *Et miserebor eius, que fuit absque misericordia*, hoc est, Sinagoge iam in me
credentis, que prius dum per multa demonum portenta erraret ea pro Deo adorando,
sine misericordia erat.

5 **II, 24.** *Et dicam non populo meo: populus meus es tu.* Hoc est, quod ipse
fidelibus suis ex eodem populo dicit: *Vos estis qui permansistis mecum in
tentationibus meis et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum^a* et
cetera. *Et ipse dicet: Deus meus es tu.* Sicut Petrus: *Tu es*, inquam, *Christus filius
Dei vivi^b*. Et Thomas: *Dominus meus et Deus meus^c*. Que verba et specialiter ad
decem tribus et generaliter ad omnes Israelitas possunt referri ad eos scilicet, qui
10 crediderunt.

III, 1. *Et dixit Dominus ad me: adhuc vade, dilige mulierem dilectam amico et
adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel et ipsi respectant ad deos alienos et
diligunt vinacia uvarum.* Per has duas mulieres, id est, per superiorem fornicariam,
que appellatur Gomer, et istam que vocatur adultera debemus intellegere Israel et
15 Iudam, id est, decem tribus, que erant in Samaria sub rege Ieroboam, qui fuit de
Ephraim et Iudam, qui regnabat in Hierusalem de stirpe David. Has duas mulieres
describit Iezechiel sub nomine duarum sororum, Oollam videlicet et Oolibam^d. Quas
si diligentius voluerimus distinguere, per priorem que fornicaria appellatur decem
tribus, per secundam que adultera Iudam possumus intellegere et tamen generaliter
20 et per illam et per istam universus populus israeliticus, sicut in sequentibus quoque
monstrabitur, potest accipi. Iuxta litteram ita est intellegendum, quod dicit: *Adhuc
vade* et cetera, sensus hic est: Tu quidem eam diligis, sed ipsa debita vicissitudine
non te diligit, quin potius tuum negligens amorem adultera est, quia alteri viro
copulatur, eumque plus quam te diligit. Ad quid autem ista pertineant. Aperitur cum
25 subditur: *Sicut diligit Dominus filios Israel* et cetera, id est, sicut tu diligis

a. Lc XXII, 28 b. Mt XVI, 16 c. Jn XX, 28 d. Ez XXIII, 37

1 | fuit]est BLN² 2 credentis]credenti A GMN¹ Ch²EP¹P²V; credentius O | ea]eaque k 3 adorando]adoranda
BN²; orando Ch²; adoraret k 4 es tu]et ipse dicet mihi: Dominus meus es tu. k 5 ex]de BLN² | dicit]dicat AT 6-
7 et cetera]om. BN²k 7 dicit]dicit B | inquam]inquit Ch¹Ch²EOP¹P²V | Christus]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 8
verba]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 11 dixit]s.l. Ch² | vade]et N²k | amico]viro MN¹ 12 respectant]respiunt k 13
has]s.l. Ch² | per(2°)]om. BLMN²k Ch¹Ch²EOV 14 istam]ista B | vocatur]appellatur Ch¹P¹V 15 Iudam]om. ST
EP² | que]qui GLN² | fuit]s.l. Ch² 16 regnabat]regnabit BLN²k | mulieres]mulieries Ch² 17 Oollam]Oolla Ch²V |
Oolibam]Oolliba Ch²V 18 si]om. B 19 secundam]micam T | Iudam]om. S; duas Ch¹Ch²EP¹P²V | tamen]tunc O
| generaliter]om. Ch¹ 20 per illam et per istam]~ST | in]om. AST 21 monstrabitur]monstratur Ch¹ 22 sensus hic
est]om. Ch¹Ch²EP¹P²V | hic est]~LN² | debita]in debita ST 23 quin]quoniam k | tuum]s.l. Ch¹; om. P¹ |
quia]qua P¹ GMN¹; que Ch¹ | alteri]altero GN¹ 24 quid]quod k | autem ista]~P¹ | autem]s.l. B |
pertineant]respondeat a.c. Ch¹ 25 Sicut]Sic O | Israel]om. T | et cetera]om. BLN²k Ch¹Ch²EP¹P²V

1 illam mulierem et tamen illa plus alium quam te diligit, sic Dominus summo amore
 filios Israel diligit, sed ipsi eum spernentes *respectant ad deos alienos*, hoc est,
 venerantur et colunt illos *et diligunt vinacia uvarum*. Vinacia appellat, que nos acina
 dicimus, id est, folliculos uvarum post expressionem vini a prelo proiectos.
 5 Spiritualiter autem per hec vinacia demones intelleguntur, qui quandiu in sua
 dignitate fuerunt, quodammodo uve erant, hoc est, pinguedine Spiritus Sancti referti,
 postquam vero superbientes contra Deum similes ei fieri voluerunt, evacuati gratia
Spiritus Sancti, facti sunt steriles et veluti ad nichil utiles de celo proiecti sunt, veteri
siccitate marcentes et nichil antique gratie possidentes^a. Sic et Iudei ob infidelitatem
 10 a Deo derelicti, diligunt demones, omni dulcedine bonitatis evacuatos. Sive per
 vinacia possumus intellegere traditiones scribarum et phariseorum veritatis sensu
 prorsus vacuas et superstitione plenas, quas ipsi Iudei diligebant, relinquentes
 traditiones Dei propter traditiones hominum.

III, 2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis et coro ordei et dimidio coro ordei,
 15 Septuaginta interpretes, sicut beatus Hieronimus dicit pro eo quod nostra translatio
habet: fodi, posuerunt: conduxi^b. Quod ad mulierem utique pertinet que ad hoc
 conducitur, ut fidem marito servet, nec alio copuletur illo vivente. Cum autem dicit:
Fodi eam mihi, in muliere ostendit se vineam velle significare, que sicut propheta
 testatur, domus est Israel, de qua scriptum est: *Vineam de Egipto transtulisti*^c et
 20 cetera. Foditur ergo sive conducitur hec mulier quindecim argenteis et coro ordei et
dimidio coro ordei, id est, quadraginta et quinque modiis^f. Nam chorus triginta
 modios habet; dimidius vero chorus quindecim.

III, 3. Et hac mercede conducta, audit a Domino: Dies multos expectabis me, non
fornicaberis et non eris viro. Hoc est, nec amatoribus turpiter te prostitues, nec
 25 mihi viro, a quo conducta es legitime coniungeris. Ac ne putes factam tibi iniuriam,

a. Hier. In Osee. p. 33, 22-25: *et pristinam gratiam perdiderunt, sicut daemones qui lapsi de propria dignitate, et nihil antiquae gratiae possidentes, aridi sunt, et ueteri siccitate marcentes*. b. Hier. In Osee. p. 34, 45: *LXX: Et conduxi eam mihi quindecim argenteis...* e. Ps LXXIX, 9 f. Hier. In Osee. p. 34, 66-68: *Foditur etiam, siue conducitur coro hordei, et dimidio coro hordei, id est quadraginta et quinque modiis*

1 tamen]s.l. Ch² | alium quam te]qu. te al. Ch¹Ch²EOP¹P²V 1-2 sic...diligunt]om. Ch¹ 2 respectant]respiciunt k 3 illos]eos BLN²k Ch¹P¹V | appellat]appellant GMN¹ 4 acina]acinos Bk O | vini]uvarum BLN²; om. k | prelo]populo AS; ploelo B 6 dignitate]firmitate Ch¹Ch²EP¹P²V | hoc est]om. AST | pinguedine]gratia Ch¹V; om. P¹ | referti]refecti S 7 Deum]Dominum ST | voluerunt]volunt GMN¹ 8 veluti]velud Ch² | nichil]nihilum Ch¹EP² BLMN²k 9 Sic et]Sicut P¹V 10 derelicti]+sunt MN¹ | diligunt]s.l. Ch²; diligentes MN¹ | evacuatos]vacuatos Ch¹; evatos a.c. Ch² | per]pro k 11 sensu]sensus G 14 eam michi]~B | et dimidio coro ordei]om. T 14-15 ordei, Septuaginta interpretes]ordei et dixi ad eam. Septuaginta interpretes BLN²k, add. s.l. G 15 pro]propter Ch²EOP¹P²V | eo]hoc E; ea Ch²OP¹V; om. P² | translatio]interpretatio BLN²k 16 que]quia BLN²k 17 fidem marito]~BLN²k | alio]alii L V | illo]eo ST 18 muliere]mulierem ST BGLMN¹N²k | ostendit se]~EP² 19 est Israel]~Ch¹P² BLN²k 20 et cetera]om. BLk Ch¹Ch²EP¹P²V | ergo]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | sive]atque BLN²k | hec]om. T 20-21 et dimidio coro ordei]om. O 22 vero chorus]~Ch¹Ch²P¹ | chorus]om. ST 23 hac]hec a.c. Ch¹V | audit]audivit Bk 24 eris]iungeris MN¹ | turpiter te]~B | te]om. N² 25 legitime]legitimo GMN¹k | coniungeris]iungeris a.c. Ch² | factam]quod faciam Ch¹; quod facio Ch²EP²V; quod non facio P¹; facio O

- 1 quia dixi: **Expectabis me**, paria tibi referam, quia et ego expectabo te. Mistice
quindecim argentei ad quintum decimum diem primi mensis, id est, Nisan, quo Iudei
egressi sunt de Egipto, percussis primogenitis Egiptiorum, pertinent. Ipsa enim die,
5 id est, quinta decima luna eduxit eos Dominus de Egipto et in suam conduxit
servitutem, liberans illos per occisionem agni ab illata Egiptiis plaga cepitque eos
erudire, constituens pro primogenitis filiorum suorum, qui plagam non sensere
communem, quinos argenti siclos conferri in donariis domus Domini^a. Deinde
quadragesimo quinto die, qui intellegitur in quadraginta quinque modiis ordei,
10 pervenerunt ad montem Sinai. Altera autem die preceptum est Moisy, ut se
sanctificarent per triduum et a mulieribus abstinerent et se prepararent ad accipiendam
Legem. Transactisque tribus diebus, quinquagesimo die Moyses Decalogum Legis
accepit. Qui ergo quadragesimo quinto die ad eum pervenerunt locum, in quo
Legem acceperunt, bene quadraginta quinque modiis ordei referuntur fuisse
15 conducti. Quod autem sequitur: **dies multos expectabis me**, ad presens pertinet
tempus, quo populus Iudeorum, qui quondam quindecim argenteis et quadraginta
quinque modiis ordei est conductus post incarnationem Domini eiusdem videlicet
sponsi, adventum viri sui expectat^b, donec, ut Apostolus dicit: **Plenitudo gentium**
intreat et sic omnis Israel salvus fiat^c. Quod vero dicit: **Non fornicaberis et non eris**
20 **viro**, hoc ostendit quod interim modo idolis non serviat, nec tamen habeat Deum,
sed et amatoribus et viro spoliata sit. Et quia virum non habet, non vescitur modo
cibo hominum, id est, frumento, sed ordeo irrationabilium iumentorum, quia
videlicet spiritualem sensum vivificantem non capit, sed occidentem sequitur
litteram^e. Quodque additur: **Sed et ego expectabo te**, ad eos pertinet, qui expectantur

a. Hier. In Osee. p. 34, 70-78: Hoc est, nec aliis amatoribus turpiter te prostitues, nec mihi, viro a quo conducta es, legitime coniungeris. Ac ne putes factam tibi iniuriam, quia dixi: expectabis me, par pari referam: et ego exspectabo te. Quinta decima die illucescente mensis Nisan percussa sunt Aegyptiorum primogenita, et Israelis de Aegypto eductus est populus, ac in servitutem Dei mercede conductus Denique pro primogenitis Israel quae plagam non sensere communem, quinos argenti accipe siclos, qui in templi donaria conferuntur. b. Hier. In Osee. p. 35, 83-91: Quadragesimo quinto die ad montem Sina peruenit populus, statimque altero praecipitur die ut sanctificentur a coitu feminarum per triduum, et se praeparent ad accipiendam legem Dei. Transactis tribus diebus, quinquagesimo die Moyses ascendit in montem, et decalogum suscepit. Sedit itaque populus Iudaeorum, qui quondam quindecim argenteis, et quadraginta quinque hordei modiis est conductus, post aduentum Domini Salvatoris, et viro sui exspectat aduentum. e. Hier. In Osee. p. 35, 92-97: hoc ostendit quod interim modo idolis non serviat, nec tamen habeat Deum, sed et amatoribus et viro spoliata sit. Et quia virum non habet, non vescitur cibo hominum, frumento et legumine, sed ordeo irrationabilium iumentorum, ruminans utilitatem litterae quae interficit, et non habens spiritum uiuificantem.

1 referam]feram $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ | quia(2°)]+sed k | et]om. $Ch^1Ch^2EOP^1V$ 2 argentei]denarii BLN^2k ; argenteis O 3 primogenitis]+eorum O | Egiptiorum...enim die]om. T 4 suam]sua GM | conduxit]transduxit Ch^1P^1V 5 servitutem]servitute MN^1 ; servite G | illos]eos ST Ch^2 ; om. $BGLMN^1N^2k$ | per]post Ch^1Ch^2E P^1P^2 | ab illata]ablata E | ab]om. P^2 | Egiptiis plaga]~k | eos]s.l. O 6 pro]om. EOP^2ST 7 argenti]argenteos BLN^2k ; argentei GN^1 | argenti siclos]~E | Domini]Dei O N^2 8 die]mg. P^1 9 se]sic E ; om. MN^1 ; semper G 10 preparent]prepararent T Ch^2 $BLMN^1$; parent G 11 quinquagesimo]quinquagesima AT P^1 | Decalogum]om. S | Legis]Legem AST 12 ergo]autem MN^1 12-13 locum...quadraginta quinque]om. Ch^2 13 ordei]om. MN^1 | referuntur fuisse]~ BLN^2k | fuisse]esse Ch^2 ; om. T 14-15 pertinet tempus]~ EP^2 16 est]om. $BGLMN^1k$ | conductus]eductus a.c. Ch^2 ; ductus V 17 dicit]ait Ch^1 ; s.l. Ch^2 18 fiat]fiet A G | vero]ergo Ch^2 | dicit]s.l. Ch^2 | eris]iungeris MN^1 19 serviat]deserviat O ; servit BLN^2k | habeat]habet BLN^2k 20 sed]om. E | sit]est LN^2k ; p.c. B | virum]+suum O | habet]+et N^2 | non(2°)]nec k | modo]om. $Ch^1Ch^2EOP^1P^2V$ 22 capit]accipit $Ch^1Ch^2EP^1P^2V$ 22-23 sequitur litteram]~ BLN^2k | expectantur]exspectant Bk

1 ad hoc, ut in fine seculi credentes recipiantur ad amplexum Christi, quando ex Iudeis et gentibus fiet unus grex, unum habens pastorem^a, qui de se dicit: *Ego sum pastor bonus^b*.

III, 4. *Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege et sine principe et sine sacrificio et sine altari et sine ephot et sine teraphim.* Iudei hec omnia ad septuaginta annos sue captivitatis referunt. Sed melius est, ut beatus Hieronimus dicit de presenti tempore vel de ultima Iudeorum conversione, intellegi que dicuntur^c. Iam enim in his verbis ea, que superius dicta sunt, intelleguntur, *quia dies multos expectabis me non fornicaberis^d* et cetera. Modo namque sedent, hoc est, habitant Iudei contracti, quia status rectitudinem amiserunt. Et sunt *sine rege*, Christo, qui loquitur: *Ego autem constitutus sum rex ab eo^e* et cetera. *Et sine principe*, id est, ipso salvatore vel etiam pontifice et sacerdote, de quo scriptum est: *Principem populi tui non maledices^f*. Sunt etiam *sine sacrificio et sine altari*, quia perduto loco ubi templum et altare habebant, de quo eis in lege precipiebatur: In loco quem elegerit Dominus immolabitis ei et non in omni loco^g, nequaquam victimas legales offerunt. *Et sine ephot*. Ephot proprie superhumeralis vocatur, sed hic pro omni vestimento sacerdotali accipitur. Aliquando autem ponitur et pro lineis vestimentis, sicut de Samuele legimus, quia erat indutus ephot lineo^h. Teraphim proprie appellantur figure et simulacra, que nos possumus in presenti duntaxat loco cherubim et seraphim sive alia, que in templi ornamento fieri iussa sunt dicereⁱ, sed hic pro omni ornamento sacerdotali positum noverimus. Hec omnia postquam perdiderunt Iudei, spiritualiter nobis data sunt in Ecclesia. Nos enim verum regem et sacerdotem habemus: Christum, qui est *sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech^j*. Habemus sacrificium verum corporis et sanguinis Domini. Habemus et ephot, hoc est, vestem innocentie et simplicitatis, facti ipsi sacerdotes et reges

a. Hier. In Osee. p. 35, 110-111 : *ut postquam plenitudo gentium subintraverit et nouissimus crediderit Israel, ita ut qui fuerat caput, uertatur in caudam, et cauda uertatur in caput, tunc fiat unus grex et unus pastor (cfr. Joh. XI, 16)*. b. Jn X, 11 c. d. Os III, 3 e. Ps II, 6 f. He XXIII, 5 g. Deut XVI, 5-6: *non poteris immolare phase in qualibet urbium tuarum quas Dominus Deus tuus daturus est tibi sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus...* h. I Sm II, 18: *Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus ephod lineo*. i. Hier. In Osee. p. 36, 128-131: *Theraphim autem proprie appellatur morfwmata, id est figurae et simulacra, quae nos possumus in praesenti duntaxat loco cherubim et seraphim sive alia quae in templi ornamenta fieri iussa sunt, dicere*. j. Ps CIX, 4

1 hoc]hac A | in fine]fine AS; finem T | ad amplexum]plexum A, a.c. BL; ample a.c. Ch²; exemplum M; ad exemplum N¹ 4 dies]om. M; diebus V | multos]multis V | sine rege et sine principe]~P¹V, a.c. Ch¹ | et(I^o)]om. A 4-5 et sine sacrificio et sine altari]s.l. Ch¹Ch²; om. V 5 altari]altare B; om. P¹ | sine(3°)]om. P¹, s.l. Ch¹ | Iudei]+autem Bk | hec omnia]-T 6 sue captivitatis]~Ch¹ | est]s.l. Ch¹ 7 ultima]ultimo S | Iudeorum conversione]~MN¹ | conversione]conversatione OP¹V, a.c. Ch¹ 8 his]hiis N¹ | dicta sunt]~MN¹ | dies]diebus V 9 multos]multis V | me]+et Ch¹; om. N¹ | et cetera]om. BLN²k 10 habitant]habitante A | status]stas A | rectitudinem]rectidinem Ch² 11 rex ab eo]om. A | sum] s. l. S; co. su. ab eo rex EOP² | et cetera]om. BLN²k 12 id est]+sine Ch¹OP²V | ipso]om. MN¹ 13 maledices]maledicas GMN¹ | quia]om. O 14 perduto]perdiderunt P² | loco]locum P² | habebant]habeant B 15 elegerit]elegit Ch¹Ch²EOP¹P² | ei]s.l. Ch² 15-16 nequaquam...offerunt]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | victimas legales]~BLN²k 16 superhumeralis vocatur]~Ch¹ 17 vestimento]veste Ch² | sacerdotali]sacerdotalia S; sacerdoti B; om. k | et]om. MN¹ 18 vestimentis]vestis A | sicut]+et Ch¹OV | legimus]legitur MN¹ | quia]qui N¹ | erat]om. GMN¹ | erat indutus]~O | erat indutus ephot lineo]in. ep. li. er. BLN²k 19 nos possumus]non possunt BLN²k; non possumus G; possumus MN¹ | duntaxat loco]~k | loco]locum O 20 alia]aliqua Ch¹Ch²OP¹V | templi]templo BLk O | ornamento]ornamenta BLk | fieri iussa sunt]iu. su. fi. L | dicere]dici k 21 sacerdotali]sacerdoti B 22 nobis data sunt]da. su. no. P² 24 Habemus...Domini]om. L | sacrificium verum]~P¹V 25 vestem]vestmentum BLN²k | sacerdotes]sacerdotium Ch¹Ch²EP¹P²V | reges]regnum Ch¹Ch²EP¹P²V

1 iuxta quod Petrus dicit: *Vos genus electum regale sacerdotium, gens sancta^a* et cetera. Habemus et teraphim, hoc est, signum et memoriam Dei expressam in cordibus nostris, iuxta quod ei decantamus: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine^b* et cetera.

5 **III, 5. *Et post hec revertentur filii Israel et querent Dominum Deum suum et David regem suum.*** Post hec, id est, postquam hec omnia impleta fuerint, dum plenitudo gentium intraverit, *revertentur filii Israel* per predicationem Helie et Enoch, *et querent Dominum Deum suum et David regem suum*, id est, patrem et filium eius, Christum Iesum Dominum, nostrum unum Deum, corde, ore et opere, confitentes. *Et pavebunt ad Dominum ad bonum eius*, Spiritum videlicet Sanctum, qui non extra patrem et filium, sed simul cum patre et filio unus est bonus Deus. De quo dicit discipulis: *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester de celo dabit spiritum bonum petentibus se^c.*

15 **IV, 1. *Audite verbum Domini filii Israel*** et cetera. Hec verba proprie ad eos pertinent, qui in adventu filii Dei sunt reperti. Licet et iuxta litteram eis possint aptari, qui tunc temporis in decem et duabus tribubus commorabantur. Quibus et propheta hec loquebatur, ostendens *non frustra iratum Deum tam gravia comminari et inferre supplicia^d*, que superius dicta sunt, ut scilicet essent sine rege ceterisque, in quibus eatenus gloriati fuerant. Sed quia erant sine veritate et sine misericordia et
20 sine scientia Dei, et maledictum et mendatum et homicidium ceteraque mala inundaverant, idcirco iusto iudicio ab habitatoribus illius terre, hec omnia ablata ipsique captivitati sunt traditi, augentes peccata peccatis et novis vetera cumulantes. Ut autem diximus maxime ad eos referuntur, qui Dominum in carne viderunt et audierunt, sed credere in eum noluerunt sive ad eorum posteros. Dicitur itaque eis:
25 ***Audite verbum Domini filii Israel, quia iudicium Domino cum habitatoribus terre***, hoc est, cum Iudeis semper terrena desiderantibus. Quibus contrarii sunt

a. I Pe II, 9 b. Ps IV, 7 c. Lc XI, 13 d. Hier. In Osee. p. 38, 16-17

1 quod]id quod EP² 1-2 et cetera]om. BLN²k 2 et(1°)om. Ch¹Ch²OV | teraphim]seraphim M, p.c. G | hoc]id S MN¹ 2-4 Habemus...et cetera.]om. T 3 ei]eidem N²k Ch¹V | Domine]dubit. G 4 et cetera]om. BLN²k Ch¹P¹ 5 filii Israel]om. AST Ch¹OP¹V; s.l. G Ch² | querent]querens S | Deum]om. Ch¹P¹; s.l. T Ch² 6 hec(1°)om. Ch¹ | hec(2°)om. T | dum]cum Ch¹ 7 intraverit]+tunc Ch¹P¹V 8 Deum]om. LN² 9 Christum Iesum Dominum, nostrum]Do. no. Ie. Chr. Ch¹EP²; Ie. Chr. Do. no. OP¹V; Ie. Chr. filium eius BLN²k | Iesum]om. ST | corde]+et N² 10 ad Dominum]om. AST Ch¹Ch²OP¹V, s.l. G; +et N¹N² | eius]+in novissimo dierum BLMN¹N²k, s.l. G | Sanctum]Sanctorum P² 11 extra]ex T | et filio]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | bonus]om. BLN²k | Deus]s.l. Ch² 12 quo]+Dominus Ch¹Ch²EOP¹P²V | mali]mala N² | data]om. k | dare]om. A 13 de celo]s.l. Ch² | petentibus]timentibus Ch²E 14 et cetera]quia iudicium Domino cum habitatoribus terre BLMN¹N²k, p.c. G | verba]s.l. Ch¹ 15 sunt]om. A | et]om. Ch¹Ch²V | possint]possunt S N¹ 16 tunc]tamen a.c. G 17 loquebatur]+beatus A; loquitur BLN²k 18 inferre]inferre Ch¹ | scilicet essent]~EP² 19 eatenus]om. B | gloriati fuerant]glorificaverant N² | fuerant]sunt Ch¹P¹ | sine(2°)om. ST 20 maledictum]om. T | mendatum]me dictum T | mala]multa BLN²k 21 inundaverant]inundaverunt Ch¹ | idcirco]ideo Ch¹ | iusto iudicio]Dei iudicio iusto k | ab]om. Ch¹ | ablata]dilata P¹V; illata Ch¹ 22 ipsique]ipsi quoque S | captivitati]in captivitatem Ch¹EP²; captivitate P¹; captivati TN¹ | sunt traditi]~N² 23 diximus]+hec Ch¹ | Dominum]Deum EP² Bk 24 sed]et MN¹; se G | credere in eum]~EP² B | in eum]om. T | sive]sed Bk | sive ad eorum posteros]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | itaque]namque N²k 25 Domino]Domini Ch² | habitatoribus]lac. G

- 1 illi, qui celestes appellantur, qui se peregrinos et advenas in hac vita considerantes ad
 celestia tendunt. Cum his habitatoribus terre Dominus iudicium agit, id est,
 damnationi eterne eos tradi permittit. Quare autem hoc faciat, aperit subiungens: **Non**
est enim veritas, sed unusquisque cum proximo suo loquitur mendacium vel non est
 5 veritas, quia ille qui de se dicit: Ego sum veritas^a non habitat in cordibus eorum. **Et**
non est misericordia, quia subditos persequuntur et pupillo ac vidue non miserentur.
 Unde etiam nec ipsi Christo pepercerunt, sed veluti canes rabidissimi contra eum ora
 sua aperuerunt dicentes: *Reus est mortis*^b et: *Crucifige, crucifige eum*^c. **Et non est**
scientia Dei in terra, hoc est, fides et cognitio nominis Dei non est in cordibus
 10 eorum, qui terrena solummodo sapiunt. Vel certe scientia, id est, sapientia Dei patris,
 qui de se dicit per Salomonem: *Ego sapientia habito in consiliis et eruditis intersum*
cogitationibus^d. Et de quo Apostolus: *Christum, inquit, Dei virtutem et Dei*
sapientiam^e, non habitat in terra, hoc est, non requiescit in illorum mentibus, qui ab
 eius fide sunt alieni. De quibus adhuc sequitur:
- 15 **IV, 2. Maledictum et mendacium et homicidium et furtum et adulterium**
inundaverunt et sanguis sanguinem tetigit. Maledictum pertinet ad eorum convicia
 et opprobria, qui contra Dominum tuebantur dicentes: *Demonium habes*^f et
samaritanus es^g et cetera talia. Mendacium ad hoc quod dixerunt: *Reus est mortis*^b et
hic est vorator et potator vini^h. Homicidium ad hoc, quod ipsum morti tradiderunt et
 20 omnes prophetas, iuxta quod ipse eis improperat dicens: *Et vos implete mensuram*
*patrum vestrorum*ⁱ. *Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes et scribas*^j et cetera.
 Usque *sanguis iustus, qui effusus est super terram*^k. Et beatus Stephanus: *Quem,*
inquit, prophetarum non sunt persecuti patres vestri et occiderunt eos, qui
preluntiabant de adventu iusti, cuius vos nunc proditores et homicide fuistis^l.

a. Jn XIV, 6: *Ego sum via et veritas et vita.* b. Mt XXVI, 66 c. Lc XXIII, 21; Jn XIX, 6 d. Prov VII, 12: *Ego sapientia habito in consilio et eruditis intersum cogitationibus.* e. I Cor I, 24 f. Jn VII, 20; VIII, 48; VIII, 52 g. Jn VIII, 48 h. Jn XI, 19: *ecce homo vorax et potator vini.* i. Mt XXIII, 32 j. Mt XXIII, 34 k. Mt XXIII, 35 l. He VII, 52-53

1 considerantes]considerant N² 2 his]hiis N¹ | Dominus]om. BGLMN¹N²k O 3 permittit]promittit Bk O 4 suo]s.l. Ch¹ | loquitur mendacium]~GN¹ 6 est]om. B | persequuntur]persequimur dub. A | ac]et N¹ 7 rabidissimi]rapidissimi N¹ 7-8 ora sua aperuerunt]ap. ora sua Ch¹Ch²EOP¹P²V 8 eum]om. Ch¹EOP¹P²V k 9 in terra]om. k 10 scientia]+Dei Ch¹P¹ | id est]s.l. Ch² | sapientia(I^o)]scientia EP² | sapientia Dei patris]Dei pa. sa. Ch² 11 qui]que V | de se]om. ST | consiliis]consilio k 12 inquit]om. MN¹ Ch¹P¹P² 13 sapientiam]+predicamus V | illorum]eorum Ch¹Ch²EOP¹P²V 14 eius]eis O | sunt alieni]~B | sequitur]subditur B EOP² 15 et mendacium et homicidium et furtum]et fu. et me. et ho OP¹V, a.c. Ch¹Ch² 15-16 Maledictum...tetigit]mg. S 16 et sanguis sanguinem tetigit]om. k | sanguis]sanguinis A 17 Dominum]Deum BLN²k 18 Mendacium]+pertinet N² 19 ipsum]ipsi T; eum Ch²EP¹P²V 20 iuxta quod]sicut BLN²k 21 et scribas]om. AST G O | et cetera]om. Ch²V 22 Usque...terram]om. k 23 sunt persecuti]~Ch² 24 vos nunc]~EP² | nunc proditores]~N²

1 Furtum pertinet ad hoc quod seipsos et filios suos Deo furati sunt dicentes: *Sanguis eius super nos*^a vel quando ipsum Christum emerunt furtim triginta argenteis. Adulterium, ad inmunditiam vel idololatriam. Hec omnia in Iudeis inundaverunt, id est, abundaverunt. Verbum enim inundationis, magnitudinem scelerum ostendit. *Et*
 5 *sanguis sanguinem tetigit*. Sanguis sanguinem tangit cum homicidium homicidio iungitur vel cum peccatum peccato augetur. Sanguis enim nomine peccatum designatur, ut illud: *Libera me de sanguinibus*^b et cetera.

IV, 3. Propter hoc lugebit terra, infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri et in volucre celi, sed et pisces maris congregabuntur. Propter hoc quia pro
 10 bonis operibus vitia, superius dicta, inundaverunt, lugebit terra. Terra lugere videtur quando inculta remanet, sublatis habitatoribus et que antea suis letos proferebat fructus, incipit vepres procreare et spinas. Ideoque in hoc loco desolatio decem et duarum tribuum exprimitur, cum dicitur: **Lugebit terra**. Sive per terram ipsos Iudeos possumus intellegere, terram querentes et terrena sapientes. Unde et statim sequitur:
 15 **Et infirmabitur omnis qui habitat in ea**, hoc est, qui per amorem et desiderium ibi manet. Comprehensi enim ab hostibus. Luxerunt et infirmati sunt, quoniam ea que summo amore dilexerant et in quibus gloriati fuerant amittebant. **In bestia agri et in volucre celi**. Naturale est, ut beatus Hieronimus dicit, ut si terra ab habitatoribus suis fuerit derelicta, bestie quoque et aves ab ea deficient^c. Altiori autem sensu per bestias
 20 agri feroces homines et bestiali pressos stoliditate. Per volucres vero superbos et elatos ac leves possumus intellegere^d. Quales erant ipsi Iudei de meritorum dignitate iactantes et alios despicientes. Per pisces maris ipsi non inconvenienter accipiuntur, qui in profunditate vitiorum et in tenebris peccatorum conversabantur. Sive per pisces philosophos mundi intellegamus in exquerendis rerum naturalium profundis

a. Mt XXVII, 25 b. Ps L, 16 c. Hier. In Osee. p. 39, 50-52: *Idcirco lugebit terra cum habitatoribus suis, et infirmabitur, ut non habeat bestias agri, et volucres caeli, et pisces maris deficient*. d. Hier. In Osee. p. 39, 60-63: *Sin autem voluerimus, ut quidam putant, feros homines bestias interpretari, et volucres caeli eos, qui eleuantur in superbiam...*

2 nos]+et super filios nostros *Ch¹ Mk* | furtim]furto, id est *LN² | XXX]om. E 3 idololatriam]+pertinet LN² 4 Verbum]Per verbum *BLN²k* | scelerum]s.l. *Ch² | scelerum ostendit]~MN¹ 6 vel]et *BLN²k* | cum]om. ST | Sanguis]Sanguinis *Ch¹OV, p.c. Ch² BLN¹N²k* | enim]om. *P² 7 ut]+est *BLN²k* | et cetera]om. *BLN²k 8 terra]+et *Ch¹Ch²EOP¹P²N² | habitat]inhabitat *V 9 agri]om. B | in]om. *Ch¹Ch² | pro]om. O 9-10 pro bonis operibus]mg. *Ch² 10 lugere videtur]om. *Ch¹P¹ | videtur]dicetur *M EP²Ch²V*; dicitur *N¹ 11 antea]ante *Ch² 12-13 et duarum]om. *Ch¹ M 13 terram]terre *L | ipsos]om. *Ch¹ 14 statim]om. S | sequitur]subditur *B 16 enim]vero *O | que]s.l. *Ch² 17 in(3°)]om. *Ch¹Ch²V 18 Hieronimus]Ihenomus a.c. *Ch² | ab]om. E 19 ab ea]om. V | per]om. *N² 20 feroces]feroci *B | homines]populos *BLN²k* | bestiali pressos stoliditate]be. st. pr. significat *BLN²k* | stoliditate]soliditate *T MN¹ | volucres]+celi *P¹ 21 Iudei]+erant *V | dignitate]+se s.l. *V 23 vitiorum]om. *Ch² 24 pisces]piscem *EP² | philosophos mundi]~*Ch¹Ch²EP¹P²V | exquerendis]exquirendis *O | naturalium]temporalium *Bk*; vel naturalium temporalium *L*; temporalium vel naturalium *N²******************************

1 questionibus desudantes. *Pisces*, inquit, *maris congregabuntur*, subditur in mortem, unde et alia translatio habet: *pisces maris deficient*^a.

IV, 4. *Verumtamen unusquisque non iudicet et non arguatur vir*. Provocaverat eos superius ad iudicium, ut cognoscerent se ex veritate iudicatos et non per potentiam Dei opressos, sed propter peccata preterita hostibus traditos. Verum quia deteriores effecti, tante erant inpudentie, ut nec convicti quidem verecundiam haberent, prohibet a iustis iudicari iniustos et argui, quia indigni sunt correptionem suscipere.
 5 *Unusquisque*, inquit, subditur iustus *non iudicet iniustum et non arguatur vir impius* a pio. Quod utique enormitate scelerum ipsi iniusti et impii promerentur. Unde eis
 10 subditur: *Populus enim tuus, sicut hii qui contradicunt sacerdoti*. Et est sensus: Sicut plebicula inobediens est sacerdoti, cuius non vult obsequi mandatis et sicuti discipulus inobediens magistro, sic populus tuus contradicit verbis oris mei et ideo non est dignus vel a propheta vel a quolibet redargui iusto.

IV, 5. *Et corruet hodie et corruet etiam propheta tecum*. Superius ad prophetam
 15 locutus est de populo, nunc autem ad ipsum populum, decem videlicet tribus, vertit sermonem dicens: *Corruet hodie*, id est, in presenti tempore vel certe in aperta luce et in omnium oculis duceris in captivitatem. *Et corruet etiam propheta tecum*. Duobus
 20 modis possumus hic prophetam intellegere vel falsum videlicet prophetam, quia equivocum est nomen vel etiam prophetalem dignitatem, quia decem tribus post captivitatem non legimus habuisse prophetam. Quandiu enim non sunt capte decem tribus, habuerunt Eliam prophetam et Eliseum ceterosque filios prophetarum, qui prophetaverunt in Samaria^b. Et quidem due tribus etiam in ipsa captivitate et post habuerunt prophetas. Decem vero postquam translate sunt in Medos et Persas,

a. Hier. In Osee. p. 39, 45-46: LXX: Ideo lugebit terra et minuetur cum omnibus qui inhabitant eam: cum bestiis agri, cum serpentibus terrae, et cum uolatilibus caeli, et pisces maris deficient. b. Hier. In Osee. p. 39-40, 76-95: Prouocati ad iudicium Dei, filii Israel qui habitabant in terra ut causas Dominicae indignationis audirent, et praeterita peccata cognoscerent, propter quae hostibus traderentur, nunc quia in sceleribus perseuerant, et impudenti Deum fronte contemnunt, audiunt: Non necesse est ut ueniat ad iudicium, ut in uestris flagitiis arguamini; quia tantae estis impudentiae, ut nec conuicti quidem, pudorem habeatis et uerecundiam; sed contradicatis mihi, quasi si discipulus magistro sacerdoti plebecula contradicat, quae non habet sacerdotii dignitatem. Et quia tales estis, ideo hodie corruistis, id est, ducimini in captiuitatem, et perditis regnum Israel. Quod autem dicit: hodie, aut praesens tempus significat, aut non fraude et insidiis, sed clara in captiuitatem luce ducemini, tantaque erit uestri infirmitas, ut etiam prophetae, qui uobis solebant prophetare mendacium, uobiscum corruant, et sentiant captiuitatem. Hic prophetas, aut pseudopphetas debemus accipere, aut certe omnem gratiam prophetalem. Quamdiu enim non sunt captae decem tribus, habuerunt et Eliam prophetam et Eliseum, et ceteros filios prophetarum, qui prophetauerunt in Samaria.

1 congregabuntur]agregabuntur B | subditur]dubit. A; sed scilicet T; scilicet O; subaudis Ch²EP¹P²; subaudi Ch¹; subito M | mortem]morte L; montem O 2 unde et alia translatio habet: pisces maris deficient]om. Ch¹| et]om. O | pisces maris]s.l. Ch² 3 iudicet]iudelicet a.c. O 5 deteriores]de tenebris N² 6 effecti]sunt BLN²k | tante erant]~Ch¹Ch²V | inpudentie]inprudentie Lk, a.c. B | quidem]om. Ch¹ 7 iustis]victis O | iniustos]om. MN¹ | sunt]erant mg. V 8 inquit]om. T Ch¹Ch²P¹P²V; enim O | subditur]dubit. A; om. T BLN²k; subaudis Ch²EP¹P²; subaudi Ch¹; subito MN¹; scilicet O 9 iniusti et impii]~BLN²k | promerentur]merentur k | eis]et Ch¹Ch²EOP¹P²V 9-10 Unde eis subditur]om. ST BGLMN¹N²k 10 enim]om. MN¹ | tuus]+tuus contradicit verbis oris P¹ | sicut]+et O | hii]hi V 11 est]s.l. Ch²; om. E 12 inobediens]+est Ch¹ | verbis]verba ST G; verbo MN¹ 13 redargui iusto]~Ch¹P¹ 15 locutus est]loquitur A 16 certe]s.l. Ch² | luce]vice V 17 omnium oculis]~O 19 est nomen]~ST Ch² BLN²k | prophetalem]om. S | tribus]s.l. Ch² 20 non(2°)]om. G 21 ceterosque]ceteros P¹; et cetera Ch¹ 22 etiam]om. Blk | et post]om. A | post]+ea Blk 23 habuerunt]habeberunt A; habuere Blk | Persas]in Persas N²

1 neminem habuisse referuntur prophetam. Ideoque eis dicitur: *corruet etiam propheta tecum*, id est, omnis dignitas prophetalis a te peribit vel falsi prophete, qui vobis falsa prophetare solebant, una vobiscum peribunt^a. Nocte feci tacere matrem tuam. Mater ipsa iudaica plebs in generalitate appellatur. Filii huius matris vel singuli e populo vel
 5 hii, qui per opida villasque erant dispersi. In nocte ergo, id est, in tenebris captivitatis et meroris et prementis angustie^b feci tacere matrem tuam, quia non est ausa dolere malum suum coram hostibus.

IV, 6. *Conticuit populus meus eo quod non habuerit scientiam, hoc est, comprehensus ab hostibus silentio tabuit, non audens eis repugnare. Et redditur causa*
 10 *cur hoc factum sit ei, scilicet eo quod non habuerit scientiam legis Dei, nec precepta Dei servaverit^c, ut illi serviret et idola contemneret. Quia enim prius a Dei laudibus os clauserat, iuste ad hanc devenit miseriam, ut nec malum suum inter hostes deflere auderet: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi.* Reppulit ipsa plebs scientiam, hoc est, Deum, quando stultissima mente opus manuum
 15 suarum cepit adorare factoremque celi et terre deserens, vitulos aureos venerata est in Dan et in Betel. Ideoque repulsa est ne essent ex ea sacerdotes in domo Domini, sed potius in delubris idolorum^d. Et oblita es legis Dei tui, que prohibet alienos deos adorari^d. Obliviscar filiorum tuorum et ego tradens eos eterne captivitati, nec miserebor eorum^d, ut olim misertus sum patrum illorum in deserto. Qui enim ignorat,
 20 ignorabitur. Hec omnia possunt et ad hereticos refferri, qui reliquerunt domum David et Hierusalem, id est, Christum et Ecclesiam. Et ideo eterna nocte cooperti^e conticescunt a Dei laudibus, sicut scriptum est: In inferno quis confitebitur tibi^f. Et hoc propterea, quia non habuerunt scientiam Dei, id est, Christum, ut rectam eius fidem

a. Hier. In Osee. p. 40, 90-91: *ut etiam prophetae, qui vobis solebant prophetare mendacium, vobiscum corruant, et sentient captiuitatem. Hic prophetas, aut pseudopphetas debemus accipere, aut certe omnem gratiam prophetalem.* b. Hier. In Osee. p. 40, 113-117: *Sic mater uocatur populi frequentia et omnis turba nationis Hebraeae ad quam loquitur; filii autem, uel singuli ex populo, uel per oppidas uillasque disperse. In nocte ergo ac tenebris captiuitatis et meroris et prementis angustiae traditur Israel,...* c. Hier. In Osee. p. 41, 117-119: *et populus eius aeterno silentio conticescit; quia non habuit legis scientiam, nec Dei praecepta seruauit, recepitque quod fecerat.* d. Hier. In Osee. p. 41, 120-121: *Ipsa enim Dei reppulit legem, et ideo sacerdotium perdidit in aeternum, colens uitulos aureos in Dan et Bethel; et quia oblita est legis Dei et penitus Aegyptiis se idolis mancipauit, idcirco et Dominus obliuiscetur filiorum eius, tradens eos aeternae captiuitati.* e. Hier. In Osee. p.41, 126-129: *Omnia quae dicuntur ad decem tribus, referre possumus ad haereticos, qui reliquerunt regnum Dauid et Hierusalem, id est Christum et Ecclesiam; et ideo aeterna nocte cooperti sunt...* f. Ps VI, 6

1 habuisse referuntur]~BLN²k 2 omnis]om. BLN²k | vel]et T | vobis]nobis AS | falsa]om. MN¹ 2-3 id est...peribunt]om. Ch² | falsa prophetare solebant]falsam prophetiam resolvebant Bk | 3 prophetare]prophetari EP² | Nocte]Et nocte N¹ | feci tacere]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | tuam]meam B 4 Filii]s.l. Ch² | matris]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 5 hii]hi V | qui]om. GMN¹ | villasque]uallesque MN¹ 6 meroris]memoris A | prementis]presentis MN¹ | angustie]angustia N² | est ausa]~Ch¹ 8 habuerit]habuit EP²; haberent a.c. Ch²; haberet P¹V, a.c. Ch¹ 9 tabuit]tacuit O | eis]ei Ch² 10 cur]quare Ch¹Ch²EP¹P²V | hoc]om. LMN¹k | factum]sanctum k | nec]et BGLMN¹N²k; neque ST 10 precepta]+legis MN¹ 11 servaverit]non servaverit MN¹N²k | Dei laudibus]~BGLMN¹N²k 12 devenit]peruenit MN¹ 12-13 deflere auderet]defleret audi et A 13 scientiam]sciens iam MN¹ | te]+et ego Ch¹ 15 aureos]aures AS 16 ea]eis A 17 Et]om. Ch²OV | legis]legem V | alienos deos]~BLN²k 18 adorari]adorare BLN² Ch¹Ch²EP²V, a.c. G | obliviscar filiorum tuorum et ego]ob. et ego fi. tu. Ch¹V | tradens]tradans T | eos]om. P² 19 illorum]eorum BLN²k | enim]cum N² 20 et]om. Ch¹Ch²EOP¹P² | domum]s.l. Ch² 21 Hierusalem, id est, Christum et Ecclesiam]om. N² | cooperti]operti EP² 22 inferno]+autem Ch¹Bk 23 Dei]om. P² | eius fidem]~N²

1 tenerent. Unde et merito a Domino repelluntur, ne sacerdotio fungantur ei^a, quia et
 plerumque tales in matura morte ab hac vita subtracti eternaliter pereunt, ne vel ipsi
 indigne corpus et sanguinem Domini adtractantes aliis sint offendiculum vel mala sua
 5 oblivisci dicuntur, id est, hii qui ab illorum perversa doctrina generati sunt, quia
 simul cum malis patribus perpetue damnationi tradentur.

IV, 7. *Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi*, id est, quod
 homines habuit Israel tot aras instruxit demonibus, in quorum victimis peccaverunt
 mihi^b. *Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Gloriam eorum* appellat
 10 idolum, in quo gloriabantur et in cuius veneratione letabantur, quod tunc in
 ignominiam commutatum est, quando pro ipso scelere simul cum ipso ducti sunt in
 captivitatem.

IV, 8. *Peccata populi mei comedent*. Dupliciter hec sententia intellegenda est:
Peccata populi sacerdotes comedunt, id est, sacrificia pro peccatis hominum oblata.
 15 Ea quippe que vel tunc offerebantur vel nunc in templo Domini offeruntur, in usus
 transeunt sacerdotum. Unde et in canonibus dicitur: *ut laici de consecratis non
 comedant*^c. Sed et illi qui elemosinas aliorum comedunt, nisi digne pro eis oraverint,
 Iudeis similes sunt. Qui vero digne pro eis orant, operibus manuum suarum vivunt.
Sive peccata populi sacerdotes comedunt, quia cum male agentibus adulantur eorum
 20 peccata sibi assumunt. Qui enim alterius peccatis consentiunt, participes eorundem
peccaminum efficiuntur. Quoniam cum eos peccare perspexerint, non solum non
arguunt, sed etiam laudibus peccantes extollunt^d. Unde et subditur: *Et ad iniquitatem*
eorum sublevabant animas eorum. Dum illi peccatis deservirent sacerdotes

a. Hier. In Osee, p. 41: ...nec habent scientiam Dei, et repelluntur a Domino ne sacerdotio fungantur ei... b. Hier. In Osee, p. 41, 142-143 c. ¿? d. Hier. In Osee. p. 41, 148-151: Et idcirco peccata populi mei comedunt, consentientes sceleribus delinquentium; quia cum eos peccare perspexerint, non solum non arguunt, sed laudant atque sustollunt, et beatos praedicant..

1 tenerent]crederent BGLMN¹N²k | repelluntur]repellentur B | ei]+sacerdotio eius BGMN¹N²k | et(2°)]om. Ch¹, s.l. V 3 adtractantes]tractantes L; attractantes Ch²O | sint]sunt AT 4 diu vivendo]dividendo GN¹ | Domino]Deo BLN²k 5 oblivisci dicuntur]obliviscuntur Ch²;~P² | hii]hi V | illorum]eorum Ch¹Ch²EP¹P²V | illorum perversa]~O | perversa doctrina]~MN¹ 6 malis]om. BGLMN¹N²k | tradentur]traduntur Ch² 7 quod]quot V; +quot E 7-9 id est:...peccaverunt michi]om. MN¹ 8 instruxit]extruxit Ch¹ 9 michi]om. O | in]om. A; s.l. V | commutabo]mutabo BLN² V 9-10 appellat idolum]~k 10 quod]om. A | in (3°)]om. A; s.l. V 11 commutatum est]commutata est p.c. B | simul]om. Ch¹ 13 comedent]comedunt AST O | sententia]sentia a.c. Ch² | intellegenda est]intellegi potest ST 14 comedunt]comedent k, a.c. Ch¹ 15 que vel]~BGLMN¹N²k | vel(1°)]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | offerebantur]offerebant Ch²EP¹P² | Domini]mg. Ch² 17 et]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | comedunt]comedant T | digne]om. Ch¹Ch² 18 digne pro eis]~AST 19 peccata populi]~B | agentibus]+blande Ch¹Ch²OV | adulantur]+blande EP¹P² 20 alterius peccatis]~P² 21 efficiuntur]fiunt BGLMN¹N²k | perspexerint]conspexerunt BLN²k 21-22 non arguunt]arguuntur T 22 etiam]om. BGLMN¹N²k | extollunt]attollunt BLN²k | et(1°)]om. N² | iniquitatem]iniquitates Ch² 23 sublevabant]sublevabant BLN²k, a.c. EP²; sublevant Ch¹ | illi]illis Ch¹V | sacerdotes]peccatores Ch¹Ch²EP¹P²V

1 **sublevabant animas eorum** dicentes: Quoniam populus Dei estis ex genere Abraham descendistis, propter illius amicitiam parcat vobis Deus si peccaveritis ei. Quorum verbis accipientes illi fiduciam, audacter peccabant erecti in superbiam. Vel etiam falsa adulatione peccantes decipiebant dicentes: dimissa vobis sunt peccata
5 vestra. Sicque eorum animas sublevabant, quoniam illorum verbis plus quam sue conscientie credentes, cum peccatores essent, iustos se esse estimabant. Unde est: *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt*^a.

IV, 9. **Et erit sicut populus sic sacerdos**, id est, quia equaliter peccant, equaliter indignantis Dei sententiam sustinebunt. Sacerdotes autem isti, quibus eque ut populo mala eventura a Domino predicuntur, non erant de tribu Levi, sed ex quacunque tribu venientes implebant manum suam auro et argento, dantes munera regibus decem tribuum, fiebant sacerdotes in templis idolorum. Sed et sacerdos et prelatus quilibet, qui mala aliorum sibi assumit, eis adulando, equalis efficitur, ideoque eque cum eis dampnabitur. Et visitabo super eum, id est, sacerdotem vel populum, vias eius. Omnia videlicet eius opera puniam, quia visitatio hic pro afflictione et tormento ponitur. **Et cogitationes eius reddam ei**, quia non solum pro malis operibus, verum etiam pro cogitationibus pessimis, quibus, ut talia facerent, tractaverunt, penas luent. De hereticis facilis intelligentia est, quod quanto plures fuerint, tanto magis delinquant Domino^b et iuxta suum numerum multiplicant sibi
15 varia errorum dogmata, quorum gloria, id est, sapientie et christianitatis dignitas, in ignominiam commutatur, quando pro preteritis peccatis iusto Dei iudicio in errores varios labi permittuntur, pro quibus demum eternis tradantur suppliciis, de qualibus dicit Apostolus: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant que non*

a. Is III, 12 b. Hier. In Osee. p. 42, 155-161: *Vnde aequaliter et populus et sacerdos indignantis Dei sententiam sustinebunt; quia non solum opera eorum uisitabit, quae appellantur uiae, in quibus ingrediuntur; sed et cogitationibus, quibus ut talia facerent, tractauerunt. Non solum enim opus, sed et cogitatione mali operas quanto plures fuerint, tanto magis delinquent Deo...*

1 dicentes]+dimissa nobis peccata vestra. Vel etiam falsa adulatione peccantes decipiebant dicentes *T, mg. S* | estis]+et *s.l. Ch²* 2 illius amicitiam]~*Ch¹Ch²V* 3-5 Vel etiam ... vestra.]om. *ST* 4 peccantes]peccatores *Ch¹* | vobis sunt]~*Ch²O BLN²k* | sunt]om. *A* 5 eorum]illorum *BLN²k* | quoniam]quorum *B* | illorum]eorum *BMN²k* 6 esse]om. *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | esse estimabant]existimebant *GMN¹* | est]+illud *M*; dicitur *N²* 7 meus]*s.l. Ch¹* | beatum te]~*BLN²k* 8 sicut]om. *P¹* | sicut populus]~*V* | sic]sicut *P¹*; om. *V* 9 indignantis]indignantes *MN¹* 9-10 ut populo]*s.l. Ch²* 10 mala eventura]male ventura *ST* | predicuntur]predicantur *MN¹* | erant]erunt *B* 11 implebant]adimplebant *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | et]vel *BLN²k* 12 decem]decemque *Ch²* | fiebant]fiebantque *ST EP²* | idolorum]deorum *N¹*; dolorum *dubit. M* | sacerdos]sacerdotes *Ch¹*, *p.c. G* | prelatus]prelatus *A* 13 assumit]assumunt *P¹*; assumunt *Ch¹* | eis]illis *MN¹* | equalis]equales *Ch¹* | efficitur]efficiuntur *Ch¹* 14 dampnabitur]dapnabuntur *Ch¹*; dampnatur *M*; dampnantur *N¹*; | eum]illum *MN¹* 14 vel populum]om. *BLN²k* 15 eius opera]~*BLN¹N²k* | visitatio]visitabo *BLN²k* | hic]hec *N¹* 15-16 Omnia...ponitur]om. *Ch¹Ch²EP²* | Omnia...cogitationes eius]om. *OP¹V* | afflictione et tormento ponitur]af. po. et to. *N¹N²* | et tormento]om. *T* 16 eius]om. *T* 17 cogitationibus pessimis]~*BLN²k* 18 luent]lucent *A* | quod]qui *Ch¹* 19 fuerint]fuerunt *Bk* | delinquant]derelinquant *Ch¹Ch²EOP¹P²V*; delinquent *LN²* | Domino]Deum *Ch¹Ch²EOP¹P²V*; Deo *GMN¹* | iuxta suum numerum]om. *Ch¹*; +nostrum *a.c. V* | suum]om. *O* | suum numerum]~*S* | sibi]om. *BGLMN¹N²k* 20 errorum]erroris *ST* | errorum dogmata]~*BLN²k* *Ch¹P¹V* | in]*s.l. V* 20-21 in ignominiam]om. *P¹* 21 ignominiam]*s.l. Ch¹* 22 varios]varias *a.c. Ch²* | permittuntur]promittuntur *B* | demum]+et *N²* | tradantur suppliciis]~*BLN²k* | de qualibus]de quibus *BLk* 23 Deus]*s.l. Ch¹V*

1 *conveniunt*^a. Qui peccata populi comedunt, quando ei placentia loquuntur et *per dulces sermones decipiunt corda audientium et devorant domus viduarum, cum enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: nihil aliud querit Deus nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agatis*^b, male intellegentes illud dominicum:
 5 *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*^c. Dumque hec dicunt, *in iniquitatibus eorum sublevant animas eorum, ut non solum non agant penitentiam nec humiliantur, sed etiam gaudeant in sceleribus suis et erecta gradientur cervice. Unde et populus et sacerdos, id est, hii qui docti sunt et hii qui docuerunt pari constringentur iudicio*^d, cum non modo pro factis, verum et pro cogitationibus malis
 10 debite pene illis reddite fuerint.

IV, 10. Et comedent et non saturabuntur; id est, mala opera exercebunt et non implebuntur, quia luxuriosi et avari nunquam malitia sua saturantur. Et contrario autem: *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur*^e, illi scilicet de quibus propheta dicit: *Edent pauperes et saturabuntur*^f et cetera. *Sicut enim*
 15 *iustitia saturat, sic iniquitas substantiam non habens, vana comedentes fraude deludit et uteros devorantium vacuos derelinquit*^g, id est sensus: **Fornicati sunt et non cessaverunt**, subauditur: fornicari, quia vires perversorum hominum *in fornicatione deficiunt et fornicandi desiderium non quiescit*^h. Et quia non audierunt: *Peccasti? quiesce*ⁱ, audient in die iudicii: *Discedite a me, maledicti, in ignem*
 20 *eternum*^j et cetera. *Fornicate sunt etiam decem tribus cum idolis Ieroboam, filii Nabath*^k, et non cessaverunt postea colere idola. Et hoc quare? **Quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo**, id est, ideo coluerunt idola, quia reliquerunt Dominum Deum suum, *non valentes duobus dominis simul servire*^l. Et hoc in non custodiendo, subauditur mandata illius, quibus iusserat Dominum *Deum tuum*

a. Rom I, 28 b. Hier. In Osee. p. 42, 163-166 c. Mc XVI, 16 d. Hier. In Osee. p. 42, 166-170 e. Mt V, 6 f. Ps XXII, 27 g. Hier. In Osee. p. 42, 185-187 h. Hier. In Osee. p. 42, 188-189 i. Gn IV, 7 (iuxta Septuaginta) j. Mt XXV, 41 k. Hier. In Osee. p. 42, 189-190 l.

1 quando ei placentia loquuntur]om. N² | ei]ea AST; et Bk 1-2 et per...audientium et]om. Ch² 2 audientium]credentium Bk; audientium credentium L; credentium vel audientium N² | devorant]vorantes Ch² | domus]domos Ch¹Ch² N¹N² 3 viderint aliquos]~T | aliquos delinquentes]~S | aliquos]alios BLN²k Ch¹Ch²EOP¹P²V 5 fuerit]s.l. V | Dumque]Dum N¹ 6 sublevant]sublevabunt BN²k; sublevabant LMN¹ | eorum]ipsorum ST | agant]agunt AS 8 est]+et OV | hii]hi V | hii(2°)]om. N¹; hi V 9 constringetur]constringuntur N¹ | constringentur iudicio]~BLN²k | et]etiam EP² BGLMN¹N²k 10 fuerint]fuerunt O; sint BLN²k 11 saturabuntur]satiabuntur EP² | opera]om. N¹ 12 saturantur]saturabuntur Bk Ch¹ 13 esuriunt]esurierunt M 13-14 illi...et cetera.]om. BL 14 quibus]+et Ch²OV | et cetera.]om. S N² | enim]+et O 16 deludit]ludit N¹ | derelinquit]reliquid ST 17 subauditur]om. TN¹ | quia]om. P 18 quia]s.l. Ch¹; om. Ch²V 19 Peccasti]Peccati a.c. V | me]s.l. Ch² 20 et cetera.]om. BLN²k | Ieroboam]sub Ie. BLk | filii]filio LN²k 21 colere idola]~BLN²k 21-22 Quoniam...custodiendo]Quia dereliquerunt Deum. Non custodiendo illum. BLN²; Quia Dominum dereliquerunt in non custodiendo. Fornicatio, et vinum, et ebrietas, auferunt cor. Non custodiendo illum k 22 dereliquerunt]reliquerunt A EP¹P² | non]om. P¹; s.l. V | id est]subauditur BLN²k; scilicet MN¹ | ideo coluerunt idola]id. co. ideo BGLN¹N²k | idola]mg. Ch¹; om. P¹ | reliquerunt(2°)]dereliquerunt BLk Ch¹O 22-24 id est,...mandata]om. T 23 Deum]om. Ch² | simul servire]~BGLMN¹N²k | in]om. LN² | in non]~Bk 24 subauditur]scilicet Ch¹Ch²O; id est dubit. G | om. MN¹; | illius]jeus Ch¹

1 *adorabis et illi soli servies^a.*

IV, 11. *Fornicatio et vinum et ebrietas aufert cor*, id est, sensum et intellectum hominis pervertit. Et est sensus: sicut vinum et ebrietas eum, qui nimium biberit mentis sue impotem facit, ita fornicatio sive corporalis sive spiritualis pervertit
5 sensum animumque debilitat et de rationali homine brutum efficit animal, ut lupanaria et libidinum lustra sectetur. Lignaue et lapides deos putet, adorans opera manuum suarum^b.

IV, 12. *Populus meus*, subauditur quondam, *in ligno suo interrogavit et baculus eius adnuntiavit ei*. Genus erat divinationis, quod fiebat in ligno et in baculis, quo
10 futurarum rerum captabantur auguria^c. Unde et in Ezechiele legimus, quod *pergens Nabochodonosor contra Ammon et Hierusalem, steterit in bivio, ubi et inter ceteras divinationes cummiscuerit sagittas et exierit virga contra Hierusalem^d*. Forte similiter fecerunt isti, querentes quid eis esset utilius, utrum Deum an idola colerent. Et quia adeo perversi erant, ut relicta veritate mendacium sequerentur, iusto iudicio
15 relicti a Deo, per responsionem baculi seducti sunt a diabolo. Unde et sequitur: *Spiritus enim fornicationum decepit eos et fornicati sunt*, id est, recesserunt per idololatriam a Deo suo. Spiritus enim fornicationis diabolus intellegitur, qui suadet hominibus, ut a Deo recedant et se in simulacris ligneis et lapideis venerentur. Principium quippe huius fornicationis idolorum fornicatio. Sed et heretici, quibus
20 hec congruere possunt, nunquam suis satiantur erroribus, ne cessant a fornicationis turpitudine, inmunditiam carnis operantes et non custodientes legem ceterasque scripturas Deum derelinquunt. Insaniunt et inebriantur et, perditio mentis vigore, adorant idola que de suo corde finxerunt fornicationisque spiritu possidentur^e.

IV, 13. *Super capita montium sacrificabant et super colles accendebant timiama*. Filii Israel sequendo voluptates suas et desideria carnis, Deo relicto
25

a. b. Hier. In Osee, p. 43, 193-199: *Sicut enim vinum et ebrietas eum qui biberit, mentis suae impotem facit; ita fornicatio ac uoluptas pervertit sensum, animumque debilitat; et de rationali homine brutum efficit animal, ut ganeas et lupanaria et libidinum lustra sectetur. Cumque ita cor loco suo motum fuerit, ligna et lapides deos putat et adorat opera manuum suarum.* c. Hier. In Osee, p. 43, 200-203: *Populus meus qui quondam meo uocabatur nomine, lignum interrogavit et uirgas; quod genus diuinationis Graeci uocant.* d. Ez e. Hier. In Osee, p. 43, 213-219: *Principium enim fornicationis, idolorum inuentio. Numquam haeretici suo errore satiantur, nec cessant a fornicationis turpitudine, et cotidie non custodiendo legem et scripturas sanctas, Dominum derelinquunt, insaniunt et inebriantur; et perditio mentis iudicio, adorant idola quae de suo corde finxerunt, fornicationisque spiritu possidentur.*

1 soli]om. V 2 et ebrietas aufert cor]etc k | aufert]auferunt AST 2-3 aufert...ebrietas]mg. S 3 pervertit]subvertit BLN²k | eum]om. BLk 4 sue]om. T | spiritualis]s.l. P¹ 5 rationali]rationabili Ch²V, a.c. Ch¹ | efficit]facit Ch¹ 6 lustra sectetur]~Ch¹P¹V 8 subauditur]om. Ch¹EP²; subaudis N¹ Ch²; subaudi V; scilicet O | quondam]om. Ch¹Ch²EP¹P²V 9 adnuntiavit]annuntiabit E | fiebat]erat MN¹ | in(2°)]om. N¹N² | baculis]baculo O | quo]quorum O 10 futurarum]futura Ch¹; futurorum O | et]om. Ch¹ N² | legimus]legitur BGLMN¹N²k; dicitur Ch¹ | quod]+virgas suas miscuerit Ch¹ | pergens]om. Ch¹ 11 steterit]steterunt MN¹; steterat k | et(2°)]om. N² 11-12 steterit...divinationes]om. Ch²EP¹P² | steterit...Hierusalem]om. Ch¹OV 12 cummiscuerit]miscuerit EP² | sagittas]virgas suas EP² | exierit virga]inter ceteras una exierit BLN²k; inter ceteras ex. vi. GMN¹ | Forte]orte A 13 eis esset]~EOP² | colerent]colere N¹ 15 baculi]sui ba. GMN¹ | et]om. O N¹N² 16 enim]om. BLN² | fornicationum]fornicationis Ch¹Ch²V | et fornicati sunt]om. BLN² | sunt a Deo suo]a Deo suo sunt k | id est]om. O 16-17 per idololatriam a Deo suo]a Deo suo per id. O 17 idololatriam]+suam P¹ | suo]+Unde et sequitur V | fornicationis]fornicationum BLN²k 18 lapideis]lapidibus O BLN² 19 quippe]om. Ch² | idolorum]+est Ch¹Ch²EOP¹P² | fornicatio]inuentio Ch¹; formatio k | et]s.l. Ch¹; om. Ch²OV 20 congruere]congrue O | satiantur]sanantur N¹ | ne]nec Ch¹ 20-21 cessant a fornicationis turpitudine]a fo. tu. ce. Ch¹ 21 operantes]operantur Ch¹V 23 de suo corde]om. Ch¹ | fornicationisque]fornicationis O | spiritu]spiritum BLN²k | possidentur]possident E BLN²k 24 accendebant]incendebant L 25 voluptates]voluptas a.c. O

- 1 eiusque spreto templo, in montibus et in collibus sacrificabant idolis eisque timiama, hoc est, incensum suavitatis offerebant ibique propter amenitatem locorum comedebant, bibebant, dormiebant et luxuriabantur eademque loca excelsa vocabant. Ideo autem ista faciebant, quoniam excelsum Deum non habebant. De quibus
- 5 excelsis legimus in actibus regum: *Verumtamen excelsa non abstulit^a*. Adhuc enim populus immolabat et sacrificabat in excelsis. Vel in excelsis hec fecisse dicuntur, quia in solariis domorum suarum adorabant et hoc ex consuetudine, sicut reor, serpentis in stipite elevati^b. *Subtus quercum et populum et terebintum*, subauditur sacrificabant, *quia bona erat umbra eius*. Veritatem Iudei perdiderant et idcirco hoc
- 10 faciebant. Preceperat quippe Deus in lege ne sacrificaretur ei nisi in loco quem elegerat^c. Sed illi propter voluptates suas, sicut superius dictum est, in delectabilibus lucorum et montium locis sacrificabant idolis, sub umbra arborum altaria facientes, quarum amenitate allekti, immunditiam sue exercebant carnis. Unde et Dominus prohibuerat plantari nemus iuxta altare suum^d. *Et Ideo fornicabuntur*
- 15 *filie vestre* cum alienigenis vel etiam Deum relinquentes, idola colent: *Et sponse vestre adultere erunt*, hoc est, torum proprium relinquentes, alienis se coniungent.

- IV, 14. *Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicate, et super sponsas vestras, cum adulteraverint*. Fornicatus fuerat Israel recedens a Domino Deo suo, ideo fornicantur filie eius et sponse et absque ulla vindicta, suo sceleri relinquuntur,
- 20 ut ex proprio dolore intellegant dolorem Dei, qui intantum iratus est, ut nequaquam percutiat delinquentes^e. *Non*, inquit, *visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicate et super sponsas vestras, cum adulteraverint*, hoc est, non puniam illas pro sua fornicatione et adulterio, sed libere voluptatibus suis servire permittam, ut videlicet ex vestra iniuria meam cognoscatis, nec malum illarum vindicabo, nisi iam
- 25 per ultimam captivitatem. *Quoniam ipsi cum meretricibus versabantur et cum effeminatis sacrificabant*. Reddit causam quare se dicat non vindicaturum

a. III Re XXII, 4; IV Re XII, 3; IV Re XV, 35 b. c. Cf. Hier. In Osee. p. 43, 225-226 d. Jue VI, 26 e. Cf. Hier. In Osee. p. 45, 288-294

1 eiusque spreto templo]spretoque eius exemplo B; spretoque eius templo Lk | spreto templo]~MN¹ 2 hoc est]id est BGLMN¹k | offerebant]incendebant BLk 3 bibebant]bibant a.c. Ch²; om. N¹ | et]om. V 4 quoniam]quia Ch² | Deum]Dominum S 6 immolabat]om. Ch¹Ch²EP¹P²V | sacrificabat]+idolis Ch¹P¹; om. k | Vel]+etiam S Ch¹Ch²EOP¹P²V; +certe BLk | in excelsis hec fecisse dicuntur]di. in ex. hec fe. S Ch¹Ch²EOP¹P²V 7 sicut]ut BGLMN¹k Ch¹P¹V 8 elevati]levati B | et(1°)]om. O | populum]om. Ch¹P¹V; s.l. Ch² | subauditur]scilicet O; subaudis Ch¹Ch² N¹; subaudi V 9 perdiderant]perdiderunt BLk | idcirco]ideo Ch¹ | hoc]hec Ch¹Ch² 10 Preceperat]Perceperat AT | Deus]Dominus BGLMN¹k | ei]om. BGLMN¹k 11 suas]s.l. Ch² | sicut]ut BLk | superius dictum est]scriptum est superius O 12 lucorum]locorum ST 13 allekti]illekti O | sue]sue A | exercebant carnis]~BCh¹ 14 et(1°)]om. Ch¹Ch²V | et(2°)]om. N¹ Ch¹OV | iuxta altare suum]om. Ch² 15 vestre]+subauditur BLk | alienigenis]alienis MN¹ | Deum]Dominum BGLMN¹k | colent]colebant AST 16 alienis]alienigenis Ch² | coniungent]coniungunt B; iungent Gk 17 fuerint fornicate]~B | super]om. N¹ 19 fornicantur]fornicabuntur Ch¹P¹V; fornicabantur BLk | filie]filii A N¹ 22 non]ne T | illas]eas BLk 22-23 et super sponsas...fornicatione]mg. S 24 videlicet ex]om. BLk | malum]mala Bk | illarum]illarum Ch¹Ch²OP¹V | iam]om. Bk Ch² 25 versabantur]conversabantur EP² BLMN¹k, p.c. G 26 quare]qua Ch² | vindicaturum]iudicaturum BL

1 iniquitates filiarum atque uxorum populi Israel. Tantus quippe fuit numerus
 fornicationum Israel, ut esset ultio desperans emendationem. *Cum meretricibus*,
 inquit, *versabantur et cum effeminatis sacrificabant*, et cum mulieribus et cum viris
 turpitudinem in templis deorum suorum operantes. *Et populus non intellegens* Deum
 5 vel peccatum suum, *vapulabit* per captivitatem plagis verberibusque attritus. Si super
 hereticos ista voluerimus intellegere, filie vel sponse illorum intelleguntur anime, quas
 in errore genuerunt et suis dogmatibus desponsarunt. Istiusmodi indigni sunt
 correptione Dei, quoniam omnis eorum cultus fornicatio est et turpes turpibus
 comiscentur. Et propterea vapulabunt, ut aliquando per plagas intellegant, quem
 10 reliquerunt Deum^a.

IV, 15. *Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda*. Israel in hoc loco, sicut
 sepe dictum est, decem tribus accipiuntur. Iudas autem, tribus Benjamin et
 sacerdotalis, id est, levitica cum eadem tribu Iuda coniuncte. Quam tribum nunc
 15 ortatur propheticus sermo ne Deum deserat per culturam idolorum, sicut fecerat Israel,
 id est, decem tribus, adorando idola, que fecerat eis Ieroboam, filius Nabath. *Si
 fornicaris*, inquit, *tu Israel, qui cum meretricibus te miscuisti*, ita ut quicumque
 impleret manum vel suam offerendo vel regis munera dando fieret idolorum sacerdos,
saltem tu Iuda, qui possides Hierusalem et habes ex lege sacerdotes et levitas ac
 templum cum legalibus cerimoniis, noli delinquere, ut eum imiteris idola colendo. *Et
 20 nolite ingredi in Galgala*. Galgala locus est ubi filii Israel, transito Iordane, primum
 castra metati sunt; ibique secunda circumcissione accepta, purgatus est populus pro
 Iosue, ubi etiam postea Saul in regnum electus et unctionis oleo est delibutus^c.
 Ex hoc filii Israel quasi causa religionis colebant ibi idola, quorum veneratione
 nunc tribus Iuda prohibet, dum ei dicitur: Nolite ascendere in Galgala^h,

a. Hier. In Osee. p. 46, 318-324: *De haereticis facilis intellegentia est, quod filiae eorum fornicentur et sponsae, id est animae
 quas in errore genuerunt, et suis dogmatibus desponsarunt. Istiusmodi indigni sunt correptione Dei; quoniam omnis eorum
 cultus fornicatio est, et turpes turpibus comiscentur, et propterea vapulabunt, ut aliquando per plagas intellegant quem
 requirant Deum.* c. Hier. In Osee. p. 47. 353-359: *Si semel, o Israel, errore deceptus es, et te cum meretricibus miscuisti, ita ut
 quicumque impleverit manum vel suam vel regis, offerendo et dando ei munera, sacerdos fieret excelsorum; saltem tu, Iuda,
 qui possides Hierusalem, et habes ex lege levitas, et exerces templi caeremonias, non debes sororis quondam tuae Oollae in
 fornicatione exempla sectari, et cum Deo idola colere. Ne ingrediaris Galgala, de qua in hoc eodem propheta legimus: Omnis
 malitia eorum in Galgalis (Os IX, 15), in qua Saul unctus in regem est; in qua exiens populus de deserto, primum
 castrametatus, secunda circumcissione purgatus est.* h. Am V, 5 : *et nolite quaerere Bethel et in Galgala nolite intrare...*

1 Israel]sui MN¹ 2 fornicationum]+filiarum EP²; filiorum BGLMN¹k | ultio]ultimo A 3 versabantur]conversabantur
 EP² BLk | cum mulieribus et cum viris]-N¹ 4 operantes]exercebant BGLMN¹k | intellegens]+subauditur BLk 5
 vapulabit]+id est BLk 6 hereticos]hereticis Ch¹Ch²EOP¹P²V | illorum]eorum Ch¹ 6-7 anime, quas in errore
 genuerunt et suis dogmatibus]doctrina prava P¹; doctrina prava vel falsa deceptio que sibi Ch¹ 7
 desponsarunt]desponsaverunt LMN¹ Ch¹Ch²EOP¹P²V | Istiusmodi]+populus Ch¹ 8 eorum cultus]-B 9
 vapulabunt]vapulabant a.c. A | ut]om. MN¹ | intellegant]om. BGLMN¹k | quem]qui BGLMN¹k 10 Deum]Dominum
 BLk 11 delinquat]delinquas Ch¹Ch²EOP¹P²V | saltem]saltim Ch² N¹ | sicut]s.l. Ch² 12 accipiuntur]significat
 BGLMN¹k; intelliguntur Ch¹Ch²EP¹P²V | tribus]om. BLk; tribum MN¹ 13 sacerdotalis]sacerdotalem BGLMN¹k |
 levitica]leviticam BLN¹k | tribu]s.l. Ch² | Iuda]om. B | coniuncte]coniuncta ST; coniunctas BGLMN¹k 14 sermo ne
 Deum]sermonem Deum A 15 idola]idolam A | eis]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V 16 inquit]om. P² MN¹ | inquit, tu Israel]tu
 Is. in. V | tu]tui A | miscuisti]miscuista A; misisti Ch²OV 17 impletet]impleverit V | vel(1°)]om. Ch¹Ch²V |
 offerendo]om. BGLMN¹k | regis]regibus T Ch¹Ch²EP¹P²V; regi O 18 saltem]saltim N¹ 19 delinquere]derelinquere
 BM V | ut eum imiteris]id est, noli Israelite imitari Ch² | noli]+me N¹ | eum]eam BLN¹k 21 pro]per T
 Ch¹Ch²EOP¹P² 21-24 purgatus est...ei]purgabant ibi idola, a quorum veneratione nunc tribus Iuda prohibetur, cum
 BGLMN¹k 22 ubi etiam postea Saul]ubi Iosue etiam Saul postea E; ubi etiam Saul postea Ch¹Ch²P¹P²V |
 electus]+est Ch¹Ch²EOP¹P²V 23 ibi]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | quorum]quo A BGLMk 24 tribus]om. Ch¹ |
 prohibet]prohibetur ST EOP¹P² | ascendere]ingredi EP²

- 1 subauditur ut ibi adoretis deos, sicut faciunt Israelite, id est, decem tribus. **Et ne ascenderetis in Bethaven.** Bethaven ipsa est Bethel, que prius quidem dicta est Bethel, hoc est, domus Dei, sed postquam in ea idolorum cultus exorsus et vituli ibi a Ieroboam positi sunt, appellata est domus inutilis et domus idoli. Unde et Septuaginta pro Bethaven, domoon, id est, domum inutilium ponunt, quia videlicet ibi unus ex vitulis aureis positus fuerat a Ieroboam^a. Nolite, inquit, ascendere in Bethaven, ut ibi immoletis, quia iam non est domus Dei, sed domus idolorum^b. **Neque iuraveritis, vivit Dominus.** Prohibentur iurare in nomine Domini, qui cultores idolorum extiterant et laudibus demonum os pollutum habebant. Non enim est spetiosa laus in ore peccatoris. Nam prohibuerat Dominus in lege iurare Iudeos per nomina deorum alienorum, per nomen suum eis iurare concedens. Unusquisque enim eum, per quem iurat aut amat aut veneratur. Unde ne illi idola diligerent aut venerarentur, prohibiti sunt per nomina deorum iurare, ne forte sepe eorum facta mentione, illi cerentur ad amorem et culturam eorum, sed habentes nomen Dei semper in ore, illum colerent et adorarent. Verum quia ipsi Iudei iam relicto Deo colebant idola, prohibentur iurare: **Vivit Dominus.** Quod iuramentum apud illos erat, sicut dicebat Elias: Vivit Dominus, in cuius conspectu sto^c. Et sepiissime legimus hoc eos usos fuisse iuramento. **Neque, inquit, iuraveritis: vivit Dominus,** ac si diceret eis: Nolo per os vestrum nominis mei fieri mentionem, quod idolorum pollutum est veneratione^d.

IV, 16. Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel. Vacca lasciviens appellatur superba propter nimiam crassitudinem, que et iugum suscipere detrectat et estro stimulata, tramitem recti deserit sulci. Sic Israel, hoc est, decem tribus, iugum legis de cervice sua excussit et demoniaco spiritu incitata, latam viam arripuit

a. Hier. In Osee, p. 47, 337-346: b. Hier. In Osee, p. 47, 366-367: ...non domus Dei appellatur, sed domus idoli. c. III Re XVII, 1: vivit Dominus Deus Israel in cuius conspectu sto; IV Re III, 14: vivit Dominus exercitum in cuius conspectu sto d. Hier. In Osee, p. 48, 371-372: Nolo enim per os uestrum nominis mei fieri mentionem, quod idolorum recordatione pollutum est.

1 subauditur]scilicet O; subaudi Ch¹; subaudis Ch² N¹k | ibi]ubi BGM | adoretis deos]~BLk | deos]idola MN¹ | faciunt]s.l. Ch² | Israelite]israelitici Ch² 2 ascenderetis]ascendatis BLk; ascenderitis Ch¹O | quidem]om. BLk | dicta est]s.l. Ch¹ 3 est]om. N¹ | Dei]Domini BLk | in ea idolorum cultus]id. cu. in ea BLk | exorsus]~est Ch¹Ch²EO; exortus est BLk P² 4 a]ad B; ab add. s.l. L | positi]appositi GMN¹ | appellata est domus inutilis]do. in. ap. est BLk 5 domoon]domo Ch¹Ch²OP¹V; om. EOP¹P² | id est]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | inutilium]idolorum Ch¹Ch²EOP¹P²V 6 ibi]om. Ch² | positus]+ibi Ch² | positus fuerat a Ieroboam]a Ie. po. fu. N¹ | a]ad B | in]om. Ch¹Ch²OV 7 est]+ibi BLk 8 qui]quia Ch² 9 idolorum extiterant]~AST 9-10 enim est]~T Ch¹Ch²OV | est]om. E 10 Dominus]Deus Ch¹Ch²EOP¹P²V | iurare Iudeos]ne iurarent Iudei BGLMN¹k 11 per nomina]in nomine Ch¹P¹V | deorum alienorum]~Ch¹V; idolorum vel alienorum BGLMN¹k | eis]om. BGLMN¹k 12 eum]om. Bk Ch¹ | illi]om. BLk 13 venerarentur]venerantur T | deorum]idolorum Bk | sepe]om. BGLMN¹k | sepe eorum]~Ch¹Ch²EP¹P²V 14 illi]ille Ch² 15 Deo]Domino Ch² 16 colebant idola]~Ch¹P¹V 18 hoc eos]~BLN¹k | eos usos]~O | usos]s.l. Ch¹ | usos fuisse]~Ch² | Neque]+enim k | inquit]om. k 19 diceret eis]diceretis T | eis]om. BLk Ch¹Ch²EOP¹P²V | vestrum]add. s.l. A | nominis]om. BGLMN¹k 21 Israel]om. ST OV, s.l. A, s.l. Ch²; + nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine k 22 appellatur]+vacca EP² | superba]s.l. Ch²; superbia P¹V | detrectat]detractat O | 23 estro]estris O | stimulata]percussa Ch¹Ch²EOP¹P²V | decem tribus]~N¹ 23 demoniaco]demonico V | incitata]percussa Ch¹Ch²EOP¹P²V

- 1 voluptates suas sequendo, de qua Dominus dicit: Lata via est que ducit ad perditionem^a. *Nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine*. Hic vox prophete est de eodem populo: et quia ceperat loqui de vacca lasciviente, servat metaphoram in reliquiis. Dum in latitudine camporum, Dominum dicit pasturum
- 5 Israelitas quasi agnum. Nunc, inquit, hoc est, in presenti tempore, dum spiritus hos reget artus, me videlicet vivente, pascet eos Dominus in latitudine quasi agnum, id est, ducentur ab Assiriis in captivitatem et ibi in latitudinem terre Medorum dispergentur ibique multo morabuntur tempore. Allegorice Israelis nomine heretici appellantur. Iudas autem vir quilibet ecclesiasticus Deum confitens, quibus dicitur:
- 10 Si fornicaris tu Israel^e, hoc est, si tu, o heretice, a Deo recedis per falsam doctrinam^b, non delinquat Iudas^c; hoc est, vir ecclesiasticus non sequatur dogmata tue perversitatis. Et ne ingrediatur in Galgala, hoc est, in conciliabula hereticorum, ubi peccata omnium revelantur et instar porcorum volutantur in ceno vitiorum. Galgala enim revelatio interpretatur sive volutabrum. Nec ascendat in Bethaven,
- 15 hoc est, ad arrogantes falsorum dogmatum fictiones, quoniam non est ibi domus Dei, sed domus idoli^d. Prohibentur etiam huiusmodi delictis maculati iurare in nomine Domini, cuius maiestatem mala de eo sentiendo polluunt. Qui, sicut vacca lasciviens asilo percussa ardentibus diaboli sagittis, percussi sunt et legis notitiam reliquerunt, ideoque pascentur in lata et spatiosa via, que ducit ad mortem^d.
- 20 **IV. 17. Particeps idolorum Ephraim.** Ephraim in hoc loco appellantur decem tribus, post separationem a domo David ad Ieroboam, qui de tribu fuit Ephraim, cui Iacob benedictionem regni dederat. Interdum apellantur et Ioseph nomine, propterea quia Ioseph pater fuit Ephraim. Ephraim itaque, hoc est, decem tribus, particeps

a. Mt VII, 13: *lata porta et spatiosa via quae ducit ad perditionem* b. Hier. In Osee, p. 48, 386-392: *Quia metaphoram a uacca lasciviente, siue oestro ceperat, servat in reliquis, ut captivitatem in Assyrios, et in latissima Medorum terra dispersionem populi Israel quasi in campo latissimo et in spatiosa terra gregis et agnorum pasturam uocet. Super haereticis prona intelligentia est ad quos, uel de quibus dicitur: Si semel fornicaris, haeretici, saltim tu, ecclesiastice, ne delinquas...* c. Os IV, 15 d. Hier. In Osee, p. 48, 393-402: *...nec ingrediaris Galgala, haereticorum conciliabula, ubi peccata omnium reuelantur, et instar porcorum uolutantur in ceno. Nec te ascendere putes ad superbas et arrogantes falsorum dogmatum fictiones. Non est enim ibi domus Dei sed domus idoli. Nec iuraueris per nomen Christi, cuius maiestatem miscendo idolis polluisti. Sicut enim uacca percussa asilo, percussi sunt haeretici ardentibus diaboli sagittis, et legis notitiam reliquerunt; ideo pascentur in lata et in spatiosa uia, quae ducit ad mortem, et patientia Domini boni pastoris eos nutriet ad interitum.*

1 suas]s.l. Ch² | via est]~Ch¹V 2 Dominus...latitudine]ut supra k 4 latitudine]latitudinem O | camporum]capurum A | Dominum]Deum BLk | pasturum]om. MN¹ 5 Israelitas quasi agnum]qu. ag. is S | presenti tempore]~B | tempore]om. Ch¹ 6 reget]regit Ch¹O N¹ | videlicet]scilicet BLk | latitudine]latitudinem Ch² 7 in latitudinem terre Medorum]in captivitate latitudinis terre BLk 8 morabuntur tempore]~BLk | morabuntur]recenseri P¹; recensebuntur a.c., s.l. 2^om. Ch¹ | heretici]hereti a.c. Ch² 9 vir quilibet]~Ch¹V | vir]om. O | quibus]cui P² 10 a Deo recedis]~Ch¹Ch²EOP¹P²V | recedis]recedunt N¹ 10-11 si tu...hoc est]om. Ch² | falsam doctrinam]~O 11 delinquat]derelinquat O | est]s.l. Ch² 12 ne]non A | in(2°)]unde O | Galgala]Galga a.c. Ch² 13 peccata omnium]~BLk Ch² | instar]ad in. Ch¹ 14 Galgala]Galgal N¹ V | ascendat]a.c. ascendit, p.c. ascendet V 15 domus]mg. Ch² 16 idoli]idolorum BLk 17 mala de eo sentiendo]de male se. eo EP¹; de eo male se. P²; male de eo se. T Ch¹Ch²OV | sentiendo]sentientes BGLMN¹k 18 sunt]om. Ch²EP² 19 in lata]illata B | lata et spatiosa via]la. Via et sp. N¹ | que ducit ad mortem]mg. Ch² 20 Particeps]Participes BGL; Principes MN¹ | idolorum]+effecti BL 21 a domo]mg. Ch² | David]om. Ch² | ad]a O | Ephraim]Beniamin BGLMN¹ 21-23 cui...Ephraim(1°)]om. Ch¹P¹ 22 Iacob benedictionem regni]be. re. Ia. Ch²EP²V | Iacob]om. T | propterea]om. Ch²EP²V 23 itaque]quoque Ch¹ | hoc]id Ch² | decem]om. N¹ | particeps]participes BGLk

1 fuit idolorum, quia similes eis facti sunt, quos manibus operantes, ut deos
venerabantur. Sic enim Psalmista: *similes*, inquit, *illis fiant, qui faciunt ea*^a et cetera.
Dimitte eum, o Iuda, subaudis, id est, ne spernas verba prophete et ne sequaris
5 impietatem Israel, qui idolorum particeps et amicus est, cuius cultus et religio et
cibus a tuo convivio separatus est^b. Unde sequitur:

IV, 18. *Separatum est convivium eorum*, id est, sacrificium illorum a tuo
seiunctum est, quia tu omnipotenti Deo offers, illi autem demonibus. *Fornicatione*
fornicati sunt. *Repetitio sermonis, confirmatio est*^c. Quod tale est ac si diceret:
Cotidie fornicantur et diligunt fornicationem suam^d, semperque fornicationes
10 fornicationibus augent. Primo quippe idolum adoraverunt, quem fecerat eis
Ieroboam, filius Nabath, deinde omnium gentium deos. *Dilexerunt afferre*
ignominiam protectores eius. Protectores israelitici populi appellantur Ieroboam et
ceteri reges, qui illos et erudire in via iustitie et ab hostibus defendere debuerant. Isti
dilexerunt afferre ignominiam, hoc est, idololatriam, quorum actu infelix populus
15 cultum suscepit idolorum, quique debuerant doctores eis existere in viam salutis,
facti sunt duces erroris et perditionis eterne.

IV, 19. *Ligavit eum spiritus in alis suis*. Spiritus et ventus uno verbo apud
hebreos exprimitur, quod est ruha^e. Spiritus autem hic demones significat, qui
ligaverunt eos, haut dubium quin et reges et populum eis subiectum in alis suis, id
20 est, in obumbrationibus errorum, ut mentis paterentur cecitatem, ne quo vellent libere
possent incedere. Ligavit nempe eum ipse spiritus, quando sibi coniunxit et ita univit,
ut non Deum iam coleret, sed illum in simulacris supplex adoraret. *Et confundentur*
a sacrificiis suis, hoc est, cum fuerint deprehensi ab hostibus, confundentur et
erubescunt, cognoscentes hanc sibi illatam penam propter sacrificia, que idolis prius
25 immolabant. Altiori sensu, hoc et ad hereticos refferendum, qui particeps

a. Ps CXIII, 16; Ps CXXXIV, 18 b. Hier. In Osee, p. 49, 414-417: *prophetae verba non spernas; quia Ephraim idolorum semel amicus et particeps est, dimitte eum, ne sequaris impietatem eius, cuius cultus et religio et cibus a tuo convivio separatus est*. c. Agus. *Enarrat. in Ps.*, SL 39, ps: 63, pars: 8, linea 8: *repetitio confirmatio est sermonis...* d. Hier. In Osee, p. 49, 418-419 e. Hier. In Osee, p. 49, 429-430.

1 fuit]fuerunt *BLk* | eis]ei *N¹* | facti sunt]fuerant *BGLMk*; fuerunt *N¹* 2 enim]+dicit *Ch¹V* | Psalmista]+ait *BLk* |
similes inquit]~ *N¹* | inquit]om. *BLk Ch¹* | illis]om. *S Ch²O* | ea]ei *Ch¹* | et cetera]om. *Ch¹Ch²EP¹P²V*; et omnes qui
confidunt in eis *BLk* 3 o Iuda, subaudis]subaudi, o Iuda *Ch¹V* | subaudis]om. *T*; scilicet *O* | id est]+et *Ch²V*; om. *E*;
et *O* | spernas]+eum *MN¹* | verba]+videlicet *MN¹* | prophete]+et *O* 4 impietatem]iniquitatem *Ch¹P²* |
idolorum]dolorum *N¹* | particeps]participes *B* | et]om. *N¹* 5 convivio]conubio *A GM OP¹V*, a.c. *Ch²*, s.l. *L* |
separatus est]separantur *Ch²* | sequitur]super *O* 6 illorum]idolorum *BLk* 7 omnipotenti Deo]omni populo *T*;
~*Ch¹Ch²EOP¹P²V* | offers]offres *A P¹* | demonibus]dominibus *A P¹* 7-8 fornicatione fornicati sunt]fornicate sunt
fornicatione *N¹* 8 confirmatio]+sententie *Ch¹* 9 diceret]diceretur *M* 10 augent]agunt a.c. *A* | quem]quod *BLMk*
Ch¹EOP²V 11 filius]a filiis *T* 12 eius]suos s.l. a.c. *T*; eorum *B* 13 reges]eorum re. *EP²*; re. eorum *Ch¹*; +eius *BLk* |
via]viam *Ch²* | et]om. *N¹* | defendere]om. *M* 14 afferre]offerre *AS P* | hoc]id *Ch²* | infelix]infidelis *N¹* 15
doctores]ductores *BGLMk P²* | doctores eis]~*Ch¹Ch²V* | eis existere]~*BGLMN¹k* | viam]via *V* 16 duces]ductores
MN¹ | erroris]om. *N¹* | perditionis eterne]~*BGLMN¹k* 17 eum spiritus]~*E* | uno verbo]mg. *Ch¹* 18
exprimitur]exprimuntur *N¹k* | ruha]ruack *k* | autem]om. *Ch¹Ch²EP¹P²V* 19 eos]illos *B* | quin et]qui nec *B* | eis]sibi
BGLMk; Dei *N¹* | subiectum]+ligaverunt *BGLMN¹k* 20 obumbrationibus]umbrationibus *T BL* | errorum]eorum *BL* |
libere]s.l. *Ch²* 21 possent]possint *V* | eum]illum *BLk* | spiritus]spiritum *N¹* 22 Deum]dum *Bk*, a.c. *L* | Deum
iam]~*Ch¹* | illum]eum *EP²* | illum]+iam *k* | in simulacris supplex]~*Ch¹* | simulacris]+iam *N¹* | supplex]om. *B*; s.l.
Ch²; iam supplex *GM* | adoraret]adoret *A*, p.c. *Ch¹* 23 sacrificiis]simulacris *Ch¹V*, a.c. 2° *Ch²* |
deprehensi]comprehensi *BLk* 24 hanc sibi]~*BLk* | illatam]in iniuriam *M*; +iniuriam *N¹* 25 immolabant]immolarunt
GN¹ | et]om. *Ch¹Ch²EOP¹P²V*

1 idolorum existunt, quando sua varia colunt dogmata. Ideoque hortatur propheta
virum ecclesiasticum, ut dimittat et contemnat eorum vesaniam omnemque idolorum
spernat societatem, quia sacrificium ipsorum a sacrificiis fidelium est divisum, dum
5 varios sequendo errores et immunditie carnis serviendo. Diliguntque *afferre
ignominiam*, hoc est, vanas et superfluas traditiones auditoribus suis gaudent
prebere, quos spiritus, id est, diabolus ligat, ne valeant stabili pede in Ecclesia
permanere, sed hac et illac omni vento doctrine circumferantur. Qui vere in suis
confunduntur sacrificiis, quia panis eorum, hoc est, remuneratio perpetuus erit
10 luctus^a.

V, 1. *Audite hoc sacerdotes et attendite domus Israel et domus regis auscultate,
quia iudicium vobis est, quoniam laqueus facti estis speculationi et rete expansum
super Tabor. Sacerdotes decem tribuum alloquitur et vocat ipsos ac reges eorum ad
iudicium, non quo sint sacerdotes de tribu Levi, sed quo sacerdotes vocentur a
15 populo^b. Sed et Israel, hoc est, populus vocatur ad iudicium nullusque excipitur, ut
et sacerdotes et populus et reges, qui seduxerant populum et constituerant ei tales
sacerdotes, simul audiant quid fecerent et cur inimicis tradantur^c. Audite, inquit, hoc
omnes et *auscultate*, id est, aure corporis percipite et mentis intellectu retinete, *quia
vobis iudicium est*, id est, damnatio imminet merito vestre iniquitatis, *quoniam*
20 *laqueus facti estis speculationi*, hoc est, vos ipsi, quos posui provisos libertatis
populi mei, *facti estis eis laqueus* captivitatis et interfectionis. Ego quidem posui
vos speculatores et principes in populo, ut eum regeretis errantem, vos autem *facti
estis laqueus*. Ideoque iam non speculatores et principes, sed venatores estis
appellandi^d. Et sicut super montem Tabor rete expanditur, quo aves capiantur, ita*

a. Hier. In Osee, p. 50, 443-447: et pro Dei cultu imbuerunt eos idolorum ignominiam, et ligavit eos diaboli spiritus in alis suis, qui circumferuntur omni vento doctrinae; et stabili in Ecclesia pede permanere non possunt. Qui vere in suis sacrificiis confunduntur, quia panis eorum panis luctus est. b. Hier. In Osee, p. 50, 9-11: Sacerdotes decem tribuum ad iudicium uocantur, et reges, non quo sacerdotes sint de tribu Levi, sed quo sacerdotes uocentur a populo. c. Hier. In Osee, p. 50, 14-18: sed et Israel, id est populus uocatur ad iudicium, et nullus excipitur, ut et sacerdotes et populus et reges, qui induxerant populum, et constituerant sacerdotes, simul audiant quae fecerint, et cur tradantur inimicis. d. Hier. In Osee, p. 50, 19-22: Vos autem facti estis laqueus, et non tam speculatores et principes, quam uenatores appellandi.

1 existunt] fuerunt *Blk* | colunt dogmata] ~*Ch¹Ch²V* 2 et] eos *N¹* | contemnat] *s.l. Ch²* | idolorum] eorum
Ch¹Ch²EP¹V; *om. OP²*; illorum *N¹* 3 ipsorum] eorum *Ch¹* | sacrificiis] sacrificio *Blk P²*; +ipsorum *MN¹* | est
divisum] ~*Ch²* 4 recte celebrant] ~*O* | celebrant] colebant *T* | idcirco] ideo *Ch¹* 5 sequendo] sequentes *a.c. T 6*
est] *om. S B* | auditoribus] audittioribus *Ch¹* | suis] *om. T 7* ne] *add. s.l. B* | valeant] *om. Blk*; valeat *O* | stabili] in *st.*
B 8 permanere] permaneant *Blk* | illac] illacque *Ch¹P¹V* | vere] vero *N¹* 9 confunduntur] confunduntur *S Ch² GN¹* |
eorum] *s.l. L* | est] *s.l. Ch²* | remuneratio] remunerationis *S 10* luctus] fletus *MN¹* 12 iudicium vobis] ~*Ch¹* |
laqueus] laquei *O 13* ipsos] *om. Blk*; eos *N¹* | ac] *om. Blk 14* quo] (1°) quod *Ch¹Vk* | sacerdotes] (1°) +decem tribuum
Ch¹ | de] decem *Ch²EOP¹P²V* | tribu] tribuum *Ch²OV* | quo] (2°) quoniam *k*; quod *Ch¹EV 15* populo] +dece tribuum
Ch² | hoc est] id est *Blk 16* et] (1°) *om. Ch¹Ch²EOP¹P²V* | ei] illi *Blk 16-17* et constituerant...fecerent] *mg. P¹ 17*
fecerent] fecerint *N¹V*; facerent *k* | inquit] *om. Blk* | hoc] hec *O 18* aure corporis] ~*BGLMN¹k 18-19* quia vobis
iudicium est] *om. OP¹V* | quia...iniquitatis] *om. Ch²* 19 vobis iudicium] ~*Ch¹* | damnatio] +vobis *EP²* | vestre
iniquitatis] ~*O 20* estis] est *N¹* | speculationi] speculationis *O* | ipsi] *om. Ch²*; ipsos *EP¹P²V 20-21*
speculationi...laqueus] *om. BGLMN¹k* | libertatis populi mei] *po. mei li. V, a.c. Ch¹ 21* eis] *om. Ch¹Ch²EOP¹P² 23*
Ideoque] Et ideo *ST 24* appellandi] appellati *BGLMN¹k* | quo] ut *GN¹*; *s.l. Ch¹*

1 vestra doctrina et exemplo cepistis populum et ad mortem duxistis. Tabor autem
mons est situs in campestribus Galilee, rotundus atque sublimis et ex omni parte
equaliter finitur. De quo in psalmo dicitur: Tabor et Ermon in nomine tuo
exultabunt^a.

5 **V, 2. Et victimas declinastis in profundum.** Victime in profundum declinantur,
que demonibus offeruntur. Populus duarum tribuum victimas, quas Deo
omnipotenti offerebat, superius, id est, ad celos ascendere faciebat. Israel vero,
quoniam idolis sua imolabat sacrificia, descendere ea faciebat in profundum, hoc est,
in infernum. Moralter victimae Domini sunt: laudes credentium, penitentia
10 peccatorum, lacrimae orationum, de quibus scriptum est: *Sacrificium Deo spiritus
contribulatus^b*. Sed sunt nonnulli, qui idcirco se in prece ac lamentis afficiunt, ut aut
terrena commoda adquirant aut ut hominibus sancti esse videantur. Hii profecto suas
victimas in profundum declinant, quia ea, que in imo sunt, querunt. Electi autem, qui
15 in presenti tempore nichil querunt, nec humanum favorem, sed Dei laudem de bonis,
que agunt, requirunt, ad superiora suas victimas ascendere faciunt. Sunt etiam
nonnulli, qui post lacrimas et penitentiam peccatorum, ad iam perpetrata redeunt
peccata. Hii, nimirum penitentiam, quam de pristinis exercuerant peccatis, in
profundum declinant, quia peiores efficiuntur. De qualibus scriptum est: *Canis
reversus ad vomitum suum^c* et cetera. Iuxta mysticos quoque sensus, sacerdotes et
20 principes heretici intelleguntur. Populus autem discipuli et subiecti eorum.
Increpantur ergo populi, ne se a crimine alienos arbitrentur, quia audierunt
hereticorum consilium. Increpantur et principes et ad iudicium deducuntur
damnationis, quia qui debuerant esse doctores populorum, quasi laqueus ceperunt eos
per pravam doctrinam induxeruntque illos in errorem, id est, quoque heretici

a. Hier. In Osee, p. 51, 26-28: *Est autem Thabor mons in Galilaea, situs in campestribus, rotundus atque sublimis, et ex omni parte finitur aequaliter. De hoc monte et in psalmo legimus: Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt* (Ps LXXXVIII, 13)
b. Ps L, 19 c. II Pe II, 22

1 cepistis]cepis A | duxistis]duxis A | mortem]montem O | autem]enim O 2 est]s.l. Ch² 3 in psalmo]Psalmista Ch¹Ch²EP¹P²V | dicitur]canitur BGLMN¹k; dicit Ch²V 6 que]quando MN¹ 8 imolabat]inmolabant Ch¹Ch² | sacrificia]+sua AST BGLMN¹k | ea]illa BLk | faciebat]faciebant Ch² 9 penitentia]penitentiae Ch¹Ch² 11 sunt]om. B | se in prece]om. G | ac lamentis]adamantis N¹ 12 ut]om. S 11-16 idcirco...nonnulli, qui]om. BLk 14 de]pro Ch¹PV 15 requirunt]querunt GMN¹ | suas victimas ascendere faciunt]fa. su. vi. as. O | ascendere]om. Ch¹Ch²EP¹V; mg. P² 16 iam]om. Ch² 17 quam]quae Ch¹ | exercuerant]excreverat Ch¹ | exercuerant peccatis]~N¹ 18 qualibus]quibus Ch¹Ch²EP¹P²V 19 et cetera]om. BLk Ch¹Ch²EP¹P²V 20 intelleguntur]+et Ch¹ | Populus]populi BLk | autem discipuli]om. Ch¹P¹ | et]om. Ch¹ | eorum]s.l. P¹ 21-22 Increpantur...consilium]om. BLk 22 iudicium]s.l. B | deducuntur]ducuntur MN¹ 23 quasi laqueus]om. BLk | laqueus]laquei M 24 illos]eos BLk V | id est]idem T Ch¹EOP² Lk; dubit. BP¹

1 expandunt rete super Tabor, *qui interpretatur veniens lumen*^a. Quando suas in
 Ecclesia tendunt insidias per que dogmata perversa, aves, id est, animas ad celestia
 volantes, capiunt. *Victimas etiam declinant in profundum*, quia suadent hominibus
 immolare demonibus, dum eos adfectandos errores suos pertrahunt, ut non
 5 resipiscant aliquando a malis et se erigant ad celestia contuenda. *Et ego eruditor
 omnium eorum*^b. Ne desperarent populi et magistri eorum, hoc est, principes et
 sacerdotes, redire se posse: adveniam misericorditer. Se Dominus eruditorem
 omnium eorum fore pronuntiat dicens: *Et ego eruditor omnium eorum*. Ac si
 10 diceret: Si penitentiam agere voluerint et diis, quos hactenus coluerunt, servire
 cessaverint, ne desperent: quia *ego eruditor* illorum docebo eos quid agere debeant,
 qui emendare, non punire cupio et salvare, non perdere quero^b.

V, 3. *Ego scio Ephraim et Israel non est absconditus a me. Nomine Ephraim,
 comprehendit Ieroboam, filium Nabath, et omnes ex eadem tribu reges, qui illum et
 dignitate et scelere secuti, populum seduxerunt Israelis, vero omnem populum
 15 decem tribuum*^c. Et est sensus: ego creavi reges, ego etiam condidi populos regibus
 subiectos. Quia ergo mea sunt creatura et omnia eorum semper intueor opera, non
 desperent, sed penitentiam agant et suscipiam eos. *Quia nunc fornicatus est
 Ephraim*, hoc est, reges eorum in presenti tempore a Dei cultu recedentes, fornicari
 ceperunt vitulos aureos adorando. Et *Israel contaminatus est, quia fornicante rege*^c,
 20 *populus est secutus paremque impietatem pari studio compleverunt*^d, ubi a
 superioribus iungendum et hoc scio ego:

V, 4. *Non dabunt cogitationes suas, ut convertantur ad Deum suum, quia
 spiritus fornicationum in medio eorum et Dominum non cognoverunt*. Licet se
 eruditorem eorum Dominus misericorditer superius dixerit, tamen intentionem
 25 cordis illorum cognoscens, subiungit. *Non dabunt cogitationes suas, ut convertantur*

a. Hier. In Osee, p. 51, 40 b. Hier. In Osee, p. 51/52, 62-63: *Ego sum magister uester, immo eruditor, qui emendare cupiam, non punire; et saluare, non perdere*. c. Hier. In Osee, p. 52, 63-67: *Ego, inquit, scio Ephraim, id est Ieroboam, a quo seductus est populus, et omnes reges qui eum et dignitate et scelere sunt secuti; et Israel non est absconditus a me, id est decem tribuum populus, quia fornicante rege, contaminatus est Israel* d. Hier. In Osee, p. 52, 68-69

1-2 in Ecclesia s.l. Ch¹ 2 animas]+que O 3 volantes]volant O | capiunt]capiant ST | quia]qui BLk 4 errores suos]~Ch² 5 resipiscant]respicant A 6 eorum]s.l. p.c. Ch¹ 6-8 Ne desperarent...omnium eorum.]om. S 7 se]sese O 8 eorum(1°)]s.l. Ch² | fore...eorum]om. B | et]om. V 10 cessaverint]sessaverint V | illorum]eorum BLk | docebo]decebo N¹ | eos]illos BLMk 11 qui]quia N¹ | non perdere quero]qu. non pe. Ch¹Ch²EOP¹P²V 12 est absconditus]abscondetur MN¹ 13-15 qui illum...creavi reges]om. BGLMN¹k 14 vero]om. S | populum(2°)]+et O 16 semper]om. BLMk O 17 et]+ego Ch¹Ch²EOP¹P²V | eos]illos N¹ | nunc]om. T 20 compleverunt]adimpleverunt Ch¹ 22 quia]quoniam N¹ 23 fornicationum]fornicationis Ch¹ | Dominum]Deum BLk 24 eorum]illorum Ch¹Ch²EP¹P²V 25 cordis]s.l. Ch² | illorum]eorum Ch¹EP¹P²V, s.l. Ch² | subiungit]subiunxit Ch¹P¹V | suas]om. Ch¹Ch²OP¹V

1 ad Dominum Deum suum, ut scilicet penitentiam agant^a de malis cogitationibus, ne
 perficiant opus malum, quod cogitaverunt et reddit causam, inquiens: **quia spiritus
 fornicationum**, id est, diabolus, **in medio eorum et Dominum non cognoverunt**, id
 est, non intellexerunt, ut eum colerent et digna veneratione adorarent. Quia ergo
 5 diabolus in eorum cordibus habitabat, ipse eos excecaverat, ne ad verum lumen
 possent redire, ut Deum cognoscerent, id est, intellegerent eum Dominum esse
 colendum. Sic enim dicitur et de filiis Eli: porro filii Eli, filii Belial, non
 cognoscebant Dominum^b. Principes quoque dogmatum perversorum, id est, hereticos
 et populum subiectum scit Dominus, quia omnia eorum opera et ipsas cogitationes
 10 occultas considerat nichilque est apud illos quod eum possit latere. Et quia per pravam
 eorum doctrinam subiecti quoque ipsorum contaminati sunt, **non dabunt suas
 cogitationes**, ut penitentiam agant et ad Deum revertantur, quia spiritu fornicationis
 seducti sunt, qui in medio illorum versatur *ideoque Dominum non cognoscunt^c*.

V, 5. Et respondebit arrogantia Israel in faciem eius. Arrogantia, id est, superbia
 15 Israel fuit, qua tumens contra Deum, cultum eius despexit et in creatoris iniuriam
 idola veneratus est. Hec arrogantia eius respondebit in faciem eius^d, quando merito
 iniquitatis propter idolorum culturam tradetur captivitati, ne habeatur impunitus, sed
 humilietur ab hostibus eius contumacia. **Et Israel et Ephraim ruent iniquitate sua**,
 hoc est, et populus subiectus et reges, qui eos ad idolorum inclinaverunt culturam,
 20 pariter corruent et infirmabuntur, ut qui fortes erant in scelere infirmi redire cogantur
 ad Deum^e. Ruet etiam Iudas cum eis. In his verbis ostenditur quoniam et tribus Iuda
 iam tunc idola colebat. Non ergo hoc, inquit, solum eveniet Israel et Ephraim, id est,
 decem tribubus et regibus earum, ut ducantur in captivitatem, verum etiam Iudas,
 id est, due tribus, que regnabant in Hierusalem, sequentur captivorum vestigia,

a. Hier. In Osee, p. 52, 77-78: *Nec dabunt cogitationes suas ut agant paenitentiam, qui semper in perditione proficiunt.* b. I Sam II, 12: *porro filii Heli filii Belial nescientes Dominum...* c. Hier. In Osee, p. 52, 81 d. Hier. In Osee, p. 52, 88-90: *Quidquid igitur fecit Israel, uel superbe agens contra Dominum, uel in iniuriam Creatoris idola uenerans, respondebit in facie eius...* e. Hier. In Osee, p. 52, 91-93: *et populus et reges in iniquitate sua pariter corruant, siue infirmentur, ut qui fortes erant scelere, infirmi ad Dominum redire cogantur.*

1 Dominum]om. Blk Ch¹ 2 quia]om. Blk 3 id est, diabolus]s.l. Ch² | Dominum]Deum Blk 4 non]om. N¹ 5 habitabat]habitat O | eos]eorum oculos Ch¹P¹V | verum]vera a.c. A 6 possent]possint O | Deum]Dominum Ch¹Ch²EOP¹P²V | Dominum]solum AST 7 de]om. Ch² | Belial]Beli a.c. Ch¹ 9 populum]+eis Ch² | Dominus]Deus Ch¹ BLMN¹k | eorum opera]~Ch¹V 11-12 suas cogitationes]~Ch²OV 12 agant]om. S | Deum]Dominum MN¹ 13 illorum]eorum Ch¹ | Dominum]+Deum Ch¹Ch²EP¹P²V; Deum Blk | cognoscunt]cognoscent Ch¹V; cognoverunt Ch² 14 respondebit]respondit N¹ 15 qua]quia Ch²EO | Deum]Dominum ST GMN¹ | cultum]culturam Bk, a.c. L 16 veneratus est]venerantur MN¹ | eius(1°)]ei N¹ | respondebit]respondit P² | eius(2°)]om. N¹ 18 iniquitate]in iniquitate N¹ Ch²O 19 et(1°)]om. Ch¹ | eos]om. S | idolorum inclinaverunt culturam]cu. id. in. N¹ 20 pariter corruent]~N¹ | redire cogantur]~O 21 Deum]Dominum ST L | quoniam]quod Blk 21-22 et tribus...id est]om. Ch² 22 ergo]enim Blk | hoc]om. EO V | inquit, solum]~N¹ 23 ut]ad Ch²; s.l. T | ducantur]inducantur T | Iudas]om. B 24 captivorum vestigia]~Ch¹Ch²EOP¹P²V

1 ut quorum immitati sunt, scelera patiantur et penam. Sed et hereticis sua arrogancia
in faciem respondet, quando pro superbia, qua semper se scire altiora iactant^a, et
 magistri et discipuli simul corruent. Iudas quoque, id est, vir ecclesiastica doctrina
 institutus, qui corpore quidem non mente in Ecclesia manet et eandem cum hereticis
 5 habet in errore scientiam frustra nomen ecclesiasticum confitetur, ipse quoque
cum hereticis puniendus est^b.

V, 6. *In gregibus suis et in armentis suis vadent ad querendum Dominum et non invenient.* Hoc tam de decem tribubus, quam et de duabus accipi potest. Et est sensus: cum pressi fuerint ab hostibus Israel et Ephraim et Iudas, tunc sera
 10 penitentia tacti vadent ad querendum Dominum in suis oblationibus gestientes eum muneribus placare, quem prius offenderant prevaricationibus. Sed non invenient eum, quia, recedentibus eis a cultu divino, ipse quoque ab illis recessit^c. Unde et subditur, *sublatus est ab eis*. Non ergo presentem eum sentient adiutorem, nec suis eum poterunt placare muneribus, presertim cum dicat Psalmista: *Non suscipiam de*
 15 *domo tua vitulos^d, et: numquid manducabo carnes taurorum^e et cetera.*

V, 7. *In Domino prevaricati sunt.* Tunc scilicet, quando pro Deo idola venerati sunt, *quia filios alienos genuerunt*, hoc est, vincti idolis non Deo sed demonibus filios genuerunt. Alieni quippe filii accipiuntur, qui in idolorum sunt errore generati,
 20 sive quos per ignem ducentes idolis consecrarunt^f. Nunc devorabit eos mensis cum
partibus suis. Quia, inquit, hoc fecerunt non multo post tempore, sed in
presentiarum advenient hostes, Assirii videlicet atque Chaldei et devorabunt eos
cum suis partibus, hoc est, cum suis possessionibus, quas forte et funiculo
acceperunt^g. Unde et Septuaginta transtulerunt: devorabit eos rubigo cum cleris

a. Hier. In Osee, p. 52, 94-99: *Et hoc non solum eueniet Israeli et Ephraim, id est decem tribubus et regibus earum, ut ducantur in captiuitatem; sed etiam Iudas, id est duae tribus quae regnabant in Hierusalem, sequentur uestigia captiuorum, ut quorum imitantur scelera, imitentur et poenam. Haeretici matrem habent iniquitatis suae superbiam, dum semper altiora se scire iactitant* b. Hier. In Osee, p. 53, 102-105: *Iudas quoque qui uidetur esse in domo Dei, et in Ecclesia, non mente sed corpore commoratur; et eandem habet cum haeticis in errore commoratur; frustra nomen ecclesiasticum repromittit, quia et ipse cum haeticis puniendus est.* c. Hier. In Osee, p. 53, 117-120: *hoc habentes omnes certamen, ut quem praeuaricationibus offenderunt, hostiis placare nitantur; et non inueniunt quem requirunt, quia a recedentibus et ipse discessit.* d. Ps XLIX, 13 e. Ps XLIX, 9 f. Hier. In Osee, p. 53, 129-131: *Sed hic melius est alienos filios accipere, qui in idolorum errore generati sunt, siue quos ducentes per ignem, idolis consecrarunt.* g. Hier. In Osee, p. 53, 131-136: *Quia igitur hoc fecerunt, non multo post tempore, non annorum spatiis infinitis, et ut solitus eram prius, longe post futura praedicere; sed nunc et in praesentiarum adueniet Assyrius atque Chaldaeus; et devorabunt eos cum partibus, siue cleris suis, id est cum possessionibus quas in diuisione terrae ad mensuram funiculi susceperunt.*

1 imitati sunt scelera]om. Ch² | sunt]+vestigia O 2 in faciem]om. T | respondet]respondebit O | pro superbia]per superbiam O | a]om. V | se]om. O 4 institutus]instructus ST 6 est]sit B 8 accipi potest]-Ch¹ 9 Cum pressi]compressi A 10 tacti]ducti BLk | oblationibus]muneribus BLk; oblivionibus T 11 muneribus]oblationibus BLk 12 eum]om. N¹ | eis]illis BLk | illis]eis BLk 13 sublatus]ablatus BLMN¹k EP², p.c. G 14 poterunt placare]-Ch¹Ch²EOP¹P²V 17 vincti]iuncti Ok 17-18 hoc est vincti...genuerunt]om. M; mg. Ch¹ 18 filii]+a Deo P² | filii accipiuntur]-O | sunt errore]-N¹ 19 consecrarunt]consecrauerunt O 20 sed]subauditur Ch¹Ch²EP¹P²V 21 in presentiarum aduenientes]-Ch¹ | aduenient]aduenientes BGLMN¹k; +eis Ch¹Ch²EP¹P²V; +ei O | videlicet]om. MN¹ | devorabunt]devorabuntur O | eos]om. OP¹V 22 partibus, hoc est, cum suis]om. T | forte]sorte k 23 cleris]ederis B; hederis k; deris G; clericis Ch¹Ch²EOP¹P²V

1 suis^a. Et est sensus: per singulos menses hostis adveniet et cuncta, que ad eos
 pertinent, vastabit ipsosque partim interficiet, partim in captivitatem ducet. Quod
 qualiter factum sit, historia Libri Regum et Paralipomenon demonstrat, que eundem
 5 populum non semel nec bis, sed pluribus vicibus captivatum reffert. Sed et heretici
susplicantur, quod in multitudine sacrificiorum suorum placent Deum, et Iudas, id
est, ecclesiastici, quod faciendo elemosinas peccata sua redimant, in quibus
permanent, cum omne sacrificium preterita, non presentia scelera^b delere soleat et
 utique tales Deum non inveniunt, quia aufertur et procul recedit ab eis. Prevaricantur
 autem, quando Dei neglegunt precepta et alienos generant filios, cum opera faciunt
 10 diabolica. Ideoque cotidie et singulatim damnantur cum suis partibus, hoc est, cum
 malis, que egerunt, operibus ad interitum properant eterne damnationis.

V, 8. **Clangite bucina in Gabaa, tuba in Rama, ululate in Bethaven.** Bucina ex
cornu animantis recurvo fit, tuba autem ex ere vel argento in lege fieri precipitur
concrepatque in bellis et in sollemnitatibus^c. Gabaa et Rama civitates sunt in tribu
 15 Beniamin sibi vicine. Hec est Gabaa, in qua natus est Saul. Rama autem ipsa est,
quam rex Israel conatus est occupare, sicut in Regum legitur, ut clauderet exitum et
introitum tribui Iude et Beniamin^d. Porro Bethaven in tribu est Ephraim, que ante
vocata est Bethel^e. Quia igitur premiserat superius decem ac duarum tribuum
 captivitatem, dicens: **Nunc devorabit eos mensis cum partibus suis^f**, hortatur eos
 20 quasi iam instante vicina captivitate, ut resonent bucinis et tubis, cohortantes se
 invicem in communem luctum. Et est sensus: nolite vestram captivitatem humili
voce deflere, sed bucinis concrepate et tubis, ut omnes audiant, qui in circuitu sunt.
Cui sensui bene congruit, quod Gabaa collis, Rama excelsa interpretatur^g. Dicitur
 ergo eis: **Clangite bucina in Gabaa, tuba in Rama**, id est, ascendite in colles et

a. Hier. In Osee, p. 53, 114: *devorabit eos rubigo, et clerics eorum.* b. Hier. In Osee, p. 54, 150-154: *Haeretici suspicantur quod in sacrificiorum multitudine placent Deum; et ecclesiastici, quod elemosynas redimat peccata, in quibus permanent; cum omne sacrificium praeterita scelera deleat, non praesentia;...* c. Hier. In Osee, p. 56, 224-227: *quorum buccina pastoralis est, et cornu recurvo efficitur; unde et proprie Hebraice sophar, Graece keratinh appellatur. Tuba autem de aere efficitur, vel argento, quae in bellis et in sollemnitatibus concrepat.* d. Hier. In Osee, p. 56, 219-223: *istae autem duae sunt in tribu Beniamin, vicinae sibi mutuo civitates, id est Gabaa, in qua Saul natus est, et Rama quae est iuxta Gabaa, in septimo lapide ab Hierosolymis sita; et quam rex Israel occupare conatus est, ut exitum et introitum clauderet tribui Iudae.* e. Hier. In Osee, p. 56, 228-229: *Super Bethaven, quae quondam vocabatur Bethel, et est in tribu Ephraim, in qua vitulus aureus erat...* f. Os V, 7 g. Hier. In Osee, p. 56, 214-219: *Quamobrem praecipio vobis qui auditis, ut non voce sublimi, sed clara buccina concrepetis; claro enim auditur opus est, ut omnes audiant qui in circuitu sunt. Clangite buccina in Gabaa, cuius etymologiam in colles Septuaginta transtulerunt; et tuba in Rama, quae interpretatur excelsa;...*

1 adveniet]adveniens MN¹ | et(2°)]om. N¹ 2 ipsosque]ipsos quoque N¹ 3 et Paralipomenon]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | demonstrat]monstratur T | que]qui Ch²EOP¹P²V 4 non]nec Ch¹Ch²EOP¹P² 5 multitudine]multitudinem O | Iudas]Iudei Ch¹Ch²EP¹P²V 7 non]s.l. Ch² | soleat]debeat P² 9 autem]om. Ch¹ | neglegunt]negligunt V | alienos]alios GMN¹ | cum]per BLk | faciunt]om. BLk 10 diabolica]diaboli Ch¹Ch²P¹P²V | singulatim]sigillatim O 11 que]om. N¹ | damnationis]+Finit liber primus, sequitur II EP² 14 concrepatque]concrepabatque AST GMN¹ | in(2°)]om. O 15 in qua]ubi Ch¹Ch²EOP¹P² 16 est]om. OV | regum]+libro EP² MN¹; p.c. L 16-17 exitum et introitum]-Ch¹V 17 tribui]domui Ch¹Ch²EOP¹P²V 18 vocata]vata A | igitur]ergo k | decem ac duarum tribuum]de. tr. et du. O | ac]et Ch¹Ch²EP¹P²V 21 est]s.l. Ch² 24 ergo]itaque P² | Clangite]Plangite k | bucina]tuba O | ascendite]s.l. Ch²

1 montes excelsaque voce deflete imminentem vobis captivitatem. *Ululate* etiam *in Bethaven*, ubi est unus ex vitulis aureis, pro quorum adoratione modo captivi tradentur habitatores eius. Et pulchre addit, post tergum tuum Benjamin. Ubi enim tribus finitur Benjamin, non procul est hec civitas condita in tribu Ephraim^a, in
5 posteriore scilicet parte ipsius Benjamin.

V, 9. *Ephraim in desolationem erit in die correptionis*. In hoc loco nomine Ephraim tam reges de stirpe eius procedentes, quam etiam ipse decem tribuum populus comprehenditur. Diem autem correptionis appellat tempus, quo traditi sunt hostibus propter sua peccata, ut qui noluerant Deo servire in prosperitate,
10 correptionem sustinerent hostium variis afflicti miseriis. Qua videlicet die facti sunt in desolationem et reges et subiectii illorum, quando quibusdam interfectis, ceteris autem in captivitatem abductis, terra eorum a suis cultoribus vacua remansit. *In tribubus Israel ostendi fidem*. Septuaginta dixerunt: *in tribubus Israel ostendi fidelia^b*, et ponitur ibi preteritum tempus pro futuro, ostendi pro ostendam. Ac si
15 diceret: cum venerint ea, que prius locutus sum in prophetis, ostendam fidem, id est, fidelia verba mea manifestabo et vera, quia, quicquid de eorum locutus sum perditione, complebitur opere. Sed et heretici in Gabaa et in Rama, id est, in tumore superbie scientie morantur, dum excelsam se putant habere sapientiam. Ibiq; idola colunt, id est, falsa dogmata, que de suo corde finxerunt, venerantur. Quapropter
20 precipitur eis, ut non silentio malum suum tegant, sed publice cunctis manifestent. Et iubentur ululare in Bethaven, que domus inutilis sonat, hoc est, in suis cordibus, que prius per rectam fidem erant Bethel, id est, domus Dei, sed iam per diversos errores inutilia facta sunt, quibus bene congruit, quod Bethaven *post tergum*

a. Hier. In Osee, 56, 231-233: *Et pulchre dixit quod Bethaven post tergum sit Benjamin; ubi enim tribus finitur Benjamin, haud procul in tribu Ephraim, haec urbs condita est.* b. Hier. In Osee, 56, 212.

1 excelsaque]celsaque *Blk* | vobis captivitatem]~*Ch¹V* 2 adoratione]veneratione *Blk* 3 addit]additur *Blk* 4 hec]beccei *Ch¹Ch²*; betci *P²*; becci *V*; *om.* *T* 5 posteriore]posteriori *V* 6 desolationem]desolem *a.c.* *Ch¹* 7 stirpe]genere *MN¹* | eius]Ephraim *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | etiam]et *Blk*; *om.* *S* | ipse]om. *M* 8 comprehenditur]designatur *Blk* | autem]om. *Blk* 9 hostibus]ab hostibus *a.c.* *P¹* 10 hostium]mg. *S* | Qua]Quia *T* 11 subiectii]subditi *MN¹* | illorum]eorum *Ch¹* 12 abductis]+sunt *a.c.* *O* 13 dixerunt]dierum *BL*; *om.* *k* *O*; transtulerunt *Ch¹P¹V* | in tribubus Israel ostendi]om. *Ch¹* 14 tempus]om. *O* 15 sum]fuerim *a.c.* *B* 17 id est]om. *O* | in(2°)]om. *Ch¹Ch²V* 18 superbie]superbe *Ch²O* | habere]s.l. *Ch¹* 19 falsa dogmata]~*Ch¹V* 20 eis]om. *Ch¹Ch²EOP¹P²V* | manifestent]manifestantur *A* 22 per rectam]per recta *Ch¹Ch²EP¹P²*, *a.c.* *V*, perfecta *p.c.* *V* | fidem]om. *Ch¹Ch²EP¹V*; opera *P²* | Bethel]in Bethel *N¹* 23 facta]facti *S* | bene]s.l. *Ch²*

- 1 **Beniamin** fuisse memoratur. *Beniamin quippe interpretatur filius dextere*^a et significat sanctos ad dexteram, id est, ad celestis regni prosperitatem venturos. Qui gaudia contuentes eterna omnia presentis vite comoda post dorsum habent, quia cuncta postponunt transeuntia, dicentes cum apostolo: *Unum quod retro est*
- 5 *obliviscentes et in anteriora nos extendentes, sequimur ad bravum superne vocationis*^b. Heretici vero *post tergum Beniamin*^c sunt, quia ea, que in presenti vita sunt, et que sancti despectui habent, desiderabiliter appetunt et delectabiliter secuntur, totam spem suam in transitoriis rebus positam habentes. Et qui prius videbantur esse Ephraim, id est, ubertas, cum advenerit dies correptionis, id est,
- 10 iudicii, erunt in desolatione, quando omnibus expoliati bonis, quibus pollere videbantur, nudi et vacui igni tradentur inextinguibili^d. Tunc etiam Dominus in damnatione illorum fidem hostendet, hoc est, verba sua fidelia et vera demonstrabit, cum hoc quod de illorum interitu ante predixerat, opere complebit. Quod non solum ad hereticos, sed et ad omnes generaliter reprobos potest non inconvenienter referri.
- 15 **V, 10. Facti sunt principes Iuda, quasi assumentes terminum.** Ductis Israel et Ephraim in captivitatem et redacta terra eorum in solitudinem, principes Iuda, qui flere debuerant et suum populum cohortari, ut recederent ab idolatria, ne et ipsi similia sustinerent, ceperunt gaudere, quod pateret sibi terra eorum ad possidendum
- 20 latius et facti sunt quasi assumentes terminos Israelis, transeuntes fines suos et in regnis quondam eorum, regnum suum et possessionem dilatare cupientes. Quamobrem subditur: super eos effundam quasi aquam iram meam, id est, et super ipsos principes Iuda venient Babilonii et ita eos quasi aque impetus occupabant, per quos perfectam super eos captivitatem et mortem abundanter inducam, quia non suis viribus, sed mea hoc facient indignatione^e. Verbum enim

a. Hier. In Osee, p. 57, 248 b. Filip III, 13-14 c. Os V, 8 d. Hier. In Osee, p. 57, 249-250: *Omnis enim Ephraim iactantia, quae interpretatur ubertas, brevi in desolatione erit, et cum iudicii, inquit, dies et tempus correptionis advenit, verba mea non esse inania rebus ostendam.* e. Hier. In Osee, p. 57-58, 269-278: *Ductis Ephraim et Israel in captivitatem, et redacta terra eorum in solitudinem, principes Iuda qui flere debuerant, et suum populum cohortari ut recederent ab idolatria, ne et ipsi similia sustinerent, coeperunt gaudere atque laetari, quod pateret sibi terra eorum ad possidendum latius; et facti sunt quasi assumentes terminos Israel, transeuntes fines suos; et in locis quondam eorum regnum suum et possessionem dilatare cupientes. Quamobrem dicit Dominus: Et super ipsos principes Iuda venient Babylonii; et ita eos quasi aquae impetus occupabunt; non suis viribus, sed indignatione mea.*

1 memoratur]memorantur O | quippe]quoque Ch¹Ch²EOP¹P²V | filius]om. BGLMN¹k 2 celestis]celesti V | qui]+propter BLk 3 contuentes]om. BLk | omnia]+bona a.c. Ch¹ | comoda]commodo M 4 posponunt]ponunt a.c. Ch² | est]om. B 5 sequimur]sequuntur B; sequamur Ch²OP¹P²V | bravum]bravium O 6 ea]illa BLk | ea, que]eque GMN¹ 7 que]om. BGLMN¹k | sancti]+ipsos N¹ | desiderabiliter]desiderabilia S | delectabiliter]desiderabiliter a.c. Ch¹ 9 ubertas]libertas E | id est]+dies Ch¹Ch² 10 iudicii, erunt]iudicaverit MN¹ | desolatione]desolationem Ch¹Ch² 12 damnatione]dampnationem Ch¹ | vera]verba P¹ 13 complebit]complevit Bk 14 et]om. O 15 quasi assumentes terminum]s.l. G | Ductis]+sunt Ch¹Ch²EOP¹P²; Ducti sunt V 15-16 Ductis...Iuda]om. BGLMN¹k 16 redacta]+est O 17 flere]deflare P² N¹ | idolatria]idolorum cultura BLk; idolotria Ch² 18 sustinerent]reciperent Ch¹Ch²EP¹P²V; acciderent O | quod]quos B 19 facti sunt quasi assumentes terminos Israelis]qu. as. te. Is. fa. su. N¹ 20 possessionem]possessionem BM | et possessionem]om. N¹ | dilatare]dilataari T 21 id est]om. V 22 aque impetus]~O N¹ 23 occupabant]occupabunt S N¹ Ch¹Ch²EOP¹P²V | super eos]om. V | abundanter]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V

1 effusionis, largitatem et magnitudinem rei de qua agitur, significat. Dicit quoque ad
 principes Iuda, hoc est, Ecclesie, quod non debuerint exultare et reproborum
 perditionem suam estimare salutem, sed potius plangere quod illi perierint, memores
 sue conditionis. Unde et apostolus monet viros ecclesiasticos, ne super fractionem
 5 glorientur Iudaicorum ramorum, sed magis timeant ne et ipsi frangantur^a. Sed quia de
 interitu quidam gaudent reproborum et *idcirco se stare putant si alii corruant, effundit*
Dominus super eos quasi aquam iram suam^b, quia plerumque dum alii de aliorum
 lapsu letantur, ipsi in eadem incidunt mala, pro quibus aliis insultabant, ac per hoc
 iram Dei incurrunt. *Transferunt etiam principes Iuda terminos, quos posuerunt patres*
 10 *eorum, quando inmutant mendatio veritatem et aliud predicant, quam ab apostolis*
acceperunt^c.

V, 11. Calumpniam patiens Ephraim, fractus iudicio. Populus israeliticus adhuc in
 duritia cordis perseverans dicebat se fractum iudicio et inique obprimi ab hostibus
 dicens: quoniam nos, qui ex genere Abraham, amici Dei, descendimus peioribus nobis,
 15 hoc est, incircumcisis et idololatriis penitusque a Dei cultu alienis tradi non debuimus.
 Calumpniam quippe appellat afflictionem ab hostibus ei inlatam. Quam cum
 sustineret, fractum se dicebat iudicio, hoc est, iniuste et sine aliqua culpa fatebatur se
 damnatum. Quamobrem, ut non sine causa cognoscat se hec sustinere, subditur,
quoniam cepit abire post sordes. Ac si diceret: Non idcirco traditi sunt Chaldeis, quod
 20 iustiores fuerint, qui eos oppresserunt, sed quia Iudei, quondam populus meus, me
 deseruerunt et ceperunt abire post sordes, hoc est, post idola. Unde sordibus et
 immundiciis comparantur. Ideoque iustam infert sententiam, ostendens eos idcirco
calumpniam sustinere, et tradi peioribus^d, quia cepit Ephraim, hoc est, Ieroboam, abire
post idola et Deum derelinquere. Ipse enim aureos fabricavit vitulos^e, quos postea

a. Hier. In Osee, p. 58, 281-284: *Unde et apostolus Paulus docet ecclesiasticos viros, ne glorientur super fractione Iudaicorum ramorum, sed potius timeant ne et ipsi frangantur.* b. Hier. In Osee, p. 58, 286-287 c. Hier. In Osee, p. 58, 294-297 d. Hier. In Osee, p. 59, 313: *qui iustam infert sententiam; sed his qui tormenta sustinent, dum peioribus se aduersariis conceduntur.* e. Hier. In Osee, p. 59, 317-319: *quia coepit Ephraim, id est Ieroboam, abire post idola et Deum derelinquere; ipse enim aureos fabricatus est vitulos.*

1 effusionis]indignationes MN¹ 2 hoc est]id est Ch¹OV 3 estimare]existimare B | potius plangere]~O | quod]quia E
 4 monet]ammonent BLk 5-6 de interitu quidam]qu. de in. Ch¹Ch²EOP¹P²V 6 quidam]quidem N¹ 7 Dominus super
 eos]su. eos Do. Ch¹O | aquam]aquas Ch¹Ch²V 8-9 ac per...incurrunt]om. Ch¹Ch²EP¹P²V 9 terminos]+suos N¹ 13
 duritia]duritiam Ch²OV | fractum]factum a.c. A 14 nos, qui]qui ex nos G | qui]om. BLk P¹ | ex]de Ch¹Ch²EOP¹P²V
 | genere]gente V | peioribus]om. MN¹ 15 idololatriis]idolatriis N¹ Ch¹Ch²V | a Dei]in E; om. P¹; s.l. P² |
 debuimus]debuissimus BLk 16 afflictionem]afflictionibus B | ei]om. Ch¹Ch²EOP¹P²V | cum]mg. L, om. k 17
 sustineret]sustinerent Ch² | iudicio se dicebat]se di. iu. Ch¹Ch² | dicebat]dicebant Ch²E | fatebatur]fatebantur
 Ch²EP²V, a.c. Ch¹ | se(2°)]esse O;+esse V 18 damnatum]damnatos Ch²EP¹P²V, a.c. Ch¹ | cognoscat]cognoscet
 Ch¹; cognosceret Ch²EOP¹P²V 19 Non]om. Ch¹Ch²EOP¹P²N | quod]non quod Ch¹Ch²EOP¹P²V 20 fuerint]sunt
 Ch¹ 21 abire]ire N¹ | Unde]que p.c. Ch¹ 22 comparantur]comperantur Ch¹; coperantur N¹ | eos]eis S 22-23 idcirco
 calumpniam]~Ch¹ 23 sustinere]inferre a.c. P¹ 24 derelinquere]relinquere Ch¹P¹

1 populus adoravit. Et de hereticis manifestus est sensus, quod sophismatibus suis et
arte dialectica oppresserint Ecclesiam. Sed cum hoc fecerint, non munditiam vere fidei,
sed sordes sequantur mendacii. Qui cum se damnatos viderint cum diabolo et angelis
eius, videntur sibi calumniam pati, et in se fractam esse iudicii veritatem^a. Sic et de
5 omnibus reprobis sentiendum est.

V, 12. Et ego quasi tinea Ephraim et quasi putredo domui Iuda. Tinea commedit
vestimentum, putredo autem vel caries ligna consumit^b. Estque in his verbis sensus
hic: Sicut tinea consumit vestimentum et putredo vel caries lignum, quod utrumque
per spatium fit temporis, ita ego et prius decem et post duabus tribubus longo
10 tempore penitentiam tribuens eosque ad salutem provocans^c, damnationi illos
tradam. Ubi notandum quod tinea refertur ad Ephraim, putredo autem ad domum
Iuda. Tinea quippe celerius consumit vestimentum, quam putredo vel caries lignum.
Ac per hoc ostenditur prius factam decem tribuum captivitatem, deinde duarum:
quoniam qui priores fuerint in scelere, priores quoque dati sunt in captivitatem.
15 Advertendum etiam, quod cum totum Ephraim se tanquam tinea consumpturum
protestetur, de tribu Iuda loquens dicit: **Et ero quasi putredo domui Iuda.** In quibus
verbis ostendit partem quandam se servaturum ex eis, que postea reversa est, ex qua
Christus originem duxit, cui promissio reposita erat, dicente Iacob: *Et ipse erit*
expectatio gentium^d. Punitis autem hereticis, qui intelleguntur nomine Ephraim,
20 etiam Iudas, scilicet hii qui in Ecclesia permanent, et hereticorum vel vitiis vel
erroribus continentur, simili sententia subiacebunt^e, quia necesse est, ut qui eorum
imitantur actus, parem cum eis sustineant penam.

V, 13. Et vidit Ephraim languorem suum et Iudas vinculum suum et abiit
Ephraim ad Assur et misit ad regem ultorem. Intellegens Ephraim, hoc est, reges

a. Hier. In Osee, p. 59, 322-327: *De haereticis manifestus est sensus, quod falsis sophismatibus suis et arte dialectica saepe opprimant ecclesiasticos; sed cum hoc fecerint non munditiam verae fidei, sed sordes sequantur mendacii, qui traditi diabolo et angelis eius videntur sibi calumniam pati, et in se fractam esse iudicii veritatem.* b. Hier. In Osee, p. 59, 334-335: *quorum alterum uestes, alterum ligna consumit;...* c. Hier. In Osee, p. 59, 338-341: *Quomodo igitur tinea uestimenta consumit, et putredo uel caries ligna (quod utrumque longo fit tempore), ita Deus et decem tribubus, et postea duabus longo tempore dans locum paenitentiae, et eos prouocans ad salutem,...* d. Gen XLIX, 10 e. Hier. In Osee, p. 60, 348-351:

1 populus]om. O 2 opresserint]oppresserunt Ch¹ | Sed]Et Ch¹; Si N¹ | cum]s.l. B; om. MN¹ 3 sequantur]sequentur
Ch¹Ch²EOP¹P²V | se damnatos]~Ch¹ 4 videntur]videbitur Ch²; videre P¹ | fractam]factam A | Sic]Sed Blk 5
sentiendum]sciendum Blk Ch¹P¹ 6 ego]ero O | commedit]commedet N¹ 7 ligna]lignum S | his]hiis N¹ 8 hic]om.
Blk | consumit]comedit T | lignum]lignam G; ligna MN¹ | quod]s.l. G 9 fit temporis]~Ch¹ | ego et]~Ch² |
post]postea k Ch¹Ch²EOP¹P²V | duabus]duas S 10 illos]illis S 12 celerius]scellerius S N¹ 13 duarum]de duabus
Ch² 14 qui]om. N¹ | priores fuerint in scelere]om. Bk | fuerint]fuerunt N¹ Ch¹Ch²EOP¹P²V | dati]ducti Ch¹ 16
dicit]ait Blk | ero]ego Blk 17 se]s.l. Ch² | ex eis]ab eis a.c. B 18 promissio]repromissio Blk | erat]est Blk 20
vel(2°)]Israel S, a.c. T 21 sententia]sententiae Ch² | subiacebunt]subiacebut Ch¹ | est]erat Blk | eorum]s.l. Ch² 22
parem]parent A 23 suum(2°)]om. B

- 1 decem tribuum suum languorem, id est, suam infirmitatem, et *Iudas vinculum suum*, hoc est, cognoscens sibi, ideo imminere captivitatem, quia sociatus fuerat decem tribubus in peccato, misit ad Assur, quia non a Deo, qui et peccatum et captivitatem solvere poterat, sed a rege Assyriorum quesivit auxilium. Legimus
 5 quippe in Libro Regum quod sub rege Manen, qui decem tribubus praefuit, Israel Assyriis dona transmiserit, ut eum a Damascenis liberaret hostibus. Iudas quoque sub rege Achaz misit munera Teglatsalasar^a, ut liberaret eum de manu Phacee, regis Israel, et Rasin regis Damasci. Sed licet tunc eos salvaverint de manu hostium, ipsi postea eos debellaverunt et facti sunt ultores iniuriarum Dei, qui prius ad tempus
 10 liberatores fuerunt. Unde hic subditur: *Et ipse non poterit sanare vos, nec solvere alicuius vinculum.* Quia videlicet Deo adversante, nec a se ipsis eos liberare potuerunt Assyrii, nec vinculum captivitatis solvere^b. Iuxta tropologiam Ephraim et Iudam possumus referre ad hereticos et ecclesiasticos viros, qui cum suum viderint vinculum, hoc est, cum se cognoverint peccatis obnoxios, de quibus scriptum est^c:
 15 *Funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur^d. Non Dei querunt, sed diaboli auxilium, qui ultor est peccatorum, de quo scriptum est^e: Ut destruas inimicum et ultorem^f. Et quia non verum auxiliatorem vel iudicem deprecantur, idcirco permanere coguntur in doloribus suis et in variis delictorum erroribus^g, nec poterit eos diabolus sanare, nec a vinculis peccatorum eruere, cum iusto Dei iudicio*
 20 una cum eo perierint.

V, 14. *Quoniam ego quasi leena Ephraim et quasi catulus leonis domo Iuda.* Sensus est: Licet perrexerint ad Assur et miserint munera regi ultori, ut eos liberarent, tamen sanare eos non potuerunt, nec solvere vinculum captivitatis eorum. Ostendam enim quod me adversante, vanum sit omne humanum auxilium^h. Ego,
 25 inquit, enim quasi leena Ephraim. Septuaginta pro leena pantherem interpretati

a. Hier. In Osee, p. 60, 368-372: ..., non a Deo qui solvere poterat, sed a rege Assyriorum quaesivit auxilium. Legimus, quod sub rege Manahen, qui decem tribubus praefuit, Israel Assyriis dona transmiserit; et Iudas sub rege Achaz, praesidium flagitarit Teglathphalasar regis Assyriorum,... b. Hier. In Osee, p. 60, 372-373: ..., qui eos adversante Deo liberare non potuerunt, nec captivitatis vinculum solvere. c. Hier. In Osee, p. 60, 379-382: Quidam iuxta tropologiam Ephraim et Iudam ad haereticos et ad viros ecclesiasticos referunt; eo quod et illi et Iudas peccatorum uinculis colligat, iuxta illud quod scriptum est:... d. Prob V, 22 e. Hier. In Osee, p. 61-61, 383-385: ..., miserint ad Assur et ad regem ultorem, id est, ad diabolum de quo legimus:... f. Ps VIII, 3 g. Hier. In Osee, p. 61, 385-387: Et quia non uerum uel auxiliatorem uel iudicem deprecati sunt, idcirco permanere eos fecit in dolore languoris et in uinculis delictorum. h. Hier. In Osee, p. 61, 410-412: Illis euntibus ad Assur, et mittentibus ad regem uincicem, uel ultorem, qui eos sanare non poterit; nec solvere uinculum colligatum, ostendam quod me adversante omne hominum auxilium uanum sit.

1 id est]hoc est *Ch*¹ 2 ideo]om. *Ch*¹*Ch*²*EOP*¹*P*²*V* | quia]qua *AS E*, a.c. *P*² | fuerat]erat *BGLMN*¹*k* 5 quippe]om. *BLk* | Manen]Manahen *Ch*¹; Manasse *P*¹*P*² 5-6 Israel Assyriis dona]Assyriis Israel a.c. *Ch*¹ 6 dona]munera *P*¹; om. *Ch*¹*Ch*²*OV*; add. *P*² | transmiserit]transmisisset *BLk* 6-7 Assyriis...sub rege]om. *P*¹ 7 Teglatsalasar]Teglatphalasar *Ch*² | manu]oppressione *BLk* 7-8 regis Israel]filii Romelie *Ch*¹*Ch*²*P*¹*P*²*V* | regis Israel, et Rasin]om. *BGLMN*¹*k* 8 regis damasci]re. da. regis *G* | licet]om. *M* | salvaverint de manu hostium]de ho. sa. ma. *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*²*V* 9 qui]quos *Ch*²*OP*²*V* | ad tempus]om. *BLk* 10 liberatores fuerunt]~*N*¹ | fuerunt]habuerant *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*²*V* 11 alicuius]poterit al. *Ch*¹*Ch*²*OP*¹; poterit a vobis *P*²; a vobis al. *BL*; a vobis *k* | eos]om. *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*²*V* 12 potuerunt]+eos *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*² | vinculum captivitatis solvere]ca. so. vi. *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*²*V* 14 cognoverint]viderint *BLk* | peccatis]+esse *Ch*¹*Ch*²*OP*¹*P*²*V* 15 suorum]om. *BGLMN*¹*k* 16 peccatorum]+omnium *BLN*¹*k* 17 iudicem]mg. *Ch*² 18 idcirco]+eo a.c. *V* | coguntur]congruuntur *A* 19 vinculis]vinculo *AST* | iusto Dei]~*Ch*¹ 21 domo]domui *T Ch*¹*O BGLMN*¹*k* 22 Sensus]+iste *MN*¹ 23 liberarent]sanarent *MN*¹ | sanare]liberare *MN*¹ 24 omne]om. *N*¹ 25 inquit]om. *k* | enim]om. *N*¹ | leena]+posuerunt *T* | pantherem]pantheram *BLk* | qui]que *T BGLMN*¹*k*

1 sunt, qui grece similiter dicitur. Et latine qua bestia, sicut dicit beatus Hieronimus,
nihil velocius. Ideoque iure Dominus adversum Ephraim, id est, contra decem tribus,
loquens dicit se fieri veluti pantherem, propter instantem videlicet eorum
captivitatem, quoniam non longo post tempore per Assirios factus est eorum
5 interitus. Contra Iudam autem, veluti leonem se futurum dicit, qui est fortissimus
bestiarum; per quod ostenditur captivitatem eorum aliquanto post tempore futura,
per regnum Chaldeorum fortissimum. Comparat enim se Dominus bestiis in eorum
dampnatione, ut quicquid seuius est, cognoscant in eius indignatione. **Ego capiam et**
vadam et tollam et non est qui eruat. Quia dixerat se superius futurum adversus eos
10 veluti pantherem vel leonem, servat metaphoram in reliquis, dicendo^a: **Ego capiam,**
subditur per meos ministros, neque in suis viribus ceperunt eos Chaldei vel Assirii,
sed Deus omnipotens propter iniquitates illorum comprehendit eos. Unde nec ipsi
etiam hostes parcere irato Domino eis potuerunt. **Ego**, inquit, **capiam**, id est,
15 **comprehendi ab hostibus faciam et vadam** cum eis, ut etiam in captivitate positi,
presentiam mee vindicte sustineant, cui peccaverunt, et tollam eos de proprio solo,
et non est qui eruat, hoc est, qui a mea potestate eripiat. **Nemo enim rapere de manu**
Dei quemquam valet, nisi ipse, qui tenetur propria voluntate excidere voluerit, sicut
fecit Iudas proditor^b.

20 **V, 15. Vadens revertar ad locum meum, donec deficiatis et queratis faciem**
meam. Locum Dei magnificentiam et maiestatem illius debemus accipere^c, sive ut
hec verba specialiter ad filium referamus, per quem omnis dispensatio prophetie
agitur. Locus eius Deus est pater, iuxta quod ipse ait: *Ego in Patre et Pater in me*
est^d. Vadens, inquit, *revertar ad locum meum*, hoc est, cum traditi fueritis hostibus,
securus residebo in mea maiestate vel etiam in Patre, nec descendam ad vos, ut

a. Hier. In Osee, pp. 61-62, 414-423: *Pro leaena, quod Hebraice dicitur sohel, Septuaginta pantherem interpretati sunt, quae Graece similiter dicitur et Latine, et tam nomen bestiae quam omnis bestia accipi potest; ut quicquid saeuum in bestiis est, hoc in Dei indignatione cognoscas. Nihil panthere uelocius, nihil leone fortius; in panthere uelos per Assyrios regni Samariae significatur interitus; et in leone fortissimum contra Hierusalem et Iudam aliquanto post tempore regnum ostenditur Chaldeorum. Et quia leaenam siue pantherem, et leonem se esse dixerat, seruat metaphoram, et dicit:...* b. Hier. In Osee, p. 426-430: *Nemo potest rapere de manu Patris mei quomodo Iudas de manu Dei prodicione sit raptus? Ad quod breuiter respondebimus, nullum posse rapere de manu Dei; posse autem eum, qui tenetur, propria uoluntate de manu Dei excidere.* c. Hier. In Osee, p. 62, 431-432. d. In XIV, 10

1 Et]ut BLMk | latine]testes dubit. S; alius T | qua]quasi G N^l | sicut]ut BGLMN^lk 2 nihil]+est BLk; cui ni. MN^l |
contra]om. MN^l 3 se fieri]efieri S | veluti]ut BLMk, s.l. G | instantem]velocem BGk; volocem L; om. MN^l |
eorum]om. BGLMN^lk 5 se]om. BGLMN^lk 6 captivitatem]captivitas BGLMN^lk | post]plus T | futura]futuram T 8
Ego]Ego ego S G 9 est]erit BLk | se]om. T | adversus eos]om. BGLMN^lk 10 pantherem]pantheram BLk 11 in]om.
B 12 illorum]eorum BGLMN^lk | comprehendit]comprehendet BLk | eos]illos GLMN^lk 15 sustineant]sustineam
a.c. L 16 a]de T | rapere]eripere BLMN^lk, s.l. G 16-17 rapere de manu Dei quemquam valet]qu. de ma. Dei
eripere potuit N^l 18 fecit]om. ST 20 illius]eius T BLk 21 filium]+Dei BLk 22 Deus est]-N^l | est]om. A 23
est(1°)]om. A 24 residebo]sedebo MN^l

1 patiar humanos affectus, quo scilicet irascar vobis aut etiam miserear oblitus malorum
 vestrorum, sed permittam vos, quos antea protegebam, hostibus subiacerem, nullumque
 auxilium miserationis porrigam, donec deficiatis et servitute cogente queratis faciem
 meam, penitentiam agentes. Hereticis etiam et viris ecclesiasticis peccantibus Deus
 5 omnipotens propter magnitudinem peccatorum illorum, cum sit clementissimus^a,
vertitur in sevitiam ferarum tollitque ab eis predam, hoc est, discipulos illorum, quos
de Ecclesia rapuerant^b, ad rectam fidem redire facit, nec *est qui eruat*, quia cuius cor
 ipse inluminaverit, nemo decipere poterit. Dumque hec agit, a conciliabulis
 perversorum abscedit et in Ecclesia commoratur credentium, *eosque despicit atque*
 10 *spernit^c*, donec tabescant in suis impietatibus et deficiant iniquitate sua, querentes
presentiam illius, a quo fuerant derelicti et dicentes^d: *Illumina, Domine, faciem tuam et*
salvi erimus^e.

VI, 1. In tribulatione sua mane consurgent ad me. Hec verba ex parte ad eos
 referri possunt, qui pressi tribulatione captivitatis, ceperunt penitentiam agentes
 15 requirere Dominum, quem absentem sentiebant iratum. Et hoc mane, hoc est in luce
 penitentiae, dicentes ad invicem: *Venite, revertamur ad Dominum*. Generaliter autem
 aptantur omnibus credentibus in Christum, qui afflicti variis tribulationibus, orto eis
lumine veritatis, in adventu Christi mane^f, id est, in luce fidei consurgentes de tenebris
 infidelitatis et erroris, ceperunt invicem se hortari dicentes: *Venite, revertamur ad*
 20 *Dominum*. Illi quippe, qui ex duabus tribubus de captivitate sunt reversi, non contenti
 propria salute, hortantes se invicem, dicunt: *Venite gressibus amoris et fidei,*
revertamur ad Dominum, quem peccando deseruimus et a quo iusto iudicio derelicti
 sumus, *quia ipse cepit nos per Nabuchodonosor ducendo in captivitatem, unde supra*
 dictum est: *Ego capiam^g et sanabit nos^h*, revocando a captivitate, ut pater filios.

a. Hier. In Osee, p. 62, 448-450: ...qui clementissimum Dominum magnitudinem peccatorum in ferarum sibi rabiem conuerterunt. b. Hier. In Osee, p. 62, 441-442: ...et tollet ab his praedam quam Ecclesiae ante rapuerunt, ut capti salventur... c. Hier. In Osee, p. 62, 445 d. Hier. In Osee, p. 62, 436-438: ...ut tabescant, et deficiant, et intereant, et postea quaerant faciem Domini; et dicant: Illumina faciem tuam et salvi erimus. e. Ps LXXXIV, 8 f. Hier. In Osee, p. 63, 15-16: ...et in tribulatione sua, orto eis lumine poenitentiae, mane consurgant ad eum... g. Os V, 14 h. Os VI, 2

1 patiar]patior L | affectus]effectus MN^l | aut]ut N^l 5 illorum]suorum BGLMN^lk 7-8 cuius cor ipse]cor illius cuius N^l 8 ipse]illius M | hec]s.l. B 9 atque]et BGLMN^lk 10 spernit]asperrit GN^l; asperratur k 13 ad]s.l. T 14 possunt]s.l. S | qui]s.l. A | agentes]agere BLk 15 requirere]querere B | Dominum]Deum k | hoc mane]in ma. BLk 16 peni[tentie, dicentes ad invicem]mg. A | Venite]+et N^l 16-17 autem aptantur omnibus]haec verba aptantur omnibus christianis BLk 22 derelicti]relicti BLk 23 nos]om. MN^l 24 dictum]scriptum AS | revocando a captivitate]~N^l

- 1 VI, 2. *Percutiet* nos flagellando variis tribulationum verberibus *et curabit nos* a
vulneribus peccatorum, dum post flagella dignam egerimus penitentiam. Quod
autem subditur *vivificabit nos post duos dies*^a et cetera. Proprie ad credentes
referendum est, qui vocati et fide Christi inluminati, mutuo se provocant, ut ad
5 Dominum revertantur, a cuius cultu olim recesserant, et varia demonum portenta
colendo absentiam illius meruerant. *Quia*, inquit, *ipse cepit nos*, quando verbum
caro factum est et habitavit in nobis. Hinc Paulus: *Semen*, inquit, *Abrahe*
adprehendit et sanabit nos^b, quia celestis medicus post dolorem vulnerum et
peccatorum, plenam salutem nobis dabit. Hinc Dominus paralyticum sanaturus, prius
10 in anima eum a peccatis purgat, deinde in corpore ab infirmitatis molestia relevat^c.
Percutiet nos, subaudis vario modo et post percussione[m] curabit nos, iuxta illud^d:
Quem diligit Dominus corripit, flagellat omnem filium, quem recipit^e. Unde et ipse
cuidam sanato ait: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare ne deterius tibi aliquid*
contingat^f.
- 15 VI, 3. *Vivificabit nos post duos dies*. Frustra Hebrei, dicit beatus Hieronimus,
somniant sibi post circulum mille annorum salutem, cum salus credentium die tertia
promissa sit, qua Dominus ab inferis resurrexit. Illi quippe diem secundum referunt
ad adventum sui Christi, diem vero tertium ad iudicium, quo salvandi sunt. Sed cum
hec dicunt, debent respondere, quem primum accipiant. Qui enim secundum
20 tertiumque suscipiunt, primum se perdidisse testantur, quia secundus et tertius sine
primo non potest appellari. Cumque de primo respondere non poterint, nos hec
omnia referamus ad primum et secundum Christi adventum, quibus impleta est salus
credentium. Primum itaque diem accipiamus, primum seculi tempus. Secundum
in adventum Christi^g. Post quem diem vivificavit nos per fidem, qui eramus mortui

a. Os VI, 3 b. Heb II, 16 c. d. Hier. In Osee, p. 63, 30-31: *Percutit ergo Dominus et curat nos; quia quem diligit Dominus corripit, et castigat omnem filium quem recipit.* e. Heb XII, 6: *quem enim diligit Dominus castigat flagellat autem omnem filium quem non corripit pater.* f. Jn V, 14 g. Hier. In Osee, p. 64, 42-53: *...frustraque Iudaei mille annorum sibi somnia pollicentur cum salus uniuersorum die tertia repromissa sit, qua Dominus ab inferis resurrexit. Hebraei diem secundum in aduentu Christi sui interpretatur, et diem tertium in iudicio, quando saluandi sunt. Quod ut concedamus, respondeant nobis, quae sit dies prima, hoc est primus Saluatoris aduentus. Et cum responder non potuerint, inferamus primum diem esse iuxta quod ipsi uolunt, in humilitate Saluatoris aduentum, secundum in gloria, tertium in habitu iudicantis. Qui autem secundum tertiumque suscipiunt, primum se perdidisse testantur, quia secundus et tertius sine primo non potest appellari.*

1 tribulationum verberibus]tribulationibus atque ve. *BLk*; tribulationibus et ve. *M*; tribulationibus verberibusque
G 2 peccatorum]peccatoribus *G* | dum]si *BGLMN*¹*k* 3 nos]om. *GM* | et cetera]om. *BLk* 4 ad]s.l. *S* 5
revertantur]convertantur *MN*¹ 7 et habitauit in nobis]om. *BLk* 9 nobis]vobis *B* 10 eum a peccatis]om. *BGLMN*¹*k*
10 relevat]revelat *A* 12 flagellat...recipit]om. *BLk* 13 aliquid]+tibi *N*¹ 13-14 iam noli...contingat]om. *B*; et cetera
Lk 16 sibi]superbie *S* | post]per *S* | tertia]illa *MN*¹ 17 promissa]promissum *B* 18 ad adventum]adventus *BLk*;
aduentum *GM*, a.c. *N*¹ | diem vero tertium]diem vero sui tertium aduentus *BLk* | quo]quod *S* 19 dicunt]dicuntur *T* |
quem]quare *BLk* | enim]+accipiant *T* 20 suscipiunt]suscipiant a.c. *A*; accipiunt *k* 21 non potest appellari]esse non
possunt *BGLMN*¹*k* 23 itaque]+tempus Dei *BGLMN*¹*k* | primum seculi tempus]om. *BGLMN*¹*k* 24 in]om. *k* |
nos]+Christus *T*

- 1 per infidelitatem vel certe vivificabit nos in spe resurrectionis, iuxta illud Apostoli:
Convivificavit et consedere nos fecit in celestibus in Christo^a. **In die tertia suscitavit**
nos, quia ipso resurgente a mortuis nos pariter in illo surreximus, quorum
 5 resuscitationem sua resurrectione signavit, quoniam sicut ille surrexit a mortuis per
 gloriam Patris, ita et nos resurgemus cum illo. Vel primum diem accipiamus,
 adventum Christi in humilitate, secundum in gloria qua videbitur ab omnibus.
 Tertium, quando transacto iudicio, electis ampliorem gloriam sue demonstrabit
 claritatis. Generalem enim omnium sanctorum vivificationem et resurrectionem
 10 ordinavit Deus Pater fieri per filium. Vel nobis prima dies est, quando renascimus
 per aquam baptismatis et gratiam Spiritus Sancti et a tenebris ad lumen venimus,
 secundum illud Apostoli: Fuistis aliquando tenebre, nunc autem lux in Domino^b.
 Secunda in requie animarum, tertia in resurrectione generali. **Et vivemus in**
conspectu eius, quando ut Iohannes dicit: *Videbimus eum sicuti est*^c. Vel si ad
 15 presens tempus hoc referre volumus, in conspectu eius vivimus, quia in ipso
 movemur et sumus. **Sciemus sequemurque, ut cognoscamus Dominum**. Sciemus
 enim, id est, maiestatem Deitatis illius cognoscemus credentes, perspicientesque
 eum trinum in personis et unum in maiestate. Sequemur illum eius vestigia
 imitando, vel certe ad celos ascendendo. Unde subditur: **Ut cognoscamus**
Dominum. Quod veraciter tunc implebitur, quando quod nunc videmus per
 20 speculum in enigmate, contemplantur facie ad faciem. Unde est: *Hec est autem*
vita eterna^d, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Iesum Christum.
Quasi diluculum preparatus est egressus eius. Diluculum dicitur parva diei lux,
 qua oriente tenebre noctis fugantur et claritas diei apparere incipit. Est ergo sensus:

a. Ef II, 6: ...et conresuscitavit et consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu. b. Ef V, 8: ...eratis enim aliquando tenebrae nunc autem lux in Domino ut filii lucis ambulate. c. I Jn III, 2 d. Jn XVII, 3

1 vivificabit]vivificavit BGLMN^lk 2 convivificavit]convivificabit GMN^l | consedere]considerare G | suscitavit]suscitabit BGLMN^lk 3 surreximus]resurreximus ST LN^l 4 signavit]significavit BGLMk | surrexit]resurrexit N^lk 6 qua]om. A | omnibus]hominibus N^l 8 resurrectionem]resuscitationem p.c. S 9 Deus]Dei N^l | renascimus]renascimur ST BLk 13 ut]om. T 14 ipso]+vivimus ST 15 sequemurque]sciemurque G 16 Deitatis]Divinitatis N^l 17 eum]eius BLk; illius MN^l | trinum]trinitatem BLMN^lk, p.c. G | unum]unitatem BLMN^lk, p.c. G 18 certe]om. BLk 20 contemplantur]contemplabimur BLk | Unde est]+illud MN^l 21 solum verum Deum]ve. De. so. N^l 23 apparere]om. MN^l

1 sicut diluculo surgente tenebre noctis fugantur et lux diei aperitur, ita Christo in
 carne nascente tenebre peccatorum nostrorum dissipate sunt et ortus est nobis sol
iustitiae, qui nostram inluminans cecitatem^a, oculos mentis nostre aperuit et
 claritatem celestis patrie lumenque vere scientie manifestavit. Et pulcre eadem
 5 nativitas *egressus eius* appellatur, de qua Psalmista: *Et ipse tanquam sponsus*
processit de thalamo suo^b. Tamquam sponsus quippe de thalamo processit, quando
 de incorrupto virginis utero immaculatum corpus assumpsit et in carne natus
 apparuit. De cuius ortu recte adhuc subditur. *Et veniet quasi imber nobis*
temporaneus et serotinus terre. Quantum ad litteram, temporaneum imbrem vocat
 10 pluviam, que iactis seminibus a Deo datur terre Palestinorum, qua infusa coalescant
 semina. Serotinum autem, que ad maturitatem eosdem perducit fructus. Siquidem
 terra repromissionis non ita frequentes, velut in nostra de celo accipit pluvias, sed
 bis tantum in anno. Unde per prophetam Dominus pollicetur eidem populo dicens:
Dabo vobis pluviam temporaneam et serotinam^c. Spiritualiter autem Christus nobis
 15 est imber temporaneus, quando fidei illius fundamenta percipimus, qua radicati
bonis operibus abundemus. Serotinus vero, quando paratis iam ad metendum
frugibus, id est, completis bonis operibus in horrea Dominica recondemur. Vel nunc
nobis est imber temporaneus, dum ex parte cognoscimus. Erit et serotinus, quando
venerit, perfectum est. Ergo Iudei, qui temporaneas non receperunt, et absque pluviis
 20 iecere, semen fructus in ultimo tempore non recipient^d.

VI, 4. Quid faciam tibi, Ephraim? Quid faciam tibi, Iuda? Loquetur hic
 Dominus more pii parentis affectum ostendens in perditos filios dicens:^e **Quid**
faciam tibi, Ephraim? Quid faciam tibi, Iuda? Ac si diceret: Quomodo te sine
 dolore cordis tradere potero hostibus aut quod malagma medicaminis tibi imponam,

a. Hier. In Osee. p. 64, 64-66 : ...et ipse tenebris dissipatis, oritur nobis sol iustitiae, ut nostram illuminet caecitatem. b. Ps
 XVIII, 6 c. Deut XI, 14 d. Hier. In Osee. p. 64, 70-76: Nos Christum recipimus temporaneum, quando fidei in nobis iacta
 sunt fundamenta et suscipiemus eum imbrem serotinum, quando maturis segetibus, fruges capiemus aeternas, et in dominica
 horrea recondemur. Ergo Iudaei, qui temporaneas pluuias non receperunt, et absque pluviis iecere semen, segetum fructum
 in ultimo tempore non recipient. e. Hier. In Osee. p. 65, 93 : parentis in perditos filios monstrat affectum.

2 nostrorum]vostrorum L | dissipate sunt]fugantur MN¹ 5 Psalmista]+ait BLk 6 processit]procedens BLk 8
 nobis]s.l. B 10 coalescant]convalescant T; coalescunt BLk 11 Serotinum]Serotinam BLk | que]quem A 12
 repromissionis]promissionis BLN²k | frequentes] frequenter BLN²k | velut in]veluti BGLMN¹N²k 13 anno]annum
 ST | per prophetam Dominus pollicetur eidem populo]Do. per pr. ei. populo pollicetur N¹; Do. pollicetur pr. ei.
 po. N² 14 Christus]Christo A 15 fundamenta]fundamentum B 16 abundemus]habunde L | vero]s.l. G |
 metendum]metundum A N² 17 operibus]+habunde N² | recondemur]recondemus T; recundemur GM 18 est
 imber]-N² | et]subditur T 19 venerit]+quod BGLMN¹N²k | est]om. N¹ | temporaneas non receperunt]non re. te.
 N¹N² | temporaneas]temporaneus, temporaneum p.c. T; +pluvias LN² 20 iecere]messuere Bk; eicere LN² | semen
 fructus]fructus non ponunt semen N² | non]nostro B 21 Loquetur]Loquitur T GM 21-23 Loquetur ... Iuda?]-om.
 BLN²k 22 affectum]effectum GM | dicens]om. MN¹ 24 malagma]om. BGLMN²k | medicaminis]medicamen
 BGLMN²k

1 ut te sanitati restituam? *Misericordia vestra quasi nubes matutina et quasi ros mane*
pertransiens, id est, sicuti veniente sole nubes, que tetram noctem reddiderat,
pertransit et veluti mane consurgens ros orto sole siccatur, ita illa misericordia, qua
vobis sepe misereri consueveram, pertransit iamque vobis captivitatis malum
 5 *imminet, cito per Assyrios Babyloniosque venturum^a.*

VI, 5. Propter hoc dolavi in prophetis. Ne dicerent Iudei excusationem querentes,
 a pseudopropheta decepti sumus pacem nobis promittenti, ideoque peccavimus,
 testatur se Dominus prius prophetas interfecisse, ut ipsi eos occisos a Domino
intellegentes converterentur ad Dominum et qui fuerant eis causa erroris prospera
 10 promittentes, interempti verterentur in occasionem salutis. Hinc legimus in libro
regum CCCCL prophetas ab Elias interfectos et aliam innumerabilem multitudinem a
Iehu, qui subvertit domum Achab^b. Unde et subditur: **Occidi eos in verbis oris mei.**
 Os quippe Domini erat Elias, qui eosdem occidi iussit. Aliter: propter hoc scilicet,
 quia illis inique agentibus misericordia mea recessit ab eis, dolavi, id est, dolandos
 15 esse predixi per prophetas, sicut fuit Isaias, Ieremias et ceteri; ac verbis terribilibus
 comminatus sum eos, ut qui clementem contempnebant timerent offensum. **Et occidi**
eos in verbis oris mei, ut ante peccatores verborum terrore punirem, quam captivitas
 immineret. Hec vero omnia feci, ut *iudicia tua*, quibus te iudicaturus sum, *quasi lux*
egrederentur, id est, manifesta fierent. Quia enim sepe vos redarguo et impenitentes
 20 exististis, in aperta luce multisque nationibus videntibus damnabimini. Vel certe mea
 iudicia quasi lux egredientur, quia nullus dubitabit vos iuste, que patimini fuisse
 perpressos. Possunt hec eadem verba ad hereticos sive ad viros Iuda refferri, quos
Dominus provocat ad misericordiam et reverti cupit ad salutem^c. Illis autem
 impenitentibus nubes vel ros, hoc est, prosperitas istius seculi aufertur ab eis, sicuti

a. Hier. In Osee, p. 65, 99-103: *Misericordia uestra qua uobis semper misertus sum, quasi nubes matutina pertransiit, et quasi ros mane consurgens, qui orto sole siccatur. Iam enim captivitas prope est, iam vos cerno duci in Assyrios et in Babylonios* b. Hier. In Osee, p. 65-66, 111-118: *...ipsos pseudoprophetas occisos a Domino intellegentes; ut qui causa erroris fuerant, prospera promittentes, interfecti uerterentur in occasionem salutis. Et est sensus: Ne diceretis: prophetis credidimus; etiam ipsos interfeci, ut omnis uobis peccandi tolleretur occasio. Legimus in Regum uolumine trecentos prophetas Baalim interfectos sub Elia, et aliam innumerabilem multitudinem sub Iehu, qui subuertit domum Achab.* c. Hier. In Osee, p.66, 118-121: *Haec eadem et ad haereticos, et ad uerum Iudam, qui similia perpressurus est, dicta sentimus, quod prouocet eos Dominus ad misericordiam, et reuertit cupiat ad salutem.*

2 tetram]terram GM 3 ros]s.l. G | orto sole]-N¹ 4 sepe]om. BLN²k | iamque]etiam BLN²k | malum]tempus BGLMN¹N²k 7 pacem nobis promittenti]om. ST | promittenti]promittentibus BGLMN¹N²k | ideoque]a Deoque L 8 se Dominus]-N¹ | interfecisse]occidisse MN¹ | eos]om. MN¹ 9 converterentur ad Dominum]om. B | converterentur]om. LN²; converterentur S M | Dominum]+redirent N² | eis]ei BGLMN¹; +vivi N² 9-10 converterentur...promittentes]om. k | prospera promittentes]om. BGLMN¹N² 10 interempti]interempta G | libro]libris BLN²k 11 ab Elias]om. BGLMN¹N²k 13 eosdem]eos BLN²k 14 illis]om. BLN²k | inique]iniqua MN¹ | mea]om. BLN²k | dolandos]dolando GLMN¹N² 15 per]om. ST | verbis]+meis BLN²k 16 eos]eis BN²k | clementem]c^{le}mementem p.c. S 17 verbis]verbo k | punirem]punirentur Bk 18 feci]om. BGLMN¹N²k | ut]om. LMN¹ | tua]mea BLN²k 19 egrederentur]egredientur BLN²k | fierent]fient BLN²k 20 exististis]extitistis AS | mea]om. ST 21 quasi]om. p.c. B | dubitabit]dubitavit T 21-22 fuisse perpressos]-N¹ 23 Dominus]om. T | provocat...reverti]om. N¹ 24 istius]huius T | aufertur]aufereatur BLN²k

1 accidit illi diviti purpurato, qui omne quod fruitus est, instar nubis ac roris transisse cognovit. Semperque hereticorum prophetas Dominus interfecit, dum eterna eis supplicia comminatur. Quorum iudicia manifesta fient, cum videntibus omnibus cum diabolo et angelis eius damnabuntur.

5 **VI, 6. Quia misericordiam volui et non sacrificium et scientiam Dei plusquam holocausta.** Iudei vario modo peccantes, putabant se purgari per sacrificiorum oblationes, sed Dominus ostendit se potius velle misericordiam, ut primum misererentur sibi iuxta illud: *Fili, miserere anime tue placens Deo*. Deinde pauperibus et scientiam recte fidei cum sui cognitione, quam holocausta, quia sine fide et
10 misericordia impossibile est placere Deo.

VI, 7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum. Ac si diceret: Ideo non poterunt purgari per sacrificia, sicut estimant, quia sicut Adam gustando pomum ligni vetiti, contempsit Dei preceptum, ita isti transgrediendo legem divinam, faciunt contra preceptum, quo dixi eis: Non facietis vobis deos alienos^a. Et sicut ille perdidit
15 paradysum, ita et isti perdent terram, quam acceperant in hereditatem. *Ibi*, hoc est, in paradiso, sive etiam in Adam, *prevaricati sunt in me*, iuxta quod Apostolus dicit: *In quo omnes peccaverunt*^b. Cotidie etiam Dominus eos, qui intra Ecclesiam sunt et peccant et qui extra Ecclesiam commorantur, ad penitentiam provocat et misericordiam recteque fidei scientiam, dicens: Misericordiam volo et cetera^c.

20 Videntur enim tales offerre Deo munera et sectari humilitatem et facere elemosinas, que sacrificia vocarentur, si cum rectitudine fidei et bona voluntate procederent. Sed cum et hii misericordiam et hii rectam abiecerint Dei scientiam, frustra se truncato capite fidei cetera membra habere iactant. Prevaricati sunt enim pactum Dei in Ecclesia, sicut Adam in paradiso^d: Ideoque *quomodo ille de paradiso, ita et isti*

a. Lev XXVI, 1: *ego Dominus Deus vester non facietis vobis idolum et sculptile nec titulos erigatis nec insignem lapidem ponetis in terra vestra ut adoretis eum ego enim sum Dominus Deus vester*. b. Rom V, 12 c. Hier. In Osee, p. 67, 157-159: *Cotidie Deus et eos qui extra Ecclesiam sunt, et qui peccant in Ecclesia commorantes, prouocat ad paenitentiam, et dicit eis: Misericordiam uolo et non sacrificium*. d. Hier. In Osee, p. 67, 163-166: *Cum autem scientiam Dei reliquerint, frustra, truncato capite fidei, cetera membra habere se iactant, praevaricatus est in paradiso*.

1 quod]quo MN¹k | fruitus]fructus T | est]+ut N²k | ac]vel BLN²k | transisse]transire BGLMN²k; tranxisse T 2 Semperque]semper enim MN¹ | interfecit]interficit BGLMN¹N²k 3 videntibus omnibus]-N¹ | omnibus]s.l. M 5 Quia]quoniam BL | Dei]om. T 6 holocausta]holocaustum BLN²k 8 misererentur]miserentur a.c. G; misereatur ST 9 quia]que A | fide]om. A 10 placere Deo]-N² 11 pactum]+meum BLN²k 11-12 transgressi...Adam]om. N¹ 13-14 ita isti...preceptum]mg. A 13 contra]+Dei BGLMN¹N²k | 14 quo]quoniam B | dixi]dixit BLN²k | facietis]faciatis BLN²k | vobis]om. S 15 Ibi]Ubi k 15-16 in paradiso, sive etiam in Adam]in Ad. si. et. in pa. N¹N² 16 sive...Adam]om. S | dicit]ait BGLMN¹N²k 17 etiam]+et N¹N² | Dominus eos]-N¹ | Dominus]om. BLN²k 18 penitentiam]+Domini B; +Dominus LN²k | provocat]vocat BGLMN¹N²k 19 misericordiam]ad mi. BLk 21-22 Sed cum et hii]Sed et hii cum N² 22 hii(2°)]om. N² | abiecerint]abiciunt Bk; abicerent L | truncato]truncate MN¹ 23 Prevaricati]Prevareti A 24 ille]illi MN¹ | de]a BGN² | et]om. N¹N² |

1 *eicientur de Ecclesia*^a.

VI, 8. *Galaad civitas operantium idolum*. Galaad nomen est civitatis vel montis, sed hic pro civitate ponitur; est autem sita trans Iordanem in tribu Gad. In hac urbe primitus idolum est consecratum, quia habitabatur a sacerdotibus. Erat enim et civitas fugitivorum, sed quanto celebrior et maioris erat auctoritatis, quia in partem sacerdotum fuerat delegata, tanto principium idololatrie et malorum omnium fuit et, quia isti primum idola consecrarunt, primi ab Assiriis capti^b, et in captivitatem sunt ducti. *Supplantata sanguine*. Legimus in Libro Regum quod Iehu, unctus in Ramoth, Galaad in regem deleverit, secundum preceptum Domini, omnem domum Ahab, id est, LXX eius filios ceterosque illi consentientes in malum. Quamobrem ipsa civitas supplantata, id est, humiliata, sanguine dicitur, vel etiam, quia vindicta sanguinis quem fundebat, sicut in sequentibus videbimus, super eam venit. *Et quasi fauces virorum latronum*. *Fauces virorum latronum* sunt caverne ceteraque loca abdita, in quibus absconsi pretereuntes expoliant et interficiunt. Huiusmodi habitacula erant in eadem regione. Idcirco dicitur, quod sit Galaad *quasi fauces latronum*, quia sicut illi latentes in oculis denudabant et interficiebant homines, ita sacerdotes Galaad insidiantes simplicitati populi^c, expoliabant eos fide et interficiebant mente. Quos autem decipere non poterant, vestibis privabant et corpore necabant. Et hoc est quod subditur:

VI, 9. *particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de Sichem*. *Sichem* civitas erat in confinio decem et duarum tribuum, que hodie Neapolis appellatur, unde transitus erat Israelitis in Hierusalem, ubi solum licebat victimas immolari^d. Tribus ergo temporibus, quibus secundum legis preceptum populus ad Dei templum ascendere debebat, sacerdotes idolorum ponebant in itinere latrones, qui insidiarentur

a. Hier. In Osee, p. 67, 167-168 b. Hier. In Osee, p. 67, 176-183: ...in hac urbe trans Iordanem in possessione tribus Gad, idolum consecratum est; quae habitabatur a sacerdotibus, nam et ipsa fugitivorum civitas fuit. Quanto igitur celebrior et maioris auctoritatis, quia in parte sacerdotum fuerat delegata, tanto trans Iordanem habitanti Israel principium idololatriae, et malorum omnium fuit, ut qui primi peccauerant, primi ab Assiriis caperentur. c. Hier. In Osee, p. 67, 185: ...sic sacerdotes simplicitati populi insidiati sunt. d. Hier. In Osee, p. 68, 210-212: ... quando per Sichem, quae hodie Neapolis appellatur, eundum erat Hierosolymam, ubi solum licebat victimas immolare...

1 eicientur]proiciuntur B; proicientur GLMN¹N²k | de]ab BGLMN²k 4 primitus idolum]~N¹N² 5 partem] parte N² 7 primum idola]~N² | captivitatem]captivitate L 7-8 sunt ducti]~N¹ 8 Supplantata]Supplanta B 8-9 unctus in Ramoth, Galaad]in Ra. Ga. un. N¹ 9 preceptum Domini]~N¹N² | omnem]universam MN¹ 10 Quamobrem]Qua propter BGLMN¹N²k 11 quia]om. MN¹ 12 eam]eum BLN²k 14 erant]erunt M 15 Galaad]+ad L | latronum]om. T | illi latentes]~N¹ 16 in oculis]om. BGLMN¹N²k 17 populi]hominum MN¹ 19 particeps]participes MN² 20 erat]est BLN²k | decem et duarum tribuum]de. tr. et du. N¹N² 21 erat]om. T | ubi]ibi T | solum]solummodo BLN²k | licebat]dicebant T | immolari]immolare LN² 23 ascendere debebat]~N¹

- 1 per gentibus, ut magis vitulos aureos in Dan et in Bethel, quam Dominum adorarent in Hierusalem^a et quos revocare non valebant in eadem via interficiebant, quorum sacerdotum particeps erat Galaad, quia sacerdotes illius coniurationem et consensum fecerant^b cum supradictis sacerdotibus, similiterque per suos ministros perimebant
 5 eos, qui pergebant in Hierusalem. Unde et sequitur, **quia scelus operati sunt**, in interfectione scilicet illorum, sive etiam in idololatria. Sed et nunc pravi doctores in via, hoc est, in itinere presentis vite pergentibus in Hierusalem celestem, tendunt insidias necantque quos possunt in Sichem, hoc est, in bonis operibus, revocando ad nequitiam sue actionis prava doctrina vel malo exemplo. Nam Sichem interpretatur
 10 humerus; in humero autem opus intellegimus^c. Unde et de Isachar legimus, quod supposuerit humerum suum ad operandum^d:

- VI, 10. In domo Israel vidi horrendum.** Horror aliquando ponitur pro timore, iuxta quod scriptum est: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis^e*. Aliquando pro scalore et re sordida. Unde est: *Non horruisti virginis uterum^f*, hoc est, sordidum
 15 non deputasti. Horrendum itaque hoc in loco pro timore ponitur idololatrie. Expavit enim propheta videns idolum, quod fecerant Israelite relicto Deo, ideoque ait: **In domo Israel**, id est, in congregatione decem tribuum vidi idololatriam. *Quid enim horribilius quam decem tribus ad idolorum cultum repente transgressas?^g* **Ibi fornicationes Ephraim, contaminatus est Israel.** Dictum est superius quod nomine
 20 Ephraim Ieroboam intellegatur, primus scilicet rex decem tribuum, Israelis autem, omne regnum illius. Dicitur itaque **ibi**, hoc est, **in domo Israel** quo horrendum apparuit, fornicationes sunt Ephraim, id est, Ieroboam de tribu Ephraim, qui Deum relinquens idola venerari cepit. Fornicatur quippe homo, quando creatorem, qui est vir anime, deserens adulterino, id est, diabolo copulatur. Et fornicante Ieroboam,

a. Hier. In Osee, p. 68, 212-214: *ponebant in itinere latrones, qui insidiarentur pergentibus, ut magis vitulos aureos in Dan et in Bethaven, quam Hierosolymis et in templo adorarent Deum.* b. Hier. In Osee, p. 68, 216: *coniurationem eorum significat, et in mala parte consensum.* c. Hier. In Osee, p. 69, 225-226: *Sichem interpretatur wmo i, id est humeri; in humeris opus intellegimus* d. Hier. In Osee, p. 69, 230-231: *Et de Issachar legimus, quod supposuerit humerus suum ad laborandum.* e. Heb X, 31 f. *Te Deum* g. Hier. In Osee, p. 69, 239-241.

1 ut]et A | vitulos]vitulos AS 2 valebant]poterant BGLN¹N²k; potuerunt M 4 fecerant]fecerunt BGLMN¹N²k | sacerdotibus]om. BGLMN¹N²k | per]om. S 4-5 perimebant eos, qui pergebant]interficiebant pergentes BGMN¹N²k; autem faciebant pergentes L 5 et]om. N¹N² | sunt]+subauditur Bk; +subaudis N² 6 etiam]om. BLN¹N²k | Sed]om. N¹ | pravi]parvi A 7 in Hierusalem celestem]in itinere celestis Hierusalem N¹ 8 Sichem]psicem BGL 9 ad nequitiam]a nequitia M | sue]sive GM 10 humerus]humeris G | humeris]humero S BLk; humeros AT G | intellegimus]intelligitur k | de]om. N¹ 11 operandum]+sequitur ST 12 IN DOMO ISRAEL VIDI HORRENDUM G 14 horruisti]horruistis N¹ 15 itaque]ita L | pro]post A 16 enim]itaque MN¹ | Israelite]filii Israel M 18 ad]ab GM | cultum]cultu AST 21 quo]quoniam L; qua k 24 adulterino]adulterio B; adultero N¹Lk

1 contaminatus est Israel, populus videlicet illi subiectus, qui magna ex parte
commune nomen Israelis obtinuit. Unde ad Iudam sermo convertitur^a, cum protinus
subditur:

5 **VI, 11. *Sed et Iuda, pone messem tibi.*** Et est sensus: Non te putes esse securum,
quod Israel captivus abducitur, tu quoque prepara tibi segetes, ut metantur, id est,
genera filios, qui succidantur a Nabuchodonosor et exercitu eius. Non multo enim
post tempore duceris captivus in Babilonem et messiois tue, hoc est, interfectionis
tempus adveniet. *Cum convertero captivitatem populi mei,* subaudis, videbis.
10 Impletum est hoc sub Ciro rege Persarum^b, quando per manum Zorobabel et Iesum
atque Neemia reversi sunt Iudei in terram suam, videntibus multis, quorum tempore
eadem facta fuerat captivitas, qui videntes illorum conversionem, qui nati fuerant in
Chaldea, pariter cum ipsis reversi sunt. Nota autem quod Iude captivitas et regressio
pariter prophetetur. De Israel autem nihil dicitur, quia videlicet istos post
15 Septuaginta annos revertentibus, illi perpetuo mansere captivi. In domo quoque
hereticorum horrendum apparet, quando dogmata prava sectando, male de Christo
sentiant, quorum etiam fornicationis errore populus ab eis seductus sordidatur. Iude
quoque, hoc est, viris ecclesiasticis precipitur, ut preparant messem sectionis,
metendi propter peccata sua in die iudicii^c, ab eo qui in Apocalypsi Iohannis habere
falcem acutam in manu sua^d dicitur. Hoc tamen non optantis voce dicitur, sed
20 predicantis. Nam et isti si penitentiam egerint, suam conversionem a malo ad bonum
videbunt.

25 **VII, 1. *Cum sanare vellem Israel*** ab idololatria, quam exercuerant in Egipto vel
in deserto, quando conflaverunt caput vituli dicentes: *Isti sunt dii tui^e, quia malo*
penitentiam peccatoris quam mortem^f. *Revelata est iniquitas Ephraim,* id est,
idololatria Ieroboam, qui repente super populum Israeliticum rex constitutus,

a. Hier. In Osee, p. 69, 243-245: *et illo fornicante, contaminatus est Israel, populus videlicet Samariae, qui magna ex parte commune Israelis nomen obtinuit. Unde et ad Iudam sermo convertitur.* b. Hier. In Osee, p. 69, 247-252: *Non te putes esse securum, quod Israel captivus abducitur; tu quoque prepara tibi segetes ut metantur; non multo enim post tempore duceris captivus in Babilonem, et messiois tuae tempus adveniet.* c. Hier. In Osee, p. 69-70, 253-260: *Et nota quam significanter Iudae captivitas, et regressio pariter prophetetur; de Israel autem, hoc est de decem tribubus, et nunc tacitum est, et si quando prosperum quid dicitur, in Christi videmus horrendum, fornicantibus primum magistris, et populo qui ab eis inducitur sordidato. Iudae quoque, hoc est Ecclesiae, praecipitur, ut et ipse propter peccata paret sibi messem, siue vindemiam, cum iudicii tempus advenit.* d. Ap XIV, 18: *...et clamavit voce magna qui habebat falcem acutam dicens mitte falcem tuam acutam et vindemia botros vineae terrae...* e. Gen XXXII, 8 f. Hier. In Osee, p. 70, 7-8.

1 illi]illis A | parte]+illi T 2 Unde]+et N¹N² | convertitur]convertit AS 4 sed et]sede ST | Non te putes]Non tempus A 5 abducitur]obducitur T | prepara]prepara AS; preparam N¹ | metantur]metuantur G; metiantur L 6 succidantur]suscidatur dubit. G; suscitentur MN¹ 7 tempore]tempore A 11 conversionem]reversionem BLN²k 13 istos]istis BLN²k; illos T 19 voce]voto BGLN¹N²k, s.l. M 20 si]se a.c. S 21 videbunt]videbitur B 22 Israel]+subauditur B; +subaudis k 23 malo]malui Bk; mavolo S 25 idololatria]idola T | constitutus]constituit GN¹

1 vitulos aureos fecit. **Et malitia Samarie**, id est, subiecti populi revelata est sequentis regem impium. **Quia operati sunt** et rex et populus **mendacium**, hoc est, idolum. Sicut enim contrarium est mendacium veritati, ita idolum Deo^a. Vel certe in hoc mendacium fecisse dicuntur, quia falso loquebantur, dum prostrati diis dicebant: **Isti sunt dii tui**, gloriam Dei transferentes ad simulacra. **Et fur ingressus est spolians, latrunculus foris**. Hoc inter furem et latronem distat, quod fur noctem querit et latenter inique operatur. Latro autem aperte infert. Furem autem in hoc loco vel latronem, debemus intellegere Ieroboam, qui instar furis ingressus ad domum Israel, furatus est eos Deo et quasi latrunculus infelicem populum expoliavit Dei protectione^b. Et est sensus: *cum vellem vetera peccata populi mei delere propter antiquam idololatriam, Ephraim et Samaria nova idola reppererunt. Sed et hoc dici potest, quod Domino salvatore^c volente peccata Ecclesie tam Iudeorum quam gentium sanare, subito surrexit Ephraim, hoc est, ubertas falsorum dogmatum^d, cui multa faventes operati sunt mendacium contra Christum et per eos ingressus est fur et latro, hoc est, diabolus in Ecclesia. Sive furem et latronem ipsos intellegamus hereticos, de quibus Dominus dicit:^e *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro^f* et omnes quotquot venerunt ante me, fures fuerunt et latrones^g. Unde significanter ait, quod latrunculus foris expoliet. Non enim possunt illos privari veste Christi, quos docuerint, nisi de Ecclesia foris eos eduxerint et in via doctrinarum suarum ambulare fecerint^h.*

VII, 2. Et non forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circumdederunt eos ad inventiones sue. Ne forte, inquit, dicant in cordibus suis, pro veteribus peccatis nos punit et patrum delicta persolvimus, iuxta illudⁱ: Patres comederunt uvam acerbam et dentes filiorum obstipuerunt^j.

a. Hier. In Osee, p. 70, 11-15: ...subito exstitit Ieroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos faceret, et malitia Samariae reuelata est, sequentis regem impium; operati sunt enim et rex et populus mendacium, hoc est idolum. Sicut enim contrarium est simulacrum Deo, ita mendacium veritati. b. Hier. In Osee, p. 70, 15-17: Ipse autem rex instar furis ingressus est ad populum Israel, et quasi latrunculus infelicem plebem Dei expoliavit auxilio. c. Hier. In Osee, p. 70, 18-20. d. Hier. In Osee, p. 70, 21-24: ...volente populi peccata sanare et eos ad paenitentiam reducere; subito Ephraim qui ubertatem falsorum dogmatum repromittunt... e. Hier. In Osee, p. 71, 26-28: ...et per illos ingressus est fur et latro diabolus in Ecclesiam; siue ipsa doctrina haereticorum ingressa est, quasi per latrunculus, de quibus et Saluator dicit in euangelio: Omnes qui uenerunt ante me, fures fuerunt et latrones. f. Jn X, 1 g. Jn X, 8 h. Hier. In Osee, p. 71, 32-35: Unde significanter ait, quod fur clam ingressus sit, et latrunculus expoliet foris. Non enim possunt expoliare ueste Christi quos docuerunt, nisi eos de Ecclesia foras eduxerint, et in peruersa doctrinarum suarum uia fecerint ambulare. i. Hier. In Osee, p. 71, 45-47: Ne forsitan, inquit, dicant in cordibus suis: uetera nobis Deus peccata restituit, et patrum delicta persoluimus ;... j. Jer XXXI, 29 : in diebus illis non dicent ultra patres comederunt uvam acerbam et dentes filiorum obstipuerunt.

1 fecit]om. MN¹ 2 regem]om. M 4 dicuntur]dinoscitur S 5 Dei]om. N¹ | transferentes]transferentis G | est]om. B 6 latrunculus]latrunculos A 7 inique]malum MN¹; undique N² | aperte]+vim BLMN¹N²k; +cum G 9 expoliavit]spoliavit MN¹ 10 propter]+dilectionem s.l. T 11 antiquam]antique T 12 Ecclesie]Ecclesiam G 12-13 tam Iudeorum quam gentium]tam ge. quam Iu. ST 14 multa]multi BGLMN¹N²k 15 Ecclesia]Ecclesiam BGLMN¹N²k 17 fures]s.l. M 18 fuerunt]sunt BGLMN¹N²k 19 privari]privare MN¹ | veste Christi]-N¹N² 20 eduxerint]reducerint N² 21 non]ne BLN¹k 22 inquit]om. ST MN¹ 23 nos]om. B | punit]ponit L; puniti N¹ | persolvimus]resolvimus BGLMN¹N²k 24 Patres]nostri B; +nostri N² | uvam]viam G | obstipuerunt]obstupuerunt BLN²k

1 *Nunc*, id est, in presenti, *circumdederunt eos ad inventiones sue*, hoc est non pro
delictis patrum eos, sicut illi estimant vel veteras iniquitates, sed pro presentibus
puniam. Putabant enim illi latere Deo suam iniquitatem, cum procul dubio Deus
omnia videat. Unde et subditur: *Coram facie mea facte sunt*, id est, ego semper
5 mala illorum intueor, que me presente faciunt, non veriti *faciem meam*. Sed et mali
quique non tantum propter peccata preterita dampnantur, sed quia antiquis operibus
novam cotidie addunt impietatem et cum Deum celare se putant, vitare eius oculos
non valent^a, quia scriptum est: *Vultus autem Domini super facientes mala*^b.

VII, 3. *In malitia sua letificaverunt regem*, prebentes consensum regi Ieroboam,
10 ut adorarent idola secundum eius voluntatem, *et in mendaciis suis*, quibus dicebant:
Isti sunt dii tui^c. *Principes* subauditur, letificaverunt, quia ipsi principes
consentiebant regi. Attendendum autem, quia nunc exponit que fecerunt coram facie
eius. Omnis quoque qui perverso operi deservit, vel male de Christo sentit, sicut
Arrius et ceteri, regem, hoc est, diabolum, letificat et in mendaciis pravorum
15 dogmatum principes^d, hoc est, satellites diaboli, qui principes tenebrarum vocantur.
Valde enim in peccatis nostris gaudent contrarie fortitudines.

VII, 4. *Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente*. Et hoc contra
eos loquitur, qui in malitia sua letificaverunt regem et in mendaciis suis principes.
Omnes, inquit, adulterantes, id est, a proprio viro Deo recedentes, quasi clibanus a
20 coquente, quia sicut clibanus succenditur, ut coquat panes, ita illi succensi sunt
malitia Ieroboam et igne idololatrie^e. *Quievit paululum civitas a comixtione*
fermenti, donec fermentaretur totum. Fabricatis quippe idolis, non vim fecit
Ieroboam populo, ut ea coleret, ne forte quibusdam causa Dei religionis
resistentibus, cultura idolorum evacuaretur, ideoque paululum quievit civitas, donec

a. Hier. In Osee, p. 71, 61-63: *cum cotidie antiquis operibus novam adant impietatem, et cum perditis pereant, suisque ligentur erroribus, et cum Dominum celare se putant, oculos eius vitare non valeant*. b. Sal XXXIII, 17: *facies Domini super facientes mala ut perdat de terra memoriam eorum...* c. Ex XXXII, 4. d. Hier. In Osee, p. 72, 70-71: *Haeretici quoque in malitia operum suorum letificaverunt regem diabolum, et in mendaciis dogmatum peruersorum principes*. e. Hier. In Osee, p. 72, 83-85: *Qui in malitia sua letificaverunt regem et in mendaciis suis principes, omnes adulteri sunt; et instar clibani ab Ieroboam idololatriae igne succensi, ut panem coquerent impietatis*

1 eos]om. T 2 delictis]dilectis k | illi]om. MN¹ 3 Deo]Deum MN¹ 4 coram facie mea facte sunt] coram faciem meam sunt AS; coram facie mea sunt T; contra faciem meam facte sunt Bk | semper] propter N² 5 illorum]eorum MN¹ 6 tantum]s.l B 7 impietatem]iniquitatem B | Deum]Dominum k | putant]putent MN¹ 8 autem]om. T | super]om. A 10 mendaciis]mandates N² | quibus dicebant] om. N² 12 que]quod LMN¹N²k 13 male]malo G 15 qui]s.l. L | qui principes]+diaboli BGLN²k 18 suis]om. T 20 illi]illis G 23 populo]om. T | Dei religionis]-N¹ 24 idolorum]illorum BGLMN¹N²k | evacuaretur]vacuaret A

1 propria voluntate populus regi consentiret, ut primum principes, deinde satellites
 illorum regi et principibus faventes, ad ultimum omnis populus corrumperetur. Et
 hoc est, quod dicit: **Donec fermentaretur totum**. Que enim sponte fiunt, diu
 permanent: que autem necessitate, cito solvuntur. Hoc considerans Ieroboam, maluit
 5 populum sponte subire novam idolorum culturam, quam coactum. Fermentum autem
 et in bonam partem ponitur et in malam. In bonam, ut Dominus in Evangelio dicit,
quod mulier accepto fermento abscondit in farine satis tribus^a. Hic autem in malo
 ponitur, pro corruptione, scilicet populi, per idolorum venerationem. Heretici
 quoque pravam intentionem tandiu celant, veris falsa velantes, quousque subiecti
 10 libenter eorum obtemperant voluntati, et donec corda deceptorum intumescant
fermento prave doctrine illorum, de quo Dominus dicit^b: Cavete a fermento
phariseorum^c.

VII, 5. **Dies regis nostri**. Succensa tota populi massa in veneratione vitulorum,
ceperunt dicere ad fores Ieroboam regis: Dies regis nostri, subauditur iste est et
 15 quem nobis festivum noster constituit imperator, hunc celebramus, in hoc gaudemus,
in hoc vitulos aureos adoramus^d. **Ceperunt principes furere a vino**. Clamante
populo: Iste est dies quem nobis rex noster sacrum instituit, principes non solum non
sunt irati, qui debuerant esse rectores populi, sed insuper intellegentiam sue mentis
amittentes, ceperunt furere a vino^e, hoc est, amentiam pati luxurie et idololatrie.
 20 **Extendit manum suam cum illisoribus,**

VII, 6. **quia applicuerant quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis**. *Cum*
cerneret rex clamare populum^f, quod prediximus, et *principes etiam temulentos*^g et
 vino idololatrie demersos, **extendit manum suam cum illisoribus**, hoc est,
 principibus, qui illudebant pessime populo et a Deo suo longe abducebant
 25 benedicendo illis et gratias agendo vel erroribus eorum consentiendo, quia videlicet

a. Mt XIII, 33 b. Hier. In Osee, p. 72-73, 98-99: *ut cancer paulatim serpat in populos, fermentum doctrinae eorum; quod et Dominus intellegens loquitur: Cavete a fermento pharisaeorum;...* c. Mt XVI, 6 d. Hier. In Osee, p. 73, 122-126: *ac populus intumescens clamaret ad fores Ieroboam regis et diceret: Hic est dies Ieroboam regis nostri, hic est festus dies quem nobis noster constituit imperator; hunc celebramus, hunc canimus, in hoc exsultamus et ludimus, in hoc vitulos aureos adoramus.* e. Hier. In Osee, p. 73, 126-128: *Clamante populo principes non irati sunt, ut quidam putent; sed et ipsi coeperunt furere a vino et intellegentiam suae mentis amittere;...* f. Hier. In Osee, p. 73, 129-130 g. Hier. In Osee, p. 73, 131

2 principibus]om. T 8 scilicet]videlicet MN^l 10 obtemperant]obtemperent BGLMN^lN²k 13 in]om. k 14 fores]foras A | regis(I^o)regi B | dies]s.l. S 16 adoramus]adoremus S | a vino]animo N^l 17 nobis]s.l. B | noster]om. N² | instituit]constituit M 18 sue]s.l. L 19-20 amittentes...suam]mg. S 21 applicuerant]applicuerunt k 23 vino]in vino a.c., immo p.c. N^l 24 abducebant]abducendo MN^l 25 illis]om. Bk

- 1 applicuerant cor suum quasi clibanum, ut eos succenderet et idololatrie flammis ardere faceret. Idcirco enim aplaudendo gratias egit populo una cum principibus, quia intellexit toto nisu mentis ad errorem eos fuisse conversos^a. Et hoc cum insidiaretur eis, ne ascenderent ad Templum Domini, sed vitulos quos ipse fecerat colerent.
- 5 Dolose quippe eosdem fabricatus fuerat vitulos, ne forte populus Israel pergens ad Dei Templum Hierosolimis, sumpta occasione reconciliaretur regi Iude. *Tota nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flamme*. Postquam ignem malitie misit in eorum cordibus et vidit eos furere nullumque esse qui sue resisteret voluntati, tota nocte dormivit, hoc est, securus iacuit, versatus in tenebris, coquens
- 10 eos igne impietatis^b. Mane autem *ipse succensus* flammis suorum scelerum, venit ad immolandum.

- VII, 7. *Omnes calefacti sunt quasi clibanus*, quia cum iam non per insidias, sed impudenter a Dei cultu ad ceremonias idolorum transirent, omnes succensi sunt malitia iniquitatis sue. *Et devoraverunt iudices suos*, id est, eos qui noluerunt eis
- 15 consentire, sed insuper redarguebant eos, interfecerunt. Vel certe eos, qui ante iudices illorum extiterant, spiritualiter interemerunt trahendo ad suam malitiam. Cum enim illi religionis Domini recordarentur, videntes regem et principes omnemque populum idololatrie deditos^c, ceperunt dicere: Quid faciemus? Ecce rex et principes eius omnisque populus deos colit, iam quia in medio illorum versamur,
- 20 non possumus similia non facere, ne forte expoliati omnibus rebus, etiam vitam amittamus. Dumque hec dicerent, etiam ipsi ad scelus idololatrie devoluti sunt. *Omnes reges eorum ceciderunt*. Ab isto scilicet Ieroboam usque ad ultimum Osee, omnes reges Israelitarum ceciderunt in idolatriam vel perditionem eternam et ambulaverunt in viis Ieroboam, filii Nabath, qui peccare fecit Israel^d. *Non est*

a. Hier. In Osee, p. 74, 135-137: *cor suum ut eos succenderet et idololatriae flammis ardere faceret. Idcirco enim assensus est populo, quia intellexit omni eos ad errorem mente conuersos*. b. Hier. In Osee, p. 74, 139-143: *postquam misit ignem in clibanum cordis eorum, et uidit eos furere, et nullum esse qui suae resisteret uoluntati, tota nocte dormiuit, hoc est securus fuit; uersatus in tenebris est, dum illi coquerentur et impietatis panem efficerent*. c. Hier. In Osee, p. 74, 149-150: *religionis Domini recordari, uidens et principes et populum uitulis subditos, et illos putare deos...* d. Hier. In Osee, p. 74, 151-152: *Denique omnes reges ceciderunt Israel, et ambulauerunt in uis Ieroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel...*

2 enim]s.l. B 3 nisu]visu N^l | errorem]errorum k 3-4 Et hoc cum ... fecerat colerent]mg. A 5 quippe]quoque B | fabricatus fuerat]fabricavit S 6 reconciliaretur]reconciliarentur S 7 dormiuit]dormiunt BG 10 igne]ignem S; in igne N^l 14 noluerunt]noluerint p.c. S 15 eos]et LN² | eos(2°)]ipsos ST 16 interemerunt]interi mererunt p.c. L | trahendo]trahentes N^l 18-19 omnemque...et principes]mg. S 19 iam quia]iamque B 22 Osee]Iosiam BLN²k 23 vel]in et M; et in N^l

1 **qui clamet in eis ad me**, id est, nemo in regibus aut in subiecto populo reperitur, qui ad
 me clamet et relictis idolis ad Deum convertatur. Hec omnia beatus Hieronimus ad
 hereticos eorumque refert discipulos, qui malitia diaboli, qui est rex super omnes
 5 iniquos, debriati, dies regis, hoc est, cuiusque prepositorum suorum, verbi gratia
Martionis, Arrii atque Eunomii^a ceterorumque celebrant festivos, Ecclesiam
 relinquentes et veritatem fidei conculcantes. Unde et hii, qui ceteris presunt,
 applaudunt illis eo, quod videant corda illorum nequitia referta et vino iniquitatis
 infusa. De quo Salomon dicit: Principes vinum non bibant, nequando obliviscantur
 10 sapientie^b. Insaniunt etiam ex vino, de quo Moyses^c: Furor, inquit, draconum vinum
eorum^d et cetera. Quod autem dicitur Ieroboam tota nocte dormisse, ostenditur per hoc,
quia heretici dum in tenebris infidelitatis morantur, lucem veri solis non valent
perspicere: nam et qui dormiunt, nocte dormiunt, quia oppressus est sensus eorum.
 15 Horum corda calefieri noscuntur ira, avaritia ceterisque vitiis ipsique devorant iudices
suos, hoc est, si quid possunt habere in animo virtutum vel sensus, quibus mala
discernuntur a bonis^e, abstrahunt ab illis et omnes principes talium ceciderunt in Dei
predestinatione. Nec est inter eos, qui clamet ad Dominum, ut invocans nomen Domini
salvus fiat^f.

VII, 8. **Ephraim in populis ipse commiscebatur.** Ephraim non hic tantummodo
 reges, ut superius, sed omnis populus decem tribuum accipitur. Ephraim ergo, id est,
 20 omne regnum decem tribuum, comiscebatur in populis, hoc est, similis erat gentibus
 idola colentibus. **Ephraim factus est subcinericius, qui non reversatur.** Panis **qui non**
reversatur, ex omni parte plenus est sordibus. Talis factus est Ephraim non agendo
penitentiam, ideoque inconvertibilis manens, ex omni parte circumdatus est cineribus
peccatorum^h. Quod si converti a suis iniquitatibus vellet, purgari utique potuisset.

a. Hier. In Osee, p. 74, 156-162: *Infelices populi qui a rege diabolo, et ab eius principibus seducuntur; siue qui ab haereseos principe et ab eius ducibus sollempnitates alias susceperunt, relinquentes Ecclesiam, et veritatem fidei conculcantes, solent clamare et dicere: Haec est dies regis nostri; verbi gratia Valentini, Marcionis, Arii atque Eumonii.* b. Prv. XXXI, 5: *Ne forte bibat et obliviscatur iudiorum et mutet causam filiorum pauperis.* c. Hier. In Osee, p. 74, 163-164: *sed insaniunt ex uino, de quo Moyses scribit in cantico Deuteronomii: Furor draconum uinum eorum, et furor aspidum insanabilis.* d. Deut. XXXII, 33: *Fel draconum vinum eorum...* e. Hier. In Osee, p. 75, 176-183: *Quodque dicit: Tota nocte somno Ephraim repletus est, ostendit haereticos dormientes lucem solis iustitiae non uidere. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, quia oppressus est sensus eorum. Et de his in psalmis legimus: Dormierunt somnum suum et nihil inuenerunt. Horum corda calefiunt uariis perturbationibus: ira, amore, auaritia; et deuorant iudices suos, uel si quid possunt in animo habere uirtutum, uel sensus quibus mala discernunt a bonis.* f. Hier. In Osee, p. 75, 186-189: *Omnes haereticorum principes ceciderunt, quamuis clament ad Dominum, nullus est qui inuocet nomen eius. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* h. Hier. In Osee, p. 76, 233-235: *Et qui quondam fuit princeps in Ecclesia, factus est subcinericius panis, ex omni parte immundo cinere et ignium ardore circumdatus, ut non reuerteretur ad Dominum, sed in cepto permaneret errore.*

1 qui clamet ad me in eis] in eis qui clamet ad me N² | id est]idem a.c. N¹ 5 Eunomii]Emonii T | celebrant]celebrat GMN¹ 6 conculcantes]relinquentes T | hii]illi MN¹ 7 videant]vident T 9.ex]om. T; de M N¹ 10 dicitur]dicit T 11 solis]soles a.c. G 14 quid]qui BGLMN¹k | virtutum]uirtutem BLN²k 15 abstrahunt]abstineat MN¹ 16 clamet]clament B 17 fiat]erit G 21 subcinericius]+panis BLMN¹N²k, +panis s.l. G 23 manens]permanens MN¹ 24 utique]itaque BM

1 VII, 9. *Comederunt alieni robur eius et ipse nescivit*. Robur appellat principes et
fortes quosque populi vel certe thesauros, in quibus confidebant. *Alieni* ergo a Deo
vel etiam a gente Iudeorum, hostes scilicet eius Chaldei atque Assirii, *comederunt*
5 *robur eius*, interficiendo principes et bona illorum sibi vindicando et quicquid
virium habere poterant devorando. Tanteque idem Ephraim fuit amentie, ut nesciret
Deum suum, aut certe ignoraret causam pro qua fuisset devorantibus traditus, iustum
se reputans. *Sed et cani effusi sunt in eo et ipse ignoravit*. *Cani* hominum aliquando
10 in bonum ponuntur, ut est illud Salomonis: Cani sunt sensus hominis et etas
senectutis vita immaculata^a. Hic autem in malum ponuntur, malitiam in eodem
populo usque ad finem regni perseverasse monstrantes. Sed et *cani*, inquit, *effusi
sunt in eo*, hoc est, abunde in nequitia usque ad senium et regni terminum
permanserunt. Et ipse ignoravit finem regni sui, subditur imminere.

VII, 10. *Et humiliabitur superbia Israel in facie eius*. Erexerat enim se Israel
contra Deum et non in illo, sed in multitudine sui fiebat exercitus^b. *Et quia superbis*
15 *Deus resistit, humilibus autem dat gratiam*^c, dicit nunc per prophetam: *Humiliabitur
superbia Israel*, hoc est, interficientur principes et exercitus eius, in quibus
gloriabatur, ab Assiriis et Chaldeis et hoc *non multo post tempore, sed nunc et in
presenti*^d. Hoc enim quod ait: *In facie eius. Nec reversi sunt ad Dominum Deum
suum et non quesierunt eum in omnibus his*. Quod superius subobscurè posuerat,
20 dicens: *Ephraim factus est subcinericius, qui non reversatur*^e, *nunc ponit
manifestius: Non sunt, inquit, reversi ad Dominum Deum suum et non quesierunt
eum in omnibus his. Quod si fuissent reversi ad Dominum Deum suum, audissent
utique per Ieremiam loquentem Dominum*^f: *Revertimini ad me et ego revertar ad
vos*^g. Post idola quippe ambulantes, *non quesierunt eum in omnibus his*

a. Sap IV, 8-9: ...cani sunt autem sensus hominibus et aetas senectutis vita immaculata. b. Hier. In Osee, p. 76, 215-217: humiliabitur autem, quia se erexerat et non in Deo, sed in multitudine confidebat exercitus, et quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. c. Iac IV, 6 d. Hier. In Osee, p. 76, 213-214 e. Os VII, 8 f. Hier. In Osee, p. 76, 221-224 g. Jer III, 12

2 quosque]quoque A | populi]populum N² 4 vindicando]vindicabo G; vendicabo M; vendicando N¹ 5 poterant]poterat BLk | idem]id est a.c. S 7 sunt]s.l. L 8 Cani]Canis AS | hominis]hominum BMN¹ 9 malitiam]malitia B 10-11 et cani...in eo]om. N¹ 11 ad]in S 13 Exererat]et rexerat B 14 Deum]Dominum GMN²k | sui]sua GM | fiebat]fidebat T BLN²k 16 superbia]superbie S 17 post]pre A 18 Hoc]+est N¹N² | Nec]Non k 19 eum]s.l. G | his]his N¹ 19-22 superius...omnibus his.]om. T 20 posuerat]posuit MN¹ | subcinericius]+panis MN¹N² | nunc]nec a.c. G 21 suum]sunt A 22 his]hi sed L; hiis N¹ | reversi]reversis T 23 loquentem]dicentem ST 24 his]hiis N¹

1 adversitatibus, ut in eum perfecte crederent et recte operarentur. Ut autem ad
 hereticos vel impios ista referamus prepositos, Ephraim in populis commiscetur,
quando ad sui similitudinem alios quilibet nequam prepositus trahit et similis eorum
efficitur, iuxta quod supradictum est: *Erit sicut populus sic sacerdos*^a. Sive etiam
 5 Ephraim populis commiscetur, quia omnes heretici nihil differunt ab errore
gentilium et qui fuerat princeps quondam Ecclesie fit quasi panis subcinericius, ex
omni parte cineribus peccatorum circumdatus, nec revertitur ad Dominum, in cepto
permanens errore. Cuius robur, hoc est, fortitudinem virtutum et intellegentie,
demones, Christianorum pessimi hostes, auferunt. Ipse vero hoc nescit, dum sibi
 10 amicos putat, quos devoratores sentit. Sed et cani in eo efunduntur^b, dum stultitia
cordis illius usque ad terminum vite in eo perseverat. Sicut enim iusti hominis cani
sapientia eius intellegitur, sic impii stultitia eius accipitur. Ipse autem vetustatem sue
ignorat malitie, de qua scriptum est^c: *Quod antiquatur et senescit, prope interitum*
est^d. Quorum superbia cum cotidie a Christo humilietur, non agunt penitentiam, nec
 15 revertuntur ad Dominum^e.

VII, 11. *Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.* Columba
 in bonum accipitur, ut Dominus in Evangelio ait: *Estote prudentes sicut serpentes et*
simplices sicut columbe^f, ut nec aliis nocere possimus, nec ab aliis insidias
 20 *patiamur, sed simplicitate et prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia*
prudentia^g sine simplicitate calliditas est, simplicitas autem sine prudentia stultitia.
 Unde in hoc loco columba stultitiam Iudaici populi designat, qui potius fisus est in
 homine quam in Deo, Egiptum invocans et ad Assirios pergens. Qui enim auxilium
Egipti petiit, qui ab Esaia appellatur bacculus arundineus confractus, ab Assiriis
captivus abducitur^h. Factus est ergo Ephraim quasi columba seducta a diabolo,

a. Os IV, 9 b. Hier. In Osee, p. 76, 227-239: *Cum autem debeat Ephraim, ut ad sensum alium transeamus, docere populos, et ad similitudinem sui trahere, ipse populis commiscetur, et similis eorum efficitur; iuxta quod supra dictum est: Erit sicut populus, sic sacerdos. Siue Ephraim populis et gentibus commiscetur, ut omnes haeretici nihil differant ab errore gentilium. Et qui quondam fuit princeps in Ecclesia, factus est subcinericius panis, ex omni parte immundo cinere et ignium ardore circumdatus, ut non reuerteretur ad Dominum, sed in coepto permaneret errore. Comederunt daemones robur eius; isti sunt enim alieni et hostes omnium Christianorum et ipse nesciuit, aduersarios amicos putans, et deuoratores sui arbitrans esse conuiuas; sed et cani effusi sunt in eo, immo effloruerunt...* c. Hier. In Osee, p. 76, 240-241: *et nihilominus ignorauit senectutem et uetustatem suam, de qua scriptum est: Quod ueteratur et senescit, prope exterminium est.* d. Heb VIII, 13 e. Hier. In Osee, p. 77, 249-251: *Cumque humilietur superbia haeticorum, siue contumelia, quam cotidie faciunt ecclesiasticis uiris, non reuertuntur ad Dominum;...* f. Mt X, 16 g. Hier. In Osee, p. 77, 268-270 h. Hier. In Osee, p. 78, 281-285: *ut Aegyptum inuocans, ad Assyrios perrexerit. Qui enim deprecatus Aegyptiorum auxilium est, ab Assyriis captiuus abducitur. Baculus arundineus Aegyptus, cui innixus fuerit, statim conteret eum, et fractus atque contritus manum transforat incumbentis.*

1 recte]regte a.c. T; recta MN¹ 2 vel] et N² | ista referamus]~N¹ 4 iuxta quod]om. MN¹ | sic]sicut A 6-7 ex omni parte cineribus]s.l. S 7 revertitur]revertatur T | in cepto]in incepto BLk 10 efunduntur]efundentur a.c. G | stultitia]malitia MN¹ 11 hominis]homines a.c. G 12 sapientia]sapatia a.c. G | eius(1°)]om. BLN²k | eius(2°)]om. Bk; stulti L | accipitur]intelligitur MN¹ 13 ignorat]ignoret a.c. T 14 cotidie]om. N² 16 non]om. N² 17 ait]dicit BGLMN¹N²k; dixit T | Estote]+ergo T 18 insidias]insidiis B 20 autem]vero BGLMN¹; om. N²k | stultitia]+est BLMN¹N²k 21 fisus est]del. B 22 ad]om. BGLN² 24 captivus abducitur]~N¹N² | Factus]Fractus a.c. G | est]om. T

1 non habens cor, id est, intelligentiam mentis. Notandum autem quod non aquile,
accipitri aut corvo vel cuilibet alie avi comparatur, sed columbe^a, que tante
 fragilitatis est, ut proprios non valeat tueri fetus. Si enim et isti comprehensi ab
 5 hostibus, non habuerunt vires se defendendi. **Egiptum invocabant** in auxilium vel
 deos illorum colendo. **Ad Assirios abierunt** non sponte, sed captivitati,

VII, 13. **et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum**, id est, ut
 sentiant quia mutant loca, meum non possint vitare conspectum. Cum profecti
fuerint in captivitatem, rete meum expandam^b, hoc est, potentiam meam super eos
 ostendam, ne possint libere redire ad terram suam, sicut putant, donec ipse velim.
 10 **Quasi volucres celi detraham eos**, id est, sicuti avis ab altitudine celi rete super
 aquas expanso detrahitur, sic ab altitudine superbie sue deponam eos. **Cedam eos**
secundum auditionem cetus eorum. Et est sensus: Sicut iuncto consilio omnes idola
fabricantes consiliati sunt, ut a me recederent, ita me irato omnes pariter
vastabuntur^c. Dum communiter eos percussero a rege usque ad mendicum.
 15 Possumus et hec verba ad tempus Dominice passionis refferre, quia sicut communi
 consilio tractaverunt de Domini morte, clamantes ad Pilatum: **Crucifige, crucifige**
eum^d, ita pariter ab hostibus in solempnitate Paschali comprehensi, cesi sunt et
 interfecti.

VII, 13. **Ve eis**, id est, damnatio perpetua erit post presentem tribulationem.
 20 **Quoniam recesserunt a me** idola colendo, **vastabuntur** ab hostibus scilicet et miseri
 erunt. **Quia prevaricati sunt in me**, adorantes vitulos aureos et meum preceptum
 transgredientes, quo dixi: Non facietis vobis deos alienos. **Et ego redemi eos de**
Egiptiaca servitute et eduxi in excelso brachio^e. **Et ipsi locuti sunt contra me**
mendacia facientes idola et dicentes: **Isti sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de**
terra Egipti^f.

a. Hier. In Osee, p. 78, 293-294: *Quaeritur cur Ephraim non aliis aibus, sed columbae sit comparatus.* b. Hier. In Osee, p. 78, 286-288: *quod commutantes loca, oculos eius vitare non possumus et semper Dei regimur potestate. Cum, inquit, profecti fuerint in Assyrios, etiam ibi extendam rete meum,...* c. Hier. In Osee, p. 78, 303-304: *sicut iuncto consilio omnes idola fabricati sunt, ita me irato, omnes pariter vastabuntur.* d. Lc XXIII, 21; Jn XIX, 6 e. Hier. In Osee, p. 79, 334-335 f. Ex XXXII, 4

1 id]hoc N¹ 3 Si]Sic GLN¹N² 4 defendendi]destendendi a.c. S | invocabant]+subauditur BL; +subaudis N²k; +ad Assirios abierunt s.l. G | vel]et T 4-5 in auxilium...colendo]om. MN¹; p.c. G 5 abierunt]+vel deos illorum colendo abierunt MN¹ | captivitati]captivi BLN²k 6 profecti]perfecti GMk | super eos]s.l. B | super eos rete meum]re. me. su. eos N¹N² 7 sentiant]sciunt T | possint]possunt BGLMN¹N²k 9 suam]om. BGLMN¹k 10 rete]s.l. S; reti N¹k 10-11 celi rete... altitudine]om. B 13 idola]+coluerunt, que BGLMN¹N²k | sunt]+omnes BGLMN¹N²k | a]ad S 15 Possumus]Possimus G 17 ita]sic BGLMN¹N²k | comprehensi]+sunt S | cesi sunt]-BGLMN¹N²k 19 erit]+eis S 20 ab hostibus scilicet]-N¹ 22 transgredientes]transgredientibus BN² | quo]quod BLN²k 23 servitute]servitate a.c. T | excelso brachio]-N¹ 24 mendacia]s.l. B | Israel]om. S | qui]quia L 25 terra Egipti]Egipto M; ~N¹

- 1 VII, 14. *Et non clamaverunt ad me in corde suo*, quo idola diligebant. *Sed ululabant in cubilibus suis*. Voces luporum vel canum imitantes in laudibus demonum. Ipsa enim carmina, que demonia laudantes canebant, ululatum Scriptura nuncupat. Amiserant quippe rationabilem animi intellectum et similes facti sunt
5 bestiis insensatis. De hereticis facilis est intellegentia, quibus ve imminet sempiternum, quoniam a Domino recesserunt et prevaricati sunt mandata illius, qui redemit eos sanguine suo. Ipsi enim loquuntur contra Dominum mendatia, impia falsitatis dogmata componentes, nec clamant ad Dominum in cordibus suis, sed ululant semper in suis conciliabulis, que lustra ferarum appellantur^a, ululatum
10 luporum et sonitum irrationabilium bestiarum imitantes. *Super triticum et vinum ruminabant*. Ruminare est revomere, quomodo animalia quod die comedunt, nocte ab intimis visceribus ad guttur et fauces redire cupiunt, sicque subtilius ruminando, in ventrem revocant. Et est sensus: Quia abundantia omnium rerum habebant, que in vino et tritico comprehenditur, ideo corruerunt recedentes a me, quod etiam Ezechiel
15 in Sodomis et Gomorris factum esse commemorat^b. Intuendum autem quia ut ostenderet eos iumentorum similes, non dixit comedebant, sed ruminabant^c. In hoc etiam ruminasse dicuntur, quia pabula divinorum eloquiorum spiritualiter non intellegebant. *Recesserunt a me* cultum religionis mee spernendo et servituti diaboli se subdendo.
- 20 VII, 15. *Et ego erudivi*, id est docui *eos* per Moysen ceterosque fideles. *Et confortavi brachia eorum*, hoc est, *prebui fortitudinem^d* ad bellandum, sicut factum est temporibus Iosue et Machabeorum. *Et in me cogitaverunt malitiam*, meam potentiam ad idola transferentes dicentesque non me esse Deum, sed vitulos quos ipsi fecerant. Nunquid aliquid possint facere aut nocere mihi. Sed quod solum agere potuerunt, contra me cogitaverunt mala^e.

a. Hier. In Osee, p. 79, 343-349: *Super haereticis facilis interpretatio est quod uae habeant sempiternum, quia recesserunt a Deo; et miseri sunt, quia reliquerunt Creatorem suum qui redemit eos sanguine suo; et ipsi loquuntur contra eum mendacia, impia falsitatis dogmata componentes; et non clamant in cordibus suis, sed ululant semper in conciliabulis, quae pulchre cubilia appellat, et ferarum lustra.* b. Hier. In Osee, p. 79, 370-372: *Propter abundantiam, inquit, rerum omnium corruerunt. Quod etiam Ezechiel in Sodomis et Gomorrhis factum esse commemorat, ut nihil aliud nisi cibos et luxuriam ruminarent;...* c. Hier. In Osee, p. 79, 376-378: *Simulque ut ostenderet eos iumentorum similes, non dixit: comedebant, sed ruminabant;...* d. Hier. In Osee, p. 79, 379 e. Hier. In Osee, p. 79, 380-382: *non quo aliquid possint facere et nocere Creatori suo, sed quod solum facere potuerunt, contr me cogitauerunt mala.*

1 ad me in corde suo]ad cor suum BGLMN^l | quo]quod S; quoniam B 3 demonum]demoniorum B | que]s.l. L 6 quoniam]qui S | Domino]Deo BGLMN^lk | illius]eius S 7 loquuntur]locuti sunt MN^l | Dominum]Deum BGLMN^lk | mendatia]+sua T 8 nec]non BGLMN^lk 9 appellantur]vocantur BGLMN^lk 10 luporum]om. S | bestiarum]animalium a.c., +vel bestiarum s.l. M; animalium vel bestiarium N^l 11 revomere]remove M | quomodo]quoniam BGLMN^l 12 cupiunt]faciunt BGLMN^lk 13 revocant]redire faciunt BGLMN^lk | abundantia]abundantiam L; habundantiam GMN^l 15 esse]esset S 16 iumentorum]iumentis N^l 18 Recesserunt]Recesserant T 20 erudivi]+eos k | eos]om. MN^l 21 brachia]brachium T | prebui]+eis ST | fortitudinem]fortitudine B 23 ad]om. S | non me]-N^l 24 fecerant]fecerunt BGLMN^lk | Nunquid]Non quod aliquid S | possint]possunt BLMN^lk; possent a.c. G 25 mala]malum MN^l

1 **VII, 16. Reversi sunt ut essent absque iugo**, id est, sicut prius antequam vocarem eos
per Abraham, deinde per Moysen et reliquos, absque iugo legisque notitia erant
cunctisque nationibus commiscebantur, ita nunc reversi sunt ad priorem statum, ut
absque iugo et Dei frenis irent precipites^a sequendo suas voluptates. **Facti sunt quasi**
5 **arcus dolosus**, id est, pravus, reflectens in Dominum sagittam. Ipsi quippe fortes a Deo
et extensi facti fuerant, ut hostes adversariosque percuterent, sed quos Deus extenderat
contra inimicos, ipsi contra suum versi sunt Dominum, mittentes adversus eum
blasphemiarum sagittas^b. **Cadent in gladio principes eorum a furore lingue sue**. Sicut
caput malitiae fuerunt principes, qui infelicem populum deceperunt, ita nunc ipsi ruere
10 **primum confundantur propter furorem lingue sue, qui amentes effecti, ausi sunt vitulos**
aureos vocare deos, ut hoc facerent in terra repromissionis quod didicerant in Egypto^c.
Nam furor lingue eorum, amentia et blasphemie intelleguntur. **Ista subsannatio eorum**
in terra Egypti, id est, hoc quod modo faciunt subsannando me et deridendo per
culturam deorum, non est nova res, quia quod fecerunt in Egypto et postea in deserto,
15 hoc etiam nunc tenent. Ibi quippe ceperunt idola colere antea et usque nunc in eadem
perseverant malitia. Spiritualiter vero per triticum et vinum possumus intellegere
misteria corporis et sanguinis Christi sive etiam **Scripturam Sacram, que in locis**
obscurioribus cibum, in facilioribus autem potum nobis prestat^d. Super hoc triticum vel
vinum heretici corruunt, indigne corpus et sanguinem Domini sumentes et Scripturam
20 Divinam perverso intellectu interpretantes. Legentes enim assidue **et meditantes legem**
ceterasque Sacre Scripture paginas, comedere simulant, quod male intellegendo
ruminant^e. **Et hoc facientes recedunt a Domino, qui docuit eos in Ecclesia et dedit eis**
fortitudinem, qua contra adversarios dimicarent^f. **Ipsi vero cogitant contra Deum**

a. Hier. In Osee, p. 80, 382-386: priusquam vocarem eos per Abraham, et postea per Moysen et Aaron; et erant absque iugo legisque notitia, et cunctis nationibus miscebantur. Ita etiam nunc reversi sunt in pristinum statum, ut absque iugo et frenis ferrentur per praecipitia. b. Hier. In Osee, p. 80, 388-389: ipsi contra suum Dominum verterent, et mitterent adversus eum blasphemiarum sagittas. c. Hier. In Osee, p. 80-81, 389-393: Unde princeps eorum, qui infelicem populum deceperunt, cadent gladio propter furorem linguae suae, quo vitulos aureos deos appellare sunt ausi, ut hoc facerent in terra repromissionis, quod in Aegypto didicerant. d. Gregorius Magnus, *Moralia in Iob*, lib.: 1, par.: 21, linea 8: Scriptura enim Sacra aliquando nobis cibum est, aliquando potus. Cibum est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur et mandendo glutitur. Potus vero est in locis apertioribus. e. Hier. In Osee, p. 81, 403-404: et legem Dei meditari, et ruminare se simulant. f. Hier. In Osee, p. 81, 404-406.

1 sicut]ut Bk 3 cunctisque]cunctis k 4 frenis]freno MN^l 5 dolosus]dolos B 6 percuterent]percuterant T 7 Dominum]Deum GMN^l 8 blasphemiarum]blasphemie BGLMN^lk | sue]om. B 9 ruere]vere BGLk; om. MN^l 10 confundantur]confirmantur S; confundentur MN^l 12 furor]om. L | et]om. N^l 13 est]in S | modo]nunc S | faciunt]om. MN^l 14 deorum]idolorum BGLMN^lk 15 antea]om. BGLMN^lk 17 misteria]mysterium MN^l | Christi]Domini T 18 hoc]s.l. G | triticum]tritico ST | vel]et N^l 19 vinum]vino ST 21 Sacre Scripture paginas]Scripturas BGLMN^lk | simulant]simulantur N^l 22 eos]om. B; eas S

1 malitiam, impiissimas hereses extruentes fiuntque similes gentibus et ad nihilum rediguntur^a. Et tales vertuntur in arcum dolosum, dum suis sententiis mortem sibi eternam inferunt. Unde principes hereticorum propter insaniam lingue sue, qua Deum blasphemant, sententia veri iudicis ferientur, facientes eadem in falsi nominis
5 Ecclesia, que ante faciebant dum in Egipto, hoc est, in tenebris morabantur infidelitatis et ignorantie^b.

VIII, 1. *In gutture tuo sit tuba*. Vox Dei est ad prophetam, cui precipitur, ut sic exaltet vocem, quatenus tube sit similis, ut plurimi eum audiant vociferantem, quia plurimi peccaverunt^c. Denique quid eum exaltata voce oporteat dicere, statim subiungit dicens: *Quasi aquila super domum Domini*. Quo in loco aquila appellatur Nabuchodonosor, veniens adversus Hierusalem et Dei templum, quod in ea erat situm. Qui aquile comparatur propter nimiam velocitatem vel rapacitatem, quia imitatus est volatum aquile raptim festinantis ad predam. Unde Ezechiel parabolice de eo loquitur: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu venit ad
15 Libanum et cetera. Ipsum quippe Dei templum, super quo prophete precipitur adnuntiare adventum aquile, Ezechiel appellat Libanum. Unde et Zacharias loquitur dicens: Aperi, Libane, portas tuas et comedat ignis cedros tuos^d. *Pro eo quod transgressi sunt fedus meum et legem meam prevaricati sunt*. Et hic versus ad superiora pertinet, quo precipitur prophete, ut excelsa voce clamet, *quasi aquila*
20 *super domum Domini*. Et est sensus: Quod tibi dico, o propheta, atque precipio, ut *in gutture tuo sit tuba*, id est, magna voce adnunties *venire regem Chaldeorum, non ob aliam causam hoc iubeo, nisi quod transgressi sunt fedus meum^e* faciendo idola et legem meam prevaricati sunt, qua dixi: Non facietis vobis deos aureos vel argenteos^f.

a. Hier. In Osee, p. 81, 406-409: *Illi vero cogitaverunt contra Dominum malitiam, impiissimas haereses exstruentes, et reversi sunt in statum gentilium, ut essent absque Dei notitia et iugo sive reversi sunt in nihilum*. b. Hier. In Osee, p. 81, 422-426: *Unde principes eorum, id est haeresiarchae, Domini mucrone feriuntur, propter insaniam linguae suae, qua Dominum blasphemauerunt; hoc idem facientes in falsi nominis Ecclesia, quod faciebant eo tempore quo in Aegypto saeculi morabantur, hoc est quando gentiles erant*. c. Hier. In Osee, p. 82, 28-30 d. Hier. In Osee, p. 82-83, 31-39: *Veniet Nabuchodonosor cum omni exercitu suo tam raptim, tam velociter, ut aquilae imitetur volatum festinantis ad praedam*(Cfr. Ez XVII, 3) [...] *De hac aquila et Hiezechiel plenius loquitur: magnarum alarum plumarumque et unguium, quae habet ductum intrandi in Libanum, hoc est in templum Dei, iuxta Zachariam prophetam in quo scriptum est: Aperi, Libane, portas tuas et comedat ignis cedros tuos* (Zach XI, 1) e. Hier. In Osee, p. 83, 42-44 f. Ex XX, 23: *Non facietis mecum deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis*.

1 impiissimas]pessimas T 3 sue]om. N¹ | qua]quia Bk 4 Deum]Dominum BLk | ferientur]feriuntur k 10 quasi]quia BGLMN¹ | loco]loca a.c. G | appellatur]appelantur B 14 eo]quo ST | venit]venite B 15 et cetera]om. BLk | quippe]quoque MN¹ 16 Zacharias loquitur dicens]a Zacharias dicitur T 17 cedros tuos]ce. tuas BG 18 sunt]s.l. B 19 pertinet]om. T | quo]qua B | excelsa]ex excelsa B | quasi]quia BLk 20 Domini]Dei A 21 regem]regnum MN¹ 23 qua]quia MN¹ | vobis]om. B 23-24 aureos vel argenteos]~N¹

1 **VIII, 2. Me invocabunt, Deus meus, cognovimus te, Israel.** Quando, inquit, captivitas evenerit, pressi angustia, necessitate cogente invocabunt me, poscentes auxilium et misericordiam, et dicent: *cognovimus te, Israel*, id est, nos qui appellamur Israel et servamus nomen antiquum Iacob, qui tibi placuit, scimus te
5 et *atque cognoscimus*^a et propter illum qui tibi acceptus fuit cuius nomen retinemus et propter tui cognitionem, quam pre omnibus gentibus habemus, libera nos.

VIII, 3. Proiecit Israel bonum, inimicus persequetur eum. Responsio est Dei omnipotentis ad hoc, quod ipsi dixerant: *cognovimus te, Israel*. Et est sensus: Quomodo vocamini nomine Israel^b, qui interpretatur vir videns Deum^c, cum proieceritis bonum, hoc est, Dominum Deum, a quo Iacob appellatus est Israel? Bonum enim quod proiecerat Israel^b. Deus intellegitur, de quo scriptum est: *Nemo bonus nisi solus Deus^c. Proiecit* itaque *Israel bonum*, hoc est, Deum suum reliquit et pro nichilo duxit: ideoque cum clamaverit, non exaudiam eum propter falsum nomen Israel, sed inimicus, hoc est Assirius sive etiam diabolus, *persequetur eum*
10 et comprehendet, quia me rege derelicto, petierunt sibi regem, sicut habent relique gentes^b. Unde statim subiungitur:

VIII, 4. Ipsi regnaverunt et non ex me: principes extiterunt et non cognovi. Si hoc ad primum regem eorum Saul referre voluerimus, questio oritur cur Dominus dicat: *Ipsi regnaverunt et non ex me* et cetera, cum Dominus elegerit eum et per
20 sortem regem constituerit. Nam et Samuel eo rege constituto dixit: *Certe videtis quem elegit Dominus^d*. Unde et in domo absconditum prodidit et auriculam Samuelis eius adventum ante revelavit. Sed sciendum quia Deus omnipotens aliquando fieri permittit quod non vult, sicut de ipsius electione factum pro certo constat. Vidit quippe prona illorum corda ad electionem regis et ideo permisit

a. Hier. In Osee, p. 83, 45-48: *quando captivitas venerit, me invocabunt et dicent: Deus meus, cognovimus te, Israel; nos qui appellamur Israel, scimus te atque cognoscimus*. b. Hier. In Osee, p. 83, 49: *Quomodo vocamini Israel, cum Israel proiecerit bonum, id est Dominum suum, a quo appellatus est Israel? Idcirco quia Israel proiecit bonum, inimicus, hoc est Assirius, persequetur eum atque comprehendet, qui me rege deserto, petierunt sibi regem sicut et gentes reliquae...* c. Lc XVIII, 19 d. I Sam X, 24

1 invocabunt]invocabant GMN^l 2 invocabunt]invocabant LN^l 2-3- poscentes...dicent]om. N^l 3 nos]om. B | est]om. N^l 4 appellamur]appelamus AT 5 atque cognoscimus]om. N^l | cognoscimus]cognovimus T | et]ideoque ST 5-6 illum...et propter]om. BGLMN^lk 6 quam]quem T; om. A 7 est]om. T 10 est(2°)]om. A 15 quia]qui BLk | relique]alie T 16 subiungitur]subiungit BLk 17 Si]+ad B 18 hoc]hec N^l | regem]s.l. T | cur]quomodo ST 20 rege constituto]~N^l | videtis]vidistis N^l 21 elegit]elegerit MN^l | prodidit]protulit MN^l 23 ipsius]illius ST 23-24 pro certo]profecto BGLMk 24 Vidit]Audivit MN^l, s.l. G

1 fieri secundum quod petebant, contra suam voluntatem. Quod ex tonitruo et
 coruscatione facta tempore estivo contra consuetudinem illius terre, aperte monstratur.
 Unde et Samuel sciens hoc Deum nolle, predixit eis ius regis, quo durissima servitute
 5 erant ei subiciendi, ut ad Dominum, regem clementissimum reverterentur. Si autem ad
 Ieroboam, qui postea decem tribubus prefuit et ad ceteros principes, qui ei in regno
 successerunt, ista retulerimus, manifeste cognoscimus hoc contra Dei ordinationem
 factum. Licet enim Deus propter peccatum Salomonis iratus regnum dividere voluerit,
tamen contra suam voluntatem populus Israel Ieroboam elegit. Debuerat enim iuxta
legis preceptum consulere Deum, an vellet hoc fieri^a et sic per sortem eligere regem,
 10 non secundum suam voluntatem. Nam et sepe fiunt necessarie cause, que preteriri
 nequeunt, sed tamen quia homines non Dei voluntatem, sed suam in his attendunt,
 graviter delinquent, sicut, verbi gratia, de Domino Salvatore dicitur, quod oporteat
tradi Filium hominis, mori et sepeliri et cetera ac postea infertur: Ve illi homini per
quem tradendus sit^b. Neque enim in eius morte nostram Iudas necessitatem aut Dei
 15 consideravit voluntatem, sed potius suam secutus est cupiditatem. Ideoque quod Deus
 ante secula fieri preordinaverat, iste faciens perenni morte damnatus est. ***Ipsi*** itaque
regnaverunt et non ex me, principes extiterunt et non cognovi, id est, non elegi eos,
 ideoque eos reprobo. Scire autem Dei, eligere est: nescire autem reprobare. ***Argentum***
suum et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent, id est, quia his abundabant,
 20 neglecto Deo, qui hec illis ad ornatum et deliciarum affluentiam dederat, ***fecerunt sibi***
idola contra animam suam, ***ut interirent***, quia dii quos fecerant, causa mortis et
 perditionis illis extiterunt. Spiritualiter ista que de Nabuchodonosor dicuntur, possunt
 referri ad diabolum, qui in plerisque locis Scripture Divine aquila appellatur. Unde

a. Hier. In Osee, p. 83, 66-69: *Nec statim, quia Deus Salomoni iratus, regnum eius dividi voluit idcirco Israel suscepit regem. Debuerat enim iuxta legis praecepta interrogare Dominum, an vellet hoc fieri.* b. Hier. In Osee, p. 83, 69-71: *Nam et de Salvatore dicitur quod oporteat quidem tradi Filium hominis, sed vae illi, per quem tradendus sit (Cfr. Mat XXVI, 24; Marc XIV, 21; Luc. XXII, 22).*

2 tempore]tempor BG 3 quo]quod B; qui k 4 ad(1°)a G 6 Dei ordinationem]~N' 7 peccatum]peccata ST 8
 suam]eius M | iuxta]iust a.c. G | 9 legis]om. BLk 10-11 Nam et...voluntatem]s.l. mg. S; om. T 11 his]hiis N' 12
 oporteat]oportebat N' 13 tradi]om. M | infertur]infert B 14 sit]est L | nostram Iudas]~N' 15 Deus]Dominus MN' 17
 eos]vos N' 19 his]hiis N' 20 qui]quia S | et deliciarum affluentiam dederat]dederat et ad affluentiam deliciarum N'
 21 quos]+sibi M 22 illis]illius L 23 Unde est]+illud M

- 1 est: *Si exaltatus fueris, ut aquila, inde detraham te^a*, dicit Dominus. Hec igitur aquila venit super hereticorum conciliabula, qui quondam fuerant domus Domini et hoc ideo quia prevaricati sunt Dei legem et sine causa invocant Deum^b verbis, a cuius notitia longe distant operibus, qui etiam Deum proicientes per falsam
 5 doctrinam, eligunt sibi reges contra Dei voluntatem, principes scilicet et auctores perversorum dogmatum, quos Deus nescit, quia ipsius notitiam non merentur. Qui aurum et argentum, id est, quicquid habuerunt in nitore eloquentie vel fulgore spiritualium sensuum, perverse intellegendo vertunt in idola, que de suo corde finxerunt et, quia hoc fecerunt, idcirco perierunt^b.
- 10 **VIII, 5. Proiectus est vitulus tuus, Samaria.** Samaria nomen est civitatis et provincie. Ponitur autem hic Samaria, que metropolis est decem tribuum, pro omnibus civitatibus eiusdem regni. Neque enim in Samaria vituli aurei erant, sed potius in Dan et in Bethel^c, qui, sicut dictum est, in Samaria comprehenduntur. Unum autem vitulum pro duobus debemus accipere, singularem numerum pro
 15 plurali positum agnoscentes, quod sepiissime fit in Scripturis. Proiectus est, inquit, vitulus tuus, id est, destructum est templum idolorum ab Assiriis. Ipsique vituli sunt proiecti et conflati atque in captivitatem delati. Unde protinus subditur, iratus est furor meus in eis, id est, vindicatus sum in eis vel in vitulis scilicet vel in eis, qui eos adorabant. Usquequo non poterunt emendari? Id est, quandiu perseverante
 20 malitia non poterunt a sordibus idolorum purgari dedi quippe eis locum penitentiae, se noluerunt agere penitentiam, ut delegerunt maculas peccatorum, quibus sordidati erant et quia eos superius allocutus fuerat propheta immo Deus per illum nec audierant vocem eius. Illis non audientibus convertitur ad alios et quasi ad tertia persona loquitur, usquequo, inquit, non poterunt emendari, quasi diceret: Que

a. Abd I, 4 cit. in Hier. In Osee, p. 84, 72-73 b. Hier. In Osee, p. 84, 77-89: *Haec igitur aquila venit super haeticorum conciliabula, quae quondam fuerant domus Domini; et idcirco venit, quia praevaricati sunt foedus eius, et legem Dei dereliquerunt; et sine causa invocant eum et dicunt: Deus meus es et cognovimus te, nos qui vocamur Israel, cernentes Deum et vocamur nomine Christiano. Frustra, inquit, haec faciunt, cum ipsi sibi reges constituerint, et contra meam fecerint voluntatem, et principes habeant adversarios meos, quos ego nescio, quia mei notitiam non merentur. Argentum quoque suum et aurum, et quicquid habere poterant naturaliter, sermones ac sensus verterunt in idola, quae de suo corde finxerunt; et verterunt, non ut interirent; se quia verterunt, ideo interierunt. Neque enim hac ratione fecerunt, ut perirent; sed quia fecerunt, idcirco perierunt.* c. Hier. In Osee, p. 85, 115-118: *cohortatur habitatores eius, non unius urbis, sed omnium decem tribuum, quae appellantur Samaria, -alioquin in urbe Samaria vituli non erant, sed in Dan et in Bethel-...*

1 est]+illud N^l | igitur]om. BGLMN^lk 2 concilibula]conciliacula GMN^l | qui]quia k | Domini]Dei LMN^lk 3 hoc]om. BGLMN^lk | legem]+id est divina carmina MN^l; +divina eligidia carmina mg. G 4 notitia]notia G 6 quos]quod AS Bk | merentur]meruerunt MN^l 10 Samaria(1°)in Sa. L 13 qui]que MN^l 15 agnoscentes]cognoscentes MN^l 16 Ipsique]Ipsi quoque BGLMN^lk 18 id est]Quod BLk | sum]om. T 19 Usquequo]+inquit GMN^l | emendari]emendare B; emundarin S; emundari N^l 19-24 Id est...emendari]om. BGLMk 21 delegerunt]delerent S; delerunt T 23 vocem]voce A 24 emendari]emundari S | quasi]Ac k

1 ista insania est, me dante locum penitentie, illos ad sanitatem nolle converti. Et exponendo quis fuerit iste vitulus^a, a cuius sordibus non poterant emundari, subiungit:

5 **VIII, 6. Quia ex Israel et ipse est.** Id est, non aliunde vitulum acceperunt, ut a Sidoniis Baal et Astaroth, Camos a Moabitis, Moloch ab Ammanitis, sed illi et rex illorum Ieroboam fecerunt vitulum^b. Artifex fecit illum, hoc est, Ieroboam malitie inventor vel certe artifex quilibet iussus ab illo, unde ostenditur, quia **non est Deus, quem manus format artificis, sed simulacrum^c. Quoniam in aranearum telas erit vitulus Samarie**, id est, sicut tele aranearum vento percusse dissolvuntur et annihilantur, ita vitulus eius redigetur ad nichilum^c. Unum autem vitulum, sicut
10 supra, pro duobus posuit.

VIII, 7. Quia ventum seminabunt et turbinem metent. Seminabunt positum est pro eo, quod est seminaverunt, futurum scilicet pro preterito, sicut sepe fit in Scripturis. Ventum autem appellat idolum, quod nichil et iuxta quod apostolus:
15 *Scimus quia nichil est idolum^d*. Ventum, inquit, seminabunt, hoc est, inania opera facient, idolum fabricantes vacuum penitus omni divinitate, et idcirco **turbinem metent**, captivitatem scilicet, tempestatem et miseriam. **Culmus stans non est in eis, germen non faciet farinam. Quando semina iacta corrumpuntur vento et medullam perdunt interiorem^e**, nequaquam possunt facere stipula, ut ex his
20 seminibus tantummodo possit effici farina. Et est sensus: Sicut vento corrupta semina fructum non reddunt, ita in eis fructus boni operis reperiri non potest, nec aliquam speciem fecunde operationis possunt habere. Unde et subditur: **Quod si et fecerit, alieni comedent eam**, id est, si habere prevaluerint aliquam potestatem ad tempus vel si fecerint aliquod bonum, alieni, hoc est, Assirii hec omnia auferent,

a. Hier. In Osee, p. 85, 123-124: *Quae ista, inquit, insania est, me dante locum paenitentiae illos ad sanitatem nolle converti. Et quia dixerat: Proice vitulum tuum, Samaria, exponit quis iste sit vitulus...* b. Hier. In Osee, p. 85, 126-129: *non ab aliis ait, vitulum gentibus accepistis, ut Baal et Astaroth a Sidoniis, ut Chamos a Moabitis et Moloch ab Ammonitis; sed vos ipsi, et rex vester Ieroboam...* c. Hier. In Osee, p. 85, 130-132: *...qui manu formatur artificis? Denique ut aranearum fila dissoluuntur in uentum, ita vitulus Samariae redigetur in nihilum.* d. I Cor VIII, 4 e. Hier. In Osee, p. 86, 154-156: *Isti ventum seminant, sive quae a vento corrupta sunt semina quae medullam non habent...*

1 me dante]mediante T 2 non]nun G | poterant]poterunt BLk; peterant G 4 non]nun G | ut]nisi MN^f | a]alium Bk 5 a]om. B | Moloch ab]Molochab ab N^f | illi]ipsi ST 8 Quoniam]Quam k 9 dissolvuntur]dissolventur M 10 eius redigetur]s.l. G | sicut]+et N^f 12 metent]metunt BGL 14 et]est ST 14-15 ventum...idolum]om. BGLMN^fk 15 quia]quoniam T 17 captivitatem]+is AG; captivitatis ST | tempestatem]+scilicet N^f 18 non]nec T 19 stipula]stipule BLk; stipulam N^f | his]hiis N^f 20 corrupta]corrupto Bk 21 non (1°)]s.l. S 22 et(1°)]om. N^f 23 fecerint]fecerunt M | comedent]cummendaent G; commedant MN^f 24 si]s.l. T

1 vel etiam demones, de quibus Dominus in Evangelio loquitur, quod iacta semina comederint volucres celi^a.

5 **VIII, 8. *Devoratus est Israel***, ab hostibus, qui interfecerunt vel a demonibus, qui omne bonum illorum abstulerunt. ***Nunc factus est in nationibus***, hoc est, factus est similis gentibus idola colentibus. Unde subiungitur, ***quasi vas immundum. Vas immundum, quantum pertinet ad litteram, appellat, quo ad suscipienda et proicienda stercora uti solemus. Tales ipsi erant stercoribus et sordibus idolorum maculati, facti vas non in honorem, sed potius in contumeliam***^b, ideoque velut immundi proiecti sunt a Domino: quid enim immundius esse potest demoniaco spiritu? Hec omnia hereticis possunt aptari, ***qui inania sectantur et ideo vacui recedent et in carne seminantes de carne metent turbinem corruptionis***^c, in quibus cum videatur culmus ecclesiastici dogmatis stare, per hoc quod baptizati sunt, quod misteria corporis Christi celebrant, non faciet farinam, hoc est, non perveniet ad fructum boni operis, quia omnis illorum actio vacua est et nichili. Quod si et fecerint, alieni eam comedunt, quia favoribus hominum elati, omne bonum suum amittunt, ideoque in futuro fructu remunerationis carebunt. Qui etiam ab hostibus, id est, ***demonibus sepiissime devorati, fiunt vas immundum et similes paganis existunt, etiam nomen Christianitatis amittentes***^d.

20 **VIII, 9. *Quia ipsi ascenderunt ad Assur***, non sponte pergentes, sed potius invite captivitatis malum perferentes. ***Onager solitarius sibi Ephraim. Onager est asinus silvestris***^e, qui non simpliciter, ut oves pascua requirit domestica, sed sponte per diversa loca vagatur et solitariam diligit habitationem. Tales facti sunt Iudei recedentes a Deo, pro libitu suo per diversa idola currentes et varios deos sibi fabricantes, qui a Deo derelicti, solitarii effecti sunt, de quibus adhuc subditur,

a. Lc VIII, 5 b. Hier. In Osee, p. 86-87, 179-184: *Inmundum vas, sive inutile, Hebrei matulam vocant, qua ad suscipienda et proicienda stercora uti solemus. Huic immunditiae idololatrias et haereticos comparat, qui miscentur gentibus, dum Dei non custodiunt veritatem, et facti vas in honorem, conversi sunt in vas contumeliae.* c. Hier. In Osee, p. 86, 157-158: *...vacua seminantes, inania vacuaque recipiunt; immo seminantes in carne metunt corruptionem...* d. Hier. In Osee, p. 87, 192-194: *...devoratus est, vel absorptus, hoc significat quod mixtus idolis et nationibus, proprium Israelis et Christiani nomen amiserit.* e. Cas. Expositio Psalmorum, ps. CIII, línea: 269: *Onager enim asinus silvester est, pero también Rab. Mau. De Universo, PL 111, col. 213a: Onager enim sylvester asinus est.*

1 iacta]iactata T 3 qui]+eos S 4 est (2°)]s.l. L 5-6 Vas immundum]om. ST 6 litteram]+vas immundum ST 8 non]s.l. L 9 demoniaco]demonico S L 11 turbinem]turpitudinem BLN^lk | corruptionis]correptionis A 14 et nichili]ad nichilum B 15 comedunt]comedent T k | amittunt]amittant A 16 est]om. N^l 17 etiam]+ipsum ST 19 invite]inviti MN^l 21 simpliciter]similiter BLk 23-24 deos sibi]~N^l

1 *munera dederunt amatoribus suis*, id est, Assiriis, quibus quondam in amicitia iuncti fuerant, quod factum est temporibus Manahen vel Osee regis, sicut supra dictum est.

5 VIII, 10. *Sed et cum mercede conduxerunt nationes* in auxilium sibi, quod supra ostensum est, ubi dicitur, quod abierit Ephraim ad Assur et miserit ad regem ultorem. *Nunc congregabo eos ad pugnam*. Scilicet ut cuncti pariter ducantur captivi. *Et quiescent paulisper ab honore regis et principum*. Quasi diceret: Hactenus amabant dare adversariis munera, quos diligebant, nunc autem faciam eos cessare paulisper, ut quandiu transierint in captivitatem, non solvant stipendia etiam
10 suis regibus et principibus, donec scilicet perveniant in Assyrios, ubi nequaquam veluti liberi tributa et stipendia dabunt, sed in ultimam servitutem redigentur^a.

VIII, 11. *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum, facte sunt ei are in delictum*. Ostendit causam cur patiantur captivitatem et desinant paulisper dare munera regibus et principibus, quia scilicet Ephraim, id est, Ieroboam vel certe
15 omnis populus decem tribuum, multiplicavit altaria, in quibus peccatis peccata coniungerent^b. Ideoque potius peccaverunt, quia non solum in Dan aut in Bethel, sed in montibus et lucis diversisque locis idola colebant. Que altaria, id est, are versa sunt ei in delictum, quia quanto plura fuerunt, tanto magis ibi peccaverunt^c.

VIII, 12. *Scribam ei multiplices leges meas*. Quia scilicet pro nihilo ducunt legem, quam dederam illis per Moysen, idola colendo in diversis locis, cum preceperim ut in Hierusalem unum esset altare, adhibebo ei multiplices leges, quibus corrigantur, sed rursus intendens illorum nequitiam subiungit, quia et ipse leges que velut aliene computate sunt. Quasi diceret: Quia enim contempserunt eam quam ante susceperant, quid prodest ultra alias scribere leges?^d

a. Hier. In Osee, p.87-88, 214-219: ...ad auxiliandum sibi conduxerint nationes, congregabuntur ad pugnam, et uincti pariter abducentur. Et quia amant offerre adversariis munera, ideo paulisper beneficium consequentur ut non solvant stipendia regi et principibus, donec perveniant in Assyrios, ubi nequaquam tributa et stipendia dabunt ut liberi; sed redigentur in ultimam servitutem. b. Hier. In Osee, p.88, 253-256: Ducti, ait, in captivitatem cessabunt paulisper ab onere regis et principis. Et hoc patientur quia Ephraim princeps eorum multiplicavit altaria, non in quibus immolaret Domino, sed in quibus peccatis peccata coniungeret c. Hier. In Osee, p.89, 256-258: quae altaria, id est arae, vertentur ei in delictum, ut quanto plura fuerint, tanto illius scelera multiplicentur. d. Hier. In Osee, p.89, 261-266: Sed quid prodest ultra alias scribere, cum contempserit eas quas ante suscepit? Annon contemptus Dei est, quando iubente, ut unum in Hierusalem esset altare, per omnes montes et colles idola fabricata sunt, quibus irritarent Dominum?

1 amicitia]amicitiam N¹k 2 iuncti fuerant]~N¹ 4 cum]om. MN¹ | nationes]+subaudis BLk | in]ad MN¹ 5 ostensum est]ostenditur ST 6 eos]+subauditur BL; subaudis k 7 honore]onere S BLN¹k 8 quos]quod S | eos]eas mg. L 9 quandiu]que diu T | stipendia]stipendiam G 10 suis regibus]~N¹ | et principibus]om. T 12 facte sunt]mg. B 13 captivitatem]captivitate T 16 aut]et N¹ 20 illis]eis BGLMN¹k 21 adhibebo]adhibendo N¹ | ei]eis T 22 quia]que B | que]om. N¹ 22-23 sed rursus...computate sunt]om. ST

1 **VIII, 13. Hostias afferent, immolabunt carnes et comedent.** Hic ostenditur quod
 idcirco plura fecerint altaria, ut afferrent hostias et ibi varia immolarent sacrificia,
 ubi ventrem suum replerent, non ut Deo placerent^a. Quamobrem et subiungitur et
 5 **Dominus non suscipiet eas.** Quia videlicet non ipsi, sed potius demonibus
 offerebantur. Neque enim Domino, sed suo ventri immolaverunt eas et gutturi^b.
 Omne studium suum in hoc habebant, ut ipsi hostias comederent, non ut per eas
 Domino placerent. Heretici quoque multiplicant sibi altaria, quando veritatem
 deserentes, varia sibi componunt dogmata, non ad placandum Deum, sed ad
 10 irritandum. Siquidem altare sancte Ecclesie unum est, licet per diversa orbis
 terrarum loca multa construantur altaria, sicut una fides, unum baptisma secundum
 Pauli apostoli dogma. Quod dum heretici deserunt, gravius delictum incurrunt. Unde
 et leges Dei non merentur accipere, quia eas quas acceperant ante, contempserunt^c,
 qui unam et veram Christi corporis hostiam deserentes, varias immolant victimas
 pro libitu suo comedentes et consecrantes mysteria Christi. Unde quidquid fecerint
 15 helemosinam scilicet, humilitatem, pudicitiam ceteraque virtutum opera exhibentes
pro nihilo a Deo ducuntur. Nec aliquid de huiusmodi sacrificiis Dominus suscipiet^d,
 quia non Dei, sed suam in his gloriam querunt. **Nunc recordabitur iniquitatis**
eorum et visitabit peccata eorum. Interest aliquid inter iniquitatem et peccatum.
 Iniquitas enim est quidquid ante divinam committitur cognitionem. Peccatum vero,
 20 quod post legem perpetratur^e, quod etiam gravius accipitur. Unde est: *Beati quorum*
remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata^f. Et qui in delictis permanent,
iniquitatum eorum Dominus recordatur, quas ante legem commiserant, peccata
autem vindicat; idcirco ergo, quia post datam legem peccaverunt isti, dicitur
nunc, id est, in presenti tempore recordabitur iniquitates eorum, ad ulciscendum

a. Hier. In Ose, p. 89, 266-268: *Altaria quoque idcirco fecerunt, non ut mihi placerent, sed ut multis hostiis immolatis, carnes earum comederent...* b. Hier. In Ose, p. 89, 272-274: *nec suscipiet eas Dominus quas non illi, sed suo ventri immolaverunt et gutturi.* c. Hier. In Ose, p. 89, 274-278: *Unum autem esse altare in Ecclesia, et unam fidem, et unum baptisma apostolus docet, quod haeretici deserentes, multa sibi altaria fabricati sunt, non ad placandum Deum, sed in delictorum multitudinem. Propterea legem Dei accipere non merentur, cum eas quas acceperant, ante contempserint.* d. Hier. In Ose, p. 89, 283-286: *Quicquid fecerint, sacrificiorum ordinem ritumque simulantes, siue dederint eleemosynam, siue pudicitiam repromittant, siue humilitatem simulent, fictisque blanditiis simplices quosque decipiant, nihil de huiusmodi sacrificiis Dominus suscipiet.* e. Hier. In Ose, p. 90, 297-299: *Inter ανομιαν, id est iniquitatem, et peccatum, hoc interest, quod iniquitates ante legem, peccatum post legem est...* f. Ps XXXII (XXXI), 1

1 carnes]s.l. B 3 Deo]Domino BGLMN^lk 4 non (1°)]om. B | suscipiet]suscepit S 6 Omne]+enim BGLMN^lk 7 veritatem]+sibi B 13 varias]variant B; om. L | immolant]immolati G 17 his]hiis N^l | Nunc]Non MN^l | iniquitatis]iniquitates A Bk 18 visitabit]vindicabit ST GMN^l | eorum (2°)]om. B 19 est]s.l. L 20 perpetratur]preparatur S | Unde est]+illud M 22 iniquitatum]iniquitatem B; iniquitates Lk 22-24 Dominus...ulciscendum]mg. S 23 vindicat]vindicabat B | peccaverunt]om. M 24 iniquitates]iniquitatis BGLM

1 scilicet, et peccata pristina visitabit^a per flagella et tormentum miserie et captivitatis.
Ipsi in Egyptum convertentur. Tripliciter hoc intellegi potest, conversi quippe sunt in
 Egyptum, primum mente deos eorum colendo, deinde auxilium postulando^a, non
 5 confisi in Dei protectione, ad ultimum cum Deus precepisset ne ultra redirent in
 Egyptum, contempto Dei precepto, etiam corpore reversi sunt in Egyptum et
 habitaverunt ibi.

VIII, 14. *Et oblitus est Israel factoris sui et edificavit delubra.* Israelis nomine, ut
 sepe dictum est, omnis populus intelligitur decem tribuum, a maiori parte nomen
 pristinum retinens. Qui oblitus cultum Dei sui, in montibus et collibus et sub umbrosis
 10 arboribus Baalim et Astaroth aliaque idola coluit et edificavit ibi delubra^b, hoc est,
 templa deorum construxit. *Et Iudas multiplicavit urbes munitas.* Nominem Iude due
 tribus accipiuntur, Iudas scilicet ac Benjamin cum tribu sacerdotali. Qui cum vidissent
 Israellem a Dei amore recessisse et visitata eorum peccata, non sunt conversi ad
 Dominum, sed edificaverunt sibi urbes munitas, quibus tuerentur; sed nihil eis profuit,
 15 quia sicut historia regum narrat, quadagesimo anno Ezechie ascendit Sennacherib et
destruxit omnes civitates munitas et cepit eas^c. Unde subiungitur: *Et mittam ignem in*
civitates eius et devorabit edes eius. Ignis quippe vocatur Sennacherib, qui civitates et
 edes, hoc est, domos tam publicas quam etiam privatas destruxit igneque combussit.
 Quod si ad hereticos hec, ut cetera retulerimus, et iniquitates, que eis in baptisate
 20 fuerant dimisse, et nova eis peccata, que post baptismum egerunt, imputantur et
 vindicta eis redditur, eo quod ad Egyptum, hoc est, ad tenebras infidelitatis, a quibus
 per confessionem Christi exierant, sint reversi, obliviscentes Dei sui et varia fingentes
 delubra, hoc est, falsitatis dogmata. Iudas quoque, id est vir ecclesiasticus, in malis

a. Hier. In Osee, p. 90, 299-304: ...et qui permanent in delictis, iniquitatis eorum Dominus recordabitur, quam ante legem commiserant; peccatorum autem non recordabitur, sed faciet ultionem. Ideo autem et veterum iniquitatum recordabitur, et peccata pristina visitabit, quia in Aegyptum sunt reversi, uel auxilia postulantem... b. Hier. In Osee, p. 90, 305-307 c. II Reg XVIII, 13: Anno quarto decimo regis Ezechiae, ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas et cepit eas.

3 deos]dies a.c. G 4 precepisset]preceperit eis BGLMk | in (1°)]ad BGLk 5 Dei]Deo BLMk | precepto]om. BGLMk
 13 amore]timore M | recessisse]cecidisse AT 14 eis]ei GM 15 ascendit]mg. L 15-17 et destruxit..Sennacherib]mg. S
 18 igneque]et igne BGLMk | Quod]Qui Bk, a.c. G | baptisate]baptismo M 21 redditur]redigitur S 22
 exierant]erant a.c. G

1 operibus vel in sanctarum scripturarum interpretatione perversa, edificat sibi urbes munitas, non auxilio Dei, sed artificis mendacio, dum scripturam male intellegens, testimoniis divinis suos nititur confirmare errores, quos Dominus igne sui Spiritus succendet et ad nihilum deducet^a.

5 **IX, 1. *Noli letari Israel, noli exsultare sicut populi, quia fornicatus es a Deo tuo.*** Populi nationum ignorantes Dei notitiam et varia colentes demonum portenta, letabantur ibi, quod videntes Israelite et ipsi quoque ceperunt gaudere in cultura deorum suorum, eo quod similes essent gentibus, putantes se pace frui, veluti ceterae gentes. Idcirco dicitur ei: ***Noli letari, Israel,*** quia recessisti a me. Non enim
10 diu pacem, ut estimas, habebis, propter hoc quinimo captivus duceris, ut peccata tua puniantur, qui mihi servitutis censum impendere nolens, factus es sicut populi qui ignorant me, qui etiam in suis diis gaudent et letantur. ***Noli ergo gaudere, quia fornicatus es a Deo tuo, et noli te putare talem, ut sunt ceterae gentes, quoniam aliter nesciens Deum, aliter autem recedens a Deo punitur. Servus enim, qui scit***
15 ***voluntatem Domini sui et non facit eam, vapulabit multum^b. Dilexisti mercedem super omnes areas tritici.*** Per areas et triticum, abundantiam omnium rerum intelligamus, quibus idem populus fruebatur, quae omnia putabat sibi esse data pro mercede, eo quod relicto Deo ceperint idola colere. Omnia enim quae a Deo perceperant, idolis deputabant, quamobrem iusto Dei iudicio haec omnia eis auferri
20 minantur, cum subditur:

IX, 2. Area et torcular non pascet eos, id est, mittam illis inopiam famis, ut in areis non inveniatur triticum, neque in torcularibus vinum. Quod factum esse constat temporibus Elie et Elisei, quando matres, cogente fame, filiorum suorum cadaveribus pascebantur^c. *Et vinum mentietur eis,* id est, deficient, nec erit in vineis

a. Hier. In Osee, p. 91, 323-326: *Iudas quoque, id est vir ecclesiasticus, in malis operibus, vel in sanctarum scripturarum interpretatione peruersa, aedificauit sibi urbes munitas, non auxilio Dei, sed artificio mendacio, quas Dominus igne sui spiritus succensurum esse se dicit,...* b. Hier. In Osee, p. 91-92, 10-16: *Ne gaudeas, ne laeteris, nec putes talem te, ut sunt ceterae nationes. Aliter enim nesciens Deum, aliter punitur recedens a Deo, quia seruus qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, vapulabit multum.* c. Hier. In Osee, p. 92, 20-23: *Legimus sub Achab rege Israel, et Elia propheta, famem grauissimam fuisse in Samaria, ita ut matres filiorum suorum cadaveribus uescerentur.*

1 Scripturarum]mg. T | perversa]perversas B 2 scripturam]scripturas S 6 notitiam]iustitiam B | demonum]demoniorum B 11 nolens]volens k 12 gaudent et letantur]~BLk; le. et diis ga. GM 14 enim]autem Mk 15 multum]multis T 18 relicto]derelicto Bk | ceperint]ceperit BGLMk 19 perceperant]perceperat BGLMk; acceperant T | deputabant]imputabat B; deputabat GLMk | Dei]Deo T | iudicio]iudicio B | eis]eius G; ei M 21 eos]eas Lk, s.l. B 24 eis]s.l. L | nec]nunc a.c. G

1 aut torcularibus, sicut putabant. Dicitur et hereticis ne gaudeant, qui putant se
similes esse gentibus^a, dum ab unitate Ecclesie recedunt, quoniam qui sine lege
 peccaverunt, sine lege peribunt, qui autem post Dei notitiam recesserunt a recta fide,
 5 corpore scilicet et sanguine Christi, non satiantur, quia dum indigne comedunt,
 perpetuum luctum et eterna sibi tormenta preparant.

IX, 3. Non habitabunt in terra Domini. Non solum penuriam famis patientur in
 terra, quam a Domino acceperunt, sed etiam in captivitatem ducentur, nec possunt
habitare in terra, quam suis sceleribus polluerunt^b. **Reversus est Ephraim in**
 10 **Egyptum**, corde vel, sicut supra dictum est, deos eorum colendo. **Et in Assiriis**
pollutum comedit. Sicut enim in terra sua idolothyta comedebant, ita ducti in
 captivitatem, in Assirios sacrificiis demonum vescebantur, que dum idolis
 offerebantur, polluta fiebant.

IX, 4. Non libabunt Domino vinum, sed demonibus et ideo **non placebunt ei**, qui
 15 libant diis alienis et idolothyta comedunt. Neque enim ipsi in Chaldea positi Domino
 vinum libare poterant, non habentes templum vel altare, in quo hec facerent.
Sacrificia eorum quasi panis lugentium. Omnes qui comedunt eum,
contaminabuntur. Apud Iudeos cum pro mortuo sacrificium offerebatur, quisquis
inde comedisset, immundus fiebat et ipse et sacrificium, quod oblatum fuerat. Ipsum
 20 quippe sacrificium vocatur panis lugentium, propter hoc videlicet, quia pro mortuo
erat oblatum, in cuius morte lugebant parentes^c. Aliter: Mos fuit apud Iudeos,
 mortuum per septem dies deflere. Quandiu autem hoc agebatur lamentum, quicquid
 in domo mortui per septem dies, quibus eum deflebant, fiebat, immundum
 erat. Et quisquis ex eadem domo comedisset vel aliquid tangeret, immundus fiebat.

a. Hier. *In Osee*, p. 92, 25-26 b. Hier. *In Osee*, p. 93, 50-51 c. Hier. *In Osee*, p. 93, 60-64

1 aut]+in M 2 lege]om. M 8 nec]nunc a.c. G 10 Egyptum]+subauditur BL; subaudis k | vel]om. M 11
 comedebant]commederunt M 12 Assirios]Assyriis BLk 14 ideo]om. k | qui]que BL 14-15 qui...comedunt]om. k 16
 Domino]om. M | hec]hoc M 19 immundus]immundum GLM 21 erat]fuerat M 24 comedisset vel]om. ST |
 tangeret]tetigisset M; +aut comederet ST

1 Unde et aliorum comedebant usque ad septimum diem. Prima quippe die flebant
mortuum, adhuc in eadem domo iacentem. Post cuius sepulturam feretrum in medio
ponebatur et quasi presente mortuo lamentabantur. Secundum hanc itaque
consuetudinem dicit Propheta: *Sacrificia eorum quasi panis lugentium* et cetera. Et
5 est sensus: sicuti ea, que in domo mortui erant, immunda fiebant septem diebus,
quibus lugebant mortuum, quisquis inde comedisset aut bibisset immundus fiebat,
sic illorum sacrificia, qui idolis immolant, immunda sunt, tam ipsa quam qui ea
offerunt vel comedunt. *Quia panis eorum anime ipsorum*, subaudis preparatur, id
est, ad hoc offerunt panem et cetera idolis, ut inde satientur et gaudeant in presenti
10 vita. Anima enim hic pro vita presenti ponitur, sicut sepe solet fieri in divino
eloquio, unde est: *Qui amat animam suam, perdet eam*^a. *Non intrabit in domum
Domini*. Quia videlicet non Domino offeretur, sed demonibus. Sciendum autem quia
panis pro omni cibo et sacrificio ponitur. De hereticis facilis est intellectus, qui non
habitant in domo Domini, hoc est, in Ecclesia fidelium^b, que propter soliditatem
15 fidei sepe terra appellatur. Hinc Iohannes dicit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex
nobis*^c. Et revertentur in Egiptum, opera infidelium imitantes. Unde et inter Assirios
polluta comedunt, dum in societate demonum versantes suis voluptatibus satiantur,
nec libant Domino vinum^d, quia spiritualiter non letantur in ipso. Unde non
placebunt ei, sed quicquid fecerint, immunda reputabuntur. Nec in domum Domini
20 intrare poterunt, quia omne quod faciunt vertetur in luctum, qui ad hoc bona
operantur, ut verba predicationis, que panis appellari possunt, suis auditoribus
impedunt, ut in presenti gaudeant, expoliantes domos viduarum sua deceptione,
quem comedentes contaminantur, quia qui doctrinam hereticorum suscipiunt,
immundi fiunt. Hereticorum enim conciliabula non domus Dei, sed spelunca
latronum appellantur^e.

a. In XII, 25 b. Hier. In Osee, p. 93, 69: *Non habitabunt in terra Domini, qui ab Ecclesia recesserunt...* c. I In II, 19: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.* d. Hier. In Osee, p. 93, 70-71: *...et reversi sunt mente in Aegyptum, et Assyriorum, id est: daemonum comedunt sacrificia; nec libant Domino vinum quo inebriati sunt in luxuriam..* e. Hier. In Osee, p. 93, 74-75: *omnia enim quae faciunt uertentur in fletum. Nec audire poterunt: Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur; sed e contrario audient: Vae ridentibus, quia ipsi lugebunt. Quicquid offerunt non Deo, sed mortuis offerunt; his videlicet qui sceleratas haereses confinxerunt; et quicumque de eorum comederit victimis, contaminabitur. Caeci in foueam ducentur a caecis. Quicquid fecerint, deliciarum causa faciunt, ut populus decipiant, ut domos deuorent viduarum. Panem luctus possumus dicere, uerba mortifera, quibus iniquitatem loquuntur contra Dominum, qui panis non ingreditur in domum Dei; haeticorum enim conciliabula, non domus Dei appellantur, sed speluncae latronum.*

3 lamentabantur]lamentabatur M 6 lugebant]deflebant M 7 qui (1°)que ST L | ipsa]ea T | quam]+ipsi T 8 subaudis]om. T 9 et (1°)]vel ST 10 enim]om. Bk | sepe]om. k | divino]sacro M 11 est]+illud M | eam]illam M | domum]domo T 12 Domini]s.l. B | offeretur]offeruntur S; offertur BGLMk 15 ex (1°)de ST | sed]si G 16 revertentur]revertuntur BGLM 17 dum]om. T | versantes]om. BGLMk | voluptatibus]voluntatibus A, a.c. G 18 Domino]Deo T 19 sed]si GM | quicquid]quecunque BLk | immunda]inmundum M | reputabuntur]reputabitur M | Nec]Nunc a.c. G; Non M | in]om. M 20 qui]quia ST 21 panis]panes L | appellari]appellantur BGLMk | possunt]om. BGLMk 22 impedunt]impedant Bk | ut]et ST GLM 23 quem]que ST k 24 Dei]+sunt BGLMk

- 1 **IX, 5. *Quid facietis in die solemni***, diem solemnem vel *festivitatis Domini*,
debemus intellegere tempus captivitatis et miseriarum, quo vindictam de suis
inimicis et hostibus exercuit. Licet enim omnes dies Domini sint, illa tamen proprie
eius esse dicitur, que vindictam reddere cogitur. Cum venerit, inquit, dies
5 captivitatis et sevissimus hostis ingruerit, que mea solemnitas est? Et quam ego
habeo placabilem hostiam? Quia me de meis vindicat hostibus et iniurie ponit
modum? Quid facietis? Respondete. Illis tacentibus sibi ipse respondet, immo quid
sint facturi, divinis oculis intuetur^a. Unde subiungitur:
10 **IX, 6. *Ecce enim profecti sunt a vastitate***. Quo in loco preteritum pro futuro
ponitur, usitato more sacre scripture. Profecti sunt scilicet pro eo, quod est
proficiscentur, quia miseria et vastitate prementibus Assiriis atque Chaldeis
captosque ligare cupientibus, fugient ad Egiptum^b, ut possint evadere manus
hostium. Unde et subditur: ***Egyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos***. Quod
15 de reliquis duarum tribuum est accipiendum, que interfecit Godalia cum Ieremia
contra Domini preceptum, fugientes Chaldeos ingressi sunt Egiptum, ubi postea
interempti sunt a Nabuchodonosor, sicut liber ipsius prophete testatur. Memphis
autem, cuius habitatores sepelierunt Iudeos in ibi interemptos, civitas erat metropolis
Egipti ante Alexandriam^c. ***Desiderabile argenti eorum, urtica hereditabit. Lappa in***
tabernaculis eorum. Hec verba longam significant vastitatem, quia ubi erant
20 quondam domus pulcherrime, ibi orte sunt lappe atque urtice^d. Nam per argentum
illud intellegitur, quod argento emitur, ville videlicet atque agri, quos diuturna
vastitas redegit in solitudinem. Dicitur et hereticis: cum venerit dies festivitatis
Domini, hoc est dies iudicii, quando vitam suis redditurus est inimicis,
quid facietis? Ecce enim vastati estis ab hostibus, id est demonibus, qui vos

a. Hier. In Osee, p. 94, 94-99: *Cum uenerit, inquit, dies captivitatis et saevissimus hostis ingruerit, quae mea sollempnitas est? Quam ego placabilem habeo hostiam? Quia me de meis hostibus uindicat, et iniuriae ponit modum, et flagellat impios filios. Quid igitur facietis in die festiuitatis Domini? Respondete. Illisque tacentibus, sib ipse respondet, immo quae facturi sint, diuinis oculis intuetur.* b. Hier. In Osee, p. 94, 100-102: *Ecce, inquit, miseria et uastitate prementibus, et Assyrio atque Chaldeo captos ligare cupientibus, ad Aegyptum confugerunt.* c. Hier. In Osee, p. 94, 102-103: *Ibi Memphis sepeliet eos, quae eo tempore erat metropolis Aegypti, antequam Alexandria...* d. Hier. In Osee, p. 94, 119-120: *...longam significat uastitatem, ut ubi quondam domus erant, ibi lappae et urticae nascantur et spinae.*

1 solemni]+in die festivitatis Domini BLMk, s.l. G | festivitatis]festiuitatem GM 2 intellegere]+vel BGLMk 3 illa]illi A 4 que]qua MS | venerit]venerint T 5 sevissimus]sevissimis a.c. S | que]quoniam A | mea]in ea Bk; ea A; magna T | quam]qua A GM 6 hostiam]om. BGLMk 7 ipse]ipsi M | respondet]+quin B | quid (2°)]que T 10 est]om. ST 11 proficiscentur]profisciscuntur p.c. G | quia]qui T | miseria]miseriis T | Assiriis]Assirio S | Chaldeis]Chaldeo AST 12 ad]om. M | evadere]effugere M 13 eos (2°)]s.l. B 14 reliquis]reliquus S | interfecit]interfecto ST; interfecte G 15 contra]cum M 16 interempti]interfecti M 17 sepelierunt]interfecerunt G | in]om. BGLMk 18 argenti]argentum Tk | eorum]s.l. G 20 sunt]om. M 23 vitam]vitem T; vite S | inimicis]amicis BLk

1 omnibus expoliaverunt virtutibus, imitati estis opera infidelium et ceteris estis
nationibus assimilati. Propter hoc ibi sepeliet vos Memphis, que interpretatur ex ore,
quia iuxta sententias et blasphemias oris vestri damnabimini et quod locuti estis in
suppliciis sentietis. Tuncque desiderabile argenti, id est, quicquid habuistis in nitore
5 eloquentie et falsis dogmatibus urtica hereditabit, hoc est, perpetuum incendium
possidebit, quod vos eterno ardore consumet; et erit lappa in tabernaculis vestris^a,
hoc est, conscientia peccatorum et pristina conversationis et cure huius mundi vos
torquebunt.

IX, 7. *Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis.* Visitatio in hoc
10 loco pro afflictione et tormento ponitur. Alibi ponitur in bono, ut est: *Visitavit nos*
oriens ex alto^b. Venerunt, inquit, dies visitationis, de quibus supra dixerat: *Quid*
facietis in die solemni et festivitatis Domini?^c Venerunt dies retributionis, ut qualia
fecerunt, talia recipiant. *Scitote, Israel, stultum prophetam, insanum, virum*
spiritualem. Populus israeliticus veros Dei prophetas, insanos appellabat. Unde
15 legimus quod dixerunt principes in Ramoth, Galaad ad Iehu: quid dixit tibi insanus
iste? quibus ille ait: nostis hominem et quid locutus sit^d. Dicitur ergo: O Israel, nunc
tua verba cognosce, qui prophetam tibi vera dicentem et spiritu sancto
prophetantem, stultum et insanum vocabas. Scito itaque te stultum, hoc est, sine
intellectu et eum, quem vocabas prophetam insanum, scito esse virum spiritualem
20 meaque tibi annunciabat per spiritum sanctum cognoscebat. Aliter: *Scito te, Israel,*
stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam
estimationem; scito te etiam esse prophetam insanum, qui mea verba despexisti et
putabas te esse virum spiritualem et pro futura tibi estimabas te videre per spiritum.
Propter multitudinem iniquitatis tue et multitudine amentie, id est, propter innumera

a. Hier, *In Osee*, p. 95, 121-134: *Dicitur et ad haereticos: Cum dies sollemnis aduenerit, quid facturi estis? Pro die sollemni, Aquila interpretatus est tempus. Ex quo manifestum est, non festam diem sonare, sed tempus retributionis; statim enim sequitur: Venerunt dies ultionis, venerunt dies retributionis tuae. Ecce uastati estis a multis hostibus: Assyrii uos Chaldaei que iugularunt, fugistis ad saeculum, et ceteris estis nationibus comparati; ibi uos Memphis sepeliet, quod interpretatur ex ore; et sensus: iuxta uestras blasphemias recipietis et quod locuti estis, in suppliciis sentietis; desiderabilia, hoc est dogmata quae uobis artifici composueratis eloquio, quod interpretatur argentum, possidebit urtica, quae uos aeterno ardore consumet; et erit lappa uel spina in tabernaculis uestris,...* b. Lc I, 78 c. Os IX, 8 d. Hier, *In Osee*, p. 95, 152-155: *O Israel, nunc tua uerba cognosce, qui prophetam tibi uera dicentem, et Spiritu sancto prophetantem, stultum et insanum uocabas, iuxta illud quod in Ramoth Galaad principes locuti sunt ad Iehu: Quid uenit ad te iste uesanus? (cfr. IV Reg IX, 11).*

2 assimilati]similes BGLMk 3 sententias]sententia M | blasphemias]blasphemia M 6 eterno]eterna L | uestris]suis A Blk 7 huius mundi]huiusmodi BGLk; om. M 8 torquebunt]torquebant a.c. L 10 est]+illud M 11 visitationis]uisiones a.c. L 12 et festivitatis]om. ST 13 recipiant]recipient S | Israel]+uirum G | stultum]+uirum M 14 ueros]om. T | appellabat]appellat T 15 dixit]dixerat S 16 ait]dixit M 17 qui]quia S | Sancto]Dei M 18 te stultum]testum A 19 scito]+te S 19-22 scito...insanum]om. BGLMk 20 meaque]quia que S; qui ea que T 20-21 tibi...prophetam]i.c. 2° S 23 putabas]putas T | per spiritum]+sanctum cognoscebant. Aliter: Scitote, Israel, stultum prophetam, quia tibi promittebas pacem et non venit iuxta tuam falsam estimationem. Scitote etiam prophetam esse insanum, qui mea uerba despexisti et putabas te esse uirum spiritualem et pro futura tibi aestimabas te uidere per spiritum BGLMk 24 multitudine]multitudinem Blk | amentie]om. T

- 1 peccata multam etiam incurristi amentiam, ut proprium amittens intellectum, nescires quid ageres. Unde nec ea, que tibi futura erant adversa, providere potuisti, nec eos, qui per spiritum sanctum edocti et ea tibi predicebant, audisti. Quos insuper insanos et amentes vocabas. Dies quoque ultionis veniet reprobis, quando Domino
- 5 veniente ad iudicium^a, visitabuntur ad penam et reddetur eis prout gesserant, qui dum adiuverent Israelitas, hoc est, viros videntes Deum se esse fatebantur, non cognoscentes suam stultitiam, dicentes Dei filium creaturam, spiritum sanctum negantes et rursum, alium Deum bonum, alium mundi asserentes creatorem, quorum insania multiplex est, quia et iniquitates fuere quamplurime^b.
- 10 **IX, 8. Speculator Ephraim cum Deo meo, propheta laqueus ruine factus est super omnes vias eius.** Vox prophete: *Speculator Ephraim*, subaudis est, *cum Deo meo*, id est, ad hoc a Deo meo constitutus est speculator Ieroboam, qui nomine Ephraim intellegitur, ut ipse et eius sequaces reges speculatores essent populi Dei et eis bona providerent ac secundum Dei voluntatem regerent atque instruerent eos.
- 15 Speculatores quippe appellabantur rectores et prophete ipsius populi. Unde et Ezechieli dicitur: *Speculatorem dedi te domui Israel*^c. Ita ergo *Ieroboam quasi speculator et quasi propheta datus est populo*^d cum sequatibus suis, ut populum corrigerent delinquentem, et ad rectum iter revocarent. Sed qui eos regere et erudire debuerat, factus est laqueus ruine in omnibus suis actionibus, quia per potentiam et
- 20 pravam suasionem fecit eos idola colere et qui debuerat esse propheta, ut populo Dei culturam ostenderet, docuit eos idololatriam. Unde subditur: *insania*, hoc est, idolum, *in domo Dei eius*, id est, in Bethel, ubi antea fuerat domus Dei. Ibi quippe vitulum aureum adorandum constituit.

a. Hier. In Osee, p. 96, 161-162: *Diem ultionis et retributionis, quidam interpretatur, diem iudicii,...* b. Hier. In Osee, p. 96, 165-168: *..., dicensque Dei Filium creaturam, Spiritum sanctum Deum negans. Et rursum alium Deum bonum alium mundi asserens creatorem, quorum insania multiplex est, quia et iniquitates fuere quamplurimae.* c. Ez V, 17 d. Hier. In Osee, p. 96, 184-185.

2 ageres]faceres ST | providere]videre BGLMk 3 edocti]+erant BGLMk | et]om. AST | predicebant]predicabant GLM, p.c. B, predicare a.c. B 4 vocabas]vocasti BGLMk 5 reddetur]redditur BG 6 adiuverent]viverent BLk | fatebantur]+quod non erant BGLMk 7 creaturam]factoram Bk 9 fuere]quam BL; +quam M 11 subaudis]s.l. B, om. L | est]s.l. B 15 quippe]om. T 16 domui]domus G 17 cum]om. T 18 regere et]om. BGLMk 19 est]+eis AT | potentiam]penitentiam T 21 Unde]+hic BGLMk 22 antea]ante s.l. S

1 **IX, 9. Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa.** Hic propheta ad memoriam
 reducit scelus filiorum Israel, *quod quondam gestum est in Gabaa, quando uxorem*
Levite revertentis de Bethleem illicito necavere concubitu^a, sicque in impietatis
 Barathrum suo tempore Israelitas dicit demersos, ut vincant scelus quod olim fuerat
 5 in Gabaa perpetratum. Possumus et dies Gabaa accipere tempus, quando pro Deo ibi
elegerunt regem Saul de urbe Gabaa. Potius enim isti peccaverunt, quoniam illi
tantummodo Deum reliquerunt eligendo sibi regem hominem, qui eis dominaretur
isti autem et regem sibi elegerunt Ieroboam^b videlicet, filium Nabath, contra Dei
 voluntatem; insuper a Deo recesserunt vitulos, quos ipse fecerat, adorando.
 10 **Recordabitur iniquitates eorum, quas nunc putabatur esse oblitus, et visitabit**
peccata eorum per captivitatem in mortem. Deus enim aliquando oblivionem non
 patitur, sed tunc recordari dicitur, quando vindictam peccatoribus reddere
 cognoscitur^c. Possunt et hec referri ad eos qui prepositi fuerant Ecclesie, id est,
 episcopi et presbyteri. Sed ipsi perversam doctrinam docendo, facti sunt alii laqueus
 15 perditionis.

IX, 10. Quasi uvam in deserto inveni Israel, quasi prima poma ficulnee. Id est,
 cum omnes gentes deserte essent a Deo, cuius notitiam non habebant, inveni
populum Israel, quasi viam in solitudine^d et sicut avide novi fructus inventi
 comeduntur, sic omnibus gentibus relictis in deserto, huius mundi elegi eos, hoc est,
 20 enim quod subiungit, **quasi prima poma ficulnee**, que delectabilis est et cum amore
 colligitur. **In cacumine eius vidi patres eorum**, hoc est, in initio ipsius populi gratia
 misericordie mee elegi Abraham, Isaac et Iacob, quia mihi placuerunt, adherentes
 fide et bonis operibus. Videre quippe Dei, misereri est. **Ipsi autem intraverunt ad**
Beelphegor, id est, idolum moabitarum, **et abalienati sunt**, id est, recesserunt.

a. Hier. In Osee, p. 97, 194-196. b. Hier. In Osee, p. 97, 196-199: *Possumus dies Gabaa et illud tempus accipere, quando pro Deo elegerunt sibi regem de urbe Gabaa, id est Saul. Et multo nunc eos dicit maiora peccasse, elegendo Ieroboam et adorando idola,...* c. Hier. In Osee, p. 97, 201-203: *Ideo recordabitur iniquitatis eorum, qui nunc per patientiam putatur oblitus, et visitabit peccata eorum, et vulnere quae longo tempore computruerunt.* d. Hier. In Osee, p. 97, 235-237: *Cum omnis orbis esset desertus, et Dei notitiam non haberet, inveni, ait, populum Israel quasi uvam in solitudinem.*

1 Gabaa]Galaad GM 3 in]om. A 4 ut vincant scelus]om. L 8 sibi]om. T 10 iniquitates]iniquitatis ST |
 quas]subaudis que B; que GM; sed quia L; +subaudis k 11 per]om. A; subaudis B; sed per L; subaudis per k |
 aliquando]aliquan B 13 cognoscitur]recognoscitur M 16 uvam]vias BLk 18 populum]populus G | viam]uvam S 19
 omnibus]hominibus G | deserto]solitudine M | huius mundi]huiusmodi BLk | eos]eis G 20 enim]s.l. B |
 ficulnee]+subaudis k | que]quia L 21 ipsius]om. M | gratia]gratie S 22 elegi]inveni M | quia]qui S GL 24 id
 est(I°)]om. S GM

1 ***In confusionem sui et facti sunt abominabiles***, hoc est, abiectioe digni. ***Sicut ea que dilexerunt***, iuxta illud quod scriptum est in psalmis: ***Similes illis fiant qui faciunt ea et omnes qui confidunt in eis, ut non solum idololatria, sed etiam ipsa idola nuncupentur^a***. Ut autem ad fidelem populum ista referamus, in deserto huius
5 seculi, id est, ***cum omnis mundus teneretur in peccato et gentes ignorarent Deum primum in apostolis et apostolicis viris invenit Dominus populum christianum, mente Deum videntem et dulcissimis eorum satiatum est fructibus^b***. **Sed heretici, qui sibi nomen christianitatis usurpant, intraverunt ad Beelphegor, servientes libidini. Difficile est enim, ut beatus Hieronimus dicit, hereticum reperire, qui diligit castitatem, licet eam soleat ore preferre, quia aliud loquitur labiis, aliud servat conscientia et implet opere. Unde et abominabiles existunt, facti immundi, sicut ea que dilexerunt^c**.

IX, 11. Ephraim quasi avis avolavit. Hoc est populus decem tribuum velociter terram propriam amittens, abiit in captivitatem. **Avem autem appellavit eum propheta, ut velocem in Babilonem transitum demonstraret^d**. ***Gloria eorum a partu et ab utero et a conceptu***, subaudis avolavit. **Gloriabatur enim populus decem tribuum in multitudine filiorum et multitudine exercituum et in eo se maiorem arbitratus est Iuda fratre suo, quia ipse decem tribubus^e**, ille duabus prefuit. Habebant ergo plurimos filios, quibus gloriabantur, qui omnes captivi ducti sunt aut
20 etiam interfecti et avolavit, hoc est, subito omnis eorum gloriatio, qua in filiis gloriabantur, recessit. Unde et subditur:

IX, 12. Quod si et enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus, id est, si **multitudinem liberorum congregaverint et licentiam nutriendi habuerint, nichil eis proderit, quia tradentur neci^f** et faciam ut non gloriantur in eis,

a. Hier. In Osee, pp. 98-99, 254-256: iuxta illud quod scriptum est in psalmis: Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (Ps. CXXXIV, 18), ut non solum idololatriae, sed idola nuncupentur. Ps CXXXIV, 18 b. Hier. In Osee, p. 99, 259-263. c. Hier. In Osee, p. 99, 266-268: Ipsi autem, hoc est de patribus intellegendum est -, intraverunt ad idolum Beelphegor, quod habet in ore pellem. Quicquid enim loquuntur haeretici, mortiferum est, et a vivente Dei sermone seiunctum. Siue intraverunt ad libidinem; difficile est enim haeticum reperire, qui diligit castitatem; non quod eam praeferre desistat in labiis, sed quod non servet in conscientia, aliud loquens, et aliud faciens; unde et alienati sunt a Deo, et habent gloriam in confusione sua, et facti sunt abominabiles, qui prius diligebantur in patribus. d. Hier. In Osee, p. 100, 310-311: Avem autem appellavit, ut velocem in Babilonem transitum demonstraret. e. Hier. In Osee, p. 100, 318-320: Aut certe dicimus, omnem gloriam Israel habuit in multitudine, et in eo se maiorem arbitratus est Iuda fratre suo, quia ipse decem tribubus... f. Hier. In Osee, p. 100, 320-322: Unde Dominus loquitur, quod etiam si enutrierint filios, et liberorum multitudinem congregaverint, tradentur neci...

1 confusionem]confusione, subaudis BL; confusione GM; profusione, subaudis k 2 Psalmis]Psalmo BLMk; salmi G | fiant]fiunt G 3 idololatria]idolatrie BL; idolatria S; idololatrae k 4 Ut]Si S 5 ignorarent]ignorant AT 6 viris]vias G; viis M 9 reperire]reperiri M | diligit]diligat G 10 preferre]proferre S M 11 conscientia]conscienti G | ea]eam G 14 terram]terra G 15 Gloria]Gloriam G 16 enim]om. BLk 17 multitudine(2°)]om. M 18 duabus]duobus BGLMk 19 gloriabantur]gloriabatur BGLMk 20 avolavit]volavit T 21 subditur]sequitur ST 22 enutrierint]enutrierunt L | suos].l. G; om. ST | liberis]liberos A 23 si multitudinem]similitudinem S, a. c T

- 1 quia videbunt illos interfici et ab hostibus captivari ceterisque nationibus in
propagine filiorum letantibus, ipsi erunt absque liberis. **Sed et ve eis, cum recessero**
ab eis. Quia enim ipsi recesserunt a me et ego recedam ab illis tuncque sentient ve,
hoc est, damnationem eternam, cum omne meum perdiderint auxilium.
- 5 **IX, 13. Ephraim, ut vidit: Tyrus erat fundata in pulchritudine.** Tyrus civitas erat
nobilis et multarum divitiarum, in medio maris sita et dicebatur emporium, eo quod
omnes ibi invenirentur divitiae ad emendum plurimisque civibus abundabat^a.
Quapropter et Ephraim, id est, decem tribus superbientes in multitudine divitiarum
et populorum similem se Tyro putavit, fundata in pulchritudine, id est, in honore et
10 decore multarum divitiarum. Et est sensus: tam pulcher, inquit, erat Ephraim, qui
nunc desertus est et sic Dei vallabatur auxilio, ut Tyrus qui mari cingitur et procellas
ac turbines ventorum contemnit et sicut Tyrus undas adversum se insurgentes non
curat^b, sic illi Dei protecti auxilio pro nichilo ducebant omnes adversum se
insurgentes. **Ephraim adducet ad interfectores filios suos.** Interfectorem
15 intelligamus Azahalem regem Sirie, qui Samariam longo tempore obsedit, quousque
fama cogente ad eum exirent arbitrantes utilius sibi esse gladio subito perire, quam
longa inedia. Tropologice heretici intelleguntur Ephraim, qui veluti instabiles et
lascivi de Ecclesia recedunt et gloriantur in multitudine filiorum, quos per pravum
dogma sibi generant, quibusque Dominus comminatur, etiamsi enutriti fuerint
20 puniendos, quoniam ex fornicatione sunt geniti^c ideoque et patres absque liberis
redduntur, dum simul discipuli cum pravis pereunt magistris, de quibus et subditur:
Ve eis cum recessero ab eis. Simulque replicat qualis fuerit Ephraim,
quando, inquit, erat in Ecclesia inter seculi huius tentationem, quasi Tyrus
tundebatur marinis fluctibus et tamen nichil adversi poterat sustinere, quia habebat

a. Hier. In Ezechielem, PL vol. 25 col. 263c: *Quae est ut Tyrus, quae obmutuit (sive conticuit) in medio maris? (Quod in LXX non habetur.) Quae in exitu negotiationum tuarum (sive quam invenisti mercedem) de mari, implesti populos multos. In multitudine divitiarum tuarum, et populorum ditasti reges multos.* b. Hier. In Osee, p. 100-101, 324-327: *tam pulcher, inquit, erat et sic Dei vallabatur auxilio, ut Tyrus mari cingitur, uel certe, ut scopulus durissimus, qui fixus in terra, omnes contemnit procellas, et de turbinebus uentisque non curat.* c. Hier. In Osee, p. 101, 329-333: *Multi hoc capitulum ad Azaelis tempora referunt, qui obsedit Samariam, et longo tempore afflixit fame, ut leuius arbitrarentur obsessi gladio perire, quam inedia. Nos autem dicamus iuxta tropologiam, Ephraim, id est haereticos, quasi auem de Ecclesia recessisse, et omnem habere gloriam in partu, et in utero, et in conceptu, si multos genuerint filios quos Dominus comminatur, etiamsi enutriti fuerint, et puniendos, non ab alio quolibet, sed ab ipso Domino, quoniam filios fornicationis generarint* d. Hier. In Osee, p. 101, Hier. In Osee, p. 101, 336-337 e. Os IX, 12

3 illis]eis k 5 vidit]om. M; vidi k 7 plurimisque]pluribusque B | civibus]avibus T 9 se]om. B; s.l. S | Tyro]om. B | fundata]fundatam B | id est]om. ST 10 tam]om. M 11 qui]que M 12 turbines]om. B | se]me B 14 interfectores]interfectorem BLk | interfectorem]interfectores S 16 fama]fame BLMk | esse]cum Bk 17 intelleguntur]intellegunt G; +per M | qui]que k 19 fuerint]fuerant BGL 20 ideoque]ideo et BGLMk | patres]patrem B 21 pereunt]pereant S | magistris]magistri G 23 tentationem]temptationes ST

1 fundamentum Christum, super quod domus edificata non potest everti. Nunc autem
filios suos educit ad interfectorem, hoc est, ad diabolum, qui eternaliter animas
pravas iugulat. Et pulchre dixit educit, id est, de Ecclesia facit exire foras. Moraliter
filios Ephraim possumus dicere cogitationes pessimas et contraria dogmata veritati,
5 que omnia Dominus interficit, nec peccatores tales liberos habere patitur, quos
eternaliter derelinquens, cum suis pravis dogmatibus et iniquis cogitationibus punit^a.
 Unde est: *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum^b.*

IX, 14. Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sterilem et ubera arentia.
 Ne his, que Deus pro benedictione dedit male utamur et in contrarium quam ab eo
 10 data sunt convertamur, expedit, ut auferantur a nobis. Denique cum nobis lingua
data sit ad Deum laudandum et que bona sunt loquenda, si quis ea abutatur in
blasphemiam, contra hunc Psalmista deprecatur: *Muta fiant labia dolosa.* Et alibi:
disperdat Dominus universa labia dolosa. Quia igitur Ephraim gloriabatur in utero
et in conceptu et partu et in populorum multitudine^c, pro quibus elatus in superbiam
 15 tumebat, cum potius deberet humiliari et Deo gratias agere, qui eos multiplicaverat,
loquitur propheta ad Deum dicens: *Da eis, Domine,* sibi que ipsi respondet. *Quid*
dabis eis? Et statim imprecando et provocando Deum adversus illos, subinfert: *Da*
eis vulvam sterilem et ubera arentia, ne scilicet habeant causas superbie et in quo
 20 *gloriarum solent, in eo confundantur^d.* Superbia enim eis erat multitudo filiorum
 ideoque ait: *Da eis vulvam sterilem, ne scilicet generent filios et da ubera arentia,*
 ut etiam si genuerint non habeant unde eos lactare possint.

IX, 15. Omnes nequitię eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos. In Galgal Saul unctus est in regem, Samuel iram Dei populo nuntiante. Ibi, inquit, exosos habui eos, quia regem hominem ibi postulantem, a meo imperio recesserunt^h. Aliter

a. Hier. In Osee, p. 101, 338-348: *Simulque replicat qualis fuerit Ephraim; quando, inquit, erat in Ecclesia, ita, saeculi huius temptationibus, quasi Tyrus maris fluctibus tundeatur, et tamen nihil aduersi poterat sustinere, quia everti non potest. Nunc autem filios suos educit ad interfectorem, hoc est ad diabolum. Et pulchre dixit: educit, id est de Ecclesia facit exire foras. Possumus filios Ephraim cogitationes pessimas dicere et contraria dogmata veritati, quae interficit Dominus spiritu oris sui, et eos tales liberos habere non patitur, et aeterno interitui derelinquit.* b. Ps CXLV, 4 c. Hier. In Osee, p. 101-102, 361-371: *Si his quae Deus pro benedictione donauit, male abutamur, et in contrarium quam ab eo data sunt conuertantur, expedit ut auferantur a nobis. Denique lingua data est ad laudandum Dominum Deum, et quae bona sunt eloquenda. Si quis ea abutatur in blasphemiam, contra hunc psalmista Dominum deprecatur: Muta fiant labia dolosa, quae loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia et in abusione (Ps XXX, 19). Et in alio loco: Disperdat Dominus uniuersa labia dolosa et linguam magniloquam (Ps XI, 14). Quia igitur Ephraim gloriabatur in utero, et in conceptu, et in partu, et in populorum multitudinem...* d. Hier. In Osee, p. 102, 371-375: *propheta Dominum deprecatur et dicit: Da eis, Domine. Sibi que ipse respondit: Quid dabis eis? Et statim infert: Da eis uulvam sterilem, et ubera arentia, ne habeant causas superbiae, ut in quo sibi gloriari solent, in eo confundantur.*

1 everti]eumque A G; moveri eumque M; eveli S | autem]om. M 2 educit]aducit a.c. G | ad(2°)]om. M 3 dixit]dicit M | exire]extrahi BLk 4 filios]filias AT | dicere]intelligere S G 5 quos]quas BLk 7 Unde]Inde L | est]+illud M | cogitationes]cogit G | eorum]om. M 8 dabis]dabo B | sterilem]sine liberis k 9 contrarium]contrario BGLk | quam]que M; quaeque k 10 convertamur]convertantur ST B; vertamus M | auferantur]auferatur G | cum]eum S 11 loquenda]loquendam B 12 blasphemiam]blasphemia T | dolosa]+etcetera BLk; +locuntur aduersus iustum iniquitatem M 12-13 fiant...universa]om A | Et alibi...dolosa]om. k 13 igitur]ergo k 14 conceptu]ceptu a.c. T | partu]om. T; in pa. S | superbiam]superbia T 16 propheta]per pro. M | ipsi]ipse ST; quasi M | respondet]responderet M 17 et(2°)]ac ST GM | illos]eos ST 18-20 et ubera...sterilem]om. T 19 eo]quo B | eis]in eis BGLMk 20 da(2°)]om. BM; ad G, a.c. T 21 non]nun G 22 Omnes]Omnis GL 24-1 p. 94 quia...Galgal]mg. A 24 postulantem]postulaverunt B

1 legimus in libro Iesu Nave, quod in Galgal populus israeliticus secundo fuerit
circumciscus, ubi etiam postea quasi causa religionis primum ceperunt colere idola,
in quorum cultura omnia scelera commiserunt. Verum quia Galgal revelatio sive
5 volutabrum interpretatur, bene nequitiæ hereticorum^a in Galgal esse dicuntur, eo
quod manifestanda opera eorum, ipsique sint ad inferos devolvendi. Ipsi enim
veraciter odio digni sunt, quia contra Deum mendacia loquuntur^b. **Propter malitiam**
ad inventionem eorum, id est, propter idolorum culturam, quam ipsi malitiose
adversum me invenerunt, **de domo mea eiciam eos**, id est, de Bethel, que domus Dei
10 dicitur. Sive etiam domum Dei possumus intellegere Hierusalem, de qua eieci sunt,
quando ab hostibus capti et ad dexteras gentes captivi sunt ducti vel certe altius
domum Dei possumus intellegere celum de quo eieci sunt, quia deficientes corpore,
in anima quoque eternaliter perierunt. **Non addam, ut diligam eos**. Perspicuum est,
quod non addiderit Dominus, ut ultra eos diligeret, unde usque hodie captivitatem
15 premuntur. **Omnes principes eorum recedentes, subaudis sunt**. **Principes in hoc**
loco debemus intellegere reges decem tribuum^c, qui omnes a Deo per idololatriam
recesserunt nullusque ex eis ad Deum toto corde conversus est. Possumus hec omnia
referre ad Christi tempora et intellegere de duabus tribubus, que in adventu eius
eiecte sunt de domo Dei, ne salvarentur, ut Israel, id est, ut populus christianus. Hinc
in Evangelio legimus quod fecerit Dominus flagellum de funiculis et eiecerit eos de
20 templo, quia domum patris eius fecerant domum negotiationis^d.

IX, 16. Percussus est Ephraim a Deo, qui tradidit illos hostibus, **radix eorum
exsiccata est, fructum nequaquam facient**. *Metaforam sumit ab arbore, cuius si
radices aruerint, fructum ferre non poterit et si paululum fecerit, statim in ipso flore
siccabitur^e*. Quam autem Israelitarum radicem debemus intellegere, nisi bonos

a. Hier. In Osee, p. 102, 395-397: Verum quia Galgala interpretatur reuelatio, aut κολισμοί, id est uolutabra, omnes malitiās haereticorum dicit eo tempore reuelandas... b. Hier. In Osee, p. 103, 400-402: deuoluentur in terram, siue ad inferos pertrahentur. Vere haeretici odio Dei digni sunt, qui loquuntur contra Deum mendacium... c. Hier. In Osee, p. 103, 419-422: Quod autem non addat ut diligit eos, et omnes reges Israel a Deo fuerint recedentes, perspicuum est; usque hodie enim permanent in captiuitate. d. Hier. In Osee, p. 103, 428-432: Vnde ad Christi tempora transeundum est saluentur ut Israel, sed ut populus christianus. Vnde et Dominus fecit sibi flagellum de funiculis, et eiecit eos de templo, quia domum Patris eius fecerant domum negotiationis. e. Hier. In Osee, p. 104, 440-443

1 secundo]sacerdo S 6 Deum]Domini M | mendacia]mandata M | Propter]pro M | malitiam]malitia M 7 propter]om. M 9 domum]domus T | Dei(2°)]Domini BGLN²k | Hierusalem]Iesum A 9-11 Hierusalem...intellegere]om. BGLMN²k 10 dexteras]exteris S 12 perierunt]pereunt Bk, a.c. L 13 captivitatem]in captiuitate BLN²k; captiuitate M 14 premuntur]permanserunt BN²k | eorum]eos S 16 ex]s.l. G | toto]in toto GM 18 salvarentur]salvarent G | ut(2°)]s.l. G | christianus]+salvaretur BLN²k 19 eiecerit]eiecit MN² 20 fecerant]fecerunt BL 21 illos]eos BLN²k | eorum]illorum BLN²k 22 facient]faciant a.c. L | ab]sub B | cuius]cui GLM | si]om. B 22 24 siccabitur]exsiccabitur B

1 bonos patres, ex quibus illi carnis sumpserunt originem. Et tamen quia noluerunt
eorum fidem tenere atque exempla imitari, exsiccata est radix illorum per hoc, quod
illis subvenire non potuerunt, ut ab imminente malo eos liberarent vel certe radicem
Deum debemus accipere omnipotentem, in quo fuerant fundati, quique eos ut omnes
5 populos creaverat, protegebat et crescere faciebat. Hec ergo radix in illis exsiccata
est, quia iam non eos protegit atque defendit. Unde subditur: *Fructum nequaquam
facient*, id est, filios non generabunt vel bona opera non habebunt. *Quod et si
genuerint, interficiam amantissima uteri eorum*, id est, si contigerit eos habere
filios contra meam voluntatem, nihil eis proderit, quia interficiam natos illorum,
10 quos admodum diligunt. Hoc est, enim quod supra ait: *Quod si enutrierint filios,
absque liberis eos faciam*^a.

IX, 17. *Abiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum et erunt vagi in
nationibus*. Vox prophete quia, inquit, noluerunt obedire mandatis Domini ei, ut
ipsum solum colerent et legem illius impleverint *abiciet eos* et protinus a se repellens,
15 facit ire captivos *eruntque vagi in nationibus* varias culturas per diversa loca
sequendo, qui noluerunt esse solidi in unius veri Dei veneratione. Possumus hoc
generaliter intellegere de omnibus Iudeis, quorum quia principes a Domino
recesserunt, moventes populum, ut eum ad mortem expeterent, eiecit eos de domo
sua et non addit ut ultra diligat eos. Quorum radix percussa et exsiccata est, quia
20 cordis intellegentiam perdiderunt, nec sano sensu scripturam sacram intellegunt
ideoque fructum bone operationis non faciunt^b. *Quod et si fecerint*, id est, si visi
fuerint *scripturam sanctam legemque meditari et quasi amantissimos filios aliquid
scientie atque doctrine de suo corde protulerint, adversante Domino succidentur.*
Abiciet enim eos Deus omnium prophetarum, quia non audierunt eum et vagi erant

a. Os IX, 12 b. Hier. In Osee, p. 104, 451-455: *Possumus hoc ipsum et de omnibus Iudaes dicere quorum quia principes a
Deo recesserunt, commouentes populum, ut eum ad mortem expeterent; propterea eiecit eos de domo sua et exsiccauit, et
fructum ultra non facient...*

2 exempla]om M | illorum]+ac B 3 potuerunt]+ita M | radicem]radice G 4 Deum]Domini S | fundati] fraudati N² |
ut]tantum L | omnes]om. B 5 populos]+quos L | faciebat]faciat T 6 eos]illos M | Unde]Inde G 7 non(1°)]s.l. B 9
illorum]eorum BLN²k 12 Deus]Dominus A 13 Domini]Dei ST | ei]mei ST 13-15 Vox...nationibus]om. BGLMN²k
14 solum]om. T | legem]regem A | protinus]protenus A 16 qui]quia BLN²k | in]s.l. L 17 intellegere]intelligi B |
Domino]Deo A 18 eum]s.l. T | eiecit]iectus a.c. A 19 ultra]om. BLN²k | diligat]diligeret s.l. T 21
operationis]+vel L | non faciunt]+vel perdunt L 23 atque]et BLN²k | corde]om. BLN²k | succidentur]succeduntur
M 24 erant] erunt N²

1 *in nationibus, non habentes altare, non edem, non civitatem propriam. Unde et David in psalmo^a: non occides eos nequando obliviscantur populi mei, disperge illos^b et cetera.*

X, 1. Vitis frondosa Israel, subaudis fuit in sanctis, quando abundabat bonis operibus. Unde est: *vinea Domini sabaoth domus est Israel.*^c **Fructus adequatus est ei.** Bonas enim habens propagines et flagella fructifera, multos botros attulit et uvarum fecunditas ramorum magnitudinem coequavit^d. Quia secundum multitudinem populorum abundavit bonis operibus in patriarchis, prophetis et ceteris bonis viris. Alia translatio habet: vitis aquosa Israel, quod in malam partem intellegimus, quia
10 videlicet aquosa vitis, si a vinitore putata non fuerit, tota in frondibus crescit^e et humorem, quem debuerat in vina mutare, vana frondium et foliorum ambitione disperdit et istiusmodi vitis damnosa est agricolis. Talis fuit Israel, crescens in
15 multitudine populorum et non reddens fructus agricolae Deo^f, quia cum debuissent facere uvas, fecerunt labruscas. De quibus scriptum est: vinea Sodomorum, vinea eorum.^g Laborem enim suum non in bonis operibus, sed in multitudine filiorum occupaverunt. Secundum multitudinem fructus sui multiplicavit sibi altaria, id est, quot fuerunt homines tot habuerunt altaria: que enim prius fuerat abundans bonis operibus, *postea abundantiam fructuum vertit in offensam multitudinem, ut quanto plures haberet populos, tanto plura edificaret altaria.*^h Unde subditur: **Iuxta ubertatem**
20 **terre sue exuberavit simulacris**, id est, secundum quod terra illorum pre omnibus terris fuit uberrima, sic pre omnibus gentibus ipsi fecerint simulacra, id est, imagines mortuorum hominum aut animalium, intantum ut etiam abundantiam terre nimietas vinceret idolorum. Sic et heretici, dum essent in Ecclesia plantati, vocabantur vinea Domini et afferebant uberrimos fructus: postea vero recedentes ab uno altari, id est, ab

a. Hier. In Osee, p. 104, 455-462: b. Ps LVIII, 12 c. Is V, 7 d. Hier. In Osee, p. 105, 16-18 e. Hier. In Osee, p. 105, 6-10: Pro vite frondosa, Aquila interpretatus est, ενωδρον quam nos aquosam, uel εξιτηλον, possumus dicere, eo quod uini perdat saporem. Symmachus υλομανουσαν, quae tota in frondibus creuerit. f. Hier. In Osee, p. 105, 11-15 g. Deut XXXII, 31 h. Hier. In Osee, p. 105, 19-21.

2 occides]occidas BLN^2k 4 abundabat]abundavit BLN^2k 5 est Israel]~ N^2 | est(3°)]s.l. B 6 habens propagines]~ N^2 7 ramorum]Romanorum S, a.c. T 8 et ceteris]ceterisque M | bonis viris]Prophetis A; iustis ST 8-9 populorum...habet]mg. S 10 putata non fuerit]non fu. pu. N^2 11 foliorum]filiorum A 13 reddens]recedens B | fructus]fructum BLN^2k | debuissent]debuisset BLN^2k 14 fecerunt]fecit BLN^2k | scriptum]dictum B | Vinea]De vinea S 15 multitudine]abundantia $BGLMN^2k$ | filiorum]foliorum $BGLMN^2k$ 16 multiplicavit]multiplicaverunt M 17 enim]om. M 18 offensam]offensarum LN^2 19 subditur]subdit M 20 exuberavit]exuberavi S 21 sic]sicut B | ipsi]ibi BLN^2k | fecerint]fecerunt $BGLMN^2k$ | nimietas]numerus M 23 in]s.l. M | plantati]planati G 24 ab uno]abono BLN^2k | altari]altare ST

- 1 unitate fidei, plures erroris sui aras extruxerunt et iuxta ubertatem terre sue, id est, iuxta acumen sensus et ardentis ingenii, exuberaverunt simulacris.^a Ex profundissimo enim sensu profunda et inaudita protulerunt dogmata *talis fuit Valentinus et Marcion, quos doctissimos legimus.*^b
- 5 **X, 2. *Divisum est cor eorum nunc interibunt.*** Tradunt hebrei, quia *quamdiu reges et populi pariter vitulos aureos adoraverunt et habuerunt in impietate consensum, non venit captivitas. Extremus enim rex decem tribuum fuit Osee, de quo scriptum est: quod fecerit quidem malum in conspectu Domini, sed non sicut reges qui fuerunt ante eum*^c quia permisit eos, si vellent, ire in templum Domini, quod erat in Hierosolymis,
- 10 sed quia data sibi licentia noluerunt ire in Hierusalem. Nono anno Osee venit Salmanasar, rex Assiriorum et cepit populum Israel, duxitque eos in Assyrios et habitare fecit iuxta flumen Gozam in civitatibus Medorum. Queri autem potest cur sub pessimis regibus capti non fuerint, sed sub eo qui ceperat ex parte aliqua ad meliora converti? Ad quod dicendum, quia sub aliis regibus excusabat se populus et dicebat:
- 15 regum paremus imperiis, nec possumus eorum resistere tyrannidi, ideoque colimus vitulos, quos adorare compellimur^d et ad templum Domini ascendere non possumus. *In diebus autem Osee, ab eodem rege preceptum est ne tanto studio vituli colerentur, sed qui vellet ire in Hierusalem et in templo sacrificaret. Huic autem sententiae contradixit populus et hoc est quod nunc dicit:*^e ***Divisum est cor eorum, id est, voluntas et sensus regis et populi. Ideoque nunc iam nulla excusatione remanente, interibunt et tradentur eterne captivitati. Statim enim ut populus dissensit a rege, venit interitus***^f et captivitas, quam Osee propheta non solum predixit, ut dictum est, sed etiam vidit visamque deflevit. Ideoque ait: ***Nunc, id est, in presenti tempore, ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum.*** De Deo hoc dicitur omnipotente, non quod ipse propria hoc fecerit manu, sed quod per Assyrios voluntas eius impleta sit.^g

a. Hier. In Osee, p. 105-106, 25-31: *Ita et haeretici dum essent in Ecclesia plantati, et crescerent in domo Dei, uocabantur uinea Sorec, et afferebant uberrimos fructus; postea uero quanto plures facti sunt, tanto sibi multiplicauerunt altaria, ut pro uno altari quod uerum est, plures errori sui aras extruerent, et iuxta ubertatem terrae suae exuberauerunt simulacris.* b. Hier. In Osee, p. 106, 35-36 c. Hier. In Osee, p. 106, 46-51 d. Hier. In Osee, p. 106, 51-58: *sed non sicut reges Israel, qui fuerunt ante eum, cuius nono anno Salmanasar, rex Assyriorum, cepit populum Israel, et eduxit eos in Assyrios, et habitare fecit iuxta flumen Gozan in ciuitatibus Medorum. Quaeritur ergo quare sub pessimis regibus capti non fuerint, sed sub eo qui coeperat ex parte aliqua ad meliora conuerti? Ad quod haec inferunt: excusabat se primum populus et dicebat: Regum paremus imperiis nec possumus eorum resistere tyrannidi; colimus uitulos quos adorare compellimur.* e. Hier. In Osee, p. 106, 58-62 f. Hier. In Osee, p. 106, 62-66: *diuisum est cor eorum, hoc est regis et populi, et nulla excusatione remanente, nunc interibunt et tradentur aeternae captiuitati; statim enim ut populus discessit a rege, uenit interitus.*

1 et]+vim Bk | iuxta]om. B 2 et]+vini N² 3 Martion]Marchion S 3-5 profunda...quamdiu]om. BGLN²k; inaudita...quamdiu]om. M 5 quamdiu]indiu G | reges]Iude re. M 6 populi]populus ST GM | pariter]om. BLMN²k | non]quem BLN²k; om. GM 7 venit]preuenit BGLMN²k; inuenit a.c. T 9 permisit]premisit G | in(1°)]ad ST | in(2°)]om. ST 10 data sibi]~T | noluerunt]voluerunt A 11 duxitque]eduxitque A | eos]om. BLN²k 12 cur]quor T; om. G 13 non]s.l. B 13 qui]que a.c. L | ceperat]ce B 14 quia]quod MN²k 15 possumus]possum A | eorum]om A BLN²k 16 non]s.l. T 17 vituli colerentur]~N²k 18 ire]p.c. S | ire]iret MN² | in(1°)]om. S GMN² | sacrificaret]sanctificaret B | autem]enim Bk 19 populus]populum G | nunc]om. T | dicit]om. G, dicitur M | sensus]consensus T 20 nunc]+ait BLk | remanente]+nunc BLN²k 23 ait]dicit ST | Nunc]om. BGM | id est]om. M 24 hoc dicitur]~T 25 propria hoc fecerit manu]hoc fe. pr. ma. N² | sit]+in quibus k

- 1 Depopulabitur inquit, id est, devastabit et destruet *aras eorum*. Hereticorum sensus inter se divisus est, dum varie de Christo sentiunt, ideoque interibunt, id est, perpetuo damnabuntur supplicio, dum ipse, id est, Deus omnipotens, simulacra et aras, id est, varia dogmata, que ipsi de corde suo finxerunt, depopulatus fuerit.^a
- 5 **X, 3. Quia nunc dicent. Nunc** positum est pro eo, quod est tunc, nono videlicet anno, cum captus fuerit Osee a Salmanasar, qui et ipse est Sennacherib, et positus in carcere. Et postquam confregerit Dominus simulacra Israel, dicent: *Non est rex nobis*. Qui nos videlicet defendat, quia videlicet rex et omnes principes nostri capti et interfecti sunt. Denique causam exponendo, cur rex et principes ab eis sint ablati,
- 10 subiungunt dicentes: *Non enim timuimus Dominum*. Ac si dicerent: Ideo perdidimus regem hominem, qui nos defendere debebat, quia non timuimus regem verum Deum. *Et rex quid faciet nobis?* Sensus est: etiam si habuissemus hominem regem, quid faceret nobis? Id est, quomodo nos defendere posset, cum Deus omnipotens sit nobis succensus, cuius voluntati nemo resistere potest? Quasi dicerent: Nihil nobis prodesset
- 15 si habuissemus regem^b.
- X, 4. Loquimini verba visionis inutilis.** Vox prophete ex sermone Dei irridentis eos, qui sibi pacem et prosperitatem pollicebantur venturam. *Loquimini*, inquit, *verba visionis inutilis*, id est, promittite vobis prospera et somniate diversa somnia, que vobis cuncta salubria evenire pronuntient, sicut hactenus fecistis. Omnia enim que
- 20 vobis prospera videbantur, in contrarium sunt versa. Unde subditur: *et ferietis fedus, non cum Deo, sed potius cum mendatio dicentes: Pax erit nobis. Et germinabit quasi amaritudo iudicium*, id est, ipsum fedus mendatum, in quo confiditis, non pacatissimos fructus vobis procreabit, quibus satiari possitis, sed iudicium amaritudinis, captivitatis scilicet atque interfectionis^c. Et hoc: *Super sulcos agri*, id
- 25 est, super terrena corda vestra, de quibus malos fructus protulistis, secundum illud: *De*

a. Hier. In Osee, p. 107, 68-72: *Haeticorum inter se corda diuisa, et contrariis repugnare sentiitis, etiam ipsi non negant, dum diuisa sentiunt. Vnde disperdentur, et confringet siue suffodiet Dominus simulacra uel altaria eorum, quae de suo corde finxerunt* b. Hier. In Osee, p. 107, 83-85: *Postquam confregerit Deus simulacra Israel, et depopulatus fuerit aras uel statuas eorum, et extrema captiuitas uenerit, dicent: Non est rex nobis. Et ne in longum tempus putent sententiam protelari, addidit: Nunc dicent, quando uastantur, quando sentient Osee regem ultimum a se esse sublatum; ideo autem rex ablati a nobis est, quia non timuimus Dominum uerum regem; homo enim rex prodesse quid poterat?* c. Hier. In Osee, p. 107, 91-99: *pollicemini uobis prospera, quae uertentur in contraria, foedus ferietis, nequaquam cum Deo, se cum mendacio. Et post foedus, quod Septuaginta interpretati sunt testamentum, germinabit uobis, non seges fecunda frumenti, non saltem iumentorum cibus, hordeum, non legumina uaria, non uites quae fructus suos in musta desudant, non poma arbores germinabunt quae humorem terrae in uarios mutant sapes; se orietur uobis amaritudo, immo amaritudinis iudicium...*

1 inquit]in quibus *BLN*²; *om. k* | id est]om. *T 3* supplicio]om. *ST GM* | id est]om. *M 4* ipsi]ipse *B 7* carcere]cartare *G*; carcerem *ST* | confregerit]confregit *AT* | nobis]Israel *L 8* Qui nos videlicet]Scilicet qui nos *ST* | nos videlicet]~*B* | videlicet(1°)]scilicet *GLMN*² | omnes]omnipotentes *G 9* rex]s.l. *B* | sint ablati]~*B* | sint]sunt *M*; essent *ST 10* subiungunt]suniungit *N*² | ideo]ideoque *T 11* regem hominem]~*ST* | debebat]debeat *M 12* sensus]+iste *M* | etiam]om. *BGLMN*² *k 13* posset]debet *A 14* succensus]infensus *A*; offensus *BLN*² *k*; sensus *GM* | prodesset]prodesse *M 15* habuissemus]+hominem *ST 16* ex]om. *Bk*; et *GM*; ad *L* | sermone]sermonem *GL*; sermo *M* | Dei]Domini *T* | irridentis]deridentes *BLN*² *k 17* qui sibi]quasi *M* | sibi]si *G 18* vobis]nobis *T* | diversa somnia]~*BLN*² *k 19* enim]om. *BGLMN*² *k 20* contrarium]contrario *S*; contraria *T* | fedus]pactum *B 21* cum mendatio]commendatio *G* | nobis]vobis *T* | quasi]om. *BN*² *22* fedus]om. *BLN*² *k* | mendacium]mendacii *T GM* | non]om. *M 23* iudicium]vim *BGLMN*² *k 24* captivitatis]captiuitas a.c. *T* | Et hoc]om. *BLN*² *k* | super]sub *A 25* malos]mala *ST M* | fructus]om. *ST GM*

1 corde exeunt cogitationes male.^a Discipuli quoque hereticorum, cum eorum fuerint
contrita mendatia, sero dicent: Non habemus regem, id est, magistros, qui nobis prius
imperaverant et quibus decipientibus Deum non timuimus. Et rex quid faciet nobis?
Ac si dicerent: Quid nobis profuit eos sequi, quorum in necessitate non sentimus
5 auxilium? Hec dicent, querentes aliquam excusationem, ut non per se, sed per doctores
errasse videantur.^b Unde et verba et visiones hereticorum inutiles erunt. Et ferient
fedus nequaquam cum Deo, sed cum amaritudinis iudicio. De hoc iudicio Dominus in
evangelio, quod quidam recipient amplius iudicium, quia cum dies iudicii advenerit,
qui in sulcos agri cordis seminaverunt mendatium, metent damnationem; et qui
10 seminaverunt in gaudio, in lacrimis metent.^c Sequitur:

X, 5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samarie. Bethaven ipsa est Bethel et interpretatur domus idoli, in qua posuit Ieroboam vitulum aureum, quem fecerat, vaccas enim ipsos vitulos vocat irrisorie. Quasi diceret: Ad tantam miseriam devenit populus Israel, ut non solum deos vitulos, sed etiam vaccas coleret. Porro habitatores Samarie, omnes intelleguntur habitatores decem tribuum, quarum metropolis erat eadem civitas. **Quia luxit super eum populus eius.** Ut ostenderet per vaccas Bethaven, vitulum intellegi debere, qui erat in Bethel; non intulit: Luxit super eis populus, sed super eo, quia unus erat. Populus autem eius dicitur, quia ipsum vitulum aureum colebat, qui tunc utique luxit^d, quando, sicut in sequentibus invenimus, in munere delatus est regi ultori. **Et editui**, id est, sacerdotes **eius super eum exsultaverunt**, eo quod fraus illorum non esset deprehensa, qui ut Hebrei tradunt, pro vitulis aureis fecerunt eneas et deauratos, in eodem reposuerunt loco. Cum igitur tempore necessitatis lugeret populus, eo quod etiam ipsi vituli a rege Israel Sennacherib essent directi, exultabant sacerdotes, quod fraus illorum non posset argui et deprehendi.^e **In**

a. Mt. XV, 19 b. Hier. In Osee, p. 108, 110-117: *Discipuli quoque contrariorum dogmatum, cum eorum fuerint contrita mendacia, et arae lucique subversi, sero dicent: Non habemus reges qui nobis prius imperauerant, quibus deicipientibus, Dominum non timuimus; quid enim nobis profuit eos sequi, quorum in necessitate non sentimus auxilium? Haec loquentur quaerentes aliquam excusationem, ut non per se, sed per doctores pessimos errasse videantur.* c. Hier. In Osee, p. 108, 122-127: *unde verba et visiones haereticorum inutiles erunt. Et ferient foedus, nequaquam cum Deo, sed cum amaritudine, quae cum dies iudicii advenierit, germinabit super sulcos agri eorum; ut qui seminaverunt in gaudio, metant in lacrimis; qui riserunt, fleant; qui habuerunt consolationem, lugeant.* d. Hier. In Osee, p. 109, 165-173: *In Bethaven igitur, id est Bethel, vaccas aureas coluerunt habitatores Samariae, quas cum irrisione non vitulos sexus masculini, sed vaccas, id est feminas, appellavit, ut videlicet Israel non solum deos vitulos, sed deas vaccas coleret. Et ut ostenderet vaccas Bethaven, unum in Bethel vitulum sentiendum non intulit, luxit super eis populus, sed super eo, id est vitulo aureo. Si autem luxit populus, quaere aeditui eius super eum exsultaverunt?* e. Hier. In Osee, p. 110, 173-179: *Tradunt Hebraei vitulos aureos a sacerdotibus furto esse sublato, et pro his aeneos et deauratos repositos. Cum igitur lugeret populus tempore necessitatis et angustiae, etiam vitulos aureos inter munera caetera. Assyrus regibus et maxime regi Sennacherib ab Israel rege esse directos, exultabant aeditui, quod fraus eorum nequaquam possit argui vel deprehendi.*

1 cogitationes]cogitationis G | eorum fuerint]~BLN²k 2 regem]reges ST GM 3 Deum]Dominum ST GM 4 profuit eos sequi]eos pr. se. M | necessitate]necessitate G 5 aliquam]aliquas BLN²k; om. M | excusationem]excusationes BGLMk | doctores]+suos BLN²k; docto G 6 erunt]sunt BLN²k 7 amaritudinis]amaritudines G | iudicio(2°)]+ait LN² 8 quidam]quidem T | recipient]recipiant BLN²k | recipient amplius]am. re. M | advenerit]advenierit M 9 (agri cordis semi)naverunt]lac. S | seminaverunt]seminaverint Bk 10 seminaverunt]seminaverint BLN²k | in gaudio, in lacrimis]~BLN²k | Sequitur]SEQUITUR G 12 domus]s.l. G 13 vocat]vacat A; dicit M | tantam]+enim BLk 14 populus]om. BLN²k | deos]om. BGLMN²k; duos T | coleret]adoraret BLN²k 16 luxit]lux L eum]eam M 17 intellegi debere]~BLN²k | eis]eos BLN²k 18 quia unus erat]om. BLN²k | unus erat]unxerat G; luxerat M | autem]om. M | ipsum]ipsi T 19 colebat]colebant T | utique]inquit N² | sicut in sequentibus invenimus]in se. in. si. S; in se. si. in. T | invenimus]invenimus ST GM 21 illorum]eius BLN²k | esset]est BLN²k | aureis]om. M 22 reposuerunt]posuerunt M 23 Israel]Sirie M 24 exultabant]exultabant B

1 *gloria eius. Gloria eius*, id est, populi appellatur ipse vitulus, in quo gloriabantur, eo quod aureos deos haberent. *Quia migravit*. Ostendit quare exultaverint in gloria populi, *quia migravit*, inquit, *ab eo*, id est, a populo. Unde subditur:

5 **X, 6. *Siquidem et ipse in Assur delatus est munus regi ultori***. Sennacherib ipse est ultor, quia vindicavit Dei iniuriam adversus eos, qui idola pro Deo colebant. Nota quod dicit: *et ipse delatus est* miseriam et deprecationem populi exprimens, qui quod carius habere videbatur etiam in munere dederunt. ***Confusio Ephraim capiet eum et confundetur Israel in voluntate sua***. Legimus in regum volumine Manahem regem Israel Phul, regi Assiriorum, misisse mille talenta argenti, ut esset manus eius cum
10 eo, id est, ut ei preberet auxilium. Inter que nonnulli arbitrantur etiam vitulos, quos putabant aureos, esse directos.^a Deprehensa autem fraus deauratorum vitulorum, regi Israel litteris indicatur et unde eum placabilem sibi reddere voluerant, inde confunduntur et offendunt atque adversum se concitant, quibus munera miserant, estimatium non furto sacerdotium, sed fraude regis atque consilio hoc esse
15 peractum.^b Cognoscens enim ereos esse vitulos, iratus est valde, estimans eos sibi voluisse illudere. Quamobcausam et veniens debellavit eos. Ideoque dicitur: *Confusio*, id est, perditio, *Ephraim capiet eum et confundetur*, id est, erubescet, *Israel in voluntate sua*. Hoc est, in consilio quo auxilium petiit ab alienigena.

20 **X, 7. *Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aque, id est, sicuti spuma et bulla aque cito dissolvitur, sic regnum decem tribuum velociter finietur.*^d** Dictum est enim supra quod Osee voluerit et iusserit, ut reverterentur ad templum Domini; sed quia noluerunt eum audire ipsi habitatores Samarie, fecerunt eum perire, sicuti transit et perit spuma aque tempore pluvie vel siccitatis.

a. Hier. In Osee, p. 110, 191-195: *Legimus in Regum volumine, regem Israel Manahem regi Assyriorum Phul mille argenti talenta misisse, ut esset manus eius cum eo, id est: ut ei praeberet auxilium, inter quae nonnulli arbitrantur etiam vitulos aureos esse delatos.* b. Hier. In Osee, p. 110, 186-191: *Deprehensa enim fraus deauratorum vitulorum regi Israel litteris indicatur, et unde se placere aestimauerant, inde vel maxime confunduntur, et offendunt eos quibus munera miserant, aestimantes non furto sacerdotium, sed fraude regum atque consilio hoc esse perfectum.* c. Hier. In Osee, p. 110, 195-198: *Iuxta spiritalem intelligentiam laborandum est, quomodo omnia haereticis coaptemus.* d. Hier. In Osee, p. 111, 229-230: *Sicut igitur spuma, quae super aquam est, cito dissolvitur, sic regnum decem tribuum velociter finietur.*

1 appellatur]appellat GM | ipse]ipsum M 2 deos]vitulos BLN²k; om. GM | haberent]haberet L | migravit]+ab eo BLN²; +ab ea M, s.l. G; migrabit k 3 migravit]migraverit a.c. B 4 munus]minus A | regi]s.l. G 5 pro Deo colebant]~BLN²k 6 quod]+ipse BLN²k | et ipse delatus est]om. BGLMN²k | deprecationem]dampnationem BLN²k | qui quod]quicquid M; quia quod k 7 videbatur]videbantur BLN²k | dederunt]dedit ST 8 regem]om. B 9 regi]rege T | misisse]+munera M 10 que]quem S; +ut T | nonnulli]nulli GM 11-12 regi Israel]om. M 12 voluerant]volebant BLN²k 13 confunduntur]om. BLN²k; confundentur M | offendunt]offenduntur BL 14 estimatium]estimantes A k | furto]furtosa A; fusto M | sacerdotium]conditum A 15 enim]s.l. B; om. S | ereos esse]~ B | sibi]mg. L 16 et]om. M 18 alienigena]alligenina A; +Iuxta supra talem intelligentiam laborandum est quomodo hereticis hec captemus A 19 fecit]s.l. G | spumam]per sp. M 20 sic]sicuti G | dissolvitur]solvitur BLN²k 21 est]om. B | reverterentur]revertentur T 22 noluerunt eum]~BLN²k | Samarie]om. BLN²k

- 1 **X, 8. Et disperdentur excelsa idoli**, de quibus sepe in libris regum dicitur: Verumtamen populus immolabat in excelsis.^a Quid autem sint ipsa excelsa idoli, aperitur cum subditur: **Peccatum Israel**, subauditur, fuerunt excelsa eadem. Valde enim deliquerunt, quando in montibus et lucis ceterisque amenis locis, idola coluerunt,
- 5 relicto Dei templo. **Lappa et tribulus ascendet super aras eorum. Signum est ultime solitudinis**.^b dum lappa et tribulus in tabernaculis eorum ascendere dicitur propter longam desolationem. **Et dicent montibus: operite nos; et collibus: cadite super nos.** Hoc non solum ad captivitatem decem tribuum, sed etiam generaliter ad tempora Romanorum et totum populum Iudeorum referre possumus.^c Quod Dominus etiam
- 10 manifestat, qui ait in evangelio: **Filie Hierusalem, nolite flere super me** et cetera^d. Vel etiam in die iudicii dicent sanctis, qui propter culmina virtutum montes dicuntur: **Cadite super nos**, id est, vestris precibus operite mala nostra. Etiam ad litteram designatur terror nimius peccatorum, qui imminente die iudicii, si possent, optarent posse effugere Dei presentiam et interire temporaliter quam perire eternaliter.^e
- 15 **X, 9. Ex diebus Gabaa peccavit Israel**, id est, ex eo die, quo illicito concubitu uxorem levite turpiter atque crudeliter interfecit Benjamin in urbe Gabaa, peccavit mihi omnis Israel.^f vel etiam ex eo quo Deum, nec principatum haberet super eos, expellentes et eicientes, elegerunt Saul in regem. **Ibi steterunt**, id est, in ipsis peccatis perseveraverunt. **Non comprehendet eos in Gabaa prelium super filiis iniquitatis, id est, non ideo perierunt in Gabaa prelio, quia consurrexerunt contra filios iniquitatis, id est, contra Benjamin, et deleverunt eam, sed quia hominem suntulti, Dei vero iniuriam non vindicaverunt, permittentes idolum in domum Michee. Debuerant enim primum Dei exercere vindictam, subvertentes Micheam et domum eius et idolum ad nihilum**

a. III Reg. XXII, 44 b. Hier. In Osee, p. 111, 236: *Signum ultimae solitudinis...* c. Hier. In Osee, p. 111, 240-243: *Quicquid ergo nunc contra decem tribus, siue contra omnem dicitur Israel, sciamus τυτικωσ etiam ad totum populum posse transferri, ut quando Romani ceperint Hierusalem, et subuerterint templum...* d. Lc XXIII, 28 e. Dn X, 7: *...terror nimius inruit super eos et fugerint in absconditum.* f. Hier. In Osee, p. 113, 284-286: *Ex eo die quo uxorem Leuitae turpiter atque crudeliter interfecit Benjamin in urbe Gabaa, peccavit mihi omnis Israel...*

1 disperdentur]dispergentur p.c. B; desperdentur S | sepe in Libris Regum]in Li. Re. se. M 4 coluerunt]colerunt a.c. L; om. T 5 templo]in templo B; +posunt dubit. T 6 ascendere]ascenditur B; ascenderunt LN²k | dicitur] om. BLN²k 7 operite nos, et collibus: cadite super nos]ca. su. nos et co. op. nos BLN²k 8 non]s.l. B 9 totum]ad totum BLN²k | Dominus etiam]~BLN²k 9-10 etiam manifestat]~T 10 ait]s.l. T | et cetera]sed super vos ipsas flere BLN²k 13 die]Dei G | si]om. M | possent]possit A; posset ST; om. M 14 posse effugere]fugere possent B; ~LN²k; +diem iudicii et M | perire]cruciari M 15 peccavit]peccatum GL 16 crudeliter]creduliter A | peccavit]peccatum GL | in]om. T 17 omnis]populus BLN²k | eo]om. T | nec]ne BGk 18 expellentes]s.l. A | et]om. G; atque M | eicientes]om. BLN²k 19 filiis]filios k 20 non...consurrexerunt]mg. L 21 hominem suntulti]su. ho. ul. B | vero]om. T 22 et idolum]s.l. A | domum]domo ST BLN²k 23 Dei]om. T

1 redigentes, et postea vindicare levite iniuriam. Quia ergo ulti sunt hominem, non Deum, et hoc ipsum plus fecerunt causa hominis quam Dei, et insuper sacrilegium in Deum suum vindicare noluerunt, comprehendit eos prelium^a.

5 **X, 10. *Iuxta desiderium meum corripiam eos***, id est, tradam eos hostibus secundum voluntatem meam. Et ***congregabuntur super eos populi, Assiriorum videlicet multitudines^b. Cum corripientur propter duas iniquitates suas. Duas iniquitates*** possumus intellegere in hoc, quod hominem vindicaverunt, Dei sui iniuriam neglegentes. Sive duas iniquitates fecerunt, quia primum peccaverunt in idolis Michee, secundo in vitulis Ieroboam, vel certe duas iniquitates, duos
10 ***intelligere vitulos Samarie, unum in Dan, alterum in Bethel^b. Vel etiam duas iniquitates*** perpetrarunt, quia Deum deserentes, idola coluerunt. De his duabus iniquitatibus Ieremias dicit^b: *Me dereliquerunt fontem aque vive et foderunt sibi lacus qui continere non possent aquas^c. He due iniquitates contra duo decalogi erupere precepta, in quibus dicitur^d: Ego sum Dominus Deus tuus et non erunt tibi*
15 *dii alieni coram me^e.*

X, 11. *Ephraim vitula docta diligere trituras*. Consuetudo hic terre repromissionis tangitur, ubi vitule cum ceteris animalibus fruges terere consuerunt. Cum autem gravissimo labore fatigantur, solent prodire ab area, iterum autem diligentes aream, eo quod fruges in ea comedant, unde est: *Non alligabis os bovi^f*
20 *trituranti, sponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim similis est vacce vel vitule, quia didicit aream terere et non solum didicit verum nimia consuetudine cepit amare quod docta est^g*, licet tritursio laborem inferat: sic et populus israeliticus, licet frequenter affligeretur et multa adversa pateretur propter idolatriam, tamen voluptates suas et ingluviem ventris sequi desiderans, ultro ad idola revertebatur.

a. Hier. In Osee, p. 113, 284-288: *Ex eo die quo uxorem Leuitae turpiter atque crudeliter interfecit Benjamin in urbe Gabaa, peccavit mihi omnis Israel; non quia ultus est iniuriam et scelus sanguine vindicavit, sed quia dolore maritali prosiliuit ad pugnam et sacrilegium in Deum suum noluit vindicare; eo quod in domo Michae ephod et theraphim quae pro idolis adorabantur, neglexerit.* b. Hier. In Osee, p. 113, 295-230: *sed corripiam, inquit, eos atque erudiam tota mei animi uoluntate, et congregabo aduersus illos populorum multitudinem, quia duas fecerunt iniquitates, uindicando hominem, et Dei sui iniuriam neglegendo. Siue duas iniquitates, quia primum peccauerunt in idolis Michae, secundo in uitulis Ieroboam. Vel certe duos uitulos Samariae in Dan et Bethel, possumus duas iniquitates appellare, de quibus et Hieremias loquitur* c. Ier II, 13 d. Hier. In Osee, p. 113, 303-304 e. Ex XX, 2-3 f. Deut XXV, 4 g. Hier. In Osee, p. 114, 341-344: *Igitur Ephraim similis est uaccae uel uitulae, quae a iuuentute sua didicit aream terere, et ferreos orbis super aceros segetum trahere, ut paleae a tritico separentur; et non solum didicit, uerum nimia, transiui super pulchritudinem colli eius.*

1 et]om. ST | postea]+vero ST | vindicare Levite]-S M 2 plus fecerunt causa hominis]ca. ho. pl. fe. BLN²k | et]om. M 3 comprehendit]comprehendet BLN²k 6 cum]om. T | corripientur]corriperentur B | suas]om. B 7 in]om. BLN²k | vindicaverunt]+sive M | sui]+sive G; om. k 8 iniuriam neglegentes]-BGLMN²k | sive]om. GM 10 intelligere]intellige M | intelligere vitulos]-a.c. B | Dan]+et G | etiam]certe BLN²k 11 perpetrarunt]perpetraverunt T | coluerunt]colerunt a.c. L 12 dicit]ait Bk 13 lacus]cisternas dissipatas ST | possent]possunt BLN²k; valent M 14 Deus]s.l. B 15 coram]om. L 16 diligere]dilige S | vitula]idola B; vituli G 17 repromissionis]promissionis BLN²k | animalibus]animabus G | fruges]+terre ST | terere]tere p.c. G; mg. N² | consuerunt]consueverunt BLMN²k 18 prodire]prosilire ST 19 alligabis]ligabis A 20 quia]que ST 21 aream terere et non solum didicit]om. A | aream]om. B | terere]terre G | verum]+etiam BLk | nimia]a ni. B; annua k 21 licet]s.l. T 21-22 licet...Israeliticus]om. k 22 frequenter]frequentur B 24 voluptates]voluntates A BGLMN²k | revertebatur]revertentur AT M

- 1 Moraliter possumus hoc referre ad illos, qui ex seculari habitu ad monasticam convertuntur religionem et sponte ad exercendum terrenum laborem redeunt. Cumque diutina afflictione caloris, frigoris fatigentur, voluntarie tamen hec omnia perferunt, quibus ante fuerant experti. *Et ego transivi super pulchritudinem colli eius*, id est, superbiam eius, qua torosa cervice iugum non recipit, confringam.
- 5 Transitus autem, maxime quando de Deo dicitur, semper plagas et adversa significat. Denique et exterminator per Egiptum transisse memoratur^a. Et est sensus: Quia Ephraim non vult legis iugum recipere, ego transivi super pulchritudinem colli eius^b et tumentes cervicum toros iugo imposito perdomui^c. Unde subditur:
- 10 *Ascendam super Ephraim*, id est, conteram illum, *ut discat contentiosa vacca atque lasciviens laborare, quod non vult^d*. Vel iugum possumus intelligere dominationem omnium gentium, quam promittit se Dominus remove a collo eius, ut vel sic ad eum rediret. *Arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob*. Per Iudam duas tribus accipe, que cum vidissent Israel captivari ab hostibus, ceperunt excollere
- 15 corda sua et semetipsos in Dei coartare cultura. Per Iacob vero eos tantum, qui ex decem tribubus sunt relictis atque ad cultum religionis evocati, ablata omni duritia cordis, ceperunt fructus facere bonorum operum, de quibus in Isaia scriptum est quia misit eis Ezechias libros et adduxit illos in Hierusalem, ut ibi adorarent Dominum in templo eius, penitentiam agentes pro cultu idolorum^e. Secundum
- 20 anagogen hoc dici potest: quod Ephraim, qui eruditus erat legem Dei, ut tereret aream scripturarum et meditaretur in ea die ac nocte, cepit abicere iugum legis et contendere contra ecclesiasticos in subversione audientium. Unde Dominus elevatam cervicem et sibi sublimia promittentem, vel iugo premet vel ipse transiens, calcabit pedibus suis et ascendet super eum, ut sciat habere se Dominum. Iudas
- 25 autem, hoc est, vir ecclesiasticus, arabit terram, cordis sui incepto opere perseverans

a. Hier. In Osee, p. 114, 346-348: *Hebraicum abarthis, id est transiui, maxime quando a Deo dicitur, semper plagas et adversa significat.* b. Hier. In Osee, p. 114, 360-362: *Quia Ephraim non vult legis iugum recipere, ego transibo et ascendam super pulchritudinem colli eius...* c. Hier. In Osee, p. 350-351: *et tumentes cervicum toros iugo imposito edomui.* d. Hier. In Osee, p. 115, 362-363 e. Is XXXVII, 14

1 possumus hoc]~BGLMN²k 2 religionem]religionum G; vitam T | exercendum]exercendam B 3 diutina]diutinae T | afflictione]afflictionis T | caloris]+et BLN²k; calore T | frigoris]frigorisque ST | fatigentur]fatigantur BLN²k 4 quibus]que LMN²k | ante]antea BLN²k; +omnia M | fuerant]fuerunt BLN² 5 qua]quia ST GM | iugum]+meum BLN²k | recipit]recepit ST BLN²k 8 legis iugum]~BLN²k 9 perdomui]edomui ST GM 10 Ascendam super Ephraim]om. S | conteram illum]contra eum BLN²k 11 non]s.l. M 12 dominationem]damnationes k | quam]quoniam k | se]om. B | collo]colle A; loco BLN²k 13 ut]om. T | confringet]confringit a.c. S | sulcos]sulgos a.c. S 15 coartare]cohortare ST | vero]om. BLMN²k | eos]eo G | tantum]tantem G 16 cultum]+vere BLN²k 18 eis]om. M | illos]eos T 19 Dominum]Deum BLN²k | cultu]cultura ST 20 erat]fuerat ST GM | legem]lege N² | tereret]terreret B 22 ecclesiasticos]ecclesiasticis G; ecclesiastica M | subversione]subversionem T 23 elevatam]elevatum G 24 habere se]~BLN²k | se]om. T | Dominum]Deum BLN²k 25 cordis]cepti BGLMN²k

- 1 Iacob quoque, qui interpretatur supplantator, vitiorum sulcos confringet, id est, glebas historie et littere duritiam conteret in partes et spiritualiter dividet, ut possint fruges reddere spirituales^a.
- X, 12. *Seminate vobis in iustitia.*** Servat ab agricolis semel ceptam translationem.
- 5 Dixit Ephraim vitulam edoctam ac amare trituram et se ascendere super collum eius et arare Iudam ac confringere sulcos Iacob; nunc precipit, ut seminent in iustitia, id est, in observatione legalium preceptorum. Et *metant in ore misericordie*, id est, in gratia evangelii^b; unde est: *Penitentiam agite*^c et cetera; et: *Benefacite his qui oderunt vos*^d. Et: qui te percusserit in dexteram maxillam, prebe ei et alteram^e.
- 10 ***Innovate vobis novale***, id est, novum facite cor vestrum, dicentes cum Psalmista: *Cor mundum crea in me, Deus*^f. Quantum ad litteram, novale est ager, tunc primum proscissus^g. *Tempus autem requirendi Dominum*, subauditur tunc erit, *cum venerit qui docebit vos iustitiam*, id est, tempore dominice incarnationis et passionis, quando aperte manifestabuntur omnia per que iustificabuntur fideles. Unde est:
- 15 ***Querite Dominum dum inveniri potest*^h.** Reddit enim causas cur seminent, cur metant, cur leta novalia innovent. ***Tempus, inquit, requirendi Dominum est, cum venerit Christus atque Salvator, qui docebit vos iustitiam, quam nunc speratis in lege*^h. Finis enim legis Christus est ad iustitiam omni operanti bonumⁱ.** Similiter precipitur his qui ab Ecclesia separati sunt et falsum christianorum nomen
- 20 assumunt, ut agant penitentiam et utrumque recipiant testamentum: in veteri iustitiam seminent, in novo metant misericordiam, ut innovent sibi novalia bonorum operum ac requirant Dominum, qui docere eos potest veram iustitiam^j.

a. Hier. In Osee, p. 115, 372-391: *Secundum αναγωγήν hoc dici potest, quod Ephraim qui eduditus fuit in lege Dei, ut tereret aream scripturam, et meditaretur in ea die ac nocte, coepit diligere contentionem et iugum legis abicere, et contendere contra ecclesiasticos in subuersionem audientium. Vnde Dominus elevatam ceruicem et sibi sublimia promittentem, uel iugo premet, uel ipse transiens calcabit pedibus suis, et ascendet super eum, ut sciat se habere Dominum. Iudas autem, hoc est ecclesiasticus, arabit, in coepto opere perseuerans. Siue: Reticebo, inquit, Iudam. Non enim sani indigent medico, sed qui male habent. Iacob uero qui interpretatur supplantatur, [...]* Vsq̄ hodie uir ecclesiasticus Iacob glegas historiae et litterae duritiam confringit in partes, et spiritualiter diuidit ut possint fruges reddere spiritalis. b. Hier. In Osee, p. 116, 403-407: *Seruat ab agricolis semel coeptam translationem. Dixerat Ephraim uitulam edoctam trituram areae amare ac diligere, et se ascendisse super collum eius, et arasse Iudam, et confregisse sulcos siue glebas Iacob. Nunc praecipit ut seminent sibi per paenitentiam, et seminent in iustitia, id est in lege, metantque in misericordia, id est in gratia euangelii* c. Mt III, 2 – IV, 17 d. Mt V, 44 – Lc VI, 27 e. Mt V, 39 f. Ps L, 12 i. Isid. Etymologiarum, lib. 15, cap. 13, par. 12: *Novalis ager est primum proscissus.* g. Is LV, 6 h. Hier. In Osee, p. 116, 414-415 i. Rom X, 4 j. Hier. In Osee, p. 116-117, 430-434: *His quoque, qui ab Ecclesia separati sunt, et falsum sibi Christianorum nomen assumunt, praecipitur ut agant paenitentiam, et utrumque recipiant testamentum; in ueteri iustitiam seminent, in nouo metant misericordiam; et illuminent sibi lumen scientiae, siue innovent sibi noualia, et requirant Dominum, qui docere eos potest ueram iustitiam...*

2 littere]om. S | possint]possunt A 4 Seminate]Seminaverunt a.c. B | in iustitia]in veritate iustitiam BLMN²k; in ve. iustitia G 5 dixit]dixerat ST GM | edoctam]doctam BLN²k | ac]om. BGLMN²k | se]om. M 6 et arare]tardem A; ut ar. Bk; et a rere G | precipit]precepit A 7 observatione]observationem T | metant]mente B; metite MN²k, p.c. GL 9 dexteram]om. BLN²k | ei]illi BLN²k | et(2°)]om. BLN² | alteram]aliam BLN²k 11 tunc]cum BMk, p.c. G 11-12 Quantum...proscissus]om. T 12 proscissus]perscissus k; +vomere sit N² | Dominum]om. B; Deum LN² 14 manifestabuntur]manifestabunt G | omnia per que iustificabuntur]om. G 16 novalia]in no. G | inquit, requirendi]inquirendi T | requirendi]redi G | est]esse ST 17 (qui...qu)am]lac. S 18 est]om. T 19 falsum]+sibi ST GM 21 metant misericordiam]~BLN²k | ut]et T 22 requirant]quirant a.c. L; adquirant M | Dominum]Deum BLN²k | docere]doceret A

- 1 **X, 13. *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis.*** Sensus est: Me hortante, ut seminaretis in iustitia et meteretis in ore misericordie, ut me letificaretis ex vestris letis novalibus, vos e contra arastis impietatem^a, id est, cogitastis iniqua consilia, ut a me recederetis. Maxima est enim impietas a Deo recedere et pro Deo idola colere.
- 5 Ideo ***iniquitatem messuistis***, id est, captivitatem et mortem propter peccata vestra vobis venire fecistis, de malo enim semine malas fruges recipere^b debuistis. ***Comedistis frugem mendacii***, id est, retributionem mendacii vestri suscepistis. Somniabatis vobis bona et iuste advenit adversitas. Sic et heretici impietatem arant, quando iniqua docent. Ideoque iniquitatem metent et fructum mendacii comedent,
- 10 quando pro merito sue iniquitatis et mendacii damnabuntur. Que enim seminaverit homo, hec et metet. ***Quia confisus es in viis tuis***, id est, in idolis, in quorum cultura ambulasti. ***In multitudine fortium tuorum***, in regibus scilicet atque principibus, non in Deo habens fiduciam, sed in exercitus robore^c.
- X, 14. *Consurget tumultus in populo tuo***, id est, sonitus ululantis exercitus
- 15 Assiriorum superveniet, quibus clamantibus omnes munitiones tue vastabuntur et ea que munita et tuta arbitraberis, patebunt hostibus^d. Hinc in Isaia scriptum est, quia ascendit Sennacherib et cepit omnes civitates Iude munitas^e. ***Sicut vastatus est Salmana a domo eius, qui iudicavit Baal in die prelii, matre super filios adlisa,***
- X, 15. *sic faciet vobis Bethel a facie malitie nequitiarum vestrarum.*** Iudicium
- 20 historia ad memoriam reducitur, ubi legimus angelum Gedeoni apparuisse, qui dixit ei: Vade in hac fortitudine tua et liberabis Israel de manu Madian^f. Prius tamen hortatus est eum destruere nemus atque aras Baal^f, quamobcausam et ipse dictus est Ierobaal, eo quod dixerit pater eius: Ulciscatur se Baal de eo qui suffodit aram eius^g.
- Abiit ergo ille cum trecentis viris, ferens secum lampadas lauguenarum et interfecit
- 25 exercitum Madianitarum, qui ascendebant cum omnibus, que possidebat et devorabat cuncta, que ad Israel pertinebant^h. Et est sensus: ***Sicut vastatus est***

a. Hier. In Osee, p. 117, 454-459: *Monuque eos ut seminarent in iustitia, et meterent in misericordia, et facerent sibi noualia; tempusque requirendi Dominum illud esse cognoscerent, quo uenturus est qui docebit nos iustitiam. Me haec iubente et uolente de laetis noualibus fructus iustitiae ac misericordiae accipere, arauerunt impietatem...* b. Hier. In Osee, p. 117, 461-462: *de malo semine malas fruges recipientes...* c. Hier. In Osee, p. 118, 490-491: *hae sunt enim uiae tuae et in multitudine fortium tuorum, non in Deo habens spem, sed in exercitus robore.* d. Hier. In Osee, p. 117, 491-495: *Itaque consurget tumultus in populo tuo, quod Hebraice dicitur Saon, id est sonitus et fremitus ululantis exercitus, quibus clamantibus, omnes munitiones tuae vastabuntur; et ea quae munita arbitraberis et tuta, patebunt hostibus...* e. Is XXXVI, 1 f. Iudic VI, 14 g. Iudic VI, 25 y 30 h. Iudic VI, 32 i. Iudic VII, 16 y ss

3 vos]+e AST 4 impietas]iniquitas BLN²k 5 Ideo]Ideoque ST GM 6 venire]p.c. S; evenire AT | enim]om. BLN²k | malas]malos ST M | debuistis]meruistis BGLMN²k 7 frugem]fructum ST GM | id est, retributionem mendacii]om. T G | mendacii(2°)]mendacia A | vestri]om. BLN²k 8 Somniabatis]+cel T | bona]somnia M | advenit]+vobis BLN²k; ad vobis G; vobis M | adversitas]necessitas T | arant]erant A 11 confisus]confusus p.c. G | es]est G | viis]idolis a.c. G | cultura]culturam G 12 multitudine]+virovum G | tuorum]om. G; +id est ST | in(2°)]om. A | scilicet]om. ST 14 ululantis]om. k 15 cepit]dubit. T | munitas]mg. L 18 Salmana]Salmanasar BL | iudicavit]vindicavit A, a.c. T | Alissa]Elisa M, a.c. G 19 faciet]fecit BLMN²k, p.c. G | vobis]nobis Bk | malitie]p.c. T | nequitiarum]iniquitatum BLN²; iniquitatem k 20 reducitur]ducitur BLN²k | Gedeoni apparuisse]~M 21 tamen]om. M 22 eum]om. BLN²k | atque]et BLN²k | aras]aram S | et ipse]om. BLN²k | dictus]ductus AS 23 quod]+ipse BGLMN²k | dixerit pater]~BGLMN²k | eius(1°)]ei BGLMk 24 lampadas]lampades N² 24-25 et interfecit exercitum madianitarum]mg. L 25 exercitum]+eius S | ascendebant]ascendebat S M | que]et GM | possidebat]habebant BLk; habebant et possidebant N² | et]atque BGLMN²k 26 devorabat]devorabant LN²

- 1 Salmana, princeps Madianitarum, qui interfectus est a domo, id est, a familia Gedeonis, qui iudicavit, id est, damnavit Baal, aram illius destruendo^a in die prelii, matre super filiis allisa, sic faciet vobis Bethel, in qua vitulum aureum posuistis, a facie malitiae nequitiarum vestrarum, pro quibus hostibus traditi peribitis. Quod autem
- 5 dicit: Matre super filiis allisa, ad hoc pertinet, quod eadem historia dicit, quia postquam comprehendit Gedeon, Zebee et Salmana, principes Madianitarum, ait illis: Quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor?^b Cui Salmana respondit: Similes tui fuerunt et unus ex eis sicut filius regis^c, quibus ille ait: Si servassetis eos, non occiderem vos^d et cetera; quousque subiunxit: Sicut fecit mulieres sine liberis gladius
- 10 tuus, sic mater tua erit sine liberis^e. Percussitque eum et interfecit. Allisa est itaque mater super filiis, id est, nimio dolore confracta ex morte filiorum vel certe cum ipsis pariter est interfecta, potuit enim fieri, ut ibi esset et cum ipsis pariter allideretur, quia, sicut supradictum est, cum omnibus que habebant, ascendebant ad terram Israel.

- XI, 1. Sicuti mane transit, pertransit rex Israel. Diversis figuris explicat eundem
- 15 sensum, quo supra dixerat^f: Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aque. Eandem etenim rem sub alia ponit similitudine: sicuti enim mane adveniente sole cito transit, ita pertransiit rex Israel Osee, captus ab hostibus. Est autem mane ortus aurore et principium diei a finita scilicet noctis usque ad solis ortum. Quia puer Israel et dilexi eum. Exponit beneficia, que ipsi contulerat Deus. Puer,
- 20 inquit, erat Israel, idola colens in Egipto et pueriliter sapiens et dilexi eum in patriarchis et ceteris sanctis. Et ex Egipto vocavi filium meum, per Moysen^g. Sic enim ipse dixit pharaoni: Hec dicit Dominus: Dimite primogenitum meum, ut sacrificet mihi in deserto^h. Et alibi: Primogenitus meus Israelⁱ. Et iterum: Filios enutrivit et exaltavit^j. Quod si ad Christum, qui est filius patris, ista referre volumus, ex Egipto eum

a. Hier, In Osee, p. 118, 495-498: ...quomodo uastatus est atque contritus Salmana princeps Madianitarum, qui interfectus est a domo Ierobaal. Haud dubium quin Gedeonem significet qui ex eo quod destruxit fanum Baal... b. Iudic VIII, 18 c. Iudic VIII, 18: Similes tui et unus ex eis quasi filius regis. d. Iudic VIII, 19 e. I Sam XV, 33: f. Hier, In Osee, p. 120, 8-10: Diversis figuris eundem explicat sensum. Qui supra dixerat: ... g. Hier, In Osee, p. 120, 12-19: ...nunc eandem rem sub alia ponit similitudine. Sicut enim ortus aurorae et diluculum et principium diei, quod appellatur mane, inter noctis solisque uiciniam transit celeriter, ita ut finiatur nox et clarescat dies, sic rex Israel, id est decem tribuum uelociter transiit. Exponitque beneficia quae in ipsum contulerit Deus. Dum, inquit, esset puer et paruulus et captus in Aegypto teneretur, intantum eum dilexi, ut mitterem seruum meum Moysen: ... h. Ex V, 1/VII, 16/VIII, 1 y 20/ IX, 1/IX, 13/X, 3: Dimittite populum meum... i. Ex IV, 22 j. Is I, 2

1 Salmana]Salmanasar B 2 iudicavit]vindicavit BLN²k | illius]eius BLN²k 3 filii]filios M | aureum posuistis]~BGLMN²k 4 nequitiarum]iniquitatum BGLMN²k 5 filii]filios GMk 6 Gedeon]Iedeon G 7 quos]quas S 8 eis]illis BLN²k | sicut]quasi B 9 occiderem]occidisset GLN² | occiderem vos]~ST | subiunxit]subiuxit A; concludens ait BLN²k; co. dicit GM | fecit mulieres]~M 10 liberis]filiis a.c. B 11 filii]filios S k | id est]quia BGLMN²k 12 pariter est]~Blk | et]om. T | est interfecta...pariter]mg. S | interfecta]interempta BLN²k | esset]esset S 13 est]+quod A LN²k 14 Sicuti]Sic T | transit]ita pertransit M, p.c. G 15 quo]quod k | spumam]spuma S 16 ponit]poni S | similitudine]similitudinem S 17 captus]quia ca. est BGLMN²k 18 ortus aurore]~BGLMN²k | et principium diei a finita scilicet noctis]a fine noctis BGLMN²k | noctis]nocte ST | solis ortum]~N² 19 Deus]Israel B 21 ceteris]reliquis BGLMN²k | et(2°)]om. S BLMN² | meum]+subaudis BGk; +subauditur LN²; +scilicet M 22 Dimite primogenitum meum]pr. me. di. BLN²k 23 alibi]+filius S | Primogenitus meus]~ST | exaltavi]altavi M 24 Filii]+Dei ST GM | volumus]voluerimus BGLMN²k

1 vocavit, quando, ut Matheus narrat, ad preceptum angeli una cum matre virgine a
Ioseph reductus est in terram Israel^a. Spiritualiter autem Egyptus, que tenebre
interpretatur^b, hunc mundum significat^c. Tunc ergo Deus filium suum ex Egypto
5 collocavit.

XI, 2. Vocaverunt eos, quia Israel licet singulariter dicatur, pluraliter intelligitur,
sicut populus et plebs. Recte a singulari transit ad pluralem numerum dicens:
Vocaverunt eos, id est, Iudeos omnes, Moyses et Aaron et ceteri, ut sequerentur
egredientes de terra Egipti^d et ut Dei impleant voluntatem et iussionem^e. Sic
10 abierunt a facie eorum, id est, taliter recesserunt cito a doctrina illorum vocati
ab eis, vertentes eis terga et mentis duritiam^f, quando dixerunt Aaron: Fac nobis
deos, qui nos precedant. Moysi enim huic nescimus quid factum sit, et procidentes
clamaverunt^g: Isti sunt dii tui, Israel, et cetera^h. Baalim immolabant et simulacris
sacrificabant. Non enim eis subfecit vocantes contemnere, nisi immolarent Baal
15 tempore Achab, qui accepit hic idolum a sidoniis eo quod Iezabel, filiam regis
Sydonie, duxeritⁱ. Baal autem ipse est Beelphegor. Simulacris etiam sacrificabant,
non solum in Dan et in Bethel vitulos colentes, sed etiam in montibus et lucis
ceterisque locis amenis varias imagines adorantes. De hereticis facilis intellegentia
est, quorum rex, id est, diabolus vel quilibet heresiarches, instar diluculi transit.
20 Quos in infantia, quando crediderunt et erant parvuli atque christiano nomine
censebantur, dilexit Deus et vocavit eos de tribulatione et tenebris Egipti. Vocavit
autem per apostolos et doctores Ecclesie, a quibus vocati, recesserunt a facie eorum
et adoraverunt Beelphegor, hoc est, suis vitiis et libidini servierunt et postea
immolabant simulacris, que sibi confinxerunt. Singuli enim hereticorum habebant

a. b. Pasc. Rad. *Expositio in Lamentationes Hieremie*, lib. 5, linea 305: *Siquidem Egyptus tenebrae interpretatur.* c. Pasc. Rad. *Expositio in Mattheo*, lib. 1, linea 1381: *...per quem omnis mundus cuius figuram Egyptus.* d. Hier. In *Osee*, p. 120, 21-26: *Et quia Israel singulariter quidem dicitur, sed pluraliter intellegitur, quomodo et populus et Ephraim et Iudas; siquidem in numero singulari multus est numerus, qui hoc numero continetur, ueteris recordatur historiae, quod uocauerit quidem eos per Moysen et Aaron, qui uocauerunt eos, ut egrederentur de Aegypto.* e. Agus. *De Genesi ad Litteram*, lib. 8, par. 27, p. 266, lin. 25: *...per quam cognoscerent Dei voluntatem atque iussionem.* f. Hier. In *Osee*, p. 120, 26-27: *ipsi uero uocati ab eis recesserunt a facie eorum, uertentes ei terga et mentis duritiam gestu coporis indicantes.* g. Ex XXXII, 1 h. Ex XXXII, 8 i. Hier. In *Osee*, p. 120, 28-31: *Nec eis suffecit uocantes contemnere, nisi immolarent Baal et sculptilibus, siue simulacris adolerent ingimus, qui Sidonii regis filiam Iezabel duxit uxorem et Babylonium ac Phoenicis idolum transtulit in Samariam.*

1 vocavit]vocavi A | narrat]ait BLN²k 3 interpretatur]dicitur BLN²k 4 ab]ad a.c. L | sublevatum]sublevatus N²
6 intelligitur]intellegatur S 7 numerum]om. BGLMN²k | dicens]om. BLN²k 8 id est]om. B | Iudeos]+scilicet B |
sequerentur]+eos BGLMk 9 voluntatem et iussionem]~BGLMk | et(2°)]ac M 10 a doctrina]ad doctrinam A Bk
12 huic]+viro T | procidentes]procedentes BLk 14 eis].l. L | subfecit]suffecerat BGLMk 15 hic]om. BGLMk;
hoc S 16 Sydonie]Sidoniis A; Sidoniorum BGLMk | ipse]ipsa S | est]+et ST M 17 vitulos]idola BGLMk 20
in]om. G | atque]et ST 21 eos]illos ST 22 per]om. k 23 servierunt]serverunt A; servientes BGLMk | et
postea]om. BGLMk 24 confinxerunt]confinxerunt A; finxerant BLk; finxerunt GM | habebant]abent ST

- 1 deos suos et quodcumque simulaverint, quasi sculptile colunt atque conflatile^a.
XI, 3. *Et ego quasi nutritius Ephraim.* Narrat quo amore Israel dilexerit vocando
enim ex Egipto, secundum illud deuteronomii^b: *Portavit te Dominus Deus tuus, ut*
solet homo gestare parvulum filium suum^c et cetera. Et alio loco: *Expandit alas*
5 *suas^d* et cetera. ***Portabam eos in brachiis***, id est, in fortitudine mea. Ac si diceret:
Ego qui erat pater, factus sum nutritius et parvulum meum in ulnis meis ipse
portabam, ne lederetur in solitudine et ne vel estu in die vel tenebris terreretur in
nocte: in die nubes eram, in nocte columna ignis^e. ***Et nescierunt quod curarem eos***,
id est, *cum peccassent et fecissent sibi caput vituli, dedi eis locum penitentiae et*
10 *ignoraverunt quod curare eos vellem, id est, mundare ab idolis suis^e.*
XI, 4. *In funiculis Adam traham eos*, id est, in affectu dilectionis, quo Adam
dilexi: quia sicut eum sanctum feci, ita et illos sanctificare et mundare volui. Unde
et subditur: ***in funiculis caritatis***, id est, in summo affectu dilectionis. Unde et in
alia translatione habetur: *In funiculis hominum traham eos, ut sit sensus: ea caritate*
15 *et dilectione, qua dilexi et astrinxi mihi Abraham, Isaac et ceteros Sanctos,*
coniungam mihi et istos^f. ***Et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum***,
id est, auferam ab eis iugum legis, ut non pereant secundum gravissimum pondus
eius, quo ait: *Qui fecerit idolum et qui immolaverit Moloch, morte moriatur^g.* Quia
enim *miseritiam potius volo quam vindictam^h*, iugum legis sublevabo, ne
20 ponderi illius succumbant, vel iugum captivitatis et dominationis cunctarum per
circuitum nationum auferam ab eis. ***Et declinavi ad eum ut vesceretur***, id est, dedi
ei escam manna in deserto, quo pasceretur. Quod enim dicit: *declinavi ad eum; ita*
est intellegendum: *declinare feci ad eum cibosⁱ*. Possumus et hec verba ad adventum
dominice incarnationis referre. Intantum, inquit, dilexi eos, et tam clemens pastor

a. Hier. In Osee, pp. 120-121, 37-47: *Et transire haereticos instar diluculi et regem eorum diabolum, uel haeresiarum intellegimus, quos in infantia, - quando crediderunt -, dilexit eos Deus; et uocauit illos de tribulatione et tenebris Aegypti. Vocauit autem per apostolos et doctores Ecclesiae. Cumque a meis, inquit, ducibus sint uocati, recesserunt a facie eorum, et adorauerunt Beelphegor, hoc est: suis uitiis et libidini seruierunt, et postea immolabant Baalim et simulacris, quae sibi confinxerant. Singuli enim haeticorum habent deos suos, et quodcumque simulauerint, quasi sculptile ponunt atque conflatile.* b. Hier. In Osee, p. 122, 105-106: *nunc narrat quo Israel amore dilexerit, secundum illud quod in Deuteronomio legimus:* c. Deut I, 31 d. Deut XXXII, 11 e. Hier. In Osee, p. 122, 110-114: *Ego, inquit, qui pater eram, nutritius factus sum, et paruulum meum in ulnis meis ipse portabam, ne laederetur in solitudine, et ne uel aestu uel tenebris terreretur, in die nubes eram in nocte ignis columna; ut quos protexeram, meo illustrarem et sanarem lumine, cumque peccassent et fecissent sibi uituli caput, dedi locum paenitentiae, et ignorauerunt quod curarem eos, et uulnus idololatriae quadraginta annorum spatio obducerem, et pristinae redderem sanitati.* f. Hier. In Osee, p. 123, 118-120: *Curauit autem eos propter funiculos et uincula caritatis, quibus mihi Abraham, Isaac et Iacob astrinxeram.* g. Lev XX, 2 h. Mt IX, 13 y XII, 7 i. Hier. In Osee, p. 123, 131-132: *Non quod Deus ad eum declinauerit, sed quod cibum mannae ad eum fecerit declinare.*

1 deos]dominos T | simulauerint] simulauerunt a.c. L | atque]et BGLMk 2 Israel dilexerit]~M 3 enim]om. BGLMk; eum ST 4 filium]om. M 4-5 Et alio...cetera]om. BGLMk 5 brachiis]+meis BGLMk 6 erat]eram BGLMk | sum]est S | nutritius]+eius T | meum]om. T 8 in die nubes eram, in nocte]s. I S | nubes eram]~BGLMk | nubes]nubis a.c. G | eram]erat T | columna ignis]~BGLM | columna]columna a.c. B 9-10 id est...eos]mg. S 10 vellem]uelle T 11 In funiculis...eos]om. B | in(2°)]eodem B | traham]tradam ST 12 mundare]mundos reddere BGLMk 13 funiculis]vinculis BLk, a.c. G 14 ut sit]et est Bk | ea]et A 15 et dilectione]om. BGLMk 16 coniungam]contingam T 18 idolum...Moloch]lac. S 19 volo quam vindictam]qu. vi. vo. BLk | 20 ponderi]pondere S 21 dominationis]dominatio a.c. G 21-23 ut vesceretur...intellegendum]mg. S 22 manna]magna S | quo]ut GLM | dicit]om. BGLMk 23 feci ad eum]~T | ad(2°)]om. G

1 fui, ut morbidam ovem humeris meis ipse portarem. Ipsi vero ignoraverunt quod
mea illos passione curarem et quia amator sum omnium hominum, traherem illos ad
credendum vinculis caritatis, iuxta illud: *Nemo venit ad Patrem nisi per me.* Et
arbitrati sunt iugum meum leve esse gravissimum et declinavi ad eos deserens regna
5 celorum, ut cum eis versarer assumpta forma hominis; dedique eis cibum
corporis mei^a.

XI, 5. *Non revertetur in terram Egipti.* Populus Israel sub Manahen, rege decem
tribuum, voluit fugere in Egiptum a facie Sennacherib auxilium flagitans. Contra
quem hic loquitur Dominus dicens: *Non revertetur*, inquit, *in terram Egipti*, ut
10 scilicet habeat regem pharaonem: *sed Assur ipse est rex eius*, id est, *Sennacherib ac*
per hoc erit rex eius, quia captus in captivitatem ducetur et dominabitur illius iure
victoris. Quare autem talia patiantur, aperitur cum subditur: *quoniam noluerunt*
converti per penitentiam^b, confisi in homine potiusquam in Deo.

XI, 6. *Cepit gladius in civitatibus eius et consumet electos eius.* *Vide quantum*
15 *pondus sit miseriarum, ut non agri nec possessiones ac rura vastentur, sed medias*
civitates hostis intreat^c. *Cepit*, inquit, *gladius in civitatibus eius*, interficere
subauditur, *et consumet electos eius*, principes videlicet ac robustiores exercitus
eius^d, *et comedet capita eorum*. Quod ipsos significat principes, qui iure capitibus
ceteros regunt^e.

20 **XI, 7. *Et populus meus pendebit ad reditum meum***, id est, cum tempus advenerit
captivitatis et gladius consumpserit omnes bellatores illius, nec poterit aliquod
invenire presidium, tunc plebs mea miserabilis sero penitentiam aget, hostibus
cuncta vastantibus pendebit^f ad meum reditum et suspirabit ac reverti optabit; sed
non proderit, quia quondam fuit populus meus, nunc autem iam non est. ***Iugum***

a. Hier. In Osee, p. 123, 132-141: *Intantum dilexi eos, et tam clemens pastor fui, ut morbidam ovem humeris meis ipse portarem; ipse vero ignoraverunt quod mea illos passione curarem; et qui amator sum omnium hominum, traherem eos ad credendum in vinculis caritatis, iuxta illud quod in euangelio scriptum est: Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum (Jn VI, 44).* Et arbitrati sunt iugum meum leve esse gravissimum; et declinavi ad eos deserens regna caelorum, ut cum eis uescerer, assumpta forma hominis, siue dedi eis esum corporis mei, ipse et cibus et conuiuia. b. Hier. In Osee, p. 124, 185-187: *sed possessus est ab Assyrio, qui cepit eum et dominatus est illius iure victoris, et hoc passus est, quoniam conuerti noluit, nec agere paenitentiam.* c. Hier. In Osee, p. 124-125, 192-194: d. Hier. In Osee, p. 125, 197: *...principes, siue robur exercitus...* e. Hier. In Ezechielem, lib. 3, cap. 9, linea 626: *principes populi iuxta numerorum librum in quo capita populorum principes esse dicuntur.* f. Hier. In Osee, p. 123, 196-201: *Cumque consumpserit gladius electos et principes, siue robur exercitus, et deuorauerit uel capita uel consilia eorum, ut non possint aliquod inuenire praesidium, tunc plebs miserabilis quae ad me reuerti noluit, meum ad se reditum praestolabitur. Et sero aget paenitentiam, hostibus cuncta uastantibus.*

1 humeris]in hu. S 2 mea]magna T | omnium]om. BGLMk | hominum]om. A 3 patrem]me B 5 ut]et M | assumpta]assumo G | dedique]dedi a.c. L 9 quem hic]hic que T | loquitur Dominus]~M 10 habeat]habeant k | ipse est rex eius]capiet eum AST, a.c. G | ac]a A; hac T; om. L 10-11 per hoc]om. L; posthac k 11 hoc]hac G | captus]captivus captus ST 12 Quare]Qua in re B | autem]om. B; s.l. S 14-16 Cepit ... intreat]om. T 15 sit]om. Bk | nec]vel Gk | medias]in me. S 16 hostis]hostes a.c. S 16-17 interficere subauditur]~BLMk 17 robustiores]robustos M; robur ST 18 comedet]comedit A 20 meus]om. G | advenerit]venerit BLk 22 sero]sexu T | hostibus]+que B 23 reditum]remedium a.c. T | reverti]converti BLMk, p.c. G | optabit]captabit BGLMk 24 non]s.l. L | iam]om. BGLMk | est]om. BGLMk

- 1 *autem imponetur ei simul, quod non auferetur.* Illis scilicet, qui remanserint ceteris Assirio mucrone truncatis, ponetur iugum gravissime servitutis, quod non auferetur^a, quia usque hodie adhuc servi permanent in montibus persarum et medorum. Potest hoc et ad tempora Romanorum referri, quia tunc Iudei ultima et
- 5 perpetua sunt captivitate damnati.

- XI, 8. Quomodo dabo te, Ephraim, protegam te, Israel?** id est, non protectione dignus. Affectu pii patris hic Dominus loquitur ad Israel. *Quomodo, inquit, dabo te?* id est, quomodo potero te dare in captivitatem sine meo dolore? quomodo *te protegam*, id est, quid tibi faciam et qua arte te corripiam, et quomodo te meo
- 10 auxilio denudabo^b sine maximo cordis dolore? Hic enim loquitur velut pater pius, qui hunc incorrigibilem filium adhibet verbera. *Quomodo dabo te? ut Adama*, subaudis: *dabo te. Ponam te ut Seboim*, id est, licet non sine dolore, tamen tradam te et redigam in pulverem et in solitudinem vertam et delebo usque ad cineres et favillas, sicut deleui Adama et Seboim^c et reliquas civitates sodomorum. Notandum
- 15 quod ubi contra duas tribus loquitur Dominus per prophetas, non Adama ponitur et Seboim, sed Sodoma et Gomorra. Unde in Isaia legimus: Audite verbum Domini, principes sodomorum: percipite legem Dei nostri, populus Gomorre. Et Dominus in evangelio discipulis: Tolerabilius erit Sodome et Gomorre quam civitati que non receperit vos. Et ad Hierusalem Ezechiel loquitur: Iustificata est Sodoma ex te^d.
- 20 Quando autem ad decem loquitur tribubus, non Sodoma et Gomorra, sed ceterae ponuntur civitates illis subiectae, propter hoc videlicet, quia licet decem maiores essent numero, preminebant tamen due dignitate quadam templi et sacerdotii. Ideoque gravius peccaverunt quam decem, quae his omnibus carebant et insuper ab Hierusalem longe erant remoti. Similiter Sodoma et Gomorra maiores fuerunt

a. Hier. In Osee, p. 125, 203-205: *...imponet eis, qui derelicti fuerint de populo, - rege eorum ac principibus Assyrio mucrone truncatis, - iugum grauisimum servitutis, et imponet pariter quod non auferetur iuxta litteram...* b. Hier. In Osee, p. 126, 254-255: *quomodo te meo auxilio denudabo? Quid tibi faciam? Qua arte te corripiam?* c. Hier. In Osee, p. 126, 259-261: *Ponam itaque et uertam te in solitudinem, et delebo usque ad cineres ac favillas, sicut deleui Adama et Seboim.* d. Hier. In Osee, p. 127, 284-293: *Notandum quoque quod ubi contra Iudam dicitur, id est populum Dei, non Adama ponitur et Seboim, sed Sodoma et Gomorra. Legimus enim in Esaia: Audite legem Dei, principes Sodomorum (Is I, 10); et: attendite uerbum Domini, populus Gomorrhae (Mt X, 14-15). In euangelio quoque ciuitas, quae apostolos non receperit, excutientibus eis pulverem pedum suorum, dicitur de ea, quod in die iudicii tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhae, quam ciuitati illi. Et ad Hierusalem prophetalis sermo dirigitur: Iustificata est Sodoma ex te (Ez XVI, 52).*

1 imponetur]imponitur a.c. G 1-2 Illis...auferetur]om. S BGLMk 2 ponetur]imponetur T 6 non]num A 7 dignus]dignum L; +eius S; +es T | Affectu]More BGLMk 8-10 quomodo te...dolore]om. G 9 id est]et BLM 10 denudabo]denubo a.c. G | dolore]dolori a.c., dolores p.c. G | hic]hinc T | velut]quasi BGLMk 11 qui...verbera]om. BGLMk | hunc]om. S; habens T | filium]+verbis ST | Adama]Ada a.c., Adame p.c. G; ama S 12 ut]sicut BGLMk 13 redigam]+te BGLk | vertam]vastam BGLMk | delebo]debo A 14 favillas]favillam GM | Adama]Adame a.c. G | et(1°)]om. M 15 loquitur Dominus]~BGLMk | prophetas]prophetam T 17 legem]+Domini BLk | nostri]vestri M 19 receperit]reperit a.c. G | vos]om. T | loquitur]om. BGLMk 20 ad]om. BGLMk 21 illis]illi A k 22 numero]nomen A 23 decem]+tribubus M | carebant]om. A 23-24 ab Hierusalem longe]lo. ab Hi. M

- 1 in scelere, quia nequitiam horum, que ceteris principabatur. Subiecte quoque secute sunt, ideoque gravius erit illis. Similiter gravius erit duabus tribubus, que etiam in templo Domini coluerunt idola, quam decem. Servus enim, qui scit voluntatem Domini et non facit, plagis vapulabit multis^a. Unde ecclesiastici viri, si iisdem
- 5 quibus heretici sceleribus continentur, nequaquam Adame et Seboim, que inferiores sunt, sed Sodome et Gomorre, que maiorum criminum esse dicuntur, cruciatibus subiacebunt^b. *Conversum est in me cor meum pariter, conturbata est penitudo mea*, id est, monstrata est mea voluntas paterno affectu, quia statim, ut locutus sum, adversum te malum et crudelem protuli sententiam tetigit me pietas vincente
- 10 miseriordia, veluti austeritatem iudicis pietas mitigat patris. *Statim, ut locutus sum, me Ephraim et Israel, sicut Adama et Seboim positurum, mea commota sunt viscera et penituit me meum quondam populum delere perpetuo^c*. Sic enim loquitur hic Dominus: Veluti si quilibet vestrum cuidam dicat: Occidam te et statim penitentia ductus subiungat: Mea culpa, quia taliter locutus sum adversum te.
- 15 **XI, 9. *Non faciam furorem ire mee***, id est, de mea clementia non mutabor, ***ut disperdam Ephraim***, si tamen penitentiam agere voluerit. Unde sequitur, ***Non convertar***, a mea scilicet clementia ad crudelitatem, ***ut disperdam Ephraim***, id est, populum decem tribuum: *non enim percutio ut disperdam in perpetuum, sed ut emendem. Crudelitas quippe mea penitentie et pietatis occasio est^d. Quoniam Deus*
- 20 ***ego sum, et non homo, in medio tui sanctus***. Homo ad hoc percutit ut perdat, ad hoc irascitur ut vindicet, cuius iudicium supplicium est. Deus autem ad hoc flagelat ut corripiat, ad hoc corripit ut emendet. Quod vero sequitur: ***In medio tui sanctus***, taliter est intellegendum: Si penitentiam agere volueris, in medio tui ero et habitabo tecum et salvabo te. ***Et non ingrediar civitatem***. Ad hoc scilicet ut puniam, sicuti

a. Lc XII, 47: b. Hier. In Osee, p. 127, 296-301: *et servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit eam, uapulet multis. Vnde et ecclesiastici viri, si iisdem quibus haeretici sceleribus continentur, nequaquam Adamae et Seboim, quae inferiores sunt, sed Sodomae et Gomorrhae, quae maiorum criminum esse dicuntur cruciatibus subiacebunt.* c. Hier. In Osee, p. 126. 265-268: *Statim ut locutus sum, me Ephraim et Israel sicut Adama Seboimque positurum, mea commota sunt viscera. Paenituit me meum quondam populum delere in perpetuum...* d. Hier. In Osee, p. 126-127, 270-273

1 nequitiam]nequitia BGLMk | horum]eorum M | que]om. GLM | principabatur]principabantur ST | Subiecte]Subvincte T 3 enim]s.l. L | scit]sit a.c. T 4 plagis]om. A | Unde]+et ST | iisdem]hisdem BS; isdem T GLM 5 quibus]+et GL | sceleribus continentur]~BGLMk 6 maiorum]maiolem S | esse dicuntur]sunt BGLMk | cruciatibus]cruciabitur A 7 penitudo]plenitudo A; penitendo a.c. T 8 mea]s.l. B | id est]om. ST | paterno]non T 11 me]om. T 12 populum delere]~A 13 quilibet]quidam ST | vestrum]nostrum ST | cuidam]cuiquam B; quidam k 16 disperdam]disperda A BG | tamen]in me BGLMk | agere voluerit]egerit BGLMk 17 a mea scilicet]~T | crudelitatem]credulitatem A 18 tribuum]+voluerit S 19 emendem]emendum T | occasio est]occasionem G 19-20 Deus ego]~M 20 Homo(2°)]Malus homo ST 21 est]om. T 21-22 flagelat ut corripiat, ad hoc]om. B | ad hoc flagelat ut corripiat, ad hoc corripit ut emendet]ad hoc corripit ut emendet., ad hoc flagellat ut corripiat k 23 est intellegendum]~T | volueris]volueritis M

1 iudices, quia non sum unus de his qui in urbibus habitant et humanis legibus vivunt^a. Iudei hanc sententiam taliter intellegunt: Si penitentiam egeris, non ingrediar civitatem gentium, sed tecum morabor. Aliter: Duas civitates sepe legimus, unam videlicet quam cepit a Cain, alteram Abel: una malorum est, altera iustorum^b. Non ergo ingreditur Dominus civitatem Cain, quam parricida extruxit, que ex scelere et sanguine fabricata est, sed in civitate Abel perpetuo manet^c. Possumus hec eadem ad hereticos referre, deceptumque ab eis populum. Dicitur ergo hereticis *quod, nisi penitentiam egerint, ponantur sicut Adama et Seboim, ut nullam spem habeant salutis. Rursumque clementissimus pater dicit se mutare suam sententiam et penitere quod talia sit locutus, ut illos quoque ad conversionem et ad penitentiam provocet. Non faciam, inquit, in furore meo, non disperdam Ephraim, quantum, inquit, in me est, quantum ego cupio, si errorem veritate correxerit, si me magis amaverit quam principes hereseos. Deus enim ego sum, et non homo: lapsis manum porrigam, errantes ad salutem vocabo et quia sanctus sum, propterea non ingrediar civitatem conciliabula et urbes hereticorum: foras exeuntes de urbibus suis libenter recipio; in civitates illorum non ingrediar*^d.

XI, 10. Post Dominum ambulabunt. Vox prophete, acsi diceret: Quia tanta est misericordia Domini, ut eis peccantibus veniam polliceatur et prospera repromittat^e: post Dominum ambulabunt, id est, eum imitabuntur conversi ad illum. Quasi leo rugiet, quia ipse rugiet et formidabunt filii maris. Leo, quando famem patitur, magnum emittere solet rugitum, ad cuius vocem omnes bestie et volatilia pavent, stantque fixo gradu^f. Domini itaque rugitus fuit comminatio captivitatis, quando ait: *Sicut Adama ponam te et ut Seboim*^g, de quo et Amos dicit. *Dominus de Sion rugiet et de Hierusalem dabit vocem suam*^h. Vel etiam rugitus illius terror intellegitur

a. Hier. In Osee, p. 127, 274-276: non sunt unus de his, qui in urbibus habitant, qui humanis legibus vivunt... b. Augus. De Civitate Dei, lib. 15, cap. 5, linea 32 y ss.: quod autem inter cain et abel, inter duas ipsas civitates, Dei et hominum, inimicitias demonstravit. c. Hier. In Osee, p. 127, 279-280: in huiusmodi urbem Dominus non ingreditur, quae scelere et sanguine ac parricidio fabricata est. d. Hier. In Osee, p. 127-128, 303-314 e. Hier. In Osee, p. 128, 333-334: Domino prospera pollicente, populus conuertetur ad eum... f. Hier. In Osee, p. 129, 351-335: Natura leonum esse dicitur; ut cum infremuerint et rugierint, omnia animantia contremiscant, et fixo gradu se mouere non possint: tantus pavor est, tanta formido g Os XI, 9 h. Am I, 2

1 qui]que A; quae k 2 taliter]ita BGLMk | intellegunt]intelligent a.c. G 3 civitates]civitas a.c. S 4 quam]que GL | a]om. BGMk | Abel]a Babel TL; a Abel S 5 Dominus]dicens Bk | Cain]eam k | ex]et A | scelere] ex celere T 5-6 et sanguine]om. BGLMk 6 Abel]+iusti ST 8 spem habeant]~T 9 suam]om. ST 10 ad conversionem et ad penitentiam]~BGLMk 12 correxerit]correxerit a.c. B; corripuerit ST | amaverit]amaverit a.c. B 13 hereseos]hebreos a.c. T 14 vocabo]revocabo S B | civitatem]civitates A, p.c. G; civitatum BLMk 15 urbes]urbes B 17 Dominum]Deum M | Vox]Vos a.c. G | prophete]+est L | tanta]tantum S 18 eis]etiam BGLMk | veniam]venie A | polliceatur]pollicetur G, a.c. L 19 Dominum]Deum M 21 emittere solet rugitum]so. ru. em. BGLMk | volatilia]volatilie A 22 Domini]Dei B 23 ut]sicut BGLMk | dicit]dixit A | rugiet]om. T 24 suam]suum G

1 gentibus incussus, ut Iudeorum solveretur captivitas. Rugitus quoque illius fuit, quando presens in carne, ait: *Omnis arbor que non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur*^a. Ad hanc enim vocem, quando verus leo infremuit, etiam falsus leo, qui est, iuxta apostolum Petrum, adversarius noster, illico conticuit^b. Rugiit etiam quando dixit: *Tunc dicet rex his qui ad sinistris erunt: Discedite a me, maledicti, in ignem eternum*^c. Erit autem hic rugitus perfectus et apertus, quando veniente eo ad iudicium, non solum homines, sed etiam angeli pavebunt. Unde subditur: *et formidabunt filii maris*, hoc est, filiis huius seculi mare enim sepe presens seculum significat^d.

10 **XI, 11. Et volabunt quasi avis ex Egipto et quasi columba de terra Assiriorum et collocabo eos in domibus suis.** Iudei hec omnia adhuc ventura prestolantur. Nos autem, qui iam transacta cognoscimus, dicamus, quia de Egipto et de Assiriis, hoc est, ab oriente, ab occidente, aquilone et meridie^e, fideles ad fidem convolant Christi simplicitatem et innocentiam columbe imitantes, ut postmodum possint audire de potestate demonum, ut collocentur in domibus suis, hoc est, in celestibus mansionibus, in sinu videlicet Abraham, Isaac et Iacob. Si autem ad hereticos specialiter hoc referre volumus, audita voce leonis, iudicium damnationis eius comminantis, qui fuerant nati ex amaribus aquis hereticorum, assument pennas et volabunt quasi avis vel quasi columba de terra Assiriorum^f, id est, demonum, vel de Egipto, id est, merore tribulationis a quibus liberati habitent in domibus suis, hoc est, in fide Ecclesie^h.

20 **XI, 12. Circumdedit me in negatione Ephraim et in dolo domus Israel,** id est, negavit me Ephraim, hoc est, Ieroboam idola colens et deitatis honorem mihi non reddidit. Israel quoque deludere me voluit, faciens idola, quasi in ipsis aliquid esset divinum. **Iudas autem testis descendit cum Deo et cum sanctis fidelibus.** Tradunt

a. Mt VII, 19 b. Hier. In Osee, p. 129, 358-359: *Cum uerus leo infremuerit, falsus leo qui est iuxta apostolum Petrum, adversarius noster, illico conticescet...* c. Mt XXV, 41 d. Greg. In Librum Regum expositionum libri VI, lib.: 5, cap.: 56, linea: 1411: *Mare quippe hoc saeculum designat.* e. Hier. In Osee, p. 128-129, 343-345: *Nos iam transacta conuincimus, quia et de Aegypto, et de Assyriis, hoc est: ab oriente et occidente, et ab aquilone et meridie uenerunt...* f. Hier. In Osee, p. 129, 363-366: *...qui in amaritudine et salsis haereticorum aquis aues ex Aegypto, et quasi columba de terra Assiriorum,...* g. Pasc. Rad. Expositio in Matheo. Libri XII, CM 56, lib.: 4, linea: 2864: *...fidei ecclesiam que est domus Dei.*

24-1 terror intellegitur...quoque illius]om. T 4 apostolum Petrum]~B 5 etiam]+et L | ad]a S LM 7 veniente]adveniente ST M | homines]homine B | etiam]om. S | etiam angeli]~GLk 8 subditur]+el volabunt quasi avis ex Egipto et quasi columba de terra Assiriorum: et collocabo eos in domibus suis A | filii(2°)]in A 9 significat]designat AT 10-11 et volabunt quasi avis ex Egipto et quasi columba de terra Assiriorum et collocabo eos in domibus suis]om. A 12 qui]quia BGLk; +et ST | cognoscimus]cognovimus M | de(1°)]et de BG 13 est]om. p.c. G | ab occidente]et oc. Bk; oc. GLM | meridie]+cotidie ST 14 audire]avolare A 16 Abraham]Abrahe GLM | autem]+hoc B 17 specialiter]om. B | hoc]om. B | referre]ferre S | eius]eis T 18 comminantis]comminantes k | amaribus]maris L 20 merore]memore G | tribulationis]retributionibus G | a]et A 22 negatione]generatione a.c. s.l. G; negotiatione Bk | domus]domis G 24 deludere]deinde M | me]om. BGLMk | voluit]revoluit M | aliquid esset]~BGLMk 25 divinum]divinitatis BGLMk | testis]tetis T | Deo]Domino T | sanctis]suis T | fidelibus]s.l. G

1 hebrei: quia, cum egrederentur filii Israel de Egipto et esset eis ex una parte mons
altissimus, ex alia mare Rubrum, ex tertia vero hostes, et ita inclusi undique
tenerentur, ceteris tribubus dubitantibus et in Egyptum redire volentibus, solus Iudas
ingressus est mare, unde et regnum meruit accipere. Hoc est itaque quod hic dicitur
5 Iudas testis subdicitur verborum Dei descendit cum Deo in mare videlicet ceteris
trepidantibus et cum sanctis fidelibus^a Moysen, Aaron et Mariam. Aliter decem
tribubus idola colentibus Iudas, hoc est, due tribus, que habebant templum, legem,
prophetas, testis verborum Domini, cuius precepta servabat, descendit cum Deo, id
est, semetipsum humilians, Domini vestigia secutus est et hoc cum sanctis fidelibus,^b
10 hoc est, cum eis qui in fide permanserunt vel certe cum patribus quorum opera
imitabatur. *Circumdant heretici Dominum in mendacio, immo in negatione.*
Quicquid enim loquuntur, negant, immo mendacium est: et circumdant eum in dolo
sive in impietate domus Israel, dum universa que simulant, artificioso sermone
componunt et impietatem contra Deum loquuntur. Iudas autem, hoc est, vir
15 *ecclesiasticus, non superbit, non inflatur tumore heretico, sed humiliatur cum Deo*
et cum sanctorum choro fidelis est^c. Sive testis fidelis est et robustus, dum edificat
domum suam supra petram, que nulla tempestate quatiatur^d.

XII, 1. Ephraim pascit ventum et sequitur estum. Narrat historia Manahen,
regem Israel, pace facta cum Assur, ab Egiptiis auxilium postulasse. Hoc est itaque
20 quod hic dicitur, *Ephraim pascit ventos*, id est, vana spe decipitur^e, fiduciam ponens
in homine. *Et sequitur estum*, id est, pergit ad Egiptum, que in meridiana mundi
parte sita est. *Tota die mendacium et vastitatem multiplicat. Tota die*, id est, omni
tempore, *mendacium*, hoc est, idola et vastitatem calamitatis scilicet atque
afflictionis sibi multiplicat et eversionem suis urbibus preparat. *Et fedus cum*

a. Hier. In Osee, p. 129-130, 379-388: Tradunt Hebraei huiusmodi fabulam: In exitu Israelis ex Aegypto, quando ex alia parte mons, ex alia Rubrum mare, et ex alia Pharaonis cingebat exercitus, et inclusus populus tenebatur, ceteris tribubus desperantibus salutem, et aut reuerti in Aegyptum, aut bellare cupientibus, solus Iuda fideliter ingressus est mare, unde et regnum meruit accipere. Et hoc esse quod nunc dicitur: Iudas testis sermonum Dei, et astipulator ac uindex descendit cum Deo in mare, et inter sanctos fuit fidelissimus, ut uerbis iubentis crederet Dei. b. Hier. In Osee, p. 130, 393-395: Iudas autem, hoc est duae tribus, quae habebant templum, legem, prophetas, et seruabant praecepta legalia, erant testes, gradientesque cum Deo et cum sanctis fideles. c. Hier. In Osee, p. 130, 403-410 d. Hier. In Osee, p. 130, 410-411 e. Hier. In Osee, p. 131, 7-9: Sacra narrat historia, Manahen regem Israel, pace facta cum Assur, ab Aegyptiis auxilium postulasse; et hoc est quod nunc dicitur: Ephraim pascere uentos, id est: spe vana se decipere,...

1 una parte]~G 2 altissimus]+et BG | mare Rubrum]~M | vero]om. M | undique]om. BGLMk 3
tenerentur]traderentur BGLMk | tribubus]tribus G | solus]om. BGLMk 4 hic]s.l. T 4-7 ingressus... Iudas]om.
BGLMk 7 tribus]atribus a.c. G | que]qui Bk | habebant]habitant Bk 8 cum]s.l. T | cum Deo]mg. L 8-9 id est]vel
M 9 secutus]+est S BGLMk 10 hoc]id ST | fide]fine BGLMk | permanserunt]pertransierunt Bk 11
imitabatur]imitabantur S | Dominum]Deum ST | negatione]negotiatione BM 12 dolo]dolis BGLMk 13 sive]id
est BLk, a.c. G; semen M 14 Deum]Dominum AS 16 Sive]Sine L 17 suam]om. A k 18 Ephraim...estum]om. p.c.
B | pascit]poscit a.c. T | narrat]+in A 19 est]om. S | itaque]ita L 20 Ephraim]Israel S | ventos]uentum ST BLk |
id]hoc BGLMk 21-22 mundi parte]~BGLMk 22 et vastitatem multiplicat]mu. et va. GM | vastitatem]vastitate L
23 hoc]id BGLMk | scilicet]videlicet BGLMk | atque]et BGLMk 24 cum]videlicet cum B; +videlicet k

- 1 Assiriis iniit tempore scilicet Manahem, sicut supra dictum est, qui misit eis, id est, Assiriis, munera ut sibi eos federaret^a. Et oleum in Egiptum ferebat. Postquam enim fedus cum Assiriis iniit et sibi Sennacherib coniungere non potuit sed cognovit eum adversum se venire, misit munera pharaoni. Inter que etiam oleum ei direxit, quod
- 5 clarissimum ac pretiosissimum nascitur in Samaria, porro in Egipto non reperitur^b. Tentemus hec eadem hereticis coaptare. Ephraim pascit ventum, id est, suis operibus demones letificat. Et sequitur estum, qui contrarius est floribus, et germinantia cuncta disperdit. Unde et Septuaginta ventum urentem ponunt. Tota die mendacium, hoc est, falsam doctrinam et vastitatem, hoc est, interitum sibi suisque
- 10 multipliat, dum proprio errore non est contentus, sed multos sibi discipulos vanitatis adgregat^c. Fedus quoque cum assyriis iniunt, id est, cum demonibus pacem habent quorum voluntati obsequuntur et oleum in Egiptum ferunt, quia cum sint in tenebris erroris, scientiam spiritus sancti se habere mentiuntur, quem non merentur, qui extra Ecclesiam sunt^d.
- 15 **XII, 2. Iudicium ergo Domini cum Iuda.** Captivitatis scilicet atque miseriarum, quia decem tribubus pro peccatis suis captivatis, non egit penitentiam, sed insuper peius operatus est^e, intantum, sicut Ezechiel propheta manifestat, ut vinceret sorores suas sceleribus suis^f. Et visitatio, id est, magnitudo tormentorum et flagella atque supplicia, super Iacob, id est, super duas tribus, que ex semine eius orte sunt. Iuxta
- 20 vias eius et iuxta adinventiones eius reddet ei, id est, qualia fecit, talia recipiet. Non enim fortuito tantum errore deceptus et humana concidit fragilitate, sed inquisivit et adinvenit in quibus peccaret^g.

XII, 3. In utero supplantavit fratrem suum. Veteris hic recordatur historie, ut et Dei misericordia erga Iacob et illius contra Deum duritia cognoscatur, quoniam, cum

a. Hier. In Osee, p. 131, 11-14: *Et dum huc illucque discurrat, vastitatem et euersionem suis urbibus praeparare. Annon est vastitas atque mendacium, pepigisse foedus cum Assyriis, et oleum tulisse in Aegypto?* b. Hier. In Osee, p. 131, 15-18: *Licet quidam arbitrentur quod nequaquam in Aegypto oleum gignitur, et pretiosissimum missum esse ab Ephraim, cuius terra Samaria olei fertilissima est.* c. Hier. In Osee, p. 131, 23-28: *Spiritu igitur pessimo sequuntur kauswna, id est ariditatem, siue uentum urentem, qui contrarius floribus est et germinantia cuncta disperdit, tota die inania uacuaque sectatur, nec proprio errore contentus est, sed multos discipulos, immo comites suae uanitatis errorisque multiplicat.* d. Agus. Enarrationes in Psalmos, Ps. 10, par. 1, linea 3 y ss. e. Ier. VII, 26 f. Ez XVI, 51: *vicisti eas sceleribus tuis et iustificasti sorores tuas.* g. Hier. In Osee, p. 133, 69-74: *Visitacionem autem uocat flagelia atque supplicia, ut qui Ephraim reddidit, quod merebatur, Iudae quoque, qui de Iacob ortus est semine, reddat iuxta uias et iuxta adinventiones suas, qui non tantum fortuito errore deceptus est et humana concidit fragilitate; sed inquisiuit et adinuenit in quibus peccaret et rueret.*

1 iniit]+videlicet GLM | tempore]om. BGLMk | scilicet]om. BGLMk 2 federaret]foederarent k | ferebat]ferebant GM | enim]om. T BGLk 3 non]om. GLM 4 oleum ei]-BGLMk | direxit]dixerit S BGLM 6 Tentemus]Temptamus M | hec]om. S | coaptare]quo aptare S; captare a.c. T 7 demones letificat]-BGLMk 9 falsam]falsorum A 10 errore non est]no. es. er. Bk 11 vanitatis]vastitatis T | adgregat]congregat M | iniunt]ineunt Bk 12 habent]inter A; om. ST | ferunt]fert A 13 merentur]mereretur A 15 atque]et BGLMk 15-16 scilicet...captivatis]mg. S 16 captivatis]captivatis a.c.G 17 sicut]sic T 18 sceleribus suis]mg. A | suis]om. T 19 que]qui L 21 fortuito]fortuito ST | errore deceptus]concidit BGLMk | deceptus]+est S 23 utero]vento a.c. T | et]om. BLGMk 24 contra Deum duritia]du. co. de. BGLMk | Deum]Dominum S | duritia]om. A | cognoscatur]cognoscit a.c. T

- 1 adhuc esset in utero Rebecce, supplantavit fratrem suum Esau, non utique fortitudine propria, sed Dei dispositione, qui eum sibi fidelem providebat futurum patriarcham^a. *Et in fortitudine sua directus est cum angelo.* Quando missus est a patre suo in Mesopotamiam vel quando ad torrentem iam hoc adversum angelus tota nocte luctatus est^b, a quo benedictionem accipiens, audivit: *Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prevalebis?*^c

XII, 4. *Et invaluit ad angelum:* Precibus impetrans, ut sibi benedictionem daret. *Et confortatus est.* Ipsius benedictione quem vicerat, quando dictum est illi: *Non vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum^d. Flevit et rogavit eum.* Flens rogavit eum quando dixit, *Non dimittam te nisi benedixeris mihi^e.* Ista est enim lucta, quam gessit cum angelo, precibus tenens illum, ut sibi benediceret, non viribus corporis. *In Bethel invenit eum.* Ordo preposterus est. Prius enim matris patrisque consilio adquiescens, dum fugeret a facie fratris sui, invenit angelum in Bethel, quando submittens lapidem capiti, obdormivit; ibique angelos Dei vidit ascendentes et descendentes et Dominum innixum scale audivit dicentem sibi: Iacob, Iacob, noli timere, ego sum Deus patrum tuorum: descende eroque tecum et reducam te. Quam ob causam vocavit nomen loci illius Bethel, id est, domus Dei^f. Ibi locutus est nobiscum in patre scilicet nostro, dicens illi: *Terram in qua dormis, tibi dabo et semini tuo^g.*

- 20 XII, 5. *Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale eius*, id est, hoc memoriale nominis sui dedit illi, ut diceretur Israel, hoc est: vir videns deum^h. Quod nomen huc usque retinent filii eius. Ipso enim suo nomine, quod ab angelo ei impositum est, semper nominis Dei recordatur, a quo et ita vocaturⁱ.

a. Hier. In Osee, p. 133, 74-80: ...ueterisque recordatur historiae, ut et Dei misericordia erga Iacob, et illius contra Deum duritia cognoscatur. Dum adhuc esset in utero Rebeccae, supplantavit fratrem suum Esau, non utique fortitudine propria, qui sentire non poterat; sed misericordia Dei, qui cognoscit et diligit eos, quos praedestinavit. b. Hier. In Osee, p. 133, 83-84: ...quando ad torrentem Iacob aduersum angelum tota nocte pugnavit. c. Gen. XXXII, 28 d. Gen. XXXV, 10 e. Gen. XXXII, 26 f. Gen. XXVIII, 6-19 g. Gen. XXVIII, 13 h. Hier. In Naum, cap. 2, linea 72; Hier. Liber quaestionum hebraicorum in Genesim, p. 52, linea 8; Hier. Liber interpretationis hebraicorum nominum, p. 63 linea 22; idem, p. 74, linea 15; idem, p. 76, linea 20. i. Hier. In Osee, p. 133, 92-94: ...ex quo tempore usque ad praesens, nominis eius quod illi ab angelo et a Deo impositum est, memoria perseuerat.

1 suum]om. T 2 dispositione]dispensatione T | providebat]sciebat B; putabat GLMk 3 est(1°)]om. k | est(2°)]om. BLM 4 ad]a a.c. T | iam hoc]ordanis ST | angelus]angelos ST | iam hoc...nocte]cum Iacob tota nocte angelus Bk; Iacob tota nocte angelus tota nocte G; Iacob tota nocte angelus LM 5 fortis]om. G 9-10 Flens rogavit eum]om. BGLMk 10 est]om. T | est enim]~k | lucta]luctatio BGLMk 11 illum]eum M | non]+fuit add. s.l. T | corporis]operis BGLMk 12 Prius]Primum ST | matris patrisque]patris matrisque BGLMk | consilio]consilium A 13 invenit]om. k | invenit angelum in Bethel]an. in Be. invenit B 14 lapidem]capidem a.c. G 15 Dominum innixum scale audivit]au. Do. submixum scale BGLMk | Iacob, Iacob]Iacob T 15-16 Iacob...tuorum]om. B 16 Deus]Dominus L | et]om. L | te]om. T 17 vocavit]vocavi G | illius]om. B | Ibi]Et ibi BLk 20 Et]om. BGLMk | memoriale]+nomen B | hoc]in hoc S 21 nominis]nomini a.c. G 22 huc]om. BGLMk | usque]+nunc BGLMk | eius]Israel BM | Ipso]Ipsi BGLM; Ipse k | ab]om. S, s.l. T 23 Dei]Domini T | recordatur]recordaretur M

- 1 **XII, 6. *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris.*** Apostropham facit propheta ad Iudam: Cum hec, inquit, ita se habeant tu, o Iuda, converteris ad Dominum Deum tuum, penitentiam agendo et in eum fideliter credendo^a. Quod tunc impletum est, quando una die crediderunt tria millia, alia quinque et deinceps multa millia^b.
- 5 ***Misericordiam et iudicium custodi et spera in Domino Deo tuo semper.*** Primum scilicet tibi ipse miserere, iuxta quod scriptum est: *Miserere anime tue placens deo^c,* deinde etiam aliis misericordiam impendere stude, iuxta illud: *Facite vobis amicos de Mamona iniquitatis^d* et cetera, deinde etiam custodi iudicium discretionis inter bonum et malum, Deum et diabolum^e: et cum utrumque feceris, spera in Deo tuo, semper bonis operibus ad maiora proficiendo^f. Possumus hec eadem, que de Iuda dicuntur, referre ad quemlibet ecclesiasticum virum, qui a Domino corripitur, quod non sit pristinorum in se beneficiorum eius memor, sed quotidie peccatis peccata consociet, que sint autem ipsa beneficia exponit: Cum te, inquit, nascentem Ecclesia parcuriret, supplantasti Esau, id est, Iudeum sive gentilem populum tuum, et eius accepisti primogenita et in fortitudine tua directus es cum angelo vel vincens malignos spiritus vel roboratus benedictionibus angeli et invaluisti contra angelum, id est, precibus tibi eum esse fecisti adiutorem, ut prevaleres etiam contra homines. Postquam autem habuisti victoriam, flevisti et rogasti angelum Domini, et peccatorum veterum recordatus, invenisti eum in Bethel, hoc est, in domo Dei, que
- 15 est Ecclesia, sive secundum septuaginta in domo òn, id est, doloris et lacrimarum ac penitentie. Et ut sciremus qui esset iste Iudas, ibi inquit, hoc est, in Ecclesia locutus est nobiscum, hoc est, nobis christianis. Et ex eo tempore Christi censemur nomine et ipso dirigente corrigimur. Itaque, o vir ecclesiastice, qui appellaris Iudas et confitens, convertere quotidie per penitentiam ad Deum tuum et si forte peccaveris^g,
- 20

a. Hier. In Osee, p. 133, 94-96: *Cum haec ita se habeant, et tu, o Iuda, imitare parentem tuum, plora et roga Dominum exercitum, et ad eum convertere.* b. ¿He IV, 4? c. Ecli XXX, 24 d. Lc XVI, 9 e. Hier. In Isaiam, lib.: 15, cap.: 56, par.: 1, línea: 9: *Si enim cogitationes sanctorum iudicia sunt et exercitatos sensus ad discretionem boni ac mali habere debemus, cur non omni tempore custodiamus iudicium.* f. Hier. In Osee, p. 133, 96-97: *Custodi misericordiam et iudicium, et cum utrumque feceris, spera in Deo tuo semper, bonis operibus ad maiora proficiens* g. Hier. In Osee, p. 134, 105-124: *Possumus Iudam ecclesiasticum virum intellegere, qui a Domino corripitur, quod non sit pristinorum in se beneficiorum eius memor, sed cotidie peccatis peccata consociet, et exponit quae sint ipsa beneficia. Cum te, inquit, nascentem in fide Ecclesia parturiret, supplantasti Iudaeum sive gentilem fratrem tuum, et eius accepisti primogenita; et in fortitudine tua directus es cum angelo, uel uincens aduersarias fortitudines, uel roboratus benedictionibus angeli, qui ipse est Deus, et inualuisti per figuram contra angelum, ut inualesceres contra homines, et confortatus es. Cumque esses uictoriam consecutus, fleuisti et rogasti angelum Domini, et peccatorum ueterum recordatus, inuenisti eum in Bethel, hoc est in domo Dei, quae est Ecclesia, sive in domo wn , doloris et lacrimarum et paenitentiae. Et ut sciremus quis esset iste Iudas, ibi, inquit, locutus est nobiscum, hoc est nobis Christianis, et ex eo tempore usque in praesentem diem, Christi censemur nomine, et ipso dirigente corrigimur. O itaque, uir ecclesiastice, qui appellaris Iudas, et confitens, conuertere cotidie per paenitentiam ad Dominum tuum; et si forte peccaueris, imitare prophetam dicentem: Laboraui in gemitu meo (Ps VI, 7)...*

1 Dominum]om. LM 3 penitentiam]penitentia L 4 quinque]+milia T BLk 6 scilicet]om. BGLMk | ipse]om. BGLMk 7 stude]studeto ST 9 utrumque]iterumque A | in]+Domino BLk | Deo]Domino GM 11 quemlibet ecclesiasticum]~BGLMk | ecclesiasticum]ecclesiarum T 12 in se]om. BGLMk | peccatis peccata]-BLk | peccata]om. GM; peccato S 13 sint]sunt GM | autem]etiam BGLMk | ipsa]ista T | te]om. G; in te M | nascentem]+in fide ST 14 parcuriret]parcuret a.c. G | id est]subaudis BGLk; scilicet M | populum]fratrem ST | tuum, et]om. BGLMk 15 accepisti]acceptis BLk, a.c. G; +ibi M | primogenita]primogenitis BLk | in]s.l. S | cum]contra BGLMk | angelo]angelum BGLMk 17 ut]om. GLk 19 que]quod L 20 òn]Domini T; onon BL; on M; Oven k 21 qui]quem BL; quis k | qui esset]quia et a.c. G; quem et M | esset]et L; sit k | Iudas]+significet B 22 hoc est]id est BLk 23 dirigente]dirigentur L; diligenter S | appellaris]+Israel T 24 Deum]Dominum Deum T

- 1 convertere ad Deum tuum, quemadmodum agebat propheta clamans: Laboravi in
gemitu meo et cetera^a. Serva etiam Dei mandata; fac in aliis misericordiam, ut et ipse
misericiordiam consequaris. Spera quoque in Deo tuo semper sive adpropinqua Deo
iugiter, ut omni tempore in virtute proficiens ac propinquans Deo tuo semper^a.
- 5 XII, 7. Chanaan, in manu eius statera dolosa. Monuerat Iudam superius, ut
converteretur ad Dominum Deum suum et misericordiam atque iudicium servans,
speraret in Domino semper: nunc ad Ephraim, hoc est, ad decem tribus sermo
convertitur, que Canaan appellantur, non per naturam, sed per imitationem, iuxta
illud quod loquitur Daniel ad presbyterum, qui utique de semine Iude erat^b: Semen
10 Canaan et non Iuda, species decepit te. Et in Ezechiel ad Hierusalem dictum legimus:
Pater tuus amorreus et mater tua cethea^b. Stateram dolosam interpretatur Ephraim,
contra illud: Sit tibi equus modius iustusque sextarius. Calumniam dilexit, id est,
non solum habuit stateram iniquam ac dolosam, sed etiam calumniam dilexit, id est,
oppressionem pauperum, quos per potentiam exspoliavit^c.
- 15 XII, 8. Et dixit Ephraim: verumtamen dives effectus sum. Nunc manifestius ponit
quis sit iste Canaan, id est, decem tribus, que dixerunt: Dives effectus sum, id est,
omnibus temporalibus bonis abundo. Et est sensus: Non curo undecunque hec mihi
congregaverim, cum tamen habeam quod possideam. Hoc morbo laborant multi, quia
divitias, quas habent, pauperibus non erogant, nec pro his Deo gratias agunt, de
20 quibus scriptum est^e: Divitie congregatae igni comburentur^h. Non enim fiunt illis
redemptio, cum scriptura dicat: Redemptio anime viri proprie divitieⁱ, et Dominus in
evangelio: Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis et cetera^j. Inveni idolum
mihi. Ipsas divitias, quibus erat reffectus, idolum appellat. Sicut enim gulosis Deus
venter est, ita et avaris aurum idolum est^k. Vel certe veraciter hoc dicunt, quia idola

g. ver p. 117. a. Hier. In Osee, p. 134, 126-130: *sed Dei serva mandata, fac in alios misericordiam, ut ipse misericordiam consequaris. Iudicium verum iudica, ut in quo iudicaveris, iudicetur de te. Et spera in Deo tuo semper, siue adpropinqua Deo tuo iugiter, ut omni tempore in uirtute proficiens, adpropinques Deo tuo.* b. Hier. In Osee, p. 134-135, 138-144: *Monuerat Iudam ut conuerteretur ad Dominum Deum suum, et misericordiam seruaret atque iudicium, et speraret in Domino semper, siue adpropinquaret ei iugiter. Nunc ad Ephraim, hoc est ad decem tribus sermo conuertitur, quem uocat Chanaan, iuxta illud quod loquitur Daniel ad presbyterum, qui utique erat de semine Iuda: Semen Chanaan et non Iuda, species decepit te (Dn XIII, 56). Et in Hiezechiel a Hierusalem dictum legimus: Pater tuus Amorrhaeus, et mater tua Cethaea (Ez XVI, 3).* c. Hier. In Osee, p. 135, 150-154: *Dicit autem Chanaan, hoc est Ephraim, habere in manu sua stateram dolosam, siue iniquam, iubente scriptura: Aequa sint tibi pondera; et non solum haber stateram iniquam ac dolosam, sed diligere calumniam, et oprimere homines per potentiam.* g. Hier. In Osee, p. 135, 155-159 h. Is XXXIII, 12: *et erunt populi quasi de incendio cinis spinae congregatae igni comburentur.* i. Prov XIII, 8: *Redemptio animae viri divitiae suae* j. Lc XVI, 9 k. Hier. In Osee, p. 135, 165-166: *Sicut autem gulosi et luxuriosi uenter Deus est, ita et auarus adorat auri idolum;...*

1 agebat]aiebat T B 2 et cetera]om. BGLMk | aliis]alios M | et(2°)]om. T M 3 quoque]om. B | Deo(1°)]Domino Deo BGLMk | Deo(2°)]+a A 4 ut]in BGLMk | ac]ut M | ac propinquans]adpropinquans A; apropinques G 6 converteretur]convertetur S | Deum]om. T 7 Domino]+Deo suo BGLMk | ad(1°)]om. T | hoc]id BGLMk 9 Iude erat]~S; erat semper Iude T 10 Iuda]Iude ST 11 Cethea]Scethea T | stateram]statera M | dolosam]dolosa M | interpretatur]ter A; inter BLk; contra a.c., inter p.c. G; om. M 15 ponit]exponit B 16 quis]qui G | sit]om. S 18 quod]quos S | multi]multa T 19 Deo gratias]~T 20 igni]igne T | comburentur]comburent A 22 et cetera]om. BGLMk 23 reffectus]refertus a.c. B

1 pro Deo colebant. ***Omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem quam peccavi.*** Sensus est: Quicquid peccavero, quia divitias habui, ab his qui meo auxilio indigent, non mihi imputabitur^a. Quia enim meis bonis indigent, non me pro peccatis meis accusabunt, quin potius laudabor ab illis, sicut scriptum est: *Et qui iniquam gerit, benedicetur^b.* Hec enim duo, divitiae scilicet et famulorum ambitio, accusatione carent. Divitum enim plurimi sunt amici. Hec omnia hereticis aptantur, in quorum manu est statera dolosa: quia quoscunque possunt, fraudulenter decipiunt. Calumniam quoque diligunt, dum innocentes persequuntur, et per potentiam opprimunt; qui postquam alios deceperint, solent dicere: Divites facti sumus discipulorum multitudine, que nos sequuntur. Invenimus idolum nobis, idcirco enim vel maxime hereses componuntur, ut devorent domos viduarum, que semper discunt, et nunquam ad scientiam veritatis perveniunt. Et pulchre ait: *Inveni idolum mihi. Omnia enim hereticorum figmenta idola sunt et ab impietate gentilium nihil differunt solentque dicere: Quicquid fecero, quicquid egero mihi non poterit imputari. Habeo enim divitias meas, argumenta philosophorum, habeo multitudinem populi, quam qui aspexerit non me peccare arbitrabitur^c.*

XII, 9. *Et ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti.* Sensus est: te letante in scelere et gloriante in multitudine divitiarum, intantum, ut diceres: *Dives effectus sum, inveni idolum mihi,* licet graviter peccares, ***ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti,*** quando serviebas pharaoni et edificabas de luto et paleis civitates, adhuc tribuo tibi locum penitentiae^d; unde subditur: ***Adhuc sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.*** Dies festivitatis scenophegiam vocat, que septimo a pascha mense celebrabatur, et in memoriam sue egressionis de terra Egypti, habitabant filii Israel in tabernaculis. Sicut, inquit, eo tempore de

a. Hier. In Osee, p. 135, 171-173: *Et est sensus: quicquid peccavero, si habuero diuitias ab his, qui meo indigent auxilio, mihi non poterit imputari,...* b. Ps IX, 24 c. Hier. In Osee, p. 135-136, 174-197: *Diuitum enim amici multi. Vnde et ad haereticos hoc ipsum refertur. Chanaan quippe interpretari potest: quasi mouentes. Et nota quod dixerit: quasi mouentes, non mouentes, illos quos temptauerint. Sed quia fundati sunt supra petram, nullo possunt turbine concuti, nec pedum suorum mutare uestigium. In istiusmodi Chanaan manu, hoc est operibus, statera dolosa est et iniqua; quicquid enim haereticus loquitur, Dei iustitiam non habet, plenum est doli et fraudium; unde et calumniam diligunt, dum deprimunt innocentes, siue opprimunt eos per potentiam. Opprimitur pauper ecclesiasticus uerbositate et argutiis haereticorum, qui postquam aliquos deceperint, solent dicere: Divites facti sumus, habemus plurimam multitudinem; discipulorum turba nos sequitur; inuenimus idolum uel refrigerium nobis. Idcirco enim uel maxime haereses componuntur, ut devorent domos viduarum, quae semper discunt, et nunquam ad scientiam perueniunt ueritatis. Et pulchre, inueni, ait, idolum mihi (cfr. II Tim 3, 7). Omnia enim haereticorum figmenta idola sunt et simulacra gentilium; nec multum differunt in impietate, licet in nomine discrepare uideantur. Solentque dicere, quicquid fecero, quicquid egero, mihi non poterit imputari; habeo enim diuitias meas, argumenta philosophorum, habeo populi multitudinem, quam qui aspexerit, me peccare non arbitrabitur.* d. Hier. In Osee, p. 136-137, 206-212: *Tu quidem tanta peccasti, ut laetareris in scelere, et multitudinem peccatorum putares esse diuitias, et dicens: dives effectus sum, inueni idolum mihi; omnes labores mei peccata mea inuenire non poterunt. Ego autem Dominus Deus tuus qui te eduxi de terra Aegypti, quando seruebas Pharaoni, et aedificabas de luto et paleis ciuitates, adhuc tribuo tibi locum paenitentiae,...*

1 mihi]om. ST 3 meis bonis]~k 4 iniquam]iniqua AST k 5 gerit]egerit BGLMk | famulorum]servorum M 6 Divitum]Dicti B; Dictu GLM; Diviti k 8 quoque]om. T | dum]Dominum A | innocentes]nocentes A 10 discipulorum multitudine]~BGLMk | que]qui BGLMk | sequuntur]sequitur ST | enim]om. BLk; s.l. G 11 vel]vero. B; om. M 14 solentque]solent itaque BLk 15 meas]magnas T 16 peccare arbitrabitur]~BGLMk | non me peccare]me pe. non T | arbitrabitur]arbitratur ST 17 qui eduxi te de]ex k 17-18 te letante]tale tante GM 18 et gloriante]~M 23 celebrabatur]celebratur k 24 habitabant filii Israel in tabernaculis]in ta. ha. fi. Is. BGLMk; fi. Is. in ta. ha. ST | inquit]~enim T | de]~tempore A

1 Egipto te liberavi et in tabernaculis per quadraginta annos habitare feci, sic nunc faciam, educens te de captivitate, ut in diebus etiam festivitatis scenophegie more patrum, in tabernaculis sedeas, si tamen feceris, que precepi^a.

5 **XII, 10. Et locutus sum super prophetas**, hoc est, per prophetas, ut per Moysen, per Isaiam, Ieremiam et ceteros. **Et ego visionem multiplicavi**. Unde Isaias dixit: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum^b*. Et Daniel: *Aspiciebam in visu noctis et ecce filius hominis veniebat^c*. Sicut videntes prophete appellabantur, ita dicta illorum appellantur visiones Nam et quid ipsi loquebantur, videbant, hoc est, spiritualiter intelligebant. **Et in manibus prophetarum assimilatus sum**. Ut Adam tipum illius tenuit, qui dormiens ex suo latere formavit Evam, ut Christus in cruce Ecclesiam^d. Sicut Ionas, unde Dominus: *Sicut fuit Ionas in ventre ceti^e*; sic David, qui stravit Goliath, sic Isaac, pro quo aries est immolatus, ad eos quoque, qui ab hereticis seducti sunt, dicitur ut revertantur ad Dominum, qui magis vult penitentiam peccatoris quam mortem. Ipsum enim esse qui eos eduxerit de terra Egipti, id est, de tenebris et errore gentilium, credi oportet. Et ne forsitan peccati memores tardius revertantur: Adhuc, inquit, sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis, ut quod fecit baptisma, hoc faciat penitentia et habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est, in Ecclesiis, de quibus dicitur: Plantati in domo Domini, in atriis Dei nostri floreunt. Et ne putent heresiarces et principes erroris sui Dei locutos spiritu: Ego sum, inquit, qui locutus sum ad prophetas et non ad magistros vestros et ego visiones multiplicavi et in manu prophetarum eorum, qui sunt in Ecclesia constituti, assimilatus sum^f.

a. Hier. In Osee, p. 137, 214-220: *Diem festivitatis scenophegiam uocat, septimo mense, quintadecima die mensis, quando de Aegypto egressi sunt filii Israel. Sicut, inquit, eo tempore te de Aegypto liberaui, et habitasti in tabernaculis ad terram sanctam, et ad locum templi ire festinans; sic etiam nunc educam te de tribulatione et angustiis et imminente captivitate, si tamen feceris quae praecepi.* b. Is VI, 1 c. Dn VII, 13 d. Caesarius Arelatensis, *Sermones*, sermo 169, cap. 2, linea 5: *dormit adam, et de latere eius tollitur costa fabricatur eva: inclinato capite dormivit in cruce christus, et de latere eius formatur ecclesia* e. Mt XII, 40 f. Hier. In Osee, p. 137-138, 239-252: *Ad eos quoque qui ab haereticis seducti sunt, dicitur ut revertantur ad Dominum, qui mauult paenitentiam peccatoris, quam mortem; ipsum enim esse qui eos eduxerit de terra Aegypti, id est de tenebris et errore gentilium. et ne forsitan peccati memores tardius revertantur; adhuc, inquit, sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festiuitates; ut quod facit baptisma, hoc faciat paenitentia, et habitent in tabernaculis Saluatoris, hoc est in Ecclesiis, de quibus dicitur: Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri floreunt (Ps. XCI, 14). Et ne putent haeresiarchas et principes erroris suis, Dei locutus spiritu: Ego sum, inquit, qui locutus sum ad prophetas, et non ad magistros uestros; ego uisiones multiplicauit, et in manu prophetarum meorum qui sunt in Ecclesia constituti, assimilatus sum.*

1 te]om. T | per quadraginta annos]om. ST | feci]precepi ST | sic]+et BLk 3 patrum]+tuorum BGLMk | sedeas]+more patrum tuorum A | tamen]tantum BLk 4 super]per a.c. G | hoc]id BGLMk | hoc est per prophetas]om. T | per prophetas, ut]om. M 5 unde]+et A | dixit]om. BGLMk; dicit ST 7-9 Sicut...intelligebant]om. BGLMk 9 spiritualiter]per spiritum sanctum ST 10 Christus in cruce]crucis Christi ST 10-11 in cruce ecclesiam]ec. in cr. BGLMk 11 sicut(1°)]+fuit BL; sic GM; sic et ST | ceti]+tribus diebus et tribus noctibus ST | sic]sicut BLk 12 sic]sicut BLk | est immolatus]~BLk | ab]om. BGLMk 13 hereticis]hereticos BGLMk | seducti]secuti BGLMk | Dominum]Deum BLk 14 de terra Egipti]de Egipto BLk; om. GM 15 errore]errorem L 17 hoc]om. B | faciat]+et BGLMk | habitent]habitant A 18 atriis]+domus T BGLMk 19 heresiarces]haeresiarchas k | erroris]errores S 20 qui]om. T 21 eorum]om. S; meorum T

1 **XII, 11. Si Galaad idolum, frustra errant in Galgal bubus immolantes.** Galaad et mons est et civitas iuxta eundem montem sita trans Iordanem in tribu Gad, de qua superius legimus: Civitas operantium idolum, supplantata sanguine. Galgal vero in tribu Iuda prope Bethel, de qua supradictum est: Omnis nequitia eorum in Galgal.
 5 Quia ergo et decem tribus, que significantur per Galaad et due, que exprimuntur per Galgal, in eisdem locis idola colebant^a, recte dicitur: Si Galaad idolum et cetera, id est, si decem tribus idola colunt, que templo, sacerdotibus et Dei religione carent, tamen tu, o Iuda, frustra Dominum dereliquisti et in Galgal idola veneraris, cum habeas templum, sacerdotium et cetera, que ad verum ritum pertinent. Porro boves, vitulos appellat. Nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri, remanebunt subauditur et relinquentur absque cultura illis in captivitatem ductis, sicuti tumuli de lapidibus et arenis congregati^b.

XII, 12. Fugit Iacob in regionem Sirie. Historiam geneseos tangere propheta videtur, loquens de fuga Iacob, qui fugit ad Laban avunculum suum in regionem Sirie, de quo et supra dixerat: In utero supplantavit fratrem suum et in fortitudine sua directus est cum angelo. Et servivit Israel, hoc est, ipse Iacob, in uxore, propter uxorem, Rachel scilicet, septem annis pascens oves Laban, avunculi sui. Et in uxore servivit, pro Lia videlicet alios septem^c.

XII, 13. In propheta eduxit eum Dominus de Egipto et in propheta servatus est.
 20 Quia de Iacob et Israel historiam texere ceperat, coniungit patri filios dicens: In propheta eduxit eum Dominus de Egipto, in Moyse videlicet, quo monente egressi sunt de terra Egypti. Vel certe, si altius hec volumus intelligere, Dominus, id est, Deus pater, in propheta, hoc est, in Christo, populum suum de tenebris infidelitatis

a. Hier. In Osee, p. 138, 269-274: Galaad ciuitas operantium idolum, supplantata sanguine (Os. VI, 8), falsi sun dii et peruersa religio, et est trans Iordanem ubi duae tribus habitant, Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, ergo et Galgal de qua hoc eodem propheta legimus: Omnis malitia eorum in Galgala, quae est post tergum Bethauen (Os IX, 15); quicumque idola colunt... b. Hier. In Osee, p. 138, 278-281: Ergo et decem tribus et duae pari idololatriae errore deceptae sunt, et altaria eorum sicut acervi et tumuli de lapidibus congregati, siue de arenis. Cumque et illi et hi in captiuitatem fuerint abducti, arae quondam eorum absque cultoribus testudinum uel tumulorum habebunt similitudinem. c. Hier. In Osee, p. 139, 306-316: subito historiam Geneseos de Iacob legisse se meminit: In utero supplantauit fratrem suum et in fortitudine sua directus est cum angelo; et inualuit ad angelum et confortatus est; fleuit et rogauit eum: in Bethel inuenit eum et ibi locutus est nobiscum (Os XII, 3-4). Iste igitur Iacob non frustra ab angelo confortatus est; sed quia tota nocte pugnavit, et uicit aduersarium, ut ex hoc fratrem disceret non timere, cuius metu in Syriam fugeret ad Laban auunculum suum, et seruiuit in uxore Rachel septem annis; et pro Lia oues soceri Laban eodem annorum spatio custodiuit.

1 Galaad(1°)]Galgal p.c. T | idolum]+tamen BL; +ergo k | bubus]bobus LM 2 et(1°)]om. M | montem]mundum a.c. G 4 prope]iuxta M | qua]quibus B 5 per]s.l. S 6 eisdem]iisdem A k; hisdem BG; isdem LM | Galaad]Galgal S 8 tu]om. B | Dominum]Deum BGLMk | in]om. M 8 veneraris]ueveraris G 10 remanebunt subauditur]-BLk 11 relinquentur]relinquetur B | cultura]culturas A | ductis]ductus A 12 congregati]congrati G 13 regionem]regione S | tangere propheta]-M 14 regionem]regione S 16 uxore]uxorem ST; +id est BGLMk 17 scilicet]om. M | Laban]om. BGLMk | uxore]uxorem ST B 18 Lia]alia A Bk | alios]annis B | alios septem]-M 19 propheta]+videlicet M; +autem k 21 quo]s.l. T 22 id est]om. M 23 hoc]id BGLMk | est]+in Moise quo monente egressi sunt G

1 eduxit. Porro in propheta isdem populus servatus est, quando pro peccato vituli,
 Domini ira seviente, prostratus coram eo dixit: Aut dimitte eis aut dele me de libro
tuo^a et cetera, quousque responsum est ei: *Dimisi iuxta verbum tuum^b. Non errabit,*
qui supplantatorem Iacob et Israel videntem Deum in typo Domini dixerit
 5 *precessisse et Rachel primum sterilem atque formosam, quam plurimum dilexit*
Iacob, significare Ecclesiam: Liam autem lippientibus oculis atque fecundam,
Sinagoge sacramenta monstrare et quod ipse credentium populum eduxerit de
tenebris huius seculi et ad dulcissima Iordanis, id est, baptismi fluenta pervenerit^c.

XII, 14. Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis. Sensus
 10 est: Cum ergo Ephraim, id est, omnes decem tribus de egiptia servitute liberaverim,
multaque bona illi concesserim, provocavit me, qui sum natura dulcissimus, in suis
amaritudinibus, id est, fecit me amarum et cegit reddere vindictam. Et sanguis eius
super eum veniet, id est, ipse erit causa mortis sue, id est, propter peccatum suum
 15 Saulem interfecisse nuntiabat, dicit: Sanguis tuus super caput tuum^d. Et opprobrium
eius restituet ei Dominus suus, id est, vindictam blasphemie qua dixisti: Isti sunt
dii tui, qui te eduxerunt de terra Egipti^e, faciet Dominus super te venire. Semper
heretici clementissimum Dominum ad iracundiam provocant et, qui mavult
 20 sanguis eorum, quo et suum et multorum effuderunt sanguinem, veniet super capud
eorum, et obprobria quibus Domino blasphemaverunt, restituet eis Dominus suus,
non quo eorum Dominus sit, sed qui quondam Dominus eorum fuit^f.

a. Ex XXXII, 32: *aut dimitte eis hanc noxam aut si non facis dele me de libro tuo* b. Nu XIV, 20 c. Hier. In Osee, p. 140, 320-327 d. Hier. In Osee, p. 140, 331-338: *Cum ergo Ephraim tanta praestiterim, ut nudum et exsulem et solum, diuitem Dominumque reducerem, et multorum filiorum parentem, deseruit me Ephraim, immo ad iracundiam prouocauit; et amaritudine sua amarum fecit esse qui dulcis sum. Vnde sanguis eius super eum ueniet, id est: ipse erit causa mortis suae, secundum id quod David loquitur ad eum, qui Saulis nuntiauit interitum, et a se regem Israel caesum esse memorabat: Sanguis tuus super caput tuum (II Reg. I, 16).* e. Ex XXXII, 8 f. Hier. In Osee, p. 140, 345-352: *Semper haeretici ad iracundiam prouocat clementem Deum, et eum qui mavult paenitentiam peccatoris quam mortem, duritia cordis sui punire compellunt; et sanguis eorum, quo et suum et multorum effuderunt sanguinem, ueniet super caput eorum; et opprobria quibus Dominum blasphemauerunt, restituet eis Dominus suus, non quod eorum Dominus sit, sed quia quondam Dominus eorum fuit.*

1 isdem]idem BGLMk 2 seviente]se eveniente a.c. G; serpiente a.c. L | prostratus]postratus a.c. G 3 est]om. S 4 supplantatorem]supplantarem A; supplantorem a.c. T | Deum]Dominum A | Domini]om. M | dixerit]dixent G 5 primum]primo BGLMk 6 Liam]a Liam A | autem]om. B 7 sacramenta]sacramentum T 8 tenebris huius seculi]hu. se. te. MN^l | dulcissima]lucidissima BLk; lucissima G | Iordanis, id est, baptismi fluenta]Io. fl. id est, baptismum BGLMN^lk 10 ergo]ego A BGLMk | omnes]om. MN^l 11 multaque...provocavit]om. T | natura]om. ST 13 sue]eius BGLMN^lk 14 ad eum]ei T | se]om. B 15 dicit]dixit MN^l 16 eius]om. GL | restituet]constituet GMN^l | Dominus]+Deus L | suus]tuus k | qua]quia T 17 tui]+Israel MN^l | faciet]faciat S | venire]devenire A 18 mavult]magis vult BLMN^lk; maius vult S, a.c. T 19 duritiam]duritia BLk 20 effuderunt]effuderint A | capud]om. BGLMk 20-21 capud eorum]-T 21 eorum]eos BGLMN^lk | quibus]a qu. S | Domino]Dominum BLMN^l | blasphemaverunt]blasphemabant BLMN^lk; blasphemabant G | Dominus]+Deus BGLMk | quo]quod k 22 qui]quod k

1 **XIII, 1. Loquente Ephraim horror invasit Israel. Loquente Ephraim**, hoc est, Ieroboam, filio Nabath, de tribu Ephraim, et precipiente ut idola colerent, **horror**, id est, timor nimius **invasit Israel**, intantum ut Deum derelinqueret et idolis sacrificaret. Unde subditur: **Et deliquit in Baal**, idolo scilicet Sidoniorum, qui et
5 ipse est Bel^a. **Et mortuus est**, infidelitate perdens eum, qui dicit: *Ego sum vita*^b. Scriptum est enim: *Anima que peccaverit ipsa morietur*^c.

XIII, 2. Et nunc addiderunt ad peccandum. Peccatum idololatrie peccato copulantes, **feceruntque sibi conflatile**, id est, vitulum, **de argento suo**, ut scilicet haberent ipsi quoque suos vitulos, **quasi similitudinem idolorum**. Quia enim rex
10 habebat deos aureos, ipsi, hoc est, populi subiecti, secundum suam possibilitatem in similitudinem illorum fecerunt sibi deos argenteos^d. **Factura artificum totum est**, id est, opus hominis est non Dei. **His ipsi dicunt: Immolate homines, vitulos adorantes.** His idem cultoribus idolorum ipsi, hoc est, principes et sacerdotes, qui
15 populum docere debuerant, dicunt^e **immolate homines, vitulos adorantes**. Sicut verbi gratia fecit Manasses et multi alii, de quibus scriptum est: *Immolaverunt filios suos et filias suas demonibus*^f. Acsi apertius diceret: Vos, cultores idolorum, quia hostie non suppetunt, filios et filias vestras idola vobiscum colentes, id est, vitulis immolate. Sin autem, ut quidam volunt, demones loquuntur ad populum: Immolate
20 homines, vitulos enim defecerunt. Ostenditur ingluvies eorum, qui sanguine victimarum aluntur et holocaustorum fumo, quod, deficientibus hostiis, homines sibi cupiunt immolari, quorum non solum interitu, sed et cruore letantur^g.

a. Hier. In Hiere, cita:¿?: *idolum sidoniorum est sive babylonium et vicino nomine appellatur bel.*; Hier. In Osee, p. 21-22, 164-165: *fecerit idola baal daemone sidoniorum, sive, ut quidam rectius arbitrantur, babylonio, ex quo et bel dicitur* b. In XIV, 6 c. Deut XXIV, 16; IV Reg XIV, 6; II Par XXV, 4; Ez XVIII, 20 d. Ex XXXII, 31: *feceruntque sibi deos aureos*; Ex XXXII, 31 (en Cypriano y Augustín): *fecerunt sibi deos aureos et argenteos*; o cita la Vetus o confunde Ex XXXII, 31 y Ex XX, 23: *non facietis me cum deos argenteos nec deos aureos* e. Hier. In Osee, p. 141, 28-29: *Quibus ipsi dicunt, id est sacerdotes et principes qui populum bona docere debuerant:...* f. Ps CV, 37 g. Hier. In Osee, p. 141, 36-41: *Sin autem ut quidam uolunt, daemones loquuntur ad populum: Immolate homines, uituli enim defecerunt, ostenditur ingluuies eorum, qui sanguine uictimarum aluntur, et holocaustorum fumo; quod deficientibus hostiis, homines sibi cupiant immolari, quorum non solum interitu, sed et cruore laetantur.*

1 horror invasit Israel. Loquente Ephraim]om. A | horror]error GMN^l; +nimius S | hoc]id BGLMN^lk 1-2 hoc est... Ephraim]om. T 3 derelinqueret]derelinquere T 4 sacrificaret]imolaret MN^l | idolo]idola p.c. L 5 infidelitate]in infidelitate ST MN^l 7 nunc]tunc A | idololatrie]idolatrie ST LM 8 suo]om. MN^l 10 hoc]id BGLMN^lk 11 sibi deos]~S | sibi]s.l. T | deos]+aureos et MN^l | argenteos]argentos L artificum]artificium a.c. G 12 est]om. k | Dei]Deus ST | his]hiis N^l 13 idem]isdem ST 13-14 His...adorantes.]om. BGLMN^lk 14 dicunt]om. S 16 demonibus]demoniis N^l | Acsi apertius]Ac diapertui a.c., Acsi apertui p.c. G | apertius]aperte BGLMk 17 id est]isdem T GM; hisdem S N^l | vitulis]vitulos A; idolis M 19 vitulos]vitules G; vituli S | defecerunt]deferunt BGLMN^lk 20 sibi]om. BGLMk 21 et]s.l. N^l

1 **XIII, 3. Idcirco erunt quasi nubes matutina et sicut ros matutinus**
pertransiens: sicut pulvis turbine raptus ex area et sicut fumus de fumarario. Quia,
inquit, homines pro vitulis, immo vitulis immolaverunt et adoraverunt vitulos,
idcirco erunt quasi nubes et cetera, que omnia videntur ad tempus et cito esse
5 desinunt. Nubes enim et ros sole adveniente fugantur et exsiccantur, pulvis quoque
de area raptus et fumus de fumarario in tenues auras dissolvitur^a. Unde est: **Sicut**
deficit **fumus**, deficient. Et est sensus: sicut hec quatuor subito dilabuntur, sic illi
subito ducentur in Assirios. Unde supra dictum est: **Sicut mane transit, pertransiit**
rex Israel^b. Nubi autem matutine et rori et pulveri heretici comparantur, de quibus in
10 epistola catholica legimus: Hi sunt nubes sine aquis. Habent enim speciem
prophetarum et nubium apostolicarum, ad quas Dei veritas pervenit, sed non habent
aquas, id est, gratiam spiritus sancti, de quo Dominus dicit^c: Qui credit in me,
flumina de ventre eius fluent aque vive^d.

15 **XIII, 4. Ego autem Dominus Deus tuus.** Fui subauditur, ex quo te eduxi **de**
terra Egipti et Deum absque me nescies. Refert nunc quid prestiterit illis, educens
eos de Egipto per manum Moysi, quando ait illis: Attende, ne forte comedas et
satureris et obliviscaris Dei tui, qui te eduxit de terra Egipti et cetera. Non enim alius
Deus preter me et non est qui possit salvare alius^e.

20 **XIII, 5. Ego cognovi te,** id est, dilexi. Sicut enim nescire Dei, reprobare est, sic
cognoscere, diligere est atque eligere. Unde Moysi dicitur: Novi te ex nomine^f, id est,
specialiter pre ceteris elegi. **In deserto in terra solitudinis,** te subauditur cognovi,
ubi scilicet non erat messis vel vinee nec etiam arbores frugifere, sed rerum omnium
penuria^g.

a. Hier. In Osee, p. 142, 62-71: *Quia, inquit, homines pro vitulis immolauerunt, et adorauerunt vitulos; idcirco erunt quasi nubes matutina, et sicut ros mane pertransiens, sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus de fumarario. Quae omnia videntur ad tempus et subito dilabuntur iuxta illud quod dixerat:...* b. Os 11, 1 c. Hier. In Osee, p. 143, 92-97: *Et huic locustae et nubi matutinae et rori et pulveri haeretici comparantur, de quibus et in epistola catholica dicitur: Hi sunt nubes sine aquis. Habent enim speciem prophetarum, et nubium apostolicarum, ad quas Dei veritas pervenit; sed non habent aquas, id est gratiam Spiritus sancti, dicente Domino in evangelio: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae vivae.* d. In VII, 38 e. Hier. In Osee, p. 144, 129-132: *etiam nunc quid eis praestiterit, refert: ego Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, qui tibi mandavi per Moysen; attende, ne forte comedas et satureris, et obliviscaris Dei tui, qui eduxi te de terra Aegypti, non est enim alius Deus praeter me, et qui possit salvare, nullus est alius.* f. Ex XXXIII, 12 g. Hier. In Osee, p. 144, 140-143: *Neque enim per tantam eremi vastitatem, ubi non solum fruges et arbores vineaeque, sed nec herba quidem gignitur, et nullae aquae ardorem temperant solis...*

1 matutinus]mane a.c. B 2 et]om. ST | fumus]+et G 3 pro]om. BGLMN^lk | vitulis(2°)|vitulos uni vitulo B; +uno vitulo L | immo vitulis]om. MN^l | immo]imo uno vitulo k 4 omnia videntur]~L 6 dissolvitur]dissoventur B; dissolvuntur LMN^lk | est]+illud MN^l 7 deficit]om. A; deficiunt BG | hec]he LM, hae k | subito]subicio S | subito dilabuntur]~T 8 ducentur]+in captivitatem MN^l; dicuntur a.c. T | transit]pertransit ita pertransit BGLMk | pertransiit]pertransiet ST 9 Nubi]Nube MN^l 10 legimus]legitur ST | Hi]Hii MN^l | speciem]species S MN^l 12 sancti]om. N^l 14 tuus]+ex terra Aegypti k | fui]s.l. G | te eduxi]~k 15 terra Egipti]Egipto BGLMN^lk; terra T | nescies]nescires N^l; +et praeter me non est salvator k | quid]que L | educens]educes A 16 manum]manu S | Attende]Attendite B 16-17 et obliviscaris]ne forte ob. BGLMN^lk 17 terra Egipti]Egipto MN^l | Non]+est S N^l 19 Ego]Et ego T | sic]si a.c. T 20 Unde]+et BGLMN^lk 21 te subauditur cognovi]su. co. te BGLMN^lk 22 erat]erant k | vinee]vince A | etiam]+vel A | frugifere]fructifere MN^l

1 **XIII, 6. *Iuxta pascua sua adimpleti sunt***, id est, licet esset ibi indigentia omnium bonorum, dedi illis manna de celo, aquarum fontes produxi de petra durissima^a. *Et saturati elevaverunt cor suum*, id est, in superbiam erexerunt se repleti manna, carnibus et potu spirituali. *Et oblitii sunt mei, cuius beneficiorum memores esse*
 5 *debebant, secundum illud quod scriptum est^b: *Incrassatus est dilectus et recalcitravif^c**. Neque enim per tantam eremi vastitatem, ubi non solum fruges et arbores vineeque, sed ne herba quidem gignitur et nulle aque ardorem temperant solis, per quadraginta annos poterat Israel ad terram pervenire Iordanis, nisi Dominus omnia prestitisset. Hereticos quoque eduxit Dominus de tenebris
 10 *infidelitatis, ubi serviebant pharaoni et ducibus eius precepitque eis in Ecclesia, ut alium nescirent Deum nisi eum, qui est creator omnium et novit salvare quos fecit. Ipse cognovit eos et pavit in terra solitudinis, ut possint dicere: Dominus pascit me et nihil mihi deerit. Deditque eis panem de celo, quem in Egipto nunquam comederant et aquas de sequenti eos petra; petra autem, iuxta apostolum, erat*
 15 *Christus. Impletique pane Scripturarum Divinarum et saturati, elevaverunt contra creatorem cor suum et alterum sibi finxerunt Deum, obliviscentes Dei, qui preceperat eis, ut legis verba ante eo oculos religarent et in manibus haberent, ne unquam obliviscerentur Dei sui^b*.

20 **XIII, 7. *Et ero eis quasi leena et sicut pardus in via Assiriorum. Leena raptis catulis ferocior est omnibus bestiis, pardus quoque varius non minoris est sevitie^d***. Et est sensus: cum traditi fuerint hostibus et ducti in captivitatem, ego, qui semper erga illos clementissimus extiti, ferocitatem omnium bestiarum adversus eos exeram. Unde et protinus subditur:

a. Hier. In Osee, p. 144, 135: *dedi tibi manna de caelo, et aquarum fontes produxi de petra durissima*. b. Hier. In Osee, p. 144, 139-149: *et oblitii sunt eius, cuius beneficiorum memores esse debebant. Neque enim per tantam eremi vastitatem, ubi non solum fruges et arboresque vineaeque, sed nec herba quidem gignitur, et nullae aquae ardorem temperant solis, quadraginta annis poterat Israel ad terram pervenire Iordanis, nisi Dominus omnia praestitisset. Haeticos quoque eduxit Dominus de terra Aegypti, de domo servitutis, et de camino ferreo; qui primum serviebant regi Pharaoni et ducibus eius; praecepitque eis in ecclesia, ut alium nescirent Deum nisi eum qui creator est omnium, et novit salvare quos fecit. Ipse cognovit eos et pavit in terra solitudinis; ita ut possint dicere: Dominus pascit me et nihil mihi deerit (Ps XXII, 1-2); in loco pascuae ibi me collocavit, super aquam refectiois educauit me. Deditque eis angelorum panem manna de caelo, quod in Aegypto nunquam comederant, et aquas de sequenti eos petra. Petra autem iuxta apostolum Christus est, qui comederunt et adimpleti sunt, et cibos Domini non tulerunt. Quibus idem apostolus loquitur: *Iam saturati estis, et iam divites facti estis; sine nobis regnatis, atque utinam regnaretis, ut et nos regnaremus vobiscum*(I Cor IV, 8). Comederunt enim in sanctis scripturis panem qui de caelo descendit, et cum David dixerunt: *Incerta et occulta sapientiae tuae manifestati mihi. Impletique et saturati eleuauerunt contra Creatorem cor suum; et alterum sibi finxerunt Deum, quicquid biberant et comederant, suis meritis, non Dei misericordiae deputantes. Idcirco oblitii sunt Dei, qui praeceperat eis, ut legis verba religarent inter oculos et in manibus, atque in fimbriis palliorum, ne unquam obliuiscerentur Dei sui*. c. Deut XXXII, 15 d. Hier. In Osee, p. 145-146, 178-182: *Aiunt qui de bestiarum scipsere naturis, inter omnes feras nihil esse ursa saevius cum perdidit catulos, uel indiguerit cibis...**

1 esset]esse A k | ibi]sibi T 2 dedi]det S 3 elevaverunt]elaverunt a.c. G 4 potu]potibus T | spirituali]spiritualibus T 5 debebant]debeant A | illud]om. B 6 recalcitravif]recalcitrauit T | Neque]Non MN^l | solum]sum T | fruges]+sed BGLk 7 ne]nec BLMN^lk, p.c. T 8 annos]+non N^l 9 prestitisset]+eis ST 11 est creator]~MN^l | omnium]+populorum BGLMN^lk 12 cognovit]cognovi MN^l | eos]om. BGLMN^lk | pavit]pavi GMN^l | pascit]pascet MN^l 13 deerit]+in loco paschue ibi me collocavit ST | Deditque]Dedit T 13-14 nunquam comederant]~BGLk 14 sequenti]consequente BLk 15 scripturam divinarum]~N^l | divinarum]divitiarum BGLMk 16 cor]om. T 17 preceperat]praecesserat k | ut legis]om. T | eo]om. BGLMN^lk 18 obliviscerentur]obliviscentur T 20 sevitie]servitiae a.c. L 21 et ducti]om. T | erga]om. ST 22 illos]illis ST | eos]illos N^l | exeram]exteram A 23 et]om. T

1 **XIII, 8. Occurram eis quasi ursa raptis catulis et disrumpam interiora iecoris eorum.** Aiunt qui de bestiarum scripsere naturis inter omnes feras nihil esse urse seivius cum perdidit catulos vel indiguerit cibis^a; et est sensus: quia in corde adversum me superbientes cogitaverunt malitiam et blasphemias protulerunt, 5 convertar eis in omnes bestias, id est, in omnem ferocitatem, et disperdam et conteram per Assirios atque interiora cordis eorum disrumpam, id est, vitalia cordis illorum auferam. **Et consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.** Ac si diceret: Tante iniquitatis sunt, ut etiam positi in captivitate, sevitiam meam merito sentiant. **Consumam ergo eos ibi,** veluti leo predam devorat, **bestia agri scindet eos,** 10 Sennacherib scilicet vel diabolus in deserto huius seculi habitans. Notandum quod qui in evangelio credentibus loquitur: *Venite, ad me omnes, qui laboratis* et cetera^b, usque: Onus meum leve est, nunc per prophetam incredulis et nolentibus agere penitentiam, leena, pardus, ursa et leo efficitur^c.

15 **XIII, 9. Perditio tua, Israel, tantummodo in me auxilium tuum.** Id est, tu ipse es causa perditionis tue. Pro quo alia habet translatio: Pereas Israel, qui in tantum impietatis descendisti profundum, ut solius Dei salveris misericordia^d. In me est enim tantummodo auxilium tuum, si penitentiam egeris, non ex te.

20 **XIII, 10. Ubi est rex tuus? Maxime nunc te salvum faciat in omnibus urbibus tuis.** Ironice ad eos divinus sermo profertur, qui contra Dei voluntatem elegerunt sibi regem, de cuius fortitudine presumentes, victores se fore iactabant. **Ubi est, inquit, rex tuus?** Ieroboam scilicet vel etiam Saul, de quo dicebas Samueli: *Constituere nobis regem, ut iudicet nos^e.* Cumque ille contradiceret, respondebas: Nequaquam, sed

a. Hier. In Osee, p. 145, 178-180 b. Mt XI, 28 c. Hier. In Osee, p. 146, 189-190: ...onus meum leve es (Mat XI, 30), nunc per prophetam incredulis, et nolentibus agere paenitentiam panther, pardus, ursa et leo efficitur;... d. Hier. In Osee, p. 146, 204-207: Pro eo quod LXX interpretati sunt habui, omnes abstuli transtulerunt. Infelix Israel et dignus maledictione perpetua, qui in tantum impietatis descendit profundum ut solius Dei salvetur misericordia. e. I Sam VIII, 5

1 raptis]raptus G 2 de]om. T | scripsere]scripse a.c. S 3 vel]+cum MN^l 4 superbientes]sevientes BGMN^lk; servientes L | malitiam et]om. BGLMN^lk | blasphemias]+adversum me BGLMN^lk 6 cordis]iecoris ST | disrumpam]disperdam ST 7 illorum]eorum BGLMN^lk 9 ibi]ubi G; s.l. L | eos]+ac si diceret ST 10 scilicet]om. ST | vel]sive A; om. N^l 11 laboratis]et oneratis estis BLk 12 est]+et S | per]s.l. T 14 es]est G 16 ut]tu L | salveris misericordia]misericordia salvatoris eripi possis ST 18 salvum faciat]salvet k 20 fore]fortes T | iactabant]lactabant S 22 regem]om. N^l | nos]eos a.c. T | respondebas]respondebat BLN²k; respondebant GMN^l

1 erit rex nobis et egredietur ante nos et pugnabit pro nobis. De quo ergo tibi
promiseras, quod tua bella bellaret, maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis,
cum iam imminet Assirii, etiam ab imminente necessitate subveniat^a. Sed non
 5 habes regem hominem, quia me, quem proiecisti, non habes Deum. **Et iudices tui**, id
 est, comites et ceteri principes, **de quibus dixisti: Da mihi regem et principes**,
 subauditur: Ubi sunt?

XIII, 11. Dabo tibi regem in furore meo et auferam in indignatione mea. Dabo
tibi regem, Saul videlicet, in furore meo, intantum ut in diebus messis pluuiam
demonstrarem contra naturam terre repromissionis et auferam in indignatione mea
 10 Sedechiam, quem erutis oculis in Babilonem ducam. Aliter, dabo tibi regem, id est,
Ieroboam, in furore meo et auferam in indignatione mea Osee, ultimum regem
 decem tribuum^b.

XIII, 12. Colligata est iniquitas Ephraim, id est, quomodo si ligetur quid in
sacculo conservatur et non perit ei, cui ligatum est, sic omnis iniquitas qua in Deum
 15 peccavit Ephraim, colligata est ei^c, et permanet usque ad tempus captivitatis; unde
 subditur: **Abconditum peccatum eius**. Non Deo, cui nuda et aperta sunt omnia, sed
 ipsi, qui usque ad tempus captivitatis noluit recognoscere illud.

XIII, 13. Dolores parturientis venient ei. Cum venerit scilicet dies ultionis et
captivitatis et revelabitur eius iniquitas et omnibus manifestabitur, tunc repentinis
 20 doloribus concutietur, veluti parturiens mulier affligitur et ingemiscit^d. Ipse filius
non sapiens. Filius Dei Ephraim fuit, iuxta quod scriptum est: **Filius primogenitus**
meus Israel^e, sed non sapiens, quia verum non cognovit patrem Deum, pro quo idola
 coluit. **Nunc enim non stabit in contritione filiorum**, id est, cum dies parturitionis

a. Hier. In Osee, p. 145-146, 214-219: *Cumque ille contradiceret, respondebas: Nequaquam; sed rex erit nobis, et erimus etiam nos sicut et omnes gentes, et iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit pro nobis. De quo ergo tibi promiseras, quod tua bella bellaret, nunc in necessitate subueniat, et uniuersas urbes tuas liberet de seruitute.* b. Hier. In Osee, p. 147, 221-227: *...itaque dedi tibi Saulem reem in furore meo; intantum ut in diebus messis pluuiam demonstrarem contra naturam Iudaeae prouinciae. Et abstuli, inquit, in indignatione mea regem, uidelicet Sedechiam, ut quem cum furore dederam, tollerem cum indignatione. Alii arbitrantur datum in furore regem Ieroboam filium Nabath, et ablatum in indignatione Osee ultimum regem decem tribuum.* c. Hier. In Osee, p. 147, 250-252 d. Hier. In Osee, p. 147-148, 253-258: *Denique cum dies ultionis aduenerit, et extrema captiuitas, dolores quasi parturientis uenient ei, siue apprehendent illum. Mulier parturiens multo antequam pariat, ex eo tempore quo concepit, scit se esse parituram, et exspectat cotidie extrema tormenta cruciatusque uenturos* e. Ex IV, 22

1 erit rex]~A MN¹ | pro nobis]om. ST 1-2 tibi promiseras]~BLN²k 2 salvet]saret a.c. T 3 subueniat] subueniant a.c. T | habes]habet BLMN¹N², s.l. G 4 habes]habet MN¹ 5 da mihi]damus S 6 Ubi][ibi N² | Ubi sunt]urbis MN¹ 9 demonstrarem]demonstrare G; monstrarem k 10 Sedechiam]Sedechiam p.c. s.l. T | ducam]inducam MN¹ 11 mea]om. ST GLMN¹N² 13 ligetur]p.c. S | quid]quod T BLMk 14 perit]aperitur N² | sic]sicut L 15 peccavit]peccavi G 16 aperta]aperti A 17 noluit]voluit k 18 Dolores]Dolore A | venient]ueniet L 20 ingemiscit]ingimisci a.c., ingemisci p.c. S 21 iuxta]iuxta S 22 meus]mihi k | cognovit]cognovi G, a.c. S 23 contritione]contentione BLN² | dies parturitionis]~Bk

1 et captivitatis advenerit, non poterit sustinere malum et contritionem filiorum
sufferre^a, qui presentibus patribus interficientur vel non stabunt, quia captivi
ducentur.

XIII, 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Eis loquitur Deus
5 omnipotens, quos sua gratia liberare dignatur. **De manu**, inquit, **mortis liberabo**
eos, id est, de opere peccati, quod ad mortem trahit: Quia enim opus manu agitur,
recte manus peccati ipsum opus intelligitur, quo anima interficitur. Unde scriptum
est^b: *Mors et vita in manibus lingue^c*; vel certe manus peccati, intelligitur potestas
10 diaboli. De morte redimam eos, id est, de inferno liberabo omnes Iudeos et gentiles
credentes. Unde subditur: **Ero mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne**. Mors
illius fuit, quia sua morte mortem destruxit, nullumque suorum ibi reliquit.
Momordit autem quando partem, suos videlicet electos, liberavit, partem autem
reprobos ibi dimisit. Nam ex eo quod mordemus, partem consumimus, partem
15 relinquimus; vel mors et infernus, diabolus intelligitur, quem momordit Christus, ut
potestatem amitteret, non tamen penitus esse desisteret. Inter mortem autem et
inferos hoc interest: Mors est qua anima separatur a corpore; infernus locus est in
quo anime recluduntur sive ad refrigerium sive in penis pro qualitate meritorum^d
consolatio abscondita est ab oculis meis. Videns clementissimus pater, quod omnes
20 morimur, data sententia in Adam, dicit: Consolatio abscondita est ab oculis meis,
pro eo quod omne genus humanum perire conspicio. Vel etiam propheta considerans
omnes mori et in infernum descendere, seque ad eos venturum esse prenoscens,
dicit: Consolatio abscondita est ab oculis meis. Et est sensus: Non valeo consolari:
nec quicquid mente concepero dolorem meum potest mitigare, dum considero
inevitabilem necessitatem mortis^e.

a. Hier. In Osee, p. 148, 279-281: *et haereticorum qui sustiner non potuerunt in contritione filiorum suorum, cum dolores quasi parturientis aduenerint*. b. Hier. In Osee, p. 148, 283-285: *Manum autem mortis appellat opera quibus interficit, iuxta illud quod scriptum est: In manu linguae mors et uita*. c. Prov. XVIII, 21: *mors et vita in manu linguae*. d. Hier. In Osee, p. 149, 312-315: *Inter mortem autem et inferos, hoc interest: mors est quo anima separatur a corpore; infernus, locus in quo animae recluduntur, siue in refrigerio, sive in poenis, pro qualitate meritorum*. e. Hier. In Osee, p. 148-149, 292-294: *Vidensque mortis duram necessitatem, et quod nullus sit hominum qui uiuat et non uideat mortem, clementissimus pater sententiae recordatur antiquae, quia in Adam omnes morimur. Siue propheta intellegens fragilitatem suam, et conditionem carnis humanae: Consolatio, ait, abscondita est ab oculis meis; et est sensus: Non ualeo consolari, quicquid mente concepero, dolorem meum non potest mitigare, cernentis, carissima inter se nomina morte seiungi...*

1 advenerit]tunc M; +tunc N¹ 2 presentibus patribus]~MN¹ | vel]et MN¹ 4 liberabo]libera G; libero L | loquitur]alloquitur p.c. T 5 dignatur]dignetur a.c. S 6 trahit]trahet S | opus manu]~k 8 vita]+inquit ST | in]s.l. G 10 Mors(3°)]Morsus MN¹ 11 nullumque]que nullum Bk 12 autem]+mortem ST 13 partem consumimus]om. N¹ | partem(2°)]partemque MN¹ 14 relinquimus]reliquimus a.c. BL | et infernus]~B 15 Inter]in a.c. G | autem]aut G 16 inferos]infernum LMN¹ | qua]quia A 17 sive...meritorum]om. A 18 abscondita]absconditus A | est]om. A 20 perire]om. N² 21 descendere]conscendere S 23 potest]possum k

1 **XIII, 15. *Quia ipse inter fratres dividit.*** Ipse, id est, infernus, dividit inter fratres^a, dum unum ab hac vita subtractum recipit, alterum superstitem relinquit. Quo in loco omnem intellege caritatem, quod et mater dividatur a filia, et pater a filio, et frater a fratre^b. Itaque quicquid fraternitatis unitatem dividit et discordiam seminat, infernus
5 merito appellatur. *Duos autem fratres inter se morte divisos, iuxta historiam illius temporis, quidam intellegunt Iudam et Israel, ut quod tunc figurabatur in parte, nunc sentiatur in toto^c.* **Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem.** Ventum urentem illum debemus intellegere, de quo Habacuc dicit: *Deus ab austro veniet et sanctus de monte Pharan^d.* Deus enim pater adduxit ventum
10 urentem, hoc est, filium suum, peccata tollentem de deserto generis humani, in quo diabolus querens requiem, invenire non potuit; vel de utero virginis, que sine humore virilis seminis concepit^e; unde est: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*^f Pulchre autem tam in Isaia quam in presenti loco, flos sive ventus ascendens dicitur, quia de humilitate carnis ad excelsa conscendit et nos secum ad
15 Patrem duxit, dicens in Evangelio: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me^g.* **Et siccabit venas eius, id est, peccata mortis.** Venas mortis peccata recte intellegimus, quibus per Christum siccatis, mors quoque ipsa siccabitur^h. **Et desolabit fontem eius, id est, diabolium, de quo ipse ait: *Nunc princeps mundi huius eicietur forasⁱ.*** **Et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.** Quod dupliciter accipitur: Vasa
20 enim desiderabilia sunt sancti^j, de quibus Paulus dicit: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus^k;* vel certe: quos diabolus veluti vasa in eternum tenere desiderabat, ipse Christus veniens ab eius potestate diripuit et quasi vasa pretiosissima secum perduxit in paradisum^l.

a. Hier. In Osee, p. 149, 298-299: ...ipse, inquit, infernus inter fratres diuidit. Quicquid igitur separat fratres, infernus est appellandus... b. Hier. In Osee, p. 149, 317-319: In fratribus, omnem intellege caritatem, quod et mater diuidatur a filia, et pater a filio, et frater a fratre. c. Hier. In Osee, p. 150, 336-339 d. Hier. In Osee, p. 151, 369-371: Superest ut uentum urentem quem adducet Dominus de deserto ascendentem, illum intellegamus, de quo et in Abacuc legimus: Deus ab Austro ueniet, et sanctus de monte Pharan (Hab. III, 3). e. Hier. In Osee, p. 151, 373-379: Hunc itaque uentum urentem, qui siccet uenas mortis, et fontes eius arefaciat, adducet Dominus de deserto ascendentem; de deserto autem humani generis, in quo et diabolus quaerens requiem, inuenire non potuit, Siue desertum intellegimus sanctae Mariae uterum uirginalem, quod absque semine humano nullo frutice pullulauerit;... f. Lc I, 34 g. Hier. In Osee, p. 151, 381-384: Et pulchre tam in Esaia quam in praesenti loco, flos ascendens et uentus ascendens dicitur, quia de humilitate carnis ad excelsa conscendit, et nos secum duxit ad Patrem, dicens in euangelio: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me (Jn XII, 32) h. Hier. In Osee, p. 151, 391-393: Iste siccabit uenas mortis, et desolabit fontes eius. Venae mortis et fontes et aculeus, peccata ab apostolo nominantur; i. Jn XII, 31 j. Hier. In Osee, p. 151, 395-399: ...dupliciter accipitur, siue quod desiderabilia sunt thesauro his, qui in morte habitant, siue uasa desiderabilia quae in thesauro retinebantur inferni, sanctos intellegimus, quos alligatos forte Dominus diripuit et tulit de inferis, et quasi uasa pretiosissima secum perduxit in paradisum. k. II Cor IV, 7

1 dividit(1°)]diuidet MN^l | id est]idem G | dividit inter fratres]in. fr. diuidet MN^l 3 intellege]+desse
BLMN^lN²k, s.l. G 4 et]om. N^l 7 nunc]tunc k | sentiatur in toto]in to. se. MN^l | urentem ventum]-ST MN^l 9
Deus]Dominus S | pater].s.l. G 11 potuit]poterit MN^l, a.c. G; potuerit LN²k 12 virilis]virili N^l 15 traham]traam
a.c. G 16 mortis(1°)]+eius BLN²k | recte intellegimus]-N^l 17 fontem]frontem A 18 huius]om. ST GN²k 21
desiderabat]desiderabant G 22 diripuit]eripuit B 23 perduxit]duxit B

1 **XIV, 1. Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem provocavit Deum suum.**
 Sepe diximus decem tribus appellari Samariam, a metropoli Samaria, que ex nomine
 Augusti nunc vocatur Augusta, id est, Sebastia. Cur autem Samaria dicta sit civitas
 in regum volumine legimus. Loquitur itaque propheta hic non optative, sed
 5 predicendo, dicens^a: **Pereat Samaria, quia ad amaritudinem concitavit Deum**
suum, cum esset dulcissimus colendo et cegerit eum peccantibus reddere vindictam,
in gladio, Assiriorum subauditur. **Pereat: parvuli eius elidantur**, id est, conterantur
 ad terram, **et fete eius discindantur**, id est, pregnantes gladio dirumpantur in
 10 mortem, que omnia ei accidisse credendum est tempore captivitatis et angustie,
quando suam patriam perdiderunt, et qui evaserunt gladium in servitute perpetuam
sunt adducti^b.

XIV, 2. Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in
iniquitate tua. Hec verba, quantum ad historie veritatem pertinent, ad decem tribus
 que appellabantur Ephraim dicta sunt, que dereliquerunt Dominum Deum suum et
 15 adoraverunt vitulos, quos fabricaverat Ieroboam. Spiritualiter vero, referri possunt ad
 unumquemque peccatorem, qui recedens a creatore suo, subdit se idolo, hoc est,
 omni mendatio, et sperat salvari ab Assur, id est, a diabolo, qui est auctor mendatii,
 sicut et pater eius. Dicamus ergo breviter utrumque, et secundum historiam
 intellegentiam et iuxta spiritualementem ad unumquemque referendo. Superius predixit
 20 propheta decem tribubus ad quos loquebatur calamitates et erumnas, que sibi
 imminebant; nunc alloquitur eas hortaturque et dat consilium, qualiter deprecentur
 Dominum, postponendo idola et convertendo ad Deum: **Convertere, Israel, ad**
Dominum Deum tuum, ab iniquitate ad iustitiam per confessionem peccatorum et

a. Hier. In Osee, p. 152, 6-10: *Saepe diximus decem tribus appellari Samariam a metropoli Samaria quae ex nomine Augusti nunc vocatur Augusta, id est Sebaste. Cur autem Samaria dicta sit civitas, in Regum volumine legimus. Imperat igitur propheta, et, ut veteris dicam, optativo modo loquitur, ut Samaria pereat.* b. Hier. In Osee, p. 152, 17-20: *Quae omnia ei accidisse credendum est tempore captivitatis et angustiae, quando suam patriam perdiderunt, et qui evaserunt gladium, in servitute perpetuam sunt abducti.*

1 quoniam]quia T | provocavit]concitavit BLN²k | suum]suorum 2 ex]a MN¹ 3 Sebastia]Sebaste N¹ 5
 predicendo]predicando BLk | Pereat]Per ea LN¹ | quia]que S 6 vindictam]vendictam G 7 Assiriorum
 subauditur]~BLN²k | Pereat]om. L 8 discindantur]discinantur T | pregnantes]regnantes A 12
 Convertere]Converte a.c. S | Dominum]om. LN² | quoniam]quia MN¹, a.c. G | in]om. T L 13 verba]+satis
 indicant prophetam condolare miseriarum populi sui causaque salutis perditae illorum auribus monita
 suaderi et S | historie]historiam LN²k, p.c. B | veritatem]om. BLN²k 14 dicta sunt]om. N¹ 16 suo]om. N¹ |
 idolo]idola T, a.c. L 17 omni]om. MN¹ | a]om. A k 18 secundum]sicut GLMN²k; iuxta N¹ 19
 referendo]referendum A 20 quos]quas Bk 21 qualiter]quatinus B 22 Deum]eum T MN¹ 23 iustitiam]iustitia L

1 operationem bonorum operum, *quoniam corruisti in iniquitate tua*, fabricando
idola et adorando demonia. Corruisti per idololatriam, consurge per cultum et
religionem Dei tui adimplendam. Sic unusquisque nostrum debet agere. Infirmati
sumus et corruimus in peccatum: consurgamus ad penitentiam, facientes fructus
5 dignos penitentiae^a, ut Iohannes baptista precipit, et revertamur a nostris pravis
operibus.

XIV, 3. *Tollite vobis verba*, o populi decem tribuum, *et convertimini ad*
Dominum et dicite ei. Duo agit propheta: hortatur eos ad penitentiam, et docet
quomodo fundant orationes ad Dominum. *Tollite*, inquit, *vobis verba*, hoc est,
10 proferte preces et delictorum confessionem et convertimini ad Dominum tam verbis
quam operibus^b. Ille enim recte et veraciter convertitur a sua iniquitate ad bona opera
peragenda, qui hoc quod credit et tenet in corde, predicat ore et implet opere.
Omnem aufer iniquitatem et accipe bonum et reddemus vitulos labiorum
nostrorum. Talia debet unusquisque fidelium dicere: *Omnem aufer iniquitatem*, id
15 est, ab omnibus nos emunda peccatis^c; iuxta illud: *Ab occultis meis munda me*^d. Et
accipe bonum, confessionem videlicet precesque non fictas et gratiarum actionem.
Quod autem adiungit propheta: *Reddemus vitulos labiorum nostrorum*, mirabiliter
loquitur. Quis unquam vidit vitulos in labiis, nisi pars sumpta fuerit ad edendum?
Non precipit offerre vitulos et sacrificia victimasque, quas Iudei solebant in templo
20 offerre, sed per vitulos labiorum debemus intelligere laudes et gratiarum actiones^e,
iuxta illud Psalmiste: *Immola Deo sacrificium laudis et redde altissimo vota tua*^f; et
illud: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*^g. Sic et unusquisque nostrum vitulos,
hoc est, laudes, Deo omnipotenti reddit, cum confitetur se credere in Deum, patrem

a. Mt III, 8 : *facite ergo fructum dignum paenitentiae*; Lc III, 8 : *facite ergo fructus dignos paenitentiae* b. Hier. In Osee, p. 153, 64-65: *...id est preces, et delictorum confessionem, et conuertimini ad Dominum tam uerbis quam operibus* c. Liber Sacramentorum Gellonensis Cl. 1905 c: rubrica 279, linea 1; idem Engolismensis Cl. 1905 d: rubrica, 281, linea 1; idem Augustodunensis Cl. 1905w A: rubrica 289, linea 1: *ab omnibus peccatis clementer emunda* d. Ps (iuxta LXX) XVIII, 13 e. Hier. In Osee, p. 154, 73-74: *Vituli autem labiorum, laudes in Deo sunt et gratiarum actio: sacrificium enim Deo spiritus contribulatus*. f. Ps XLIX, 14 g. Ps L, 19

1 in]om. T 2 et(2°)ad S 3 adimplendam]colendo MN^l 4-5 fructus dignos]~ST 5 precipit]precinit BLN²k | pravis]malis MN^l 5-6 pravis operibus]~BGLMN^lN²k 7 vobis]vobiscum BLMN^lN²k 7-8 Tollite...ad Dominum]mg. G 8-9 docet quomodo]de quo BGLN²k; ut MN^l 9 orationes ad Dominum]ad Do. or. T | vobis]vobiscum BLMN²k | hoc est]id est ST 10 confessionem]confessionem a.c. L 11 recte]vere BGLMN^lN²k | convertitur a sua iniquitate]a sua in. co. MN^l 12 peragenda]agenda T | tenet in corde]corde tenet BGLMN^lN²k 14 unusquisque fidelium]unus fi. quisque ST | fidelium dicere]~MN^l 16 videlicet]scilicet BGLMN^lN²k | fictas]factas A 17 autem]om. LN^lN²k | propheta]et S 18 Quis]+enim B | vidit]om. BGLMN^lN²k | vitulos]+habuit BN^l | pars sumpta]~k 19 Non]+enim N^l | Iudei solebant]~BGLMN^lN²k 20 offerre]aufferre A | debemus]debemos A 22 Sic]Sicut MN^l

- 1 ingenitum, filium genitum, verum Deum et verum hominem, credens et spiritum sanctum procedentem a patre et filio, trinitatem in distantia personarum, unitatem in deitatis potentiam habere^a. Et hoc agens, adimplet illud apostoli: *Corde*, inquit, *creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem^b*.
- 5 **XIV, 4. Assur non salvabit nos, super equos non ascendemus.** Dicit beatus Hieronimus, quia traditio Iudeorum est, quod temporibus Manahen, regis Israel, miserit ipse rex Manahen et populus decem tribuum mille talenta argenti Phul regi Assiriorum, ut esset manus eius cum eis et haberet pacem cum eis preberetque auxilium ad resistendum Egiptiis. Inter que munera dicunt etiam illos duos vitulos
- 10 misisse illi, quos sacerdotes eorum fecerant ex ere et deauraverant pro aureis quos Ieroboam fecerat, quorum aurum ipsi sacerdotes populo ignorante in suos usus transtulerunt, fabricantes eneos loco illorum^c; de quibus vitulis propheta superius dixit: *Et ipse*, subauditur vitulus, *in Assur delatus est munus regi ultori^d*, ponens singularem numerum pro plurali; ideoque dixit propheta ex persona populi loquens:
- 15 **Assur non salvabit nos.** Ac si diceret aliis verbis: possumus spem nostram super Assirios, ut nos protegerent, sed non sumus tuti et protecti ab eis. Nunc ergo iam non habebimus fiduciam in homine, sed in te, qui es Deus noster, quia maledictus homo, qui confidit in homine et a Domino recedit cor eius^e; et quod addit: **Super equos non ascendemus**, demonstrat quia illi confisi sunt super Egiptios, qui velocissimos equos
- 20 habebant. Et est sensus: **Super equos non ascendemus**, hoc est, non habemus ultra spem in Egiptiis, sed in te erit refugium nostrum. Allegorice si volumus istud intellegere, per Assur possumus intellegere diabolum^f, per equum vero superbiam illius^g. Si quis ergo nostrum fiduciam habuerit in Assur, placans eum muneribus,

a. Cassio. *Expositio psalmodum*, CCSL. 97, Praef., cap. 17, *laus ecclesiae*, linea 20 y ss: *Patrem quippe docens ingenitum, filium genitum, spiritum sanctum de patre et filio procedentem, unum Deum, sanctam praedicans trinitatem, coeternam sibi et aequaliter omnipotentem, Dominum que christum manentem in deitate sua et carne humanitatis assumptae, salva uniuscuiusque proprietate naturae, unam confeteri esse personam* b. Rom X, 10 c. *?* d. Os X, 6 e. Jer VII, 5: *maledictus homo qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum et a Domino recedit cor eius*. f. Rab. Mau. *De rerum naturis*, lib. VIII, cap. 4 (*De regionibus*): *Item Assur diabolus uel potestates huius saeculi significat,...* g. Aug. *Enarrationes in Psalmos*, CCSL. 39, Ps 75, par 15, linea 37: *non iterum adscendat equum, id est, non se rursus erigat in superbiam*; cf. Idem, *Sermones*, serm. 363, PL t. 39, col. 1635, linea 17: *equum et equitem proiecit in mare, superbiam et superbum delevit in baptismo*.

1 verum(2°)]om. BGLMN¹N²k | et(2°)]om. BGLMN²k 3 potentiam]potentia B | inquit]om. ST 3-4 inquit, creditur]~MN¹ 7 argenti]om. B 8 eis(1°)]eo ST N¹ 9 dicunt]om. BGLMN¹N²k 10 eorum]illorum T 11 suos usus]~MN¹ | suos]suo L 11-12 usus transtulerunt]~ST 12 eneos]aneos T | loco]in loco MN¹ 13 munus]minus a.c. L 16 Assirios]+ponere BGLMN¹N²k | protegerent]protegant BGLMN¹N²k | sed]si M | non(1°)]s.l. L 17 habebimus]habemus T BGLMN¹ 18 et(2°)]om. M | addit]ad David a.c. T 19 illi]om. BGLMN¹N²k | illi confisi]~B | Egiptios]Egiptiis ST | sunt super Egiptios]sup. eg. sunt k 20 Et est sensus]om. T | habemus]habebimus T GN¹ 21 istud]hoc ST 22 intellegere]accipere BGLN²k

1 pessimis scilicet operibus, quibus ipse delectatur, ut ascendat super equum, hoc est, super arrogantiam illius, eveniet ei hoc quod Dominus in evangelio dicit: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur*^a. *Nec dicemus ultra, dii nostri opera manuum nostrarum*, id est, vitulos aureos, quos nos ipsi fecimus, ultra deos non estimabimus, nec
5 auxilium ab eis postulabimus. *Quia eius qui in te est misereberis populi*. Hoc est, populi Israel, de quo dixeras: *Filius primogenitus meus Israel*^b. Eius, inquit, populi qui in te est per fidem et penitentiam, quique quondam a te peccando recesserat, postquam per penitentiam fuerit reversus, misereberis eius.

10 XIV, 5. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee. Quia dixerant ipsi per penitentiam ad Deum conversi: Omnem aufer iniquitatem et accipe bonum^c; recognoscentes patrem quem reliquerant, respondit Dominus: Sanabo contritiones eorum, id est, dimittam eis peccata, quibus graviter fuerant confracti et vulnerati^d. Diligam eos spontanee, hoc est, voluntarie. Quia aversus est furor meus ab eis, penitentiam illis agentibus.

15 XIV, 6. Ero quasi ros, Israel germinabit quasi lilium. Qui enim propter peccata irascebar eis, nunc miserebor propter clementiam meam. Et ero eis quasi ros, quia estum estuantis incendii^e et libidinis misericordia mea auferam ab eis; ipsique germinabunt ut lilium, quia abundabunt et crescent decore virtutum et odore bone operationis. Unde Paulus dicit: *Christi bonus odor sumus Deo*^f. Germinant enim,
20 immo florent ut lilium electi, Dominum Deum suum imitantes, qui dicit in canticis canticorum: Ego flos campi et lilium convallium^g. Et erumpet radix eius ut Libani, id est, voluntas bona^h ad effectum operationis ducetur. Libanus mons est, cuius arbores excelsissimeⁱ, quantum ad auras extendunt verticem, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistant^j.

a. Lc XIV, 11/XVIII, 14 b. Ex IV, 22 c. Os XIV, 3 d. Hier. In Osee, p. 155, 127-131: *Conuersis ad paenitentiam et instar pupilli patrem quem reliquerant cognoscentibus, respondit Deus: Sanabo contritiones, uel habitacula eorum in quibus fuerant vulnerati, siue confracti, uel in quibus male habitauerant:...* e. Hier. In Osee, p. 155, 134-136: *Qui enim prius irascebar eis propter peccata quae fecerant, nunc miserebor propter clementiam meam. Et ero eis quasi ros; ut fornacem Babylonicam et caminum aestuantis incendii meo..* f. II Cor II, 15 g. Hier. In Osee, p. 156, 147-149: *...germinabimus, immo florebitus ut lilium, imitantes Dominum Saluatorem, qui dicit in Cantico canticorum: Ego flos campi et lilium conuallium (Cant. II, 1).* h. Expresión muy común en Agustín, aparece también en Juan Casiano, Fulgencio de Ruspe, Cesario de Arles, Pascasio Radberto y Sedulio Escoto. i. August. *Enarrationes in Psalmos*, SL 39, Ps 71, par 18, línea 16: *mons est libanus excelsas arbores habens* j. Hier. In Osee, p. 156, 153-155: *...quantum in auras consurgunt uertice, tantum radicem in ima demergunt, ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistant.*

1 super]om. BGLMN¹k 2 arrogantiam]+habuerit in Assur A | dicit]dixit A | omnis]om. ST 4 nos]om. MN¹ | non]om. B 6 populi]mg. L 7 quique]qui N¹; quoque k | a te peccando]pe. a te BGLMN¹N²k 8 per]om. MN¹ | eius]om. ST; ei MN¹ 9 ipsi]om. BGLMN¹N²k 10 penitentiam]penitentie ST | Deum]Dominum A | conversi]conversionem ST | omnem]om. ST | aufer]+a nobis BGLMN¹N² 11 respondit]respondet ST 14 penitentiam]penitentia B 16 nunc]nec A | miserebor]+eis S; om. N¹ | miserebor propter clementiam meam]pr. me. cl. mi. BGLMN²k | meam]tua a.c. T | eis(2°)]om. MN¹ 17 misericordia]misericordiam T | mea]meam T 18-19 ut lilium...enim]om. ST 19 dicit]om. BGLMN¹N²k 20 florent]florebunt ST | ut lilium electi]el. ut li. BGLMN¹N²k | Dominum]om. ST | Deum suum]om. A 22 bona]eius ST | effectum]+bone BGLMN¹N²k | ducetur]dicetur a.c. L 23 excelsissime]excellensissime BGLMk | ad]in ST 24 sed]subaudis BLN²; se A | mole]modo ST | consistant]consistunt ST

- 1 **XIV, 7. *Ibunt rami eius***, id est, proficient *de virtute in virtutem*^a, **et erit quasi oliva gloria eius**. Quia dixerat: ***erumpet radix eius quasi Libanus; ne putaremus eum de eo loqui et infructuosis arboribus sanctum virum et conversum ad Dominum, olive fructifere comparat***^b. **Oleum autem misericordiam significat**^c, **que per caritatem**
 5 **operatur et omnibus virtutibus precollet**^d. Ait ergo: ***Erit quasi oliva gloria eius***, id est, operibus misericordie impinguabitur, ut accenso lumine in tenebris luceat et aliis exemplum bone operationis tribuat. ***Et odor eius ut Libani. Libanus apud grecos et hebreos et mons dicitur et thus. Hic autem pro thure ponitur, sicut enim odore thuris***^e, sic delectamur et fama iusti hominis.
- 10 **XIV, 8. *Convertentur sedentes in umbra eius***. **Illi scilicet**, quia Deo patre peccando recesserant, **convertentur ad eum et postquam conversi fuerint, accipient conversionis sue premium**, ut **sedeant sub umbra**, id est, sub protectione illius habitent et possint dicere cum Ecclesia: **Sub umbra illius, quam desideraveram sedi et fructus eius dulcis gutturi meo. *Vivent tritico et germinabunt quasi vinea***. Cum,
 15 **inquit, sederint sub umbra illius, qui mortui fuerant**^f, **vivent tritico**, id est, bonis operibus abundabunt vel corpore et sanguine Domini vel certe tritico vivent, quia per Christum, qui est verum frumentum, de morte ad vitam resurgent. Unde est: ***Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet***^g. Ipse quoque est vinea, qui in se credentes vino spirituali debriat. Unde Psalmista: ***Visitasti terram***
 20 **et inebriasti eam**^h. Et ipse Dominus discipulis: ***Comedite, amici, bibite et inebriamini, carissimi***ⁱ. **Quasi vinea** ergo electi **germinabunt**, quia Dominum

a. Ps LXXXIII, 8 b. Hier. In Osee, p. 156, 157-160: *Et ne forsitan putaremus, quia dixerat: erumpet radix eius, siue emittet radices suas quasi Libanus, de cedris eum loqui et infructuosis arboribus, sanctum uirum et conuersum ad Dominum oliuae frugiferae comparat...* c. Hier. Tractatus LIX in Psalmos, Ps 108, linea 274: *quod oleum dicit pro misericordia: in hebreo significat intellegibile oleum* d. Caes. Are. Sermones Caesarii vel ex aliis fontibus hausti, SL 103, sermo 29, cap 2, linea 11: *Caritas oleo comparatur: nam quomodo oleum omnibus humoribus superius esse cognoscitur, ita et caritas omnibus virtutibus sublimior conprobatur.* e. Hier. In Osee, p. 156, 165-167: *Haec oliua habebit odorem quasi Libani, uel thuris, quod genus est thymiamatis: omwnumw" apud Graecos et Hebraeos et mons appellatur et thus, ...* f. Hier. In Osee, p. 156, 169-174: *Qui autem conuersi fuerint ad Dominum, accipient conversionis suae praemium, ut sedeant in umbra eius et dicant: Sub umbra eius requieui et sedi, et fructus eius dulcis est in ore meo (Cant. II, 3). Cumque sederint in umbra illius, uiuent qui prius mortui fuerant,....* g. Jn XII, 24 h. Ps LXIV, 10 i. Cant V, 1

1 *Ibunt*]Ibi N^2 | proficient]proficiunt k 2 dixerat]dixerunt $BGLMN^1N^2k$ | erumpet]et er. N^2k 3 eum de]eumdem $BGLMN^1N^2k$ | eo]terris ST ; eum $BGLMN^1N^2k$ | et(1°)]ex $BLMN^1N^2k$ 4 comparat]compareat A ; comparatur B 5 et]habundabunt N^2 | omnibus virtutibus precollet]omnia opera bona B ; omnibus bonis operibus GLN^2k ; omnibus bonis operibus vel MN^1 | omnibus]in om. ST | precollet]mg. G ; precellit ST MN^1 6 operibus misericordie]~ MN^1 7 bone]devote ST | tribuat]attribuat ST | Libani]Libanus S $BGMN^1$ 8 autem]aut B 9 et]in M 10 quia]qui a S N^1k 13 et]ut M | quam]quem MN^1 | desideraveram]desideravi T 13-15 quam...umbra illius]om. A 15 fuerant]fuerint N^2 16 vel(1°)]+certe MN^1 | corpore...vel]om. ST | vivent]+id est corpore et sanguine Domini ST 16-17 quia per ... resurgent]om. ST 17 est(2°)]+illud MN^1 18 terram]terra T 19 est vinea]~ $BGLMN^1N^2k$ 20 amici]+et T 21 germinabunt]ierminabunt S

- 1 suum bonis operibus imitabuntur, iuxta quod ipse dicit: Qui mihi ministrat, me sequatur^a. *Memoriale eius, sicut vinum Libani. Vinum Libani possumus dicere mixtum et diversis pigmentis conditum, ut odorem habeat suavissimum^b.* Et est sensus: sicut vinum pigmentatum suave fragrans est hominibus, sic memoria iusti
- 5 hominis Domini operibus imitantis, suavis est et dulcis. Possumus et vinum Libani illud intellegere, quod Domino offerebatur in Templo, de quo ait Zacharias: Aperi, Libane, portas tuas^c et cetera. Sicut enim delectabatur Deus omnipotens in vino quod illi offerebatur, sic gaudet et letatur ex odore fidelium, fidei et bonorum operum famam de se reddentium.
- 10 **XIV, 9. Ephraim, quid mihi ultra idolum?** Subauditur obponis. Et est sensus: cum tanta bona percepturus sis, quia penitentiam agens meus esse cepisti, quid ultra vis colere idola?^d *Ego exaudiam et dirigam eum*, exaudiam eum penitentiam agentem et ad me clamantem. *Dirigam eum*, id est, per rectam viam incedere faciam; via autem Christus, per quem fit accessus ad patrem^e. *Ego ut abietem*
- 15 *virentem*, subauditur dedi eum, ut haberet viriditatem fidei et operationis et semper celestia mentis intuitu peteret. *Ex me fructus eius inventus est*, id est, omnis illius operatio et veteris et novi testamenti observatio ex meo precessit dono, sine quo nihil potestis facere. Sciendum autem quod sepe iam diximus, salutis Israelis et reversionis ad Deum et de captivitate redemptionem, non carnaliter accipi, ut Iudei
- 20 somniant, sed spiritualiter et verissime compleatur^f.

a. In XII, 26: *Si quis mihi ministrat, me sequar.* b. Hier. In Osee, p. 157, 183-185: *Vinum autem Libani possumus appellare mixtum et conditum thymiamate, ut odorem suavissimum habeat.* c. Hier. In Osee, p. 157, 185-187: *...uel unum Libani quod Domino libatur in templo, de quo in Zacharia sub Libani uocabulo legimus: Aperi Libane, portas tuas (Zac XI, 1)* d. Hier. In Osee, p. 157, 187-189: *Cum ergo tanta rerum abundantia sit futura, o Ephraim, omnis qui agis paenitentiam, et qui meus esse coepisti, dimitte idola, simulacra contemne.* e. Hier. In Osee, p. 157, 195-196: *...Salomon ianuas templi fecisse memoratur, quia Christus, per quem ad Patrem accedimus...* f. Hier. In Osee, p. 157, 210-213: *Notandum quod saepe diximus, salutem Israelis et reversionis ad Deum, et de captivitate redemptionem, non carnaliter accipere, ut Iudaei putant, sed spiritualiter, ut uerissime comprobatur..*

1 iuxta]om. ST | ipse]+Dominus k 3 diversis]adversis T 4 suave]+et T | fragrans]fragrat Bk; flagrat GLMN¹N²; flagrans S; flagrans p.c., fragrans a.c. T | est]om. BGLMN¹k 5 operibus]opera BGLMN¹N²k 6 ait]dicit BG 7 Libane]libamine A | Deus]Dominus B 8 illi]ei BGLMN¹N²k | fidei]Dei T 9 famam]fama T; om. k 10 idolum]idola k 12 colere idola]~ST | exaudiam eum]om. BGLMN¹N²k 13 clamantem]+Exaudiam eum penitentiam agentem et ad me clamantem T 16 intuitu]intuitus p.c. T | omnis]om. S 19 accipi, ut]accipiunt S | Iudei]illi MN¹

1 **XIV, 10. *Quis sapiens et intellet ista, intellegens et sciet hec?*** In his verbis
 propheta *obscuritatem voluminis et difficultatem ostendit explanationis*^a. **Quis**,
 inquit, *sapiens et intellet ista*, id est, rarus est qui possit hec omnia scire nisi a
 Deo per sanctos patres exposita fuerint misteria huius prophetie, quis enim possit
 5 absque Christo docente cognoscere, quid significet Iezrel, quid soror eius non
misericordiam consecuta, quid tertius frater eius non populus, quid meretrix Osee
coniuncta et cetera^b, que narrantur in capite vel quid ventus urens et cetera, in
 fine? Harum itaque rerum obscuritatem considerans dicit: **Quis sapiens et**
intellet ista? Si autem ipse qui scripsit vel difficile vel impossibile confitetur,
 10 quid nos facere possumus, qui, lippientibus oculis et peccatorum sordibus
obscuratis, clarissimum iubar solis non possumus intueri? nisi dicere illud quod
scriptum est: O profundum divitiarum sapientie et scientie Dei! quam
inscrutabilia sunt iudicia eius et investigabiles vie illius^c. **Quia recte vie Domini**
et iusti ambulabunt in eis. Vie Domini mandata intelleguntur veteris ac novi
 15 testamenti, in quibus iusti ambulant, dum ea opere complent, dicentes ad Deum
 cum Psalmista: *Perfice gressus meos in semitis tuis*^d. **Prevaricatores vero**
corrueunt in eis. Prevaricatores, Iudei intelleguntur, heretici, falsique christiani,
quia mandata Domini transgrediuntur, qui in eis corrueunt^e, quoniam qui *in lege*
peccaverunt, per legem iudicabuntur^e. Et servus qui scit voluntatem Domini et
 20 non facit eam, vapulabit multis^h.

a. Hier. In Osee, p. 158, 220-221. b. Hier. In Osee, p. 158, 227-230: *Quis enim potest absque Christo docente cognoscere quid significet Iezrael, quid soror eius Non misericordiam consecuta; quid tertius frater Non populus meus; quae sit adultera....* c. Hier. In Osee, p. 158, 221-225: *Si autem ipse qui scripsit, uel difficile, uel impossibile confitetur; quid nos facere possumus, qui lippientibus oculis et peccatorum sordibus obascuratis, clarissimum iubar solis non possumus intueri, nisi dicere illud quod scriptum est: O profundum diuitiarum sapientiae et scientiae Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia eius et inuestigabiles viae eius (Rom XI, 33)* d. Ps XVI, 5 e. Hier. In Osee, p. 158, 248: *...et Iudaeos atque haereticos, quos uel praeuaricatores uel impios scriptura nunc nominat, offendere in eis, et infirmari atque corruere sentiet;...* . g. Rom II, 12 h. Lc XII, 47: *Ille autem servus qui cognovit voluntatem Domini sui et non praeparavit et non fecit secundum voluntatem eius vapulabit multas;* ver también Hier. In Isaiam, SL 73, lib. 18, cap. 65, par. 20, línea 42; idem, In Ezechielem, lib. 5, cap. 16, línea 770; idem, In Ezechielem, lib. 7, cap. 23, línea 940: *servus qui scit voluntatem Domini sui et non facit eam, vapulabit multis.*

1 intellet]+hec G | et(2°)]om. G | hec]ista vel hec G | his]hiis N¹ 2 ostendit]ostendet S 3 est(2°)]om. ST 3-4
 inquit...quis]om. BGLMN¹N²k 4-5 enim...cognoscere]nisi Christo docente cognoscere potest BLN²; ni. Ch.
 do. co. GMN¹k 6 populus]+meus ST MN¹ 7 vel]ut N² | urens]ures a.c. G 8 rerum obscuritatem]~BLN²k |
 dicit]ait BGLMN¹N²k 10 nos]om. B 11 iubar]+illis L | nisi]tum si Bk, a.c. N²; ut merito L, p.c. N² |
 dicere]dicerem BN²k; dicam L 13 inscrutabilia]incomprehensibilia MN¹ | sunt]om. A |
 investigabiles]investigabile M | illius]eius BLMN¹N²k 14 in]s.l. G | veteris ac novi]tam ve. quam no. ST 15
 complent]complement M; implem N¹ | ad]s.l. L | Deum]Dominum ST MN¹ 17 intelleguntur]+et ST 18 quia]qui
 BLMN¹N² | eis]eos T | corrueunt]corruunt ST 20 facit]+plagis ST N²k | eam]om. ST GLN²k; +plagis MN¹; |
 vapulabit]vapulavit k

ÍNDICE DEL TOMO I.

INTRODUCCION	II
ABREVIATURAS	VII
ESTUDIO PREVIO	IX
LA ATRIBUCIÓN	IX
Testimonios medievales y manuscritos	IX
Testimonios modernos y ediciones	XI
La crítica interna	XIII
Conclusión	XIV
DESCRIPCIÓN DE LOS MANUSCRITOS	XV
Nota acerca de Trier Stadtbibliothek 75	XXIX
LAS FAMILIAS DE MANUSCRITOS	XXXI
La familia α	XXXI
La familia β	LX
La familia γ	XCV
STEMMA	CIII
CONCLUSIONES Y CRITERIOS PARA EL ESTABLECIMIENTO DEL TEXTO	CIV
LAS FUENTES	CVI
LA RECEPCIÓN DEL <i>CO</i> EN LA <i>Glossa Ordinaria</i>	CXXII
ACERCA DEL APARATO CRÍTICO Y DE FUENTES	CXXXIII
HAIMÓN DE AUXERRE	I
-IN OSEE PROPHETAM-	